

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA POLİTİKASI DEĞİŞİKLİKLERİNİN ETKİLERİ

Faruk AYDIN

Doktora Tezi

Ankara, 2026

YÜKSEKÖĞRETİM SİSTEMİNDE YAPILAN ARAŞTIRMA POLİTİKASI
DEĞİŞİKLİKLERİNİN ETKİLERİ

Faruk AYDIN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2026

KABUL VE ONAY

Faruk AYDIN tarafından hazırlanan “Yükseköğretim Sisteminde Yapılan Araştırma Politikası Değişikliklerinin Etkileri” başlıklı bu çalışma, 14 Ocak 2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güleda DOĞAN (Başkan)

Doç. Dr. Zehra TAŞKIN (Danışman)

Doç. Dr. Serap Emil (Üye)

Prof. Dr. Erkan Erdil (Üye)

Prof. Dr. İ. Semih Akçomak (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

14/01/2026

Faruk AYDIN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danişmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danişmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danişmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Tez Danışmanının Doç. Dr. Zehra TAşKIN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Faruk AYDIN

ADAMA SAYFASI

Canım annem ve babama,

Sevgili eşim Kübra'ya ve kıymetli evlatlarım Ahsen ile Miraç'a ithaf edilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu tez, uzun soluklu bir akademik emeğin, sabrın ve kolektif desteğin ürünü olarak hazırlanmıştır; bu süreçte katkı sunan ve yanımda olan herkese teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tez danışmanım Doç. Dr. Zehra Taşkın'a; ders dönemim ve tez süreci boyunca iletişimini her zaman açık tutarak beni samimi bir ilgiyle yönlendiren ve bilgilendiren, yalnızca bilimsel rehberliğiyle değil, yardımsever ve içten yaklaşımıyla da motivasyonumu güçlü biçimde artıran, desteği ve güveniyle bu çalışmayı başarabileceğime dair inancımı her aşamada pekiştiren kıymetli katkıları için gönülden teşekkür ederim.

Bu araştırma Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 223K471 numaralı *“Jeopolitik Dinamikleri Dikkate Alan Sorumlu Araştırma Değerlendirme Politikalarıyla Şaibeli Yayıncılık Uygulamalarının Engellenmesi”* başlıklı proje kapsamında desteklenmiştir. Proje desteği için TÜBİTAK'a, bu projede birlikte çalışma imkânı bulduğum araştırmacılara ve bursiyerlere de paylaşımları, katkıları ve akademik ortamı zenginleştiren destekleri için teşekkür ederim.

Tezim süresince tez izleme komitelerinde yer alarak, yapıcı ve yol gösterici eleştirileriyle çalışmanın her aşamada daha ileri bir düzeye taşınmasına katkı sağlayan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Güleda Doğan ve Doç. Dr. Serap Emil'e teşekkür ederim. Ayrıca, tez savunma jürimde yapıcı geri bildirimleri ve katkılarıyla tezin bilimsel niteliğinin güçlenmesine destek olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Erkan Erdil ve Prof. Dr. İbrahim Semih Akçomak'a içten şükranlarımı sunarım.

Hayatımın her aşamasında sevgileri, emekleri ve bitmeyen sabırlarıyla beni yetiştiren; yalnızca eğitim hayatımda değil, insani ve ahlaki değerlerimle de bugünlere gelmemi sağlayan kıymetli annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ve sevgili eşim Kübra... Bu yolculuğun sessiz ama en güçlü dayanağı oldun. Uzayan gecelerde ve umudun azaldığı anlarda, “Kahve ister misin? Bir şey yapayım mı?” deyişin; her “olmuyor, yetişmiyor, bitmiyor” serzenişimde sabırla yanımda durup “Sen halledersin” diyerek verdiğin cesaret bana güç verdi. Zamanından ve önceliklerinden feragat ederek bu sürecin yükünü benimle birlikte taşıdığın için sana minnettarım. Varlığın, bu tez yolculuğunun en kıymetli parçasıydı.

Ve canım evlatlarım Ahsen ve Miraç... Zaman zaman çalınan oyun saatlerine, ertelenen anlara ve paylaşılamayan vakitlere rağmen sevgilerinizle, masum gülüşlerinizle ve varlığınıza bana güç verdiniz. Bu yolculuğun her adımında bana neden başladığımı ve neden devam etmem gerektiğini hatırlattınız.

Bu uzun ve zorlu yolculukta, görünür ya da görünmez şekilde yanımda olan; bana inanan, destek veren ve güç katan herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

AYDIN, Faruk. *Yükseköğretim Sisteminde Yapılan Araştırma Politikası Değişikliklerinin Etkileri*, Doktora Tezi, Ankara, 2026.

Bu çalışma, Türkiye yükseköğretim sisteminde son yıllarda gerçekleştirilen araştırma politikası değişikliklerinin akademik üretim ve etki göstergeleri üzerindeki sonuçlarını nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanan karma bir araştırma tasarımıyla incelemektedir. Araştırma kapsamında, kaliteyi artırma ve uluslararası görünürlüğü yükseltme hedefleri doğrultusunda uygulamaya konulan araştırma fonları, doçentlik kriterleri ve akademik teşvik sistemi gibi temel politika araçlarının bilimsel çıktılar üzerindeki yansımaları bütüncül bir çerçevede değerlendirilmiştir. Çalışmanın ampirik temelini, Web of Science ve YÖK Akademik verilerinden derlenen ve 1980-2025 dönemini kapsayan uzun dönemli bibliyometrik göstergeler oluşturmaktadır. Nicel analizlerde yayın ve atıf performansındaki eğilimler zaman serisi yöntemleriyle incelenmiş, politika değişiklikleriyle eş zamanlı yapısal kırılmaları belirlemek amacıyla Bai-Perron çoklu yapısal kırılma testleri uygulanmıştır. Nitel boyutta ise ilgili mevzuat ve politika belgeleri doküman analizi yoluyla değerlendirilerek değerlendirme sistemlerindeki dönüşümün kurumsal ve tarihsel boyutları ortaya konulmuştur. Bulgular, Türkiye'deki akademik değerlendirme süreçlerinin araştırmacı davranışlarını belirli çıktılara yönlendiren ve "metrik mimari" olarak tanımlanabilecek bir yapıya evrildiğini göstermektedir. Doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yapılan sık düzenlemelerin, akademisyenleri nitelikten ziyade puan getirisi yüksek ve düşük riskli yayın stratejilerine yönelttiği tespit edilmiştir. TÜBİTAK tarafından sağlanan araştırma fonlarının bilimsel üretkenliği artırmada önemli bir itici güç olduğu görülmekle birlikte, 2015 sonrası dönemde değişen fonlama önceliklerinin yayın artış hızında görece bir yavaşlamaya yol açtığı gözlemlenmiştir. Ayrıca metrik odaklı değerlendirme yaklaşımının doğa bilimleri ile sosyal ve beşeri bilimler arasında yapısal dengesizlikler yarattığı ve sosyal bilimlerin yayın kültürünün mevcut sistem içinde dezavantajlı konumda kaldığı belirlenmiştir. Sonuç olarak çalışma, araştırma değerlendirme politikalarının akademik üretimi niceliksel göstergeler üzerinden yönlendirdiğini ve bu durumun disiplinler arası eşitsizlikler ile davranışsal yan etkiler üretebildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular doğrultusunda tezde, nicelik-nitelik dengesini gözetken, disiplin farklılıklarını dikkate alan ve makro, mezo ve mikro düzeylerde tasarlanmış çok katmanlı politika önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Akademik Performans, Araştırma Politikaları, Akademik Yükselme, Akademik Teşvik

ABSTRACT

AYDIN, Faruk. *The Effects of Research Policy Changes in the Higher Education System*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2026.

This study examines the effects of recent research policy changes in the Turkish higher education system on academic production, citation impact, and researcher behavior through a mixed-methods research design that integrates qualitative and quantitative analyses. It provides a comprehensive assessment of how major policy instruments, including research funding mechanisms, associate professorship criteria, and academic incentive schemes implemented to enhance quality and international visibility, shape scientific outputs and performance patterns. The empirical basis of the study consists of long-term bibliometric indicators compiled from Web of Science and the YÖK Academic database, covering the period between 1980 and 2025. Quantitative analyses employ time-series methods to examine trends in publication and citation performance, while Bai-Perron multiple structural break tests are used to identify statistically significant shifts associated with policy changes. On the qualitative side, policy documents and regulations are analyzed through document analysis to trace the institutional and historical transformation of research evaluation practices. The findings indicate that academic evaluation processes in Türkiye have evolved into a metric-driven architecture that increasingly steers researchers toward specific output types. Frequent revisions to associate professorship and incentive criteria are shown to encourage publication strategies that prioritize point-generating and low-risk outputs over research quality. Although research funding provided by TÜBİTAK has acted as an important driver of scientific productivity, changes in funding priorities after 2015, particularly the shift toward mission-oriented and priority areas, are associated with a relative slowdown in publication growth. The results also reveal structural imbalances between the natural sciences and the social sciences and humanities, with the latter being disadvantaged under metric-based evaluation regimes due to their distinct publication cultures. Overall, the study demonstrates that research evaluation policies shape academic production primarily through quantitative performance indicators, generating disciplinary inequalities and behavioral side effects. Based on these findings, the dissertation develops multi-level policy recommendations at the macro, meso, and micro levels that aim to establish a more balanced, stable, and context-sensitive research evaluation framework that prioritizes long-term quality alongside measurable outputs.

Keywords

Academic Performance, Research Policies, Academic Promotion, Academic Incentives

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ADAMA SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI	3
1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE DÜZENİ	4
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMA FON PROGRAMLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİNİN ETKİLERİ	8
2.1. GİRİŞ	8
2.2. TÜRKİYE'DE FON PROGRAMLARI VE TÜBİTAK	8
2.2.1. TÜBİTAK Fon Programlarına Ait Politikaların Yıllar İçindeki Değişimi	14
2.3. FON PROGRAMLARININ ÜLKELERİN BİLİMSEL YAYINLARINA ETKİSİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	17
2.4. KAVRAMSAL ARKA PLAN	19
2.5. YÖNTEM	22

2.5.1. Temel Araştırma Soruları ve Hipotezler	22
2.5.2. Verilerin Tanımlanması ve Toplanması.....	23
2.5.3. Verilerin Analizi	24
2.6. BULGULAR	26
2.6.1. Fon Sisteminin Yayın ve Atıf Sayısı Üzerinde Etkileri.....	26
2.6.2. Disiplinlere Göre Farklılıklar.....	29
2.6.3. Zaman Serileri Analizi ve Değişikliklerin Etkilerinin Anlaşılması	30
2.6.4. Açık Erişim Politikalarının Etkisi.....	36
2.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	38
2.7.1. Öneriler.....	45
2.7.2. Gelecek Çalışmalar.....	46
3. BÖLÜM: DOÇENTLİK VE TEŞVİK SİSTEMLERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİNİN ANALİZİ	47
3.1. GİRİŞ.....	47
3.2. KONUNUN ÖNEMİ	48
3.2.1. Türkiye’de Doçentlik ve Teşvik Sistemi.....	50
3.2.1.1. Doçentlik Sistemi.....	50
3.2.1.2. Teşvik Sistemi	51
3.3. YÖNTEM	52
3.3.1. Temel Araştırma Soruları	52
3.3.2. Politika Belgelerinin Toplanması	54
3.3.3. Politika Değişikliklerinin Analizi ve Raporlanması	55
3.3.3.1. Metin Çözümlemesi.....	55
3.3.3.2. Sınıflandırma	55
3.3.3.3. Doküman Analizi	56

3.4. BULGULAR	56
3.4.1. Doçentlik Yönetmeliğindeki Değişiklikler	56
3.4.1.1. YÖK Öncesi Dönem	57
3.4.1.2. YÖK Sonrası Dönem	58
3.4.1.2.1. Doçentlik Puanlama Sistemindeki Değişiklikler	64
3.4.2. Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğinde Yapılan Değişiklikler	74
3.4.2.1. Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği Değişikliklerinin Analizi	75
3.4.2.2. Teşvik Sistemi Puanlama Değişiklikleri	80
3.5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	90
3.5.1. Doçentlik Sistemi Üzerine Değerlendirme	91
3.5.2. Teşvik Sistemi Üzerine Genel Değerlendirme	97
3.5.3. Genel Değerlendirme	99
3.5.4. Öneriler	101
3.5.5. Gelecek Çalışmalar	103
4. BÖLÜM: DOÇENTLİK VE TEŞVİK SİSTEMİNDE YAPILAN POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİNİN SOMUT ETKİLERİ	106
4.1. GİRİŞ	106
4.1.1. Performans Odaklı Sistemlerin Etkileri Üzerine Yapılan Çalışmalar	106
4.2. YÖNTEM	108
4.2.1. Temel Araştırma Soruları	108
4.2.2. Verilerin Toplanması ve Örneklem Seçimi	109
4.2.3. Verilerin Analizi	112
4.2.3.1. Yapısal Kırılma Analizi (Bai-Perron Testi)	112
4.3. BULGULAR	113

4.3.1. Türkiye'nin Atıf Dizinlerindeki Performansının Yıllar İçindeki Değişimi	113
4.3.1.1. Yayın Performansı.....	113
4.3.1.1.1. Tüm yayınların değerlendirilmesi	114
4.3.1.1.2. Bilimsel alanların değerlendirilmesi.....	116
4.3.1.2. Atıf Performansı	118
4.3.1.2.1. Tüm atıfların değerlendirilmesi.....	118
4.3.1.2.2. Bilimsel alanların değerlendirilmesi.....	121
4.3.2. Makale, Kitap ve Kitap İç Bölüm Üretimlerinin Değerlendirilmesi..	123
4.3.2.1. Makale, Kitap ve Kitap İç Bölüm Artışının Genel Değerlendirmesi	123
4.3.2.2. Alan Bazlı Değerlendirmeler.....	129
4.4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	138
5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	141
5.1. SONUÇ	141
5.2. ÖNERİLER: ÇOK KATMANLI POLİTİKA ÇERÇEVESİ.....	148
KAYNAKÇA	150
EK 1 ORJİNALLİK FORMU	179
EK 2 ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	181

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. TR adresli yayınlarda anılan tekil fonlayıcı sayısı (1980-2023).....	9
Tablo 2. TR adresli ve ulusal/uluslararası fonlarla desteklenen yayınların disiplinlere göre yayın ve atıf sayıları (1980-2023).....	10
Tablo 3. TÜBİTAK fon programlarında yayın, atıf ve sıralama temelli başvuru kriterleri	13
Tablo 4. Akademik teşvik ödeneği yönetmeliğindeki değişikliklerin tematik sınıflaması	76
Tablo 5. Tez kapsamında önerilen çok katmanlı politika çerçevesi.....	148

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Tezin yapısı ve kapsamı.....	5
Şekil 2. Fon desteğiyle üretilen Türkiye adresli yayınların fonlayıcılara dağılımı ve bibliyometrik göstergeler (1980-2023).....	12
Şekil 3. Akademisyen başına düşen toplam yayın sayısı ve TÜBİTAK destekli yayın sayısının yıllara göre dağılımı (1980-2023).....	27
Şekil 4. TÜBİTAK tarafından fonlanan yayınlar ile tüm yayınların yıllar içinde kümülatif artışı (1980-2023).....	28
Şekil 5. TÜBİTAK tarafından fonlanan yayınların tüm yayınlara oranı ve disiplinlere göre dağılımı (1980-2023).....	30
Şekil 6. Yayın sayısı ve zaman serileri analizi sonuçları	31
Şekil 7. Yayınların aldığı atıflara ilişkin zaman serisi analizi sonuçları	34
Şekil 8. Açık erişimli yayınların yüzdesi	37
Şekil 9. Doçentlik sistemindeki değişikliklerin özeti	57
Şekil 10. Akademisyen başına düşen WoS'ta dizinlenmiş Türkiye adresli yayın sayısının yıllara göre dağılımı	114
Şekil 11. WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli yayınların kırılma noktalarını belirlemek için yapılan Bai-Perron testi sonuçları.....	115
Şekil 12. WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli yayınların OECD alanlarına ve yıllara göre dağılımı	117
Şekil 13. Akademisyen başına düşen atıf sayısının yıllara göre dağılımı.....	119
Şekil 14. Akademisyen başına düşen atıf sayısı kırılımları için Bai-Perron testi sonuçları	120
Şekil 15. Alanlara ve yıllara göre atıf sayılarının dağılımı	122
Şekil 16. YÖK profillerine göre örneklemede yer alan akademisyenlerin yıllara göre kitap, kitap içi bölüm ve makale sayılarının dağılımı	124

Şekil 17. Kitaplar için Bai-Perron testi sonuçları.....	125
Şekil 18. Kitap içi bölümler için Bai-Perron testi sonuçları	127
Şekil 19. Makaleler için Bai-Perron testi sonuçları	128
Şekil 20. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde kitap üretimi.....	130
Şekil 21. Yıllar içinde akademisyen başına düşen kitap üretimi.....	131
Şekil 22. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde kitap içi bölüm üretimi.....	133
Şekil 23. Yıllar içinde akademisyen başına düşen kitap içi bölüm üretimi.....	134
Şekil 24. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde makale üretimi.....	136
Şekil 25. Yıllar içinde akademisyen başına düşen makale üretimi.....	137

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Günümüzde bilgi üretimi ve bu bilginin etkin biçimde kullanımı, ülkelerin ekonomik kalkınması, beşerî sermaye gelişimi ve küresel rekabet gücü açısından temel belirleyicilerden biri hâline gelmiştir (Mazur ve diğerleri, 2025; Poutanen, 2023). Bu dönüşümle birlikte yükseköğretim kurumları, yalnızca eğitim sunan yapılar olmaktan çıkarak; araştırma, yenilik ve bilimsel üretimin merkezinde konumlanan stratejik aktörler hâline gelmiştir. Bloom ve Rosovsky (2007) ile Rena (2010) tarafından vurgulandığı üzere, gelişmekte olan ülkelerde yükseköğretime yönelik ivme kazanan talep, kurumların küresel standartları yakalamasını zorunlu kılmaktadır. Law (2022) ise bu gerekliliğin, yükseköğretim politikalarını modern devletlerin öncelikli müdahale ve yapılandırma alanlarından biri hâline getirdiğine dikkat çekmektedir. Ancak yükseköğretimin bu merkezi rolü, beraberinde ölçme ve değerlendirme sorunlarını da getirmiştir. Artan öğrenci sayıları, yükselen maliyetler ve sınırlı kamu kaynakları, politika yapıcılarını yükseköğretimde performans ve verimlilik odaklı değerlendirme mekanizmaları geliştirmeye yöneltmiştir (Massy ve diğerleri, 2013; National Research Council, 2012; Salerno, 2003). Bu süreçte girdi ve çıktı göstergelerine dayalı ölçme yaklaşımları yaygınlaşmış; yayın sayısı, atıf sayısı ve üniversite sıralamalarındaki konum gibi nicel göstergeler yükseköğretim başarısının temel ölçütleri hâline gelmiştir (Aksnes ve diğerleri, 2019a; Massy ve diğerleri, 2013; Tonta, 2014). Ancak performans değerlendirme süreçlerinin büyük ölçüde niceliğe odaklanması, yükseköğretimde nitelik, çeşitlilik ve akademik özerklik gibi temel unsurların ikinci konuma itilmesine yol açmaktadır (Muller, 2019; Tonta & Akbulut, 2020).

Bu küresel eğilimler Türkiye yükseköğretim sistemi için de geçerlidir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar Türkiye’de yükseköğretim sistemi, hem kurumsal hem de sayısal açıdan önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Özellikle 1980 sonrası dönemde yalnızca devlet üniversitelerinde değil, vakıf üniversiteleri

ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üniversitelerinin sisteme entegrasyonu ile Meslek Yüksekokullarının yaygınlaşması sonucunda üniversite sayısında, öğrenci kontenjanlarında ve akademik personel sayısında yaşanan hızlı artış, yükseköğretimin niceliksel olarak genişlemesine yol açmıştır (YÖK, 2025). Bu süreç, yükseköğretimin daha geniş bir akademik nüfusa açılmasına yol açmış; akademik kariyer beklentileri ve rekabet dinamiklerini de dönüştürmüştür. Buna paralel olarak araştırma fon programları, doçentlik ve akademik yükseltme kriterleri ile performans ve teşvik odaklı değerlendirme sistemlerinde sık aralıklarla politika değişiklikleri gerçekleştirilmiştir (UBYT, 2025; ÜAK, 2025b).

Her ne kadar bu politika değişikliklerinin temel amacı yükseköğretimde kaliteyi artırmak, uluslararası görünürlüğü güçlendirmek ve rekabet edebilir bir akademik yapı oluşturmak olsa da, literatür ve mevcut bulgular bu değişikliklerin her zaman hedeflenen sonuçları üretmediğini göstermektedir. Sayısal değer odaklı performans politikaları, akademik üretimi belirli dönemlerde yoğunlaştırmakta; süreklilikten ziyade kısa vadeli çıktı artışlarını teşvik eden yapı üretmektedir (Akçığit ve Özcan-Tok, 2020). Ayrıca akademik yükselme ve teşvik sistemlerinin metriklere aşırı bağımlılığı, yayın davranışlarını belirgin biçimde yönlendirmekte ve akademik etik, yayın kalitesi ile araştırma çeşitliliğine ilişkin sorunları derinleştiren yapısal baskılar üretmektedir (Doğan, 2013; Öztürk, 2023).

Bu politika değişikliklerinin çoğunlukla bütüncül, uzun vadeli ve tutarlı bir çerçeve içinde değil, merkezîyetçi ve yukarıdan aşağı işleyen bir yönetim anlayışıyla gerçekleştirilmesi, yükseköğretim sisteminin farklı bileşenleri üzerinde çeşitli olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu durum da yükseköğretimin hedeflerine ulaşmasını zorlaştırırken, başta öğretim elemanları, öğrenciler ve üniversiteler olmak üzere tüm paydaşları etkilemekte; fiziki, finansal ve insan kaynağının etkin olmayan biçimde kullanılmasına yol açmaktadır. Oysa politika değişikliklerinin bu sorunlar dikkate alınarak planlanması, niceliğe yönelik hedeflerle birlikte niteliksel hedeflere de ulaşılmasını mümkün kılacaktır.

Yükseköğretim sisteminde aksayan yönlerin iyileştirilmesi amacıyla sık gerçekleştirilen bu değişiklikler mevcut sorunların çözülmesini hedeflemektedir; ancak bugüne kadar hedeflenen iyileşme düzeyine ulaşamamıştır. Bu tez,

geçmişte gerçekleştirilen politika değişikliklerinin akademik üretim üzerindeki etkilerini sistematik ve ampirik biçimde analiz ederek, gelecekteki düzenlemeler için somut risk ve fırsat alanlarını belirlemekte ve daha sorumlu, kanıta dayalı bir araştırma politikası çerçevesinin geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen araştırma politikası değişiklikleri, yalnızca düzenleyici politika belgeleri üzerinden değil; akademik üretim, disiplinler arası farklılaşma ve araştırmacı davranışları üzerindeki somut yansımalarıyla birlikte değerlendirilecektir. Böylece tarihsel süreç içerisinde yapılan değişikliklerin amaç, uygulama ve sonuçları nitel ve nicel veriler ışığında karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye yükseköğretim sisteminde kaliteyi artırma, uluslararası görünürlük sağlama ve rekabet gücünü yükseltme hedefleri doğrultusunda gerçekleştirilen araştırma politikası değişikliklerinin akademik üretim ve bu üretimin etkileri üzerindeki olumlu ve olumsuz yansımalarını ortaya koymaktır. Çalışma, yükseköğretimde sık aralıklarla gerçekleştirilen yapısal düzenlemelerin, hedeflenen iyileştirmeleri ne ölçüde sağladığını ve hangi alanlarda nasıl bir etki ürettiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda tez, üç temel politika alanına odaklanmaktadır. İlk olarak araştırma fon programlarında, özellikle TÜBİTAK tarafından yürütülen fon mekanizmalarında gerçekleştirilen politika değişikliklerinin yayın, atıf ve açık erişim çıktıları üzerindeki etkileri incelenmektedir. İkinci olarak doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yapılan düzenlemeler, politika belgeleri üzerinden tarihsel ve tematik bir analizle değerlendirilmektedir. Üçüncü olarak ise bu politika değişikliklerinin akademik üretim üzerindeki somut etkileri, uzun dönemli bibliyometrik veriler ve zaman serisi analizleri aracılığıyla test edilmektedir.

Bu çerçevede çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmiştir: *Türkiye yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen araştırma politikası değişikliklerinin akademik üretim ve etki göstergeleri üzerindeki yansımaları*

nelerdir? Bu ana soruya bağılı olarak tezde ele alınan her bölüm, kendi politika alanına özgü alt araştırma soruları etrafında yapılandırılmıştır.

İkinci bölümde araştırma fon politikalarına odaklanılmaktadır. Bu kapsamda TÜBİTAK tarafından sağlanan fonların Türkiye’deki araştırma çıktıları üzerindeki etkisi incelenmektedir. Fon politikalarında yapılan düzenlemelerin bibliyometrik göstergeler üzerindeki yansımaları, disiplinler arası farklılıklar ve zaman içinde ortaya çıkan yapısal kırılmalar çerçevesinde değerlendirilerek bu politikaların araştırma çıktılarındaki anlamlı bir değişim üretip üretmediği sorgulanmaktadır.

Üçüncü bölümde, doçentlik ve teşvik sistemlerinde zaman içerisinde hangi tür düzenlemelerin yapıldığı, bu düzenlemelerin ölçme ve değerlendirme süreçlerinde ne tür dönüşümler yarattığı ve akademik performansın hangi faaliyetler üzerinden tanımlandığı sorularına yanıt aranmaktadır.

Dördüncü bölümde bölümün temel araştırma soruları, akademik yayın üretiminde ve bu yayınların aldığı atıflarda zaman içerisinde yapısal kırılmalar olup olmadığı, bu kırılmaların politika değişiklikleriyle örtüşüp örtüşmediği ve farklı bilim alanlarında benzer ya da ayrışan etkiler gözlenip gözlenmediği etrafında şekillenmektedir.

Bu bütüncül yapı sayesinde çalışma, araştırma fonları, doçentlik sistemi ve akademik teşvik uygulamalarını birbirinden bağımsız politika araçları olarak değil; akademik davranışları birlikte şekillendiren etkileşimli bir politika mimarisi olarak ele almaktadır. Böylece Türkiye yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen politika müdahalelerinin amaç, uygulama ve sonuç ilişkisi, bölüm bazlı araştırma soruları üzerinden sistematik ve karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirilmekte, uzun dönemli ve çok katmanlı etkiler ortaya konulmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE DÜZENİ

Bu tez, Türkiye yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen araştırma politikası değişikliklerini üç temel bakış açısı üzerinden incelemekte ve Şekil 1’de belirtilen temalar üzerinden sunmaktadır. Çalışma için belirlenen bu kapsam, tezde politika

müdahalelerinin yalnızca politika belgeleri düzeyinde değil, aynı zamanda akademik çıktılarda gözlenen değişim örüntüleri üzerinden de değerlendirilmesini mümkün kılacak biçimde tasarlanmıştır. Tezin üç temel bakışını içeren ikinci, üçüncü ve dördüncü bölümler birbirini tamamlayan üç politika alanını ele almakta; her bölüm kendi içinde Giriş > Kavramsal arka plan > Yöntem > Bulgular > Sonuç ve değerlendirme düzeninde ilerleyerek bağımsız bir araştırma/makale bütünlüğü taşımaktadır.

a)

b)

Şekil 1. Tezin yapısı ve kapsamı

İkinci bölüm araştırma fon programlarında gerçekleştirilen politika değişikliklerinin etkilerine odaklanmaktadır. Bu bölümde, TÜBİTAK başta olmak üzere fon mekanizmalarının zaman içindeki dönüşümü ve fon politikalarının Türkiye adresli bilimsel üretim üzerindeki etkileri analiz edilmektedir. Bölümün yöntemi, bibliyometrik veriye dayalı nicel bir çerçeveye oturmaktadır. Bu kapsamda fonların yayın sayısı, atıf performansı ve açık erişim çıktıları üzerindeki etkileri incelenmekte, bu etkilerin disiplinler arasında farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmaktadır. Ayrıca fon dağıtım süreçlerinde yapılan politika değişikliklerinin çıktılarda bir kırılma ya da ivmelenme üretilip üretilmediği değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölüm doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin analizine ayrılmıştır. Bu bölümün odağında, doçentlik sistemi ile teşvik sisteminin ölçme-değerlendirme mantığının zaman içinde nasıl dönüştüğü ve hangi alanlarda hangi tür düzenlemelerin yapıldığı yer almaktadır. Bölüm, nicel çıktılarından önce, politika mimarisinin kendisini çözümlemeyi hedefleyen nitel bir yaklaşımla yapılandırılmıştır. Bu kapsamda politika belgeleri tarihsel bir perspektifle toplanmakta; ardından metin çözümlemesi, sınıflandırma ve doküman analizi adımlarıyla düzenlemeler tematik olarak ayrıştırılmakta ve değişimlerin yönü/ölçüt mantığı raporlanmaktadır.

Dördüncü bölüm ise doçentlik ve teşvik sistemlerinde yapılan politika değişikliklerinin akademik üretim üzerindeki somut etkilerini nicel olarak test etmektedir. Bu bölümde Web of Science (WoS) ve YÖK Akademik verileri kullanılarak, Türkiye adresli bilimsel üretimin (makale, kitap, kitap içi bölüm) ve atıf performansının uzun dönemli gelişiminde istatistiksel olarak anlamlı yapısal kırılmalar olup olmadığı sorgulanmaktadır. Ardından tespit edilen kırılmaların doçentlik ve teşvik sistemi değişiklikleriyle zamansal olarak örtüşüp örtüşmediği değerlendirilmekte; farklı çıktı türlerinin politika değişikliklerine aynı ölçekte tepki verip vermediği ayrıca analiz edilmektedir. Bölümde temel araştırma sorularını yanıtlayabilmek üzere analiz stratejisi olarak Bai-Perron çoklu yapısal kırılma testi kullanılmaktadır.

Bu tezin ayırt edici yönü, her bölümün ele aldığı politika alanının gerektirdiği özgün yöntem ve veri setiyle yapılandırılmış olmasıdır. İkinci bölümde araştırma fon politikalarının etkileri, bibliyometrik göstergeler ve zaman serisi temelli nicel analizlerle incelenmektedir. Üçüncü bölümde doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yapılan düzenlemeler, politika belgelerine dayalı nitel doküman analiziyle çözümlenmekte ve bu sistemlerin ölçme değerlendirme mantığı tarihsel ve tematik bir çerçevede ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde ise bu politika değişikliklerinin akademik üretim üzerindeki somut etkileri, uzun dönemli veri setleri üzerinden yapılan yapısal kırılma analizleriyle nicel olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle her bölüm kendi içinde yöntem, veri ve analiz tasarımını açık biçimde ortaya koyan bağımsız bir bütünlük taşımaktadır.

Bu yapı doğrultusunda çalışma, nitel ve nicel bileşenleri bir araya getiren karma bir araştırma yaklaşımına dayanmaktadır. Sonuç olarak, her bölüm bağımsız bir makale niteliği taşısa da tez bütünü araştırma fonları, doçentlik sistemi ve akademik teşvik gibi temel politika araçlarını amaç, uygulama ve sonuç boyutlarıyla ortak bir analitik çerçevede bir araya getirmekte ve Türkiye yükseköğretim sisteminde araştırma politikalarının uzun vadeli ve çok katmanlı etkilerini bütüncül biçimde ortaya koymayı hedeflemektedir.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMA FON PROGRAMLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİNİN ETKİLERİ

2.1. GİRİŞ

Bu bölümde, Türkiye’deki araştırma fon programları ve bu programlarda gerçekleştirilen politika değişiklikleri ele alınmaktadır. Özellikle, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından sağlanan ulusal fon programları ve uluslararası fon kaynaklarının yükseköğretimdeki bilimsel yayın çıktılarına olan etkileri incelenmiştir. Bölüm, öncelikle TÜBİTAK fon programlarının genel bir tanıtımını sunmakta, ardından bu fonların bilimsel yayınlara etkisini detaylandırmaktadır.

2.2. TÜRKİYE’DE FON PROGRAMLARI VE TÜBİTAK

Türkiye’de araştırma fonu sağlayan önemli ulusal kuruluşlar arasında TÜBİTAK, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), bakanlıklar ve Yükseköğretim Kuruluna (YÖK) bağlı üniversiteler öne çıkmaktadır. TÜBİTAK bilimsel araştırmaları, teknoloji geliştirme ve yenilikçi projeleri desteklemek amacıyla çok çeşitli fon programları sunmaktadır.¹ TÜBA ise bilimsel araştırmaları ve bilim insanlarını desteklemek için farklı alanlarda fonlar sağlamaktadır.² YÖK’e bağlı üniversiteler de akademik araştırmalar ve yenilikçi projeler için kendi bütçeleri ve özel fon kaynakları aracılığıyla destek sunarak Türkiye’nin bilimsel ekosistemine önemli katkılar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı gibi devlet kurumları da araştırma ve geliştirme projelerine finansman sağlayarak bilimsel ve teknolojik çalışmalara katkıda

¹ <https://tubitak.gov.tr/tr>

² <https://tuba.gov.tr/tr/>

bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, bilimsel araştırmaların ve teknolojik yeniliklerin geliştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Uluslararası düzeyde araştırma ve yenilik projeleri için çeşitli önemli fon kaynakları bulunmaktadır. Avrupa genelinde bilimsel ve teknolojik projeleri destekleyen Ufuk Avrupa (Horizon Europe) geniş kapsamlı araştırma ve yenilik faaliyetlerine finansman sağlamaktadır. ABD’de, bilim ve mühendislik alanındaki projelere destek veren National Science Foundation (NSF),³ tüm araştırmacılar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Almanya’da faaliyet gösteren German Research Foundation (DFG),⁴ bilimsel araştırmalara odaklanan projelere finansman sunarken, İngiltere merkezli UK Research & Innovation (UKRI)⁵ özellikle doğa bilimleri alanında yürütülen öncü projelere katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Çin’deki doğa bilimleri araştırmalarını desteklemek amacıyla National Natural Science Foundation of China (NSFC)⁶ yayın üretkenliğini, atıf etkisini ve uluslararası işbirliğini artıran önemli bir fon kaynağı olarak öne çıkmaktadır (Hu, 2020). TR adresli yayınlar bu önemli fonlayıcılar dahil farklı ulusal ve uluslararası birçok fonlayıcıdan destek almaktadır. TR adresli yayınları fonlayan tekil fonlayıcı sayısı Tablo 1’de gösterildiği gibidir.

Tablo 1. TR adresli yayınlarda anılan tekil fonlayıcı sayısı (1980-2023)⁷

Disiplin	Ulusal	Uluslararası
Tıp ve sağlık bilimleri	176	677
Doğa bilimleri	170	838
Mühendislik ve teknoloji	166	661
Tarım ve veterinerlik	124	354
Sosyal bilimler	122	383
Beşeri bilimler ve sanat	69	133
Toplam	827	3046

Türkiye adresli yayınlarda uluslararası tekil fonlayıcı sayısı, tüm disiplinlerde ulusal fonlayıcıların sayısından belirgin şekilde daha yüksektir. Bunun temel

³ <https://www.nsf.gov/>

⁴ <https://www.dfg.de/en>

⁵ <https://www.ukri.org/>

⁶ https://www.nsfc.gov.cn/english/site_1/index.html

⁷ Verilere InCites veri tabanından Nisan 2024 tarihinde “funding” özelliği kullanılarak gerçekleştirilen sorgularla erişilmiştir. Yıl aralığı 1980-2023 olarak belirlenmiştir. Disiplinler InCites tarafından desteklenen OECD konu sınıflama şeması kullanılarak sınıflandırılmıştır.

sebebi uluslararası işbirlikli bilimsel çalışmaların gerçekleştirilmesinde fonların büyük bir katkısı olması ya da bu fonlara erişenlerin halihazırda araştırma ağının içinde olmaları olabilir (Morillo, 2019; Onat, 2015). TR adresli yayınlarda ulusal fonlayıcı sayısı en fazla tıp ve sağlık bilimlerinde, uluslararası fonlayıcı sayısı doğa bilimlerindedir. Beşeri bilimler ve sanat ile sosyal bilimlerde, diğer disiplinlere kıyasla hem ulusal hem de uluslararası fonlayıcı sayıları daha düşüktür. Bu durum bu alanların uluslararası fon bulma konusunda daha fazla zorluk yaşadığını veya alanların proje temelli olmayan yapısını gösterebilir (Tian ve diğerleri, 2024; Vălikangas, 2024). Bu veriler, Türkiye adresli yayınlarda hangi disiplinlerin fon kaynaklarına daha fazla erişebildiğini gösterirken, fonlanmanın yayın ve atıf sayısı üzerindeki rolünü de düşündürmektedir. TR adresli ulusal/uluslararası fonlarla desteklenen yayınların disiplinlere göre yayın ve atıf sayısı dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. TR adresli ve ulusal/uluslararası fonlarla desteklenen yayınların disiplinlere göre yayın ve atıf sayıları (1980-2023)⁸

Disiplin	TÜBİTAK Hariç Ulusal Fonlar		Uluslararası Fonlar		TÜBİTAK Fonları	
	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı	Yayın Sayısı	Atıf Sayısı
Doğa bilimleri	48.201	919.198	183.443	9.935.210	36.365	661.258
Mühendislik ve teknoloji	29.097	601.581	32.130	3.445.988	25.292	482.592
Tıp ve sağlık bilimleri	18.113	258.517	29.141	1.164.384	6.230	107.610
Tarım ve veterinerlik	10.188	145.341	4.608	122.911	5.737	90.752
Sosyal bilimler	2.400	33.742	4.100	131.514	2.463	36.854
Beşeri bilimler ve sanat	425	2.645	598	8.167	308	1.898
Toplam	108.424	1.961.024	254.020	14.808.174	76.365	1.380.964

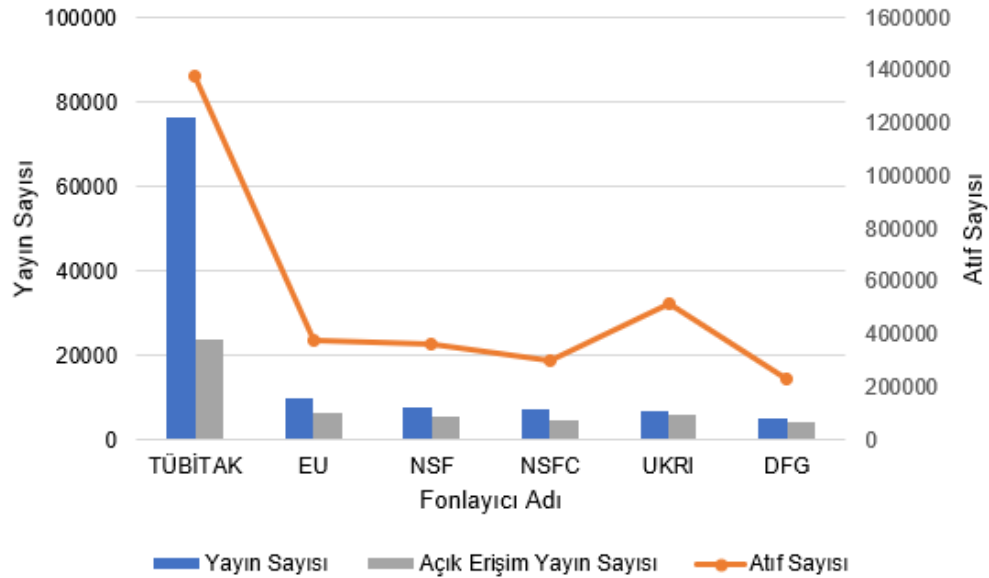
Uluslararası fonlarla desteklenen yayınların ve bu yayınların aldığı atıfların, TÜBİTAK dışındaki ulusal fonlarla desteklenen yayınlara kıyasla belirgin biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir. TÜBİTAK dışı ulusal fonlar ile uluslararası fonlayıcıların desteğiyle üretilen yayınlarda, en yüksek yayın ve atıf sayıları doğa bilimleri ile mühendislik ve teknoloji disiplinlerinde yoğunlaşırken; sosyal bilimler ile beşeri bilimler ve sanat disiplinleri en düşük yayın ve atıf sayılarına sahiptir. Benzer bir dağılım TÜBİTAK fonlarıyla desteklenen yayınlar için de geçerli olup, en yüksek

⁸ Verilere InCites veri tabanından Nisan 2024 tarihinde “funding” özelliği kullanılarak gerçekleştirilen sorgularla erişilmiştir. Yıl aralığı 1980-2023 olarak belirlenmiştir. Disiplinler InCites tarafından desteklenen OECD konu sınıflama şeması kullanılarak sınıflandırılmıştır.

yayın ve atıf sayıları yine doğa bilimleri ile mühendislik ve teknoloji alanlarında, en düşük değerler ise sosyal bilimler ile beşeri bilimler ve sanat alanlarında gözlenmektedir. TÜBİTAK fonlarıyla üretilen yayınların atıf etkisi, uluslararası fonlarla desteklenen yayınlara kıyasla daha sınırlı olmakla birlikte, TÜBİTAK dışı ulusal fonlarla üretilen yayınlara göre anlamlı bir katkı sunduğunu göstermektedir.

Disiplinler açısından değerlendirildiğinde, literatüre paralel olarak tüm fon türlerinde doğa bilimlerinin en yüksek yayın ve atıf sayılarına sahip olduğu görülmektedir (Xu ve diğerleri, 2015). Mühendislik ve teknoloji ile tıp ve sağlık bilimleri de yüksek oranlarda yayın ve atıf üretirken, tarım ve veterinerlik, sosyal bilimler ve beşeri bilimler gibi alanlarda hem yayın hem de atıf sayıları diğer alanlara göre oldukça düşüktür. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, verilerin fon miktarını değil, fonlarla üretilen yayın sayısını göstermesidir. Dolayısıyla bu veriler doğrudan fon fazlalığı veya eksikliği anlamına gelmemekte, daha çok disiplinlerin kendine özgü yayın ve atıf çıktılarını yansıtmaktadır. Nitekim önceki çalışmalar, disiplinler arası yayın ve atıf farklılıklarının büyük ölçüde alanlara özgü yayın pratikleri, çıktı türleri ve atıf kültürlerinden kaynaklandığını; fon destekli yayın sayılarının bu yapısal farklılıkları yansıttığını ortaya koymaktadır (Aksnes ve Sivertsen, 2009; Kulczycki ve diğerleri., 2018; Najman ve Hewitt, 2003; Piro ve diğerleri., 2013; Walters, 2014). Özellikle sosyal ve beşeri bilimlerde kitap ve kitap bölümü gibi makale dışı yayın türleri daha yaygın olduğundan, fonla desteklenen makale sayılarının görece düşük olması bu disiplinlerin doğasına uygun bir sonuçtur (Engels ve diğerleri, 2018; Ossenblok ve diğerleri, 2014).

Türkiye'deki ve uluslararası düzeydeki fon sağlayıcıların bilimsel araştırma ve yenilik projelerine olan katkıları, yayın üretkenliği, açık erişim yayın oranı ve atıf etkisi gibi ölçütlerle değerlendirildiğinde daha somut bir şekilde anlaşılabilir. TÜBİTAK başta olmak üzere EU, NSF, NSFC, UKRI ve DFG gibi Türkiye adresli yayınlara en fazla fon sağlayan fonlayıcıların desteğiyle üretilen yayınların sayısı, açık erişim yayın sayıları ve atıf sayıları karşılaştırmalı olarak Şekil 2' de gösterilmektedir. Bu veriler, TÜBİTAK'ın Türkiye adresli bilimsel yayınlardaki etkisini ve araştırma çıktılarının şekillenmesindeki belirleyici rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

Şekil 2. Fon desteğiyle üretilen Türkiye adresli yayınların fonlayıcılara dağılımı ve bibliyometrik göstergeler (1980-2023)⁹

2024 yılı Nisan ayı itibarıyla, 1980-2023 yılları arasında TÜBİTAK fon destekleri sayesinde 76.365 yayın üretilmiş, bu yayınlar toplam 1.380.964 atıf almıştır. TÜBİTAK fonlarıyla üretilen yayınların %87'si atıf almış ve normalleştirilmiş atıf etkisi¹⁰ 0,94 olarak hesaplanmıştır. Tüm göstergelerden de açıkça görüldüğü üzere Türkiye'deki en büyük fonlayıcı kurum TÜBİTAK'tır. Bu durum uluslararası literatürde de tanınmaktadır (El-Ouahi, 2024). TÜBİTAK, bilimsel ve teknolojik araştırmaları desteklemek amacıyla geniş bir fon yelpazesi sunarak akademik ve endüstriyel projelere yön vermektedir. TÜBİTAK'ın sağladığı destekler, araştırmacıların uluslararası alanda rekabet edebilmesi ve Türkiye'nin bilimsel kapasitesinin güçlendirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

TÜBİTAK fon programları, Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik kalkınmasına katkı sağlamak için farklı amaçlar ve başvuru kriterleri ile yapılandırılmıştır (TÜBİTAK, 2024b). Üniversitelerin Ar-Ge potansiyellerini artırmak, bilimsel yorumlar ve teknolojik problemlerin çözümüne yönelik projeleri desteklemek temel amaçlar

⁹ Fon sağlayıcılar aracılığıyla üretilen yayınlara ilişkin verilere InCites veri tabanından Nisan 2024 tarihinde yapılan sorgularla erişilmiştir.

¹⁰ Bir yayın veya kurumun atıf performansının, aynı yıl ve alandaki dünya ortalamasına göre normalleştirilmiş değeridir. <https://incites.zendesk.com/hc/en-gb/articles/25087312115601-Category-Normalized-Citation-Impact-CNCI>

arasında yer alır (TÜBİTAK, 2024b). Öncelikli alanlarda yapılan Ar-Ge projelerinin desteklenmesi ve yükseköğretim kurumlarının araştırma altyapılarının mükemmeliyet merkezlerine dönüşmesi hedeflenir (TÜBİTAK, 2018a). Bunun yanı sıra, başarılı öğrencilerin lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarını teşvik etmek, üniversite-sanayi iş birliği çerçevesinde nitelikli insan kaynağı yetiştirmek önemli bir odaktır. Başvuru kriterleri arasında bazı programlarda özel bir şart aranmazken, diğerlerinde araştırmacının uluslararası yayın sayısı, atıf etkisi ya da projelerde koordinatörlük gibi nitelikler öne çıkmaktadır. Ayrıca, uluslararası bilim insanlarını Türkiye'ye çekmek ve stratejik alanlarda yürütülecek projelere destek vermek de programların bir diğer önemli amacıdır. Bu programlar, toplum ve sanayi için somut faydalar üreten bilimsel gelişmeleri teşvik etmeyi amaçlar ve bu bağlamda yayın ve atıf sayısını artırmayı hedefler. TÜBİTAK fon programlarında başvuru koşulları, yayın ve atıf temelli performans göstergeleri ile üniversite sıralamalarına dayalı ölçütler etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu ölçütler, program türlerine göre farklılaşmakla birlikte Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. TÜBİTAK fon programlarında yayın, atıf ve sıralama temelli başvuru kriterleri

Program Grubu	Program Kodu	Temel Kriter Türü	Başlıca Ölçütler
Araştırmacı performansı	2218	Yayın puanı	Yayın ağırlıklı kriter tablosundan ≥ 10 puan; danışmanın ≥ 20 puan
	2250	Yayın ve çıktı puanı	WoS, Scopus, TR Dizin kapsamında makale, bildiri, kitap/kitap bölümü
Etkinlik odaklı destekler	2223-B / 2223-D	Dizin şartı	WoS CPCI veya Scopus'ta indeksli etkinlik
	2224-A	Dizin şartı	WoS CPCI veya Scopus
	2224-B	Yayın ön koşulu	WoS, Scopus, TR Dizin makale veya BKCI kitap/kitap bölümü
Atıf ve üst dilim performansı	2232-A / 2232-B	Atıf temelli seçkinlik	Son 5 yılda "En Fazla Atıf Alan Araştırmacılar" listesinde yer alma
	2247-A / 2247-D	Q1 ve normalize etki	Q1 dergilerde ≥ 5 yayın; yayınların ≥ 50 'si Q1 veya normalize atıf etkisi > 1
Üniversite sıralaması odaklı programlar	2205	Sıralama	QS veya THE alan sıralamalarında ilk 100
	2213-A	Sıralama	QS, THE veya ARWU'da ilk 100
	2213-B	Sıralama	QS, THE veya ARWU'da ilk 1000
	2214-A	Sıralama	QS/THE ilk 200 veya SCImago ilk 350
	2232-A	Deneyim	QS/THE ilk 100 veya SCImago ilk 250'de ≥ 48 ay
	2232-B	Deneyim	QS/THE ilk 150 veya SCImago ilk 250'de ≥ 1 yıl

Not: Program adları ve kriterler, ilgili programların son yayınlanan çağrı metinlerinde yer alan başvuru koşullarına dayanmaktadır (sorgu tarihi: Nisan 2024-Şubat 2025)

TÜBİTAK mevcut konumu ile Türkiye'nin ana araştırma fonlayıcısı statüsündedir ancak bu programlar, yıllar içinde hem amaçları hem de başvuru kriterleri bakımından çeşitli değişikliklere uğramıştır. Araştırma politikalarındaki bu değişimler, Türkiye'nin bilimsel üretkenliğini ve uluslararası görünürlüğünü artırma hedefleri doğrultusunda şekillenmiştir.

2.2.1. TÜBİTAK Fon Programlarına Ait Politikaların Yıllar İçindeki Değişimi

Bu çalışmada TÜBİTAK'ın araştırma politikaları kapsamlı bir bütün olarak ele alınmamış; analizler doğrudan proje fon mekanizmalarını düzenleyen politika değişiklikleri ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda, açık bilim politikaları, araştırma ve yayın etiğine ilişkin düzenlemeler ve benzeri ikincil politika alanları, zaman serilerine dayalı nicel analizlere dahil edilmemiştir. Bunun temel gerekçesi, çalışmanın araştırma fonlarının akademik üretim ve etki göstergeleri üzerindeki doğrudan etkisini incelemeyi amaçlamasıdır.

Bununla birlikte, açık bilim uygulamaları, araştırma ve yayın etiği politikaları gibi ikincil düzenlemelerin, araştırma çıktıları üzerinde dolaylı ve tamamlayıcı etkiler üretebileceği göz ardı edilmemiştir. Bu tür politika değişiklikleri, analiz sonuçlarının yorumlanması ve bulguların bağlamsallaştırılması aşamasında açıklayıcı bir çerçeve olarak kullanılmış; ancak bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilmemiştir. Bu kapsam çerçevesinde TÜBİTAK'ın proje fonlarına ilişkin politikalarında yıllar içinde gerçekleşen temel değişiklikler incelenmiş ve en belirgin dönüşümlerin 1991, 2005 ve 2009 yıllarında gerçekleştirilen yönetmelik değişiklikleriyle ortaya çıktığı görülmüştür.

1991 yılı yönetmeliği (Araştırma ve Geliştirme Projelerini Teşvik ve Destekleme Esaslarına İlişkin Yönetmelik, 1991): Bu değişikliklerle TÜBİTAK, ulusal kalkınma planlarına uygun projelere ayni ve nakdi destek sağlayarak, günümüzde pozitif bilimler olarak tanımlanan “müspet bilimler” alanına odaklanmıştır. Bu kapsamda projelerin bilimsel temellere dayanması, teknolojik problemlere çözüm sunması ve uluslararası rekabet gücünü artırmayı hedefleyen çok paydaşlı iş birliği

modellerine öncelik verilmiştir. TÜBİTAK, bu stratejiyle bilim ve teknolojiye dayalı projeleri destekleyerek ülkenin bilimsel ve teknolojik gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Önemli Değişiklikler;

- Yönetmelikte yapılan düzenlemelerle temel, uygulamalı ve geliştirme projelerine ilişkin tanımlar eklenmiş ve özellikle çok ortaklı ve büyük ölçekli projelere öncelik verilmiştir.
- Patent haklarına dair önemli bir düzenleme ile kamu kurumları ve üniversitelerde gerçekleştirilen projeler sonucunda ortaya çıkan patentlerin bu kurumlara ait olacağı belirtilmiş, ancak patentlerin yurtdışına satışı veya kiralanması TÜBİTAK iznine tabi kılınmıştır.

2005 yılı yönetmeliği (Proje Teşvik ve Destekleme Esaslarına İlişkin Yönetmelik, 2005): Bu değişikliklerle TÜBİTAK, doğa ve sosyal bilimler dahil olmak üzere tüm bilimsel alanlarda araştırma projelerini destekleyerek, stratejik öneme sahip konulara odaklanmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda, ülkenin sürdürülebilir kalkınması ve uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla “güdümlü projeler” kavramını uygulamaya koymuş ve bu projeleri kritik bir araç olarak benimsemiştir. TÜBİTAK, araştırma projelerinin geniş bir yelpazede desteklenmesiyle bilimsel kapasiteyi artırmayı ve Türkiye’nin bilimsel potansiyelini daha etkin bir şekilde kullanmayı amaçlamıştır. Önemli Değişiklikler;

- 1991 yılındaki değişikliğin aksine bu değişiklik ile TÜBİTAK, bilimsel projelerde sosyal bilimlere de ağırlık vermeyi hedefleyerek, doğa ve sosyal bilimler arasında denge sağlamış ve daha geniş kapsamlı projelere destek vermeye başlayacağını duyurmuştur. Bu dengeyi kurumsal bir zemine oturtmak amacıyla 2005 yılında Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu (SOBAG) kurularak, sosyal bilimlerin araştırma ekosistemindeki ağırlığının artırılması ve bu alandaki projelerin özgün dinamiklerine uygun şekilde desteklenmesi hedeflenmiştir.
- Üniversitelerin sınırlı bütçe ve süreye sahip araştırma projelerini desteklemek için Hızlı Destek Programı hayata geçirilmiştir.

- Güdümlü Projeler kavramı tanıtılmıştır. Bu projeler, TÜBİTAK'ın belirlediği stratejik alanlarda, sürdürülebilir kalkınma ve rekabet gücünü artırma hedefi ile geliştirilmiştir.
- Kariyer Programı ile genç araştırmacılara yönelik ilk destek sağlanmıştır. Bu program sayesinde doktoralı araştırmacıların bilimsel düzeylerini geliştirmeleri ve kariyerlerine güçlü bir başlangıç yapmaları amaçlanmıştır.

2009 yılı yönetmeliği (Araştırma Destek Programları Başkanlığı Tarafından Yürütülen Programlara İlişkin Yönetmelik, 2009): Bu değişiklikle TÜBİTAK, uluslararası iş birliklerini ve güdümlü projeleri desteklemeyi öncelikli hedef olarak belirlemiş, araştırma sonuçlarının teknolojiye, ürünlere veya sistemlere dönüştürülmesine odaklanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma ve uluslararası rekabet gücünün artırılmasını temel hedefler arasında konumlandıran yönetmelik, stratejik öneme sahip alanlara ve disiplinler arası iş birliğine daha fazla öncelik tanımıştır. Bilim ve teknoloji projelerinin ulusal kalkınma planlarına uygun şekilde yönlendirilmesi için başvuru, değerlendirme, izleme ve sonuçlandırma süreçleri sistematik hale getirilmiştir. Ayrıca, doğa ve sosyal bilimler arasında denge gözetilerek daha geniş bir proje yelpazesine destek verilmiş, etik kuralların benimsenmesi ve fikri mülkiyet haklarının düzenlenmesiyle bilimsel buluşların ekonomik ve teknolojik katkılarının azami düzeye çıkarılması amaçlanmıştır.

nemli Değeriklikler;

- Projelerde görev alan kamu personeline teşvik ikramiyesi ödemesi düzenlenmiş, bu teşvikle projelere katılımın artırılması hedeflenmiştir.
- Araştırma ve yayın etiği kuralları netleştirilmiş, etik ihlalleri için uygulanacak yaptırımlar tanımlanmıştır. Bu düzenlemelerle bilimsel çalışmaların güvenilirliğinin artırılması amaçlanmıştır.
- Araştırma projelerinde daha sıkı mali denetimler uygulanarak, proje btçelerinin oluşturulmasında bursiyer giderleri, seyahat, ekipman ve hizmet alım giderleri gibi detaylı mali kurallar getirilmiştir. Ayrıca, proje feshi ve değerlendirme süreçleri daha resmi bir çerçeveye oturtulmuştur.
- Genç araştırmacılara verilen destek artırılmış ve Kariyer Programı genişletilerek devam ettirilmiştir.

Genel olarak 1991-2009 yılları arasında TÜBİTAK, araştırma destek politikalarını genişleterek ve stratejik bir odaklanma benimseyerek Türkiye'nin bilimsel ve teknolojik kapasitesini artırmayı, ulusal kalkınma hedeflerine uygun sürdürülebilir projeler geliştirmeyi ve uluslararası rekabet gücünü artırmayı amaçlamıştır. Bu süreçte, doğa bilimlerinden sosyal bilimlere, ulusal projelerden uluslararası iş birliklerine kadar destek kapsamı genişletilmiş; güdümlü projeler, stratejik öncelikli alanlar ve genç araştırmacılara yönelik destekler gibi alanlarda yenilikçi düzenlemeler yapılmıştır. Etik kurallar ve mali denetim süreçleri detaylandırılarak şeffaflık artırılmış, hesap verebilirlik ve ulusal önceliklerle uyum güçlendirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeler, TÜBİTAK'ın araştırma ekosisteminde daha etkin, stratejik ve şeffaf bir rol üstlenme çabasını ortaya koyarken, bilimsel çalışmalara verilen desteğin hem ulusal kalkınmaya hem de uluslararası iş birliklerine daha güçlü katkılar sağlamasını hedeflemiştir.

2.3. FON PROGRAMLARININ ÜLKELERİN BİLİMSEL YAYINLARINA ETKİSİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bilimsel araştırmalar, ülkelerin teknolojik, ekonomik ve sosyal gelişiminde kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle birçok ülke araştırma faaliyetlerini desteklemek için çeşitli fon programları geliştirmiştir. Bu programlar, bilim insanlarının yenilikçi projelerini finanse ederek daha fazla ve etkili bilimsel yayınlar üretmelerine olanak tanımaktadır. Özellikle ABD'de NSF ve Avrupa'da Horizon 2020 gibi uluslararası fon programlarının desteklediği projelerin daha yüksek atıf oranlarına sahip yayınlarla sonuçlandığı ve araştırma kalitesini artırdığı literatürde geniş bir şekilde ele alınmıştır (Kaiser ve diğerleri, 2022; Mitra, 2023). Araştırma fonlarının doğru tahsisi, yalnızca yayın sayısını değil, aynı zamanda bu yayınların uluslararası görünürlüğünü ve etkilerini artırmaktadır.

Finansal desteklerin bilimsel üretkenlik üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar, araştırma fonlarının akademik çıktıları hem nicelik hem de etki bakımından artırabildiğini göstermektedir. Jacob ve Lefgren (2011), araştırma fonlarının yayın sayısı ve atıf performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir artışla ilişkili

olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Roshani ve diğerlerinin (2021) çalışması, fon destekli makalelerin bilgisayar bilimi, tıp ve ekonomi gibi disiplinlerde, fon desteği olmadan üretilen makalelere kıyasla daha yüksek atıf aldığını göstermektedir. Söz konusu çalışmada ayrıca, fon desteğinin bilimsel üretimde “Matthew etkisini” güçlendirdiği, yani başlangıçta avantajlı konumda bulunan araştırmacıların zaman içinde daha fazla görünürlük ve etki elde ederken, dezavantajlı grupların görece olarak geride kaldığı vurgulanmaktadır (Merton, 1968). İsviçre Ulusal Bilim Vakfı (SNSF) tarafından sağlanan araştırma hibelerine odaklanan bir başka çalışmada ise, fon desteğinin yalnızca yayın sayısını değil, aynı zamanda bu yayınların atıf oranlarını da artırdığı tespit edilmiştir (Heyard ve Hottenrott, 2021).

Bununla birlikte, fon programlarının her zaman eşit derecede faydalı olmadığını gösteren bulgular da bulunmaktadır (Bol ve diğerleri, 2018). Örneğin, Thelwall ve diğerlerinin (2022) Birleşik Krallık’ta 2014-2020 yılları arasında fonlamanın farklı disiplinler üzerindeki etkisini değerlendirdiği çalışmada, fonlamanın genel olarak araştırma çıktılarının atıf etkisini artırdığı, ancak bu etkinin disiplinler arasında farklılık gösterdiği saptanmıştır. Özellikle sağlık alanında fonlamanın etkisi daha belirginken, diğer alanlarda bu etki sınırlı kalmıştır (Jacob ve Lefgren, 2011; Thelwall ve diğerleri, 2022). Tüm bu bulgular, araştırma fonlarının bilimsel yayınların sayısının ve etkilerinin artırılmasında önemli bir araç olduğunu, ancak etkinliğinin fonlama stratejilerine ve disiplinlere bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de yapılan araştırmalar, fon desteklerinin disiplinlere göre farklılaştığını, bilimsel yayın sayısını ve yayınların atıf etkisini artırma konusunda da her zaman belirgin bir etki yaratmadığını ortaya koymaktadır. Tonta ve Akbulut’un (2020) çalışması, Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı (UBYT) tarafından desteklenen ve desteklenmeyen makalelerin benzer sayıda atıf aldığını ve benzer etki faktörlerine sahip dergilerde yayımlandığını ortaya çıkarmıştır. Ancak UBYT yayın yapıldıktan sonra teşvik vermesi sebebiyle araştırma fonu desteği değil, araştırma çıktısı teşviki olarak nitelendirilebilir. 2013-2018 yılları arasında Türkiye’deki 10 araştırma devlet üniversitesi ve en iyi 11 vakıf üniversitesi

üzerinde yapılan bir araştırmada, TÜBİTAK'ın Araştırma-Geliştirme ve proje desteklerinin akademik yayınlar üzerinde anlamlı bir olumlu etkisinin olmadığı ancak devlet üniversitelerinde daha verimli kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Satoğlu ve diğerleri, 2021). Bu bulgular, maddi desteklerin bilimsel makalelerin çıktılarını artırmada her zaman etkili bir teşvik olmadığını göstermektedir.

2.4. KAVRAMSAL ARKA PLAN

Araştırma fonları ile bilimsel üretkenlik arasındaki ilişki, temelde maddi kaynakların sağlanması, teşvik yapıları ve kurumsal normların birlikte çalıştığı bir mekanizma olarak kuramsallaştırılmaktadır. Fonlar, araştırmanın yürütülmesi için gerekli zaman, ekipman, insan kaynağı ve iş birliği kapasitesini artırarak kaynak kısıtını hafifletir (Stephan, 1996). Nitekim İsviçre Ulusal Bilim Vakfı örneği, fonlamanın çıktı üretimi ve yayılımını hızlandırdığını ve etkinin ödül dönemi sonrasında da devam ettiğini göstermektedir (Heyard ve Hottenrott, 2021). Yenilik ve keşif düzeyi yüksek fonlamalar, ekip büyüklüğü ve araştırmacı deneyimi gibi değişkenler kontrol edildiğinde dahi daha yüksek atıf etkisi üretilebildiği gösterilmiştir (Zhuang ve Acuna, 2019). Buna karşılık, fonların dar bir elit grupta yoğunlaşması, hem çıktı miktarında hem de etki göstergelerinde azalan marjinal getiriler doğurabilmektedir (Mongeon ve diğerleri, 2016).

Merton'un Matthew Etkisi, erken dönemde elde edilen başarının itibar sermayesi yaratarak sonraki kaynaklara erişimi kolaylaştırdığını açıklar (Merton, 1968). Eşik değer analizleri, fon kazanan araştırmacıların, benzer niteliklere sahip olmalarına rağmen kıl payı kaybeden adaylara kıyasla gelecekte çok daha fazla kaynak elde ettiğini göstermekte ve bu durum bilimsel başarıdaki Matthew etkisi süreciyle örtüşmektedir (Bol ve diğerleri, 2018). Daha önce fon alan araştırmacıların, zaman içinde daha fazla başvuru yaptığı ve bu durumun kendi kendini güçlendiren katılım döngüleri yarattığı saptanmıştır (Beres, 2025). İlgili analizler, geçmiş performans ve itibarın, başvuru deneyimiyle gelecekteki ödüllerin olasılığını ve süresini artırdığı halo etkilerini ortaya koymaktadır (Liao, 2021)

Bu mekanizmalar birlikte ele alındığında, fonlamanın bireysel ve kurumsal düzeylerde bilimsel faaliyeti nasıl mümkün kıldığını ve fonlama sistemleri ile

politikalarının tasarımının üretkenlik, eşitlik ve yenilik yörüngelerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Seçici kaynak tahsisi, teşvik yapıları ve kurumsal yükümlülükler aracılığıyla, ulusal ajanslardan performansa dayalı çerçevelere uzanan araştırma fonlamasının daha geniş mimarisi, kaynakların disiplinler ve zaman içinde çıktılara nasıl dönüştüğünü belirlemektedir.

Karşılaştırmalı bulgular, politika reformlarının teşvikleri yeniden yapılandırabildiğini, avantajların dağılımını değiştirebildiğini ve hangi çıktıların değerli sayıldığını yeniden tanımlayabildiğini göstermektedir. Baltık ülkeleri üzerine yapılan boylamsal çalışmalar, kamusal araştırma fonlama araçlarının kurumsal miraslar ile uluslararasılaşma baskılarının ortak etkisi altında nasıl evrildiğini ve bunun öncelikler ile performans yönetimi açısından farklılaşan ulusal politikalara yol açtığını ortaya koymaktadır (Tönismann, 2019). Büyük araştırma konsorsiyumları içindeki reform programları da benzer sonuçlara ulaşmaktadır. Elde edilen sonuçlar dar ölçütler veya kısa süreli hibe döngüleri yerine, değerlendirmeyi kapasite geliştirme ile uyumlu hale getiren daha uzun vadeli plan ve yönetim modellerini savunmaktadır (Leeuwis ve diğerleri, 2018).

Öte yandan, kurum düzeyinde fon kurallarındaki değişiklikler bibliyometrik göstergeleri etkileyebilmektedir. Kore'deki araştırma enstitülerinde yapılan çalışma, politika değişikliğinin fonlanan toplam yayın sayısını anlamlı düzeyde artırmaksızın araştırmacıları daha yüksek etki faktörüne sahip dergilerde yayın yapmaya teşvik ettiğini saptamıştır (Kim ve Min, 2020). Hibe programları içinde yer alan hedeflenmiş gereklilikler de araştırma pratiklerini dönüştürmektedir. Sağlık araştırmalarında cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin entegrasyonunu zorunlu kılan politika, bu boyutlara yönelik dikkati artırmış ve fon sağlayıcıların yöntemler ile raporlama standartlarını yönlendirebileceği somut alanları ortaya koymuştur (Johnson ve diğerleri, 2014).

Ulusal mükemmeliyet ve kapasite geliştirme programları, tasarım ayrıntılarının sistem düzeyinde etkiler ürettiğini göstermektedir. Tayvan'ın birinci sınıf üniversiteler ve üst düzey araştırma merkezleri oluşturma planı, seçici yatırım ve rekabetçi değerlendirmeye verilen teşvik tepkileriyle uyumlu biçimde, kurumsal performans ve verimlilikteki değişimlerle ilişkilendirilmektedir (Chang ve diğerleri,

2009). Rekabet temelli araçlar ise problem tanımlama ve işbirliği modellerini yeniden şekillendirmektedir. Zor problem perspektifini kullanan bir araştırma meydan okuma temelli çağrıların ekip organizasyonu, paydaş entegrasyonu ve başarı kriterlerini doğrudan etkilediğini, bunun da bilimsel fonlama politikası ve portföy tasarımı üzerinde önemli yansımaları olduğunu göstermektedir (Ooi ve Husted, 2025). Araştırma etkisini öne çıkaran değerlendirme sistemleri, akademik çabayı ve kurumsal stratejiyi yeniden yönlendirebilmektedir. Birleşik Krallık'ta etki gündeminin yükselişi, bölümlerin akademi dışı paydaşlarla etkileşime girmesini ve akademi ötesindeki etkileri belgelemesini zorunlu kılmış; bu durum, farklı çıktı normlarına sahip disiplinlerde iş yükleri ve alan duyarlılığı üzerinde sonuçlar doğurmuştur (Smith ve Stewart, 2017).

Politika istikrarı da önemlidir. Meksika'nın rüzgâr ve güneş enerjisi sektörlerinden elde edilen bulgular, siyasal istikrarsızlık ve politika geri dönüşlerinin belirsizliği artırarak ve kilit aktörlerin uyum kapasitesini azaltarak yenilik sistemlerini zayıflattığını göstermektedir; bu durum, uzun planlama ufuklarına ve kümülatif kapasite geliştirmeye dayanan araştırma fon sağlayıcıları için önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır (Aguiar-Hernandez ve Breetz, 2024).

Etkili araştırma sistemleri, hem istikrarlı hem de çeşitlendirilmiş politika portföylerine dayanır. İstikrar, belirsizliği azaltarak uzun vadeli kapasite geliştirmeyi desteklerken; fon araçlarındaki çeşitlilik farklı disiplin döngülerine ve kurumsal bağlamlara uyum sağlamayı mümkün kılar. Bu perspektiften hareketle, bu çalışma Türkiye'nin temel kamu araştırma fon sağlayıcısı olan TÜBİTAK tarafından 1980-2023 döneminde gerçekleştirilen başlıca politika değişikliklerinin teşvik yapıları ve çıktıları üzerindeki etkilerini incelemektedir.

2.5. YÖNTEM

2.5.1. Temel Araştırma Soruları ve Hipotezler

Çalışmanın bu bölümünde temel araştırma sorusu “TÜBİTAK tarafından verilen fonların Türkiye’deki araştırma çıktılarına etkisi nedir?” olarak belirlenmiştir. Alt araştırma soruları ise şunlardır:

- TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin ürettiği yayın, atıf ve açık erişimli yayın sayısı üzerinde bir etkisi var mıdır?
- TÜBİTAK tarafından sunulan fonların dağıtılması sürecinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin Türkiye’nin araştırma çıktılarında etkisi var mıdır?
- TÜBİTAK fonlarıyla üretilen yayınların disiplinlere dağılımında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Temel araştırma sorularına bağlı olarak ana hipotez “TÜBİTAK tarafından sağlanan araştırma fonları, Türkiye adresli bilimsel araştırma çıktılarının üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir” olarak belirlenmiştir. Alt hipotezler ise şunlardır:

- TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin ürettiği yayın sayısı üzerinde bir etkisi vardır.
- TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin aldığı atıf sayısı üzerinde bir etkisi vardır.
- TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin açık erişimli yayın sayısı üzerinde bir etkisi vardır.
- TÜBİTAK tarafından sunulan fonların dağıtılması sürecinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin Türkiye’nin araştırma çıktılarında etkisi vardır.
- TÜBİTAK fonlarıyla üretilen yayınların disiplinlere dağılımında anlamlı bir farklılık vardır.

2.5.2. Verilerin Tanımlanması ve Toplanması

Bu araştırmada, Türkiye yükseköğretim sisteminde gerçekleştirilen araştırma politikası değişikliklerinin etkilerini değerlendirmek amacıyla kapsamlı ve çok kaynaklı bir veri seti oluşturulmuştur. Çalışmanın veri seti, Türkiye adresli bilimsel yayınların bibliyometrik verileri ve bu yayınların destek aldığı fon programlarına ilişkin bilgiler temelinde yapılandırılmıştır. Veri toplama süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

- İlk aşamada, TÜBİTAK fon programlarının yapısı, başvuru kriterleri, üniversite sıralamaları ile yayın odakları ve politika değişikliklerine ilişkin bilgiler TÜBİTAK'ın resmi web sayfasında yer alan duyurular ve fon başvuru kılavuzlarından elde edilmiştir. Ayrıca TÜBİTAK politikalarının tarihsel gelişimi ve değişim süreçleri, Resmî Gazete arşivinden yönetmelikler ve ilgili mevzuatlar incelenerek belgelenmiştir.
- İkinci aşamada, bibliyometrik veriler elde edilmiştir. Bu veriler Nisan 2024 tarihinde WoS ve InCites veri tabanları aracılığıyla 1980-2023 yılları arasındaki Türkiye adresli tüm bilimsel yayınların sayısı ve bu yayınların aldığı toplam atıf sayıları ile açık erişim yüzdeleri fonlayan kuruluş bilgilerini de kapsayacak şekilde indirilmiştir.
- Üçüncü aşamada, normalizasyon işlemi için YÖK istatistik¹¹ web sayfasından Türkiye'deki 1980-2023 yılları arasındaki akademisyen sayıları indirilmiş ve bu sayılar dikkate alınarak yayın ile atıf sayıları verileri normalize edilmiştir.

Toplanan veriler, TÜBİTAK destekli TR adresli yayınlar ve TÜBİTAK harici TR adresli yayınlar olarak iki ana gruba ayrılmış ve analizlerde karşılaştırmalı değerlendirme yapılmasına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmiştir.

¹¹ <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: Şubat 2025

2.5.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, Türkiye'deki araştırma politika değişikliklerinin bilimsel yayın üretimi üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla bibliyometrik veriler tanımlayıcı istatistikler olarak sunulmuş ve zaman serileri analizi uygulanmıştır. Çalışmanın veri analiz süreci şu adımlarla gerçekleştirilmiştir:

İlk adımda, veri seti tanımlayıcı istatistikler yardımıyla incelenmiştir. Fon başvuru kriterleri incelenmiş ve yayın ile üniversite sıralaması odaklı programlara yer verilmiştir. Toplam yayın sayıları, atıf sayıları ve açık erişim yüzdeleri yıllara göre dağıtılmış; disiplinler bazında farklılaşmalar tablolar yardımıyla gösterilmiştir.

İkinci adımda, TÜBİTAK tarafından sunulan fon programlarına ilişkin politikalar incelenmiş; bu kapsamda, en önemli değişikliklerin gerçekleştiği 1991, 2005 ve 2009 yıllarına ait yönetmelikler analiz edilerek, söz konusu yıllarda yapılan temel politika değişiklikleri belirlenmiştir. Bu doğrultuda, TÜBİTAK'ın farklı yıllarda gerçekleştirdiği politika değişiklikleri esas alınarak veri seti üç dönemsel gruba ayrılmış ve zaman serisi analizlerinde bu dönemsel veri setleri kullanılmıştır.

- 1980-1995 verileri kullanılarak 1996-2023 arasındaki eğilimler tahmin edilmiştir.
- 1980-2009 verileri kullanılarak, 2010-2023 arasındaki eğilimler tahmin edilmiştir.
- 1980-2013 verileri kullanılarak 2014-2023 arasındaki eğilimler tahmin edilmiştir.

Üçüncü adımda zaman serisi analizi yapılmıştır. Zaman serisi analizi, eğilimleri incelemek, zamansal bağımlılıkları keşfetmek ve verilerdeki dalgalanmaları analiz etmek ve tahminlemek için kullanılan bir yöntemdir (Erturan ve Merdivenci, 2022; Foster ve diğerleri, 2006; Rekabdarkolaee ve diğerleri, 2024). Zaman serisi analizinde tüm modellerin kurulumu, doğrulanması ve tahmin sonuçlarının elde edilmesi aşamalarında IBM SPSS Statistics 25 yazılımından yararlanılmıştır.

Analiz sürecinde SPSS'in Expert Modeler yaklaşımı kullanılarak, veri setleri için uygun aday model spesifikasyonları otomatik olarak taranmış; elde edilen

modeller daha sonra grafiksel ve istatistiksel ölçütler aracılığıyla manuel olarak doğrulanmıştır. Expert Modeler, ARIMA ve üstel düzeltme temelli modeller arasında otomatik tarama yapmakta (Han, 2021; IBM, 2021); uygun görülen durumlarda mevsimsel varyantları da değerlendirmekte ve hedef seri için en iyi modeli, ilgili parametre tahminleri ve dışa aktarılabilir model raporu ile birlikte sunmaktadır (Pawlikowski ve Chorowska, 2020) .

Analiz kapsamında mevsimsellik içermeyen yıllık veriler kullanılmış ve bu nedenle mevsimsel olmayan ARIMA(p, d, q) modelleri ile üstel düzeltme yöntemleri (Basit Üstel Düzeltme, Holt ve Brown) değerlendirmeye alınmıştır. ARIMA modelleri için, farklılaştırma dereceleri Expert Modeler'da tanımlama sırasında belirlenmiş ve daha sonra otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon grafikleri incelenerek doğrulanmıştır.

Model seçimi sürecinde temel ölçüt olarak normalize edilmiş Bayesyen Bilgi Kriteri (BIC) kullanılmıştır. BIC, AIC'ye kıyasla model karmaşıklığını daha güçlü biçimde cezalandırdığı için özellikle sınırlı örneklem boyutlarında ve çok parametrelili ARIMA alternatiflerinde aşırı uyum (overfitting) riskini azaltarak daha yalın ve genellenebilir modellerin tercih edilmesine olanak tanımaktadır. Çalışmanın amacı en iyi örneklem içi uyumu sağlayan modeli değil, örneklem dışı tahmin performansı yüksek ve parsimony ilkesine uygun modeli belirlemek olduğundan BIC temel seçim ölçütü olarak benimsenmiştir. Benzer BIC değerlerine sahip modeller arasında seçim yapılırken ise sabit bir doğrulama penceresinde elde edilen örneklem dışı hata performansı dikkate alınmıştır. Bu amaçla her bir eğitim penceresinde son beş yıl doğrulama seti olarak ayrılmış; bu dönem için tahminler üretilerek ortalama mutlak yüzde hata (MAPE) ve karekök ortalama hata (RMSE) değerleri hesaplanmıştır. Bulgular bölümünde ve şekil açıklamalarında her bir panel için seçilen model açıkça belirtilmiştir; örneğin ARIMA(0,2,0) ya da Holt modeli için düzey (α) ve eğilim (γ) parametreleri raporlanmıştır.

Seçilen tüm modeller için artık (residual) tanı testleri uygulanmıştır. Bu kapsamda artıkların otokorelasyon ve kısmi otokorelasyon fonksiyonları incelenmiş, belirli gecikmelerde **Ljung-Box Q testi** kullanılarak artıkların beyaz gürültü özelliği

değerlendirilmiş ve artık grafiklerinde değişen varyans ya da yapısal kırılma belirtileri araştırılmıştır. Beyaz gürültü varsayımını sağlamayan ya da sistematik otokorelasyon sergileyen modeller elenmiş ve bir sonraki en uygun spesifikasyon tercih edilmiştir.

Her bir eğitim penceresi için kullanılan beş yıllık sabit doğrulama yaklaşımı, daha sonraki politika dönemlerini dışlayan karşı-olgusal (counterfactual) tahminlerin üretilmesine imkân tanımaktadır. Bu tahminler, gerçekleşen zaman serileri ile karşılaştırılmış ve gözlenen sapmalar TÜBİTAK fon politikalarında ve araştırma ortamında meydana gelen dönemsel değişiklikler bağlamında yorumlanmıştır. Bu tasarım, nedensel bir etki iddiasından ziyade, politika değişiklikleri ile bilimsel çıktı ve atıf performansındaki dönüşümler arasındaki ilişkiselliğe (association) dair temkinli çıkarımlar yapılmasını desteklemektedir.

Son olarak, zaman serisi modellerinin yapısı gereği tek değişkenli olduğu ve ulusal Ar-Ge harcamalarındaki değişimler, yükseköğretim sisteminin genişlemesi, akademisyen sayısındaki artış, uluslararası iş birliği oranları, ekonomik konjonktür ya da açık erişim politikaları gibi eşzamanlı faktörleri doğrudan içermediği dikkate alınmıştır. Bu potansiyel eşlik eden faktörler, bulguların yorumlanmasında göz önünde bulundurulmuştur.

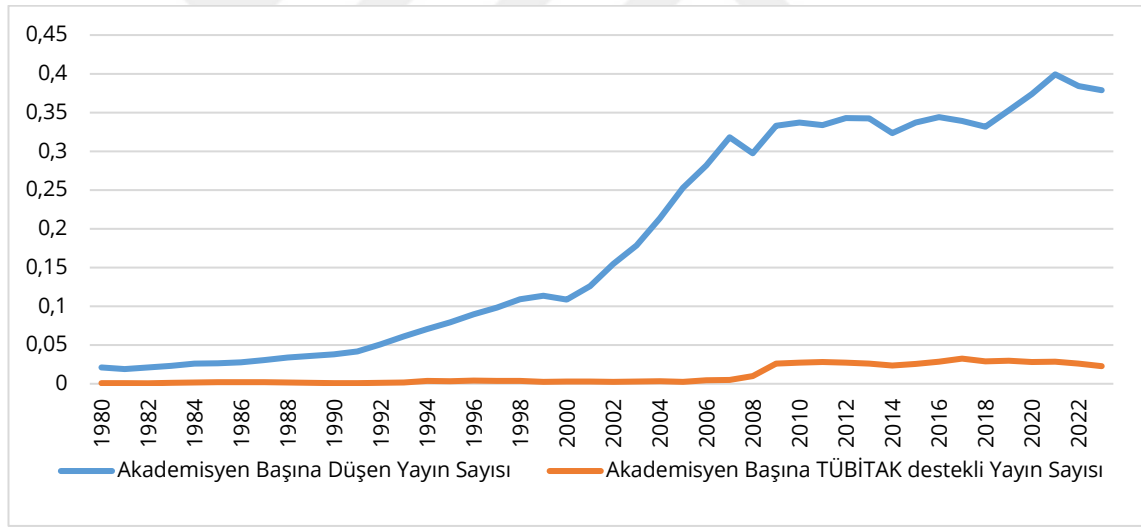
2.6. BULGULAR

2.6.1. Fon Sisteminin Yayın ve Atıf Sayısı Üzerinde Etkileri

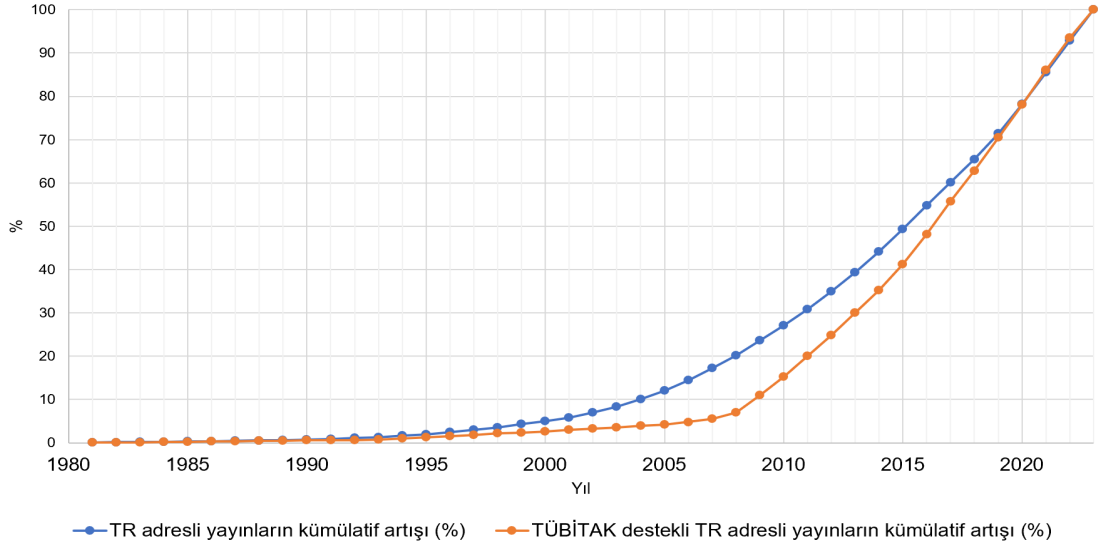
Bu bölümde, 1980-2023 yılları arasında Türkiye adresli ve TÜBİTAK destekli bilimsel yayınların çeşitli performans göstergeleri incelenmiştir. Bulgular, yayınların toplam üretim oranları, kümülatif artış eğilimleri, zaman serisi analizleri, atıf performansları ve açık erişim oranları açısından değerlendirilmiştir. Analizler, TÜBİTAK desteklerinin Türkiye'deki bilimsel yayıncılık üzerindeki etkilerini, farklı dönemlerde yaşanan politika değişikliklerinin bu göstergeler üzerindeki yansımalarını ortaya koymaktadır.

TR adresli toplam yayın sayısı ve TÜBİTAK destekli yayın sayısı akademisyen sayısı ile normalize edildiğinde yayın sayılarının dağılımı Şekil 3'te gösterildiği gibidir.

Akademisyen başına düşen toplam yayın sayısı 1980'li ve 1990'lı yıllarda oldukça düşük seviyelerde seyrederken, 2000'li yılların başında büyük bir ivme kazanmış ve 2010'lu yıllarda nispeten daha durağan bir artış eğilimine girmiştir. Buna karşılık, akademisyen başına TÜBİTAK destekli yayın sayısı ise 1980'li yıllarda toplam yayın sayısına paralel seyrederken devam eden yıllarda toplam yayın sayısındaki artış ivmesini takip etmemiştir. TÜBİTAK destekli yayın sayısı 2009 yılında ivmeli bir artış göstermiş olsa da genel olarak toplam akademik yayınlara göre çok daha düşük seviyelerde seyrederken oldukça sınırlı bir paya sahip olmuştur. TR adresli tüm yayınlar ile TÜBİTAK destekli TR adresli yayınların kümülatif artış yüzdeleri Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 3. Akademisyen başına düşen toplam yayın sayısı ve TÜBİTAK destekli yayın sayısının yıllara göre dağılımı (1980-2023)

Şekil 4. TÜBİTAK tarafından fonlanan yayınlar ile tüm yayınların yıllar içinde kümülatif artışı (1980-2023)

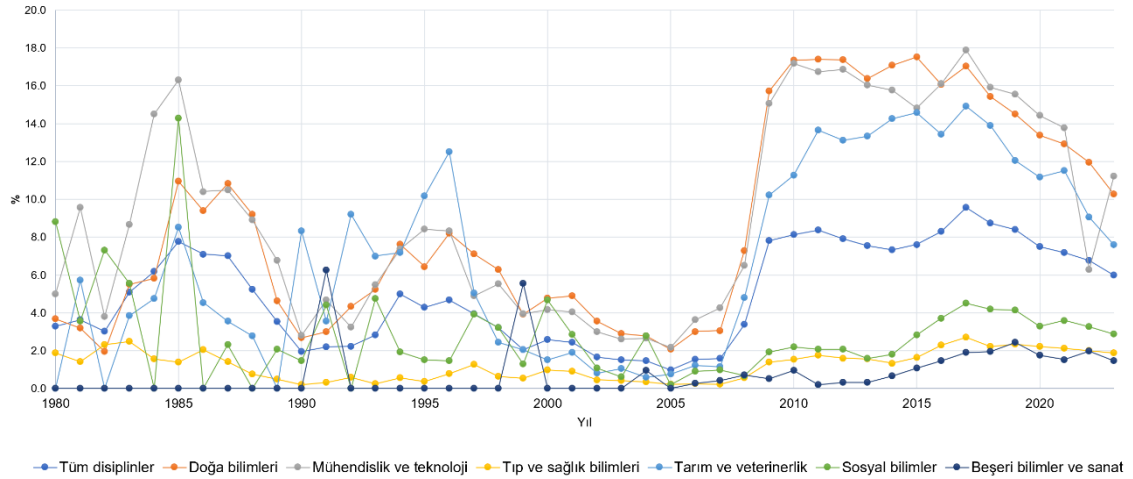
1980-2000 döneminde hem Türkiye adresli yayınların hem de TÜBİTAK destekli yayınların kümülatif artış oranları oldukça sınırlı seyretmiştir. 2000 sonrasında her iki serinin de belirgin biçimde yükseldiği ve özellikle 2008 yılından itibaren TÜBİTAK destekli yayınların artış hızının Türkiye adresli toplam yayın artışıyla paralel bir örüntü izlemeye başladığı görülmektedir. 2020 sonrasında iki eğrinin birbirine oldukça yaklaştığı ve 2023 itibarıyla aradaki farkın minimal düzeye indiği dikkat çekmektedir. Bu durum, zaman içerisinde TÜBİTAK destekli yayınların toplam yayın üretimi içindeki görünürlüğünün ve payının arttığına işaret etmektedir.

Bununla birlikte, söz konusu artışın tamamının doğrudan fon politikalarının çıktı üzerindeki etkisi olarak yorumlanması temkinli yaklaşmayı gerektirir. TÜBİTAK'ın araştırma ve yayın etiğine ilişkin düzenlemeleri kapsamında (TÜBİTAK, 2003), fon desteği alan çalışmalarda kurum adresinin ve destek bilgisinin açık biçimde belirtilmesinin zorunlu tutulması, zaman içinde TÜBİTAK destekli yayınların daha sistematik biçimde raporlanmasına ve dizinlerde daha görünür hâle gelmesine yol açmış olabilir. Dolayısıyla gözlenen artış, yalnızca üretim artışını değil, aynı zamanda raporlama ve atıf pratiklerindeki kurumsal standartlaşmayı da yansıtır olabilir. Bu nedenle eğilimlerin belirli politika değişikliklerine doğrudan atfedilebilmesi için ek kanıt ve analitik doğrulamalara ihtiyaç vardır.

2.6.2. Disiplinlere Göre Farklılıklar

1980-2023 yılları arasında TÜBİTAK desteği ile yapılan yayınların tüm yayınlara oranı ve bu oranın disiplinlere göre dağılımı Şekil 5'te yer almaktadır.

1980-2023 yılları arasında TÜBİTAK desteği ile yapılan yayınların tüm yayınlara oranı incelendiğinde, oranların yıllar içerisinde dalgalanmalar gösterdiği, özellikle 2005-2015 yılları arasında önemli bir artış yaşandığı görülmektedir. Disiplinler bazında incelendiğinde, doğa bilimleri ve mühendislik alanlarında TÜBİTAK desteği ile yapılan yayınların oranının en yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Mühendislik ve teknoloji alanında 2010 ekseninde oranların zirve yaptığı, doğa bilimlerinde ise 2005-2015 döneminde belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Tıp ve sağlık bilimlerinde oranlar diğer alanlara göre daha düşük olsa da 2005 sonrası dönemde artış göstermiştir. Tarım ve veterinerlik alanlarında ise TÜBİTAK desteği ile yapılan yayın oranlarının genel olarak düşük kaldığı, ancak 2010 sonrası dönemde artış eğilimi gösterdiği gözlemlenmektedir. Sosyal bilimler ve beşeri bilimlerde TÜBİTAK desteği ile yapılan yayınların oranı düşük seviyelerde kalmış ve belirgin bir artış veya dalgalanma göstermemiştir. 2015 sonrası dönemde TÜBİTAK desteği ile yapılan yayınların oranlarında genel bir düşüş olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, özellikle 2005 sonrası dönemde grafikte gözlenen dalgalanmaların yorumlanmasında temkinli olunması gerekmektedir. Zira bu göstergeler, disiplinler bazında Türkiye'de görev yapan akademisyen sayısını tespit edemediğimiz için normalize edilmemiştir. Aynı dönemde Türkiye yükseköğretim sisteminde üniversite sayısının hızla artması ve buna paralel olarak akademisyen sayısında önemli bir genişleme yaşanması, TÜBİTAK destekli yayın oranlarında gözlenen değişimlerin yalnızca fon politikalarına değil, akademisyen sayısının artışına da bağlı olarak şekillenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle, söz konusu dalgalanmalar fon politikalarının doğrudan etkileri olarak değil, sistemin yapısal genişlemesi bağlamında dikkatli bir biçimde değerlendirilmelidir.

Şekil 5. TÜBİTAK tarafından fonlanan yayınların tüm yayınlara oranı ve disiplinlere göre dağılımı (1980-2023)

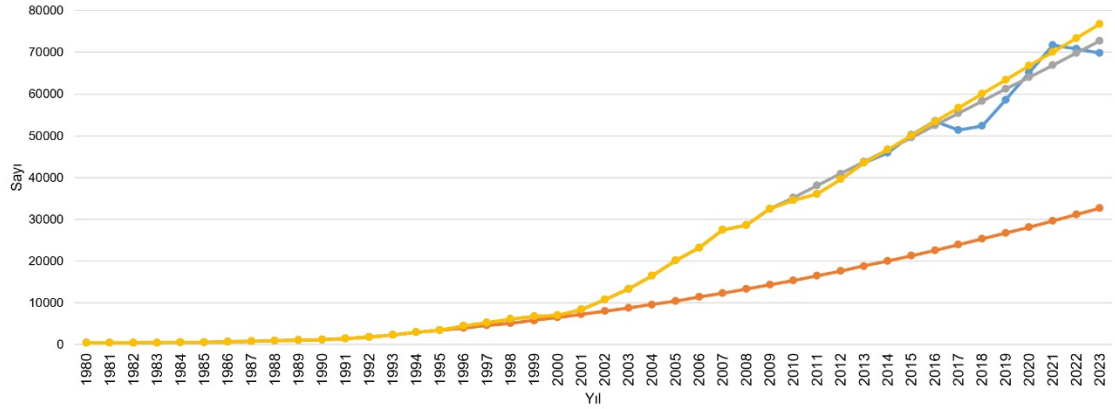
Literatürde farklı disiplinlerin fon erişiminde farklılıklar gösterdiği ortaya konmuştur. Xu, Tan ve Zhao (2015), sosyal ve beşeri bilimlerin doğa bilimlerine göre hem ulusal hem de uluslararası düzeyde fon kaynaklarına erişimde dezavantajlı olduğunu ve bunun yayın üretkenliği ile fonlanmış yayın oranlarında belirgin farklara yol açtığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Kaplan, Johnson ve Kobor (2017), sosyal bilimlerde sınırlı araştırma fonlarının fon destekli yayın oranlarını düşürdüğünü vurgulamıştır. Aksnes ve Sivertsen (2009) de doğa bilimleri, mühendislik ve tıp bilimlerinin sosyal ve beşeri bilimlere göre daha yüksek üretkenlik ve fon erişimi sağladığını göstermiştir. Walters (2014) ise sosyal bilim dergilerinin doğal bilimlere kıyasla daha düşük atıf etkisine ve sınırlı fon desteğine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Son olarak, Agamirova ve diğerleri (2023) sosyal ve beşeri bilimlerde yapısal sorunlar nedeniyle fon desteklerinden daha az yararlandığını belirtmiştir. Bu bulgular, disiplinler arası farklılıkların küresel ölçekte de gözlemlendiğini ve Türkiye'deki durumun bu genel eğilimin bir yansıması olduğunu göstermektedir.

2.6.3. Zaman Serileri Analizi ve Değişikliklerin Etkilerinin Anlaşılması

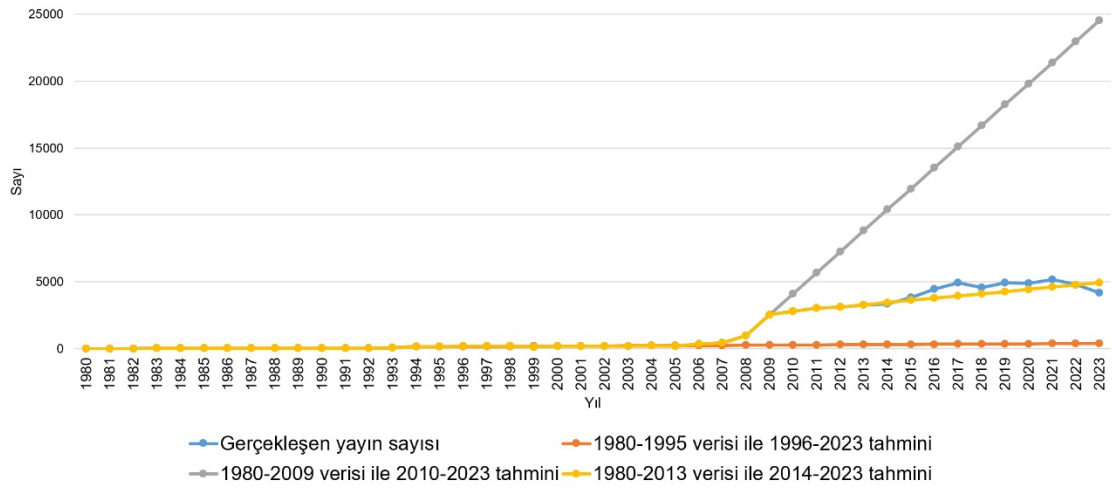
TÜBİTAK destekli yayınların yıllar içindeki değişim eğilimlerini daha ayrıntılı analiz edebilmek amacıyla, 1980-2023 yılları arasındaki TR adresli toplam yayın

sayıları ile TÜBİTAK destekli yayın sayılarının zaman serisi analizi Şekil 6'da gösterilmiştir.

a) TR adresli yayın sayısı artışı ve zaman serileri analizi sonuçları

b) TÜBİTAK destekli TR adresli yayın sayısı artışı ve zaman serileri analizi sonuçları

Şekil 6. Yayın sayısı ve zaman serileri analizi sonuçları

Şekil 6-a'da TR adresli yayınların zaman içinde artışı ve farklı zaman aralıklarına dayalı üç tahmin modeli ile yapılan zaman serisi analizi sonuçları birlikte gösterilmektedir. Zaman serisi tahmin sonuçları incelendiğinde, 1980-1995 verilerine dayalı olarak kurulan modelin ARIMA(0,2,0) yapısına sahip olduğu, ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir (ES=38,000, SE=21,584, p=0,102). Bu model, 1996-2023 döneminde gerçekleşen yayın artışını olduğundan düşük tahmin etmiştir. 1980-2009 dönemini kapsayan modelde Holt'un doğrusal trend yöntemi kullanılmış ve bu modelin tahminlerinin

gerçekleşen yayın sayılarıyla daha uyumlu tahminler olduğu belirlenmiştir. Modelde düzey düzeltme parametresi istatistiksel olarak anlamlı bulunurken (Alpha:ES=0,699, SE=0,239, t=2,921, p=0,007), trend düzeltme parametresinin yalnızca sınırda anlamlılık düzeyine ulaştığı görülmektedir (Gamma: ES=1,000, SE=0,587, t=1,704, p= 0,099). 1980-2013 verilerinde Brown'un çift üstel düzeltme modelinde yüksek düzeyde uyumlu, istatistiksel olarak anlamlı (ES=0,697, SE=0,088, t=7,935, p<0,001) sonuçlar elde ettiği ve tahmin edilen değerlerin, gerçekleşen yayın sayılarıyla oldukça yakın bir seyir izlediği görülmektedir.

Şekil 6-b'de 1980-1995 verilerine dayalı olarak kurulan modelin ARIMA(0,1,0) yapısına sahip olduğu, ancak model parametresinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir (ES=8,867, SE=5,731, p=0,144). Bu model, 1996-2023 döneminde gerçekleşen TÜBİTAK destekli yayın artışını yeterince öngörememiş ve tahmin edilen değerler gerçekleşen yayın sayılarının belirgin biçimde altında kalmıştır.

1980-2009 dönemini kapsayan modelde Brown'un çift üstel düzeltme yöntemi kullanılmış ve model parametresinin istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı olduğu tespit edilmiştir (ES=1,000, SE=0,198, t=5,054, p<0,001). Bu modelin 2010-2023 dönemine ilişkin tahminlerinin gerçekleşen yayın sayılarını aşarak daha yüksek seviyelerde seyrettiği ve dolayısıyla yayın artışını olduğundan fazla tahmin ettiği görülmektedir. Benzer şekilde, 1980-2013 verisi için Brown modeli kullanılmış, güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermiştir (ES= 0,750, SE=0,085, t=8,834, p<0,001).

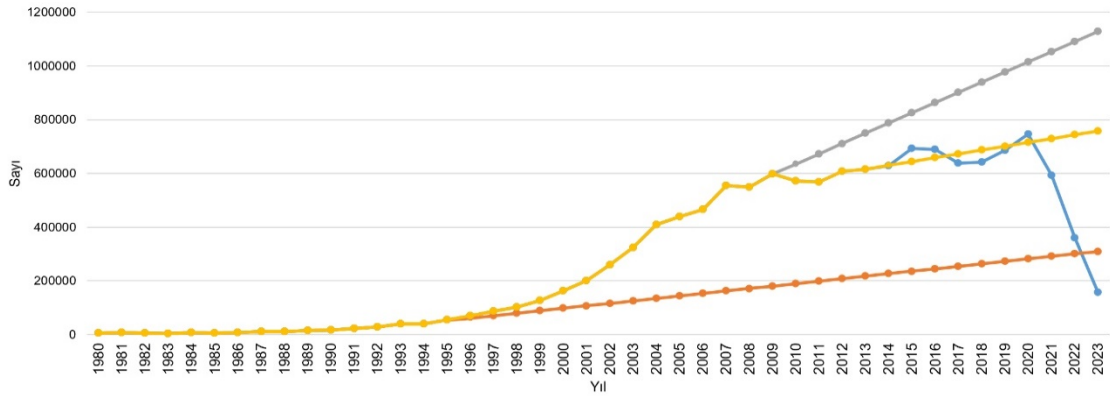
Zaman serisi analizinin bulguları, 2005 yılında yürürlüğe giren politika reformunun Türkiye'de bilimsel yayın üretiminin büyüme eğrisi üzerinde belirgin bir etki yaratmış olabileceğine işaret etmektedir. 2005 politika değişikliğinden önceki 1995 yılına kadar olan verilerle kurulan modellerin, 1996 sonrasında gözlenen yayın artışını sistematik biçimde olduğundan düşük tahmin ettiği görülmektedir. Bu durum, bilimsel üretimdeki ivmenin yalnızca geçmiş dönem eğilimlerinin bir uzantısı olarak açıklanamayacağını göstermektedir.

Bununla birlikte, söz konusu kırılmanın tamamının doğrudan üretim artışına atfedilmesi temkinli yaklaşmayı gerektirir. TÜBİTAK'ın araştırma ve yayın etiğine ilişkin düzenlemeleri kapsamında fon desteği alan çalışmalarda kurum adresinin ve destek bilgisinin açık biçimde belirtilmesinin zorunlu tutulması, zaman içinde TÜBİTAK destekli yayınların dizinlerde daha sistematik biçimde raporlanmasına ve görünürlüğünün artmasına yol açmış olabilir. Bu tür kurumsal raporlama standartlaşmaları, zaman serilerinde gözlenen artışın bir bölümünü ölçüm ve sınıflandırma etkileriyle açıklayabilecek potansiyel yapısal kırılmalar yaratabilmektedir. Dolayısıyla 2005 sonrası gözlenen ivmelenme, hem politika reformlarının araştırma faaliyetleri üzerindeki gerçek etkilerini hem de veri kayıt ve atıf pratiklerindeki kurumsal değişimleri birlikte yansıtır olabilir.

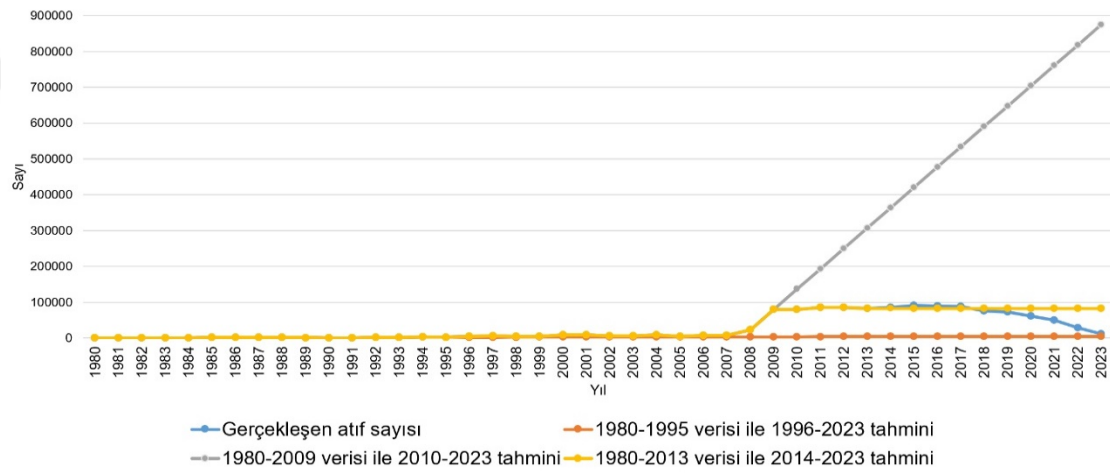
Öte yandan analiz sonuçları, 2009 sonrasında hız kazanan yayın artışının 2020 sonrası dönemde aynı ivmeyle sürdürülemediğini de ortaya koymaktadır. Bu dönemde gerçekleşen yayın sayılarının, model tahminlerinin altında kalmaya başladığı ve tahminlerle gözlenen değerler arasındaki farkın giderek açıldığı görülmektedir. Bu ayrışma, 2005 reformunun orta vadede yayın üretimini teşvik edici bir etki yaratmış olabileceğini, ancak uzun vadede bu etkinin sürdürülebilirliğinin sonraki politika yönelimlerinden etkilendiğini düşündürmektedir. Özellikle 2015 sonrasında daha seçici ve öncelik temelli fonlama yaklaşımlarına yönelmenin, yayın artış hızını sınırlayıcı bir rol oynamış olabileceğini göstermektedir.

Atıf performansının zaman içindeki gelişimini değerlendirmek amacıyla, 1980-2023 döneminde hem Türkiye adresli yayınların hem de TÜBİTAK destekli Türkiye adresli yayınların aldığı atıflar için zaman serisi analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları Şekil 7'de sunulmuştur.

a) TR adresli yayınların aldığı atıflar ve zaman serileri analizi sonuçları

b) TÜBİTAK destekli TR adresli yayınların aldığı atıflar ve zaman serileri analizi sonuçları

Şekil 7. Yayınların aldığı atıflara ilişkin zaman serisi analizi sonuçları

Şekil 7-a Türkiye adresli tüm yayınların aldığı toplam atıf sayılarını göstermektedir. Bulgular, 1980-2000 yılları arasında atıf sayılarının kademeli bir artış eğilimi sergilediğini, 2000 sonrası dönemde ise bu artışın belirgin biçimde hızlandığını ortaya koymaktadır. Zaman serisi tahminleri incelendiğinde, 1980-1995 verilerine dayalı olarak kurulan modelde Holt'un üstel düzeltme yönteminin kullanıldığı, ancak hem düzey hem de eğilim parametrelerinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmadığı görülmektedir (Alpha: $ES=0,499$, $SE=0,288$, $t=1,735$, $p=0,105$; Gamma: $ES=1,000$, $SE=0,853$, $t=1,172$, $p=0,261$). Bu model, özellikle 2000 sonrası dönemde gözlenen atıf artışının ölçeğini yakalayamamış ve gerçekleşen atıf değerlerini düşük tahmin etmiştir. Bununla birlikte, 1980-2009 ve 1980-2013 dönemlerini kapsayan modellerde Brown'un üstel düzeltme tekniğinin kullanıldığı ve her iki modelin de istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar ürettiği

belirlenmiştir (1980-2009: $ES=0,598$, $SE=0,086$, $t=6,594$, $p < 0,001$; 1980-2013: $ES=0,623$, $SE=0,088$, $t=7,935$, $p < 0,001$). Bu modellerin tahminleri, özellikle 2020 yılına kadar gerçekleşen atıf artışıyla yüksek düzeyde uyum göstermektedir. Bununla birlikte, 2020 sonrasında gerçekleşen atıf sayılarındaki düşüşün, büyük ölçüde yakın dönemde yayımlanan çalışmalar için atıf birikiminin henüz tamamlanmamış olmasından, yani atıf gecikmesi etkisinden kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir.

Şekil 7-b TÜBİTAK destekli Türkiye adresli yayınların zaman içindeki atıf eğilimlerini göstermektedir. 2008 yılı öncesinde atıfların oldukça sınırlı düzeylerde seyrettiği, bu tarihten sonra atıf sayılarında belirgin bir artış yaşandığı, ancak 2020 sonrası dönemde bu artışın yavaşlayarak düştüğü gözlemlenmiştir. Zaman serisi tahminleri incelendiğinde, 1980-1995 verilerine dayalı olarak kurulan modelde Holt'un üstel düzeltme yönteminin kullanılmış ancak hem düzey hem de eğilim parametreleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Alpha: $ES=0,099$, $SE=0,142$, $t=0,697$, $p=0,497$; Gamma: $ES \approx 0$, $SE=0,148$, $t \approx 0,000005$, $p=1,000$) ve model atıflardaki nihai artışı tahmin edememiştir. Bununla birlikte 1980-2009 dönemini kapsayan modelde Brown'un üstel düzeltme tekniği uygulanmış ve modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($ES=1,000$, $SE=0,209$, $t=4,785$, $p < 0,001$). Ancak 2010-2023 dönemine ilişkin tahmininde, gerçekleşen atıf değerlerini önemli ölçüde fazla tahmin etmiştir. Son olarak, 1980-2013 verileriyle kurulan modelde basit üstel düzeltme yöntemi kullanılmış, modelin güçlü ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($ES=1,000$, $SE=0,174$, $t=5,741$, $p < 0,001$). Bu modelin tahminleri, gerçekleşen atıf değerleriyle yüksek düzeyde örtüşmekle birlikte, 2020 sonrası dönemde gözlenen atıf sayılarının bir miktar üzerinde tahminlenmiştir.

Her iki grafik birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye adresli yayınların toplam atıf sayılarındaki artışın 2000 yılından itibaren hızlandığı, ancak TÜBİTAK destekli yayınların atıf artışının özellikle 2008 yılından sonra belirginleştiği görülmektedir. Her iki durumda da 2020 sonrasında atıf eğrisi düzleşme ve sınırlı bir gerileme eğilimine girmiştir. Ancak bu düşüşler araştırma etki düzeyinin azalmasından ziyade, atıf birikimindeki gecikmeyi yansıtmaktadır. Öte yandan, tahmin

modellerinin başarısının, daha geç dönemleri kapsayan veriler dâhil edildiğinde belirgin biçimde arttığı görülmektedir. Örneğin 2013 yılına kadar olan verilerle kurulan modellerin, atıf eğilimlerini daha isabetli biçimde tahmin ettiğine ve özellikle 2005 reformu sonrasında uygulamaya konulan düzenlemelerin yalnızca yayın sayıları üzerinde değil, aynı zamanda takip eden yıllarda atıf performansı üzerinde de etkili olmuş olabileceğine işaret etmektedir.

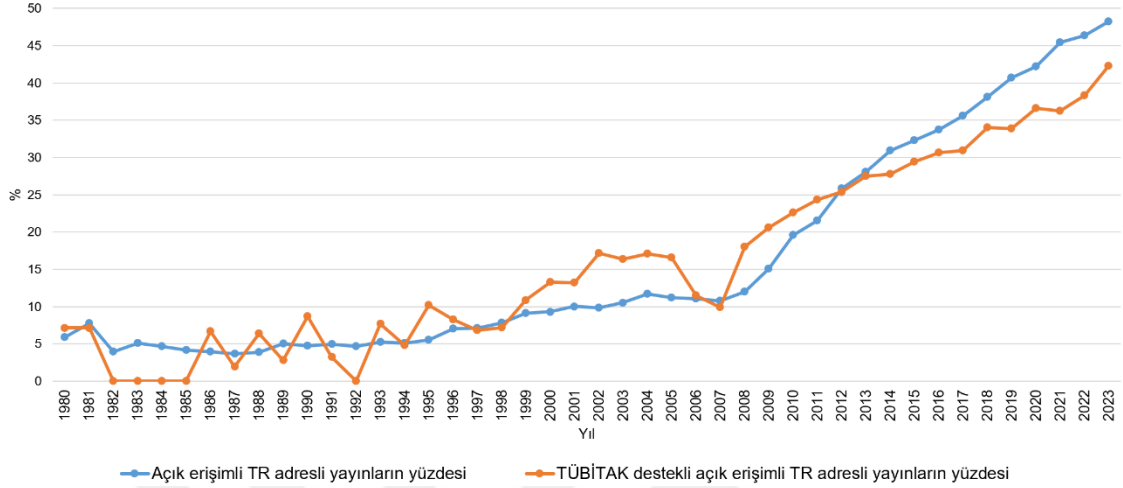
2.6.4. Açık Erişim Politikalarının Etkisi

TÜBİTAK, 2019 yılında araştırmada şeffaflık, erişilebilirlik ve kamu faydasını önceliklendiren kapsamlı bir açık bilim politikasını benimsemiştir (TÜBİTAK, 2019b). Ulusal stratejisinin bir parçası olarak açık erişimli yayıncılık, açık veri ve açık eğitim kaynakları dâhil olmak üzere geniş bir açık bilim uygulama yelpazesini aktif biçimde destekleyeceğini beyan etmiştir. TÜBİTAK, DergiPark platformu aracılığıyla Türkiye'deki Elmas Açık Erişim dergileri için teknik altyapı sağlayarak, birçok disiplinde ücretsiz ve ticari olmayan yayıncılığı mümkün kılmaktadır.¹² Öte yandan araştırma projeleri kapsamında hâlihazırda makale işlem ücreti (Article Processing Charge - APC) desteği sunmamakla birlikte, Yeşil ve Elmas Açık Erişim modellerini güçlü biçimde teşvik etmektedir. Bu girişimler, TÜBİTAK'ın açık bilim ilkelerini kamu kaynaklı araştırmalara yerleştirme konusundaki kurumsal taahhüdünü ortaya koymaktadır.

Bu bölümde, TÜBİTAK'ın açık erişim politikalarının TR adresli açık erişimli bilimsel yayınlar üzerindeki etkileri incelenmektedir. TR adresli açık erişimli yayınların ve TÜBİTAK destekli açık erişimli TR adresli yayınların yıllar itibarıyla değişimi Şekil 8'de sunulmuştur. Türkiye adresli açık erişimli yayınların oranı, 1980'li ve 1990'lı yıllar boyunca düşük düzeylerde seyretmiş ve bu dönemde sınırlı bir artış göstermiştir. 2000'li yılların başından itibaren açık erişim oranlarında düzenli bir yükseliş eğilimi başlamış ve özellikle 2009 sonrasında bu artış belirgin biçimde hız kazanmıştır. Buna karşılık, TÜBİTAK destekli açık

¹² <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about>

erişimli yayınların oranı 1980-2000 döneminde yıllar itibarıyla daha dalgalı bir görünüm sergilemiş, bazı yıllarda keskin artış ve düşüşler gözlenmiştir. Ancak 2008 sonrasında TÜBİTAK destekli açık erişimli yayınların oranı da istikrarlı bir artış eğilimine girmiştir.

Şekil 8. Açık erişimli yayınların yüzdesi

2013 yılına kadar, Türkiye adresli açık erişimli yayınların toplam oranı ile TÜBİTAK destekli açık erişimli yayınların oranı birbirine yakın düzeylerde seyretmiş ve bazı yıllarda bu iki gösterge zaman zaman birbirini aşmıştır. Buna karşılık, 2013-2023 döneminde belirgin bir ayrışma ortaya çıkmış ve Türkiye adresli açık erişimli yayınların oranı, TÜBİTAK destekli açık erişimli yayınların oranını sürekli olarak aşmıştır. Bu durum iki temel faktörle ilişkilendirilmektedir. İlk olarak, birçok üniversitesinin Altın Açık Erişim yayıncılığını destekleyen dönüşüm anlaşmalarına dâhil olması, proje bazlı fonlamadan bağımsız olarak ulusal açık erişim oranlarını yükseltmiş olabilir. İkinci olarak, bu çalışmada kullanılan veri seti WoS'a dayanmaktadır ve bu veri tabanı, profesyonel ve yüksek etki faktörlü dergilere daha güçlü kapsama eğiliminde olup, bu dergilerin önemli bir bölümü Altın Açık Erişim modellerini benimsemektedir (Taşkın ve diğerleri, 2025). TÜBİTAK'ın ağırlıklı olarak Yeşil ve Elmas Açık Erişim modellerini desteklemesi ve APC ödemelerine fon sağlamaması nedeniyle, desteklenen açık erişimli yayınların bu tür dizinlerde görece daha düşük temsil edilmesi mümkündür. Bu nedenle gözlenen fark, açık bilim ilkeleriyle bir uyumsuzluktan ziyade, erişim modellerindeki yapısal farklılıkları ve veri kapsama sınırlılıklarını

yansıtmaktadır. Bununla birlikte, elde edilen bulgular TÜBİTAK'ın desteklediği araştırmaların görünürlüğünü, daha güçlü açık erişim yükümlülükleri ve uygun durumlarda APC desteği yoluyla artırabileceğine işaret etmektedir.

Bu bölümde elde edilen bulgular, TÜBİTAK fon politikalarının Türkiye'deki bilimsel yayın üretimi, atıf performansı, disiplinlere göre dağılım ve açık erişim eğilimleri üzerinde zaman içinde farklılaşan etkiler yarattığını göstermektedir. Yayın ve atıf göstergelerinde gözlenen değişimler ile açık erişim oranlarındaki ayrılmalar, fon politikalarının çok boyutlu ve dönemsel etkilerine işaret etmektedir. İzleyen sonuç ve değerlendirme bölümünde, bu bulgular bütüncül bir çerçevede ele alınarak politika değişiklikleri bağlamında tartışılacaktır.

2.7. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'de araştırma fonlarının kapsamında 1991, 2005 ve 2009 yıllarında yürürlüğe giren yönetmelik düzenlemeleri, yönetim anlayışı ve değerlendirme mekanizmalarının geçirdiği uzun dönem dönüşümünü ortaya koymaktadır.

1991 yılı yönetmelik değişikliğinde genç araştırmacıları içeren öncelikli projelere değinilmiş olsa da, bu alana yönelik özel programların bulunmadığı tespit edilmiştir. Finansman düzenlemelerine genel hatlarıyla yer verilmiş, ancak kısıtlamalar ve uygulama süreçlerine dair detayların eksik olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca, etik kurallara ilişkin genel ifadeler yer almakla birlikte, bu konuda daha kapsamlı ve ayrıntılı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. 2005 yılı yönetmelik değişikliğinde proje bütçelerinin etkin yönetimi ve hesap verebilirlik adına karmaşık finansal denetim kuralları getirilmiş; kar, reklam, idari maliyetler ve altyapı inşaat harcamalarının desteklenmediği belirtilmiştir. Etik kuralların vurgulanması bu yönetmelikte ilk kez yer almış, ancak uygulama süreçlerine ilişkin detaylar sınırlı kalmıştır. Sosyal bilimlere yönelik destekler artırılmış olmakla birlikte, uygulama detaylarının eksikliği dikkat çekmektedir. Ayrıca, proje sonuçlarının değerlendirilmesi ve sürdürülebilirlik politikalarının netleştirilmesine yönelik düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tespitler, yönetmeliğin daha

etkin bir şekilde uygulanması için iyileştirme fırsatlarını işaret etmektedir. 2009 yılı yönetmelik değişikliğinde uluslararası iş birliklerini ve stratejik güdümlü projeleri destekleyerek yenilikçi bir yaklaşım benimsenmiştir. Ancak, uluslararası projelerin teşvikine yönelik süreçlerin detaylandırılması ve sosyal bilimler projelerine ilişkin uygulama kriterlerinin daha açık hale getirilmesi, geliştirilmesi gereken başlıca alanlar olarak öne çıkmaktadır. Mali denetim süreçleri şeffaflığı artırmakla birlikte, uygulamada daha sadeleştirilebilir bir yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, etik kuralların uygulanmasını kolaylaştıracak rehberlerin ve danışma mekanizmalarının eksikliği hissedilmektedir.

Bu düzenlemelerin ortak özelliği, politika belgeleri düzeyinde giderek daha kapsamlı ve ayrıntılı bir yönetim çerçevesi oluşturmaya karşın, uygulama araçlarının ve izleme mekanizmalarının aynı ölçüde kurumsallaşmamış olmasıdır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, söz konusu düzenlemelerin araştırma fon sisteminin yönetsel ve düzenleyici altyapısını aşamalı olarak güçlendirdiği, ancak bu güçlenmenin uygulamaya yeterince yansımadağı görülmektedir. Finansman süreçlerinin işleyişi, etik kuralların somut mekanizmalarla desteklenmesi, proje sonuçlarının sürdürülebilirlik perspektifiyle ele alınması konularında yapısal boşlukların devam ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu düzenlemeler, politika yönelimi bakımından ilerlemeci bir çizgi ortaya koymakla birlikte, uygulama düzeyinde daha açık, sade ve bütünleşik bir çerçeveye duyulan ihtiyacın sürdüğüne işaret etmektedir. Bu durum, fon politikalarının hedefleri ile çıktısı arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığını ve politika hedefleri ile somut akademik çıktılar arası aracı mekanizmaların belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, “TÜBİTAK tarafından sağlanan araştırma fonlarının Türkiye adresli bilimsel araştırma çıktılarının niceliksel ve yapısal özellikleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir” şeklinde formüle edilen ana hipotezin, politika yönelimi ve sistem tasarımı düzeyinde doğrulandığını; ancak uygulama sonuçları bakımından sınırlı bir etki ürettiğini göstermektedir.

Bu araştırma, TÜBİTAK tarafından sağlanan araştırma fonlarının Türkiye’deki akademik yayınlar üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Literatürde pek çok kez ifade edildiği gibi araştırma fonlarıyla

desteklenen araştırmacılar genellikle daha yüksek çıktı üretir ve daha fazla atıf alır (Heyard ve Hottenrott, 2021; Ou ve diğerleri, 2024; Pao, 1991). Araştırmanın bulguları, fon desteklerinin bilimsel yayın üretimini teşvik ettiğini, ancak bu etkinin yıllar içinde değişiklik gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle 2005-2015 döneminde TÜBİTAK destekli yayın sayılarında gözle görülür bir artış yaşanırken, 2015 sonrası dönemde bu artış hızının yavaşladığı tespit edilmiştir. Bunun nedeninin 2015 sonrası dönemde fonlama stratejisinin yalnızca çıktı odaklı değil, katma değerli millî teknoloji ve öncelikli alanlara yönelmesi olduğu düşünülebilir (TÜBİTAK, 2018b, 2019a, 2024b). Diğer sebepler ise COVID-19 salgını ve döviz kuru farklılıkları gibi makroekonomik ve çevresel etmenler olabilir (TÜBİTAK, 2024a). Bununla birlikte, TÜBİTAK'ın araştırma ve yayın etiğine ilişkin düzenlemeleri kapsamında fon desteği alan çalışmalarda kurum adresi ve destek bilgisinin açık biçimde belirtilmesinin zorunlu tutulması (TÜBİTAK, 2003), özellikle 2000'li yılların ortasından itibaren TÜBİTAK destekli yayınların dizinlerde daha sistematik biçimde raporlanmasına ve görünürlüğünün artmasına yol açmış olabilir. Dolayısıyla gözlenen artış, yalnızca fiilî üretim artışını değil, aynı zamanda raporlama ve sınıflandırma pratiklerindeki kurumsal standartlaşmayı da kısmen yansıtır olabilir. Bu eğilim, fon desteklerinin etkisinin dönemsel politika öncelikleriyle güçlü biçimde ilişkili olduğunu ve akademik üretimde gözlenen artışların yapısal olmaktan ziyade dönemin dinamiklerine, politika tercihlerine ve ölçüm rejimlerindeki değişimlere duyarlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, "TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin ürettiği yayın sayısı üzerinde bir etkisi vardır" şeklindeki birinci alt hipotezi desteklemekle birlikte, söz konusu etkinin hem üretim hem de görünürlük boyutlarını birlikte içerebileceğine işaret etmektedir.

TÜBİTAK destekli yayınların toplam yayınlar içerisindeki oranı, belirli dönemlerde yükselmiş ancak toplam yayınlara kıyasla düşük kalmıştır. Fonlama, araştırma çıktıları artırabilir; ancak, fonlamanın yayın performansı üzerindeki etkisi her zaman doğrudan olmayabilir. Bazı durumlarda fonlama, yayın sayısını artırsa da, bu artış orantılı olmayabilir (Scarlat ve diğerleri, 2019). Daha önce yapılan bir çalışmada Türkiye'deki akademik yayın sayısının artışında TÜBİTAK desteklerinin sınırlı bir etkisi olduğu ve TÜBİTAK destekli yayınların toplam yayınlara oranının beklenen ölçüde artmadığı ortaya konulmuştur (Tonta, 2017).

Benzer şekilde bu çalışmada da akademisyen başına düşen TÜBİTAK destekli yayın sayısı toplam yayın çıktısıyla kıyaslandığında sınırlı bir paya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, fon mekanizmalarının bilimsel üretkenlik üzerindeki etkisinin niceliksel büyümeden ziyade hangi tür çıktıları ve araştırma davranışlarını teşvik ettiğine odaklanılarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca bu durum, fon mekanizmalarının bilimsel üretkenlik üzerindeki etkisinin artırılması gerektiğini göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, TÜBİTAK destekli yayınların atıf performansına olan etkisidir. Literatürde yapılan bazı çalışmalarda fon desteği alan yayınların, fon desteği almayan yayınlara kıyasla daha yüksek ve hızlı atıf aldığı gösterilmiştir (Jowkar ve diğerleri, 2011; Zhao, 2010). Benzer şekilde TÜBİTAK fonları ile üretilen yayınların aldığı atıf sayısı genel olarak artış göstermiş, ancak toplam Türkiye adresli yayınların aldığı atıflara kıyasla daha düşük bir seviyede kalmıştır. 2009 sonrası TÜBİTAK destekli yayınların atıf oranlarında artış gözlemlenirken, 2020 itibarıyla bu artışın duraklama gösterdiği tespit edilmiştir. Bu durum, fon desteklerinin atıf etkisi üzerinde gecikmeli ve dolaylı bir etki ürettiğini; kısa vadeli değerlendirmelerin fonların gerçek etkisini tam olarak yansıtmayabileceğini düşündürmektedir. 2020 sonrası gözlemlenen duraklama, yayınların atıf birikiminin zaman alması nedeniyle doğal kabul edilebilir (Cai ve diğerleri, 2023). Bu bulgular, araştırma desteklerinin yalnızca yayın üretimini teşvik etmekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda desteklenen çalışmaların uluslararası görünürlüğünü ve atıf etkisini artıracak stratejilerle tamamlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, “TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin aldığı atıf sayısı üzerinde bir etkisi vardır” şeklindeki ikinci alt hipotezi genel olarak desteklemekte, ancak söz konusu etkinin dönemsel politika öncelikleri ve disiplinler arası farklılıklar doğrultusunda değişkenlik gösterebildiğine işaret etmektedir.

Açık erişimli yayınlar açısından değerlendirildiğinde, TÜBİTAK destekli açık erişimli yayın oranlarının zaman içerisinde dalgalanmalar gösterdiği belirlenmiştir. Bu dalgalı yapı, fonlayıcı kurumların açık erişimi zorunlu kılan bağlayıcı politika araçlarının eksikliğini yansıtmaktadır. 2013 yılına kadar

TÜBİTAK destekli yayınların açık erişim oranı Türkiye genelindeki yayınlarla benzer seviyelerdeyken, 2013 sonrası dönemde bu oran genel açık erişimli yayın oranlarının gerisinde kalmıştır. Bu durum, fonlayıcı kuruluşların açık erişim politikalarının yayınların erişilebilirliğindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu bulgular, *“TÜBİTAK fonlarının üniversitelerin açık erişimli yayın sayısı üzerinde bir etkisi vardır”* şeklindeki üçüncü alt hipotezi desteklemekle birlikte, söz konusu etkinin dönemsel politika öncelikleri ve uygulama pratiklerine bağlı olarak değişkenlik gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Avrupa’daki birçok fon sağlayıcı kurum, araştırmaların sonuçlarının açık erişimle yayımlanmasını zorunlu tutarak bu alanda önemli ilerlemeler sağlamıştır (de Castro ve diğerleri, 2024; Nazim ve Bhardwaj, 2023; Schiltz, 2018). Örneğin, Avrupa Komisyonu’nun ve çeşitli ulusal araştırma fonlayıcılarının desteklediği Plan S (Coalition-s, 2025) girişimi, 2021 itibarıyla yürürlüğe girerek fonlanan tüm araştırmaların tamamen ve hemen açık erişimli yayınlanması ile kim tarafından finanse edilirse edilsin, tüm araştırmaların anında ve ücretsiz olarak erişilebilir olması gerektiği ilkelerini temel alır. Türkiye’de ise fon sağlayıcı kuruluşların, özellikle TÜBİTAK gibi büyük kurumların, açık erişim konusunda henüz zorunlu ve yaptırımlı bir politika geliştirmemiş olması, desteklenen yayınların açık erişim oranlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. TÜBİTAK, 2019 yılında yayımladığı Açık Bilim Politikası (TÜBİTAK, 2019b) ile açık erişimi destekleme yönünde önemli bir adım atmış olsa da, proje destekleri kapsamında açık erişim zorunluluğu ile yayın bedellerinin karşılanmasına yönelik özel bir ödeme kalemi bulunmamaktadır. Bu eksiklikler TÜBİTAK’ın açık erişimi teşvik eden fon mekanizmalarını güçlendirmesi gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak, açık erişim politikalarının daha bütüncül ve zorunlu bir yapıya kavuşturulması, Türkiye’deki araştırma çıktılarına erişimi artıracak ve ülkenin bilimsel üretiminin uluslararası görünürlüğünü ve etkisini önemli ölçüde güçlendirecektir.

Araştırma bulguları, TÜBİTAK fon politikalarında yıllar içinde gerçekleşen değişikliklerin bilimsel yayın çıktıları üzerinde farklı etkiler yarattığını göstermektedir. 1991, 2005 ve 2009 yıllarında yapılan önemli politika değişiklikleri, desteklerin odaklandığı alanları genişletmiş, ancak bilimsel yayın sayısı ve atıf performansı üzerindeki etkileri sınırlı kalmıştır. Bu durum, *“TÜBİTAK*

tarafından sunulan fonların dağıtılması sürecinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin Türkiye'nin araştırma çıktılarında etkisi vardır" şeklindeki dördüncü alt hipotezin bulgularla büyük ölçüde tutarlı olduğunu göstermektedir. TÜBİTAK'ın fon stratejilerinin bilimsel üretkenliği artırmaya yönelik daha hedef odaklı hale getirilmesi, uluslararası iş birlikleri ile desteklenmesi ve yayın kalitesini ön planda tutan bir sistemle güncellenmesi gerekmektedir.

TÜBİTAK'ın fon politikaları, araştırma çıktılarını artırmada etkili olmakla birlikte, özellikle disiplinler arası dengesizlikler ve uluslararası rekabet açısından bazı zorluklar barındırmaktadır. Uluslararası literatürde de Sosyal ve Beşeri Bilimlerin toplam araştırma fonlarından yaklaşık %5 gibi sınırlı bir pay aldığı, bunun da doğal ve teknik bilimlerle karşılaştırıldığında belirgin bir eşitsizliğe işaret ettiği belirtilmektedir (Agamirova ve diğerleri, 2023; Xu ve diğerleri, 2015). Benzer biçimde, Sosyal ve Beşeri Bilimler başta olmak üzere bazı disiplinlerin, fon dağılımı süreçlerinde diğer disiplinlere kıyasla daha sınırlı düzeyde desteklendiği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Kaplan vd., 2017; Xiang, 2024). Bu bağlamda, fon dağılımındaki söz konusu dengesizlikleri gidermeye yönelik olarak zaman zaman yapılan politika müdahalelerinin, Sosyal ve Beşeri Bilimler açısından sınırlı etki ürettiği görülmektedir. Nitekim belirli dönemlerde fon çağrılarının kapsamına sosyal bilimlerin dâhil edilmesi yönünde adımlar atılmış olsa da, bu düzenlemelerin kalıcı ve yapısal bir iyileşme yaratamadığı anlaşılmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri, sosyal ve beşeri bilimlerin araştırma pratiklerinin büyük ölçüde uzun soluklu, bireysel veya kavramsal çalışmalara dayanması ve klasik proje-temelli fonlama mantığıyla tam olarak örtüşmemesidir. Bu bulgular, *"TÜBİTAK fonlarıyla üretilen yayınların disiplinlere dağılımında anlamlı bir farklılık vardır"* şeklindeki beşinci alt hipotezin doğrulandığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, disiplinler arası dengesizlikleri azaltmaya yönelik politika tasarımlarının, yalnızca fon dağılım oranlarını değil, farklı disiplinlerin bilgi üretim biçimlerini dikkate alan çok katmanlı bir fonlama mimarisi üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Proje temelli desteklerin yanı sıra, uzun dönemli araştırma programları, bireysel araştırmacı odaklı fonlar, çıktı türüne göre farklılaştırılmış değerlendirme ölçütleri ve disipline özgü performans

göstergeleri, daha dengeli ve sürdürülebilir bir fon ekosistemi oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, TÜBİTAK fonlarının bilimsel üretkenliği destekleme konusunda belirli bir etkiye sahip olduğu, ancak bu etkinin daha stratejik bir şekilde yönetilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2005 yılında yapılan politika değişikliği, fon desteklerinin kapsamını genişleterek bilimsel yayın üretiminde önemli bir artış sağlamış; ancak bu artış, uzun vadede sürdürülebilir olmamıştır. 2015 sonrasında fon politikalarının daha seçici ve öncelikli alanlara odaklanan bir yapıya evrilmesiyle birlikte, destekli yayınlardaki artış hızında bir yavaşlama gözlemlenmiştir. Bu süreçte fonlama kriterlerinin giderek daha fazla uluslararası sıralama sistemleri, indeks ve yayın sayısı odaklı ölçütler etrafında şekillenmesi, bilimsel üretimin yönünü belirleyen temel faktörlerden biri haline gelmiştir. Uluslararası görünürlük ve sıralamalarda yükselme hedefi, kısa vadede ölçülebilir çıktılar üretmeyi teşvik ederken; uzun vadede disiplin çeşitliliği ve araştırma özgünlüğünün geri planda kalması gibi riskler doğurabilmektedir. Kriter merkezli değerlendirme yaklaşımları, hangi alanların, konuların ve çıktı türlerinin “değerli” kabul edildiğini dar bir çerçevede tanımlayarak, sistem dışında kalan araştırma pratiklerini görünmez kılma potansiyeli taşımaktadır.

Bu bulgular, fon politikalarının yalnızca niceliksel artışa göre değil, niteliksel gelişim ve stratejik değerlendirme kriterlerinin olası dışlayıcı ve yönlendirici etkileri dikkate alınarak tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Aksi halde, fonlama mekanizmaları bilimsel kaliteyi artırmaktan çok, belirli yayın türlerini ve metrikleri yeniden üretmeye hizmet eden araçlara dönüşebilmektedir. Bu nedenle fon politikalarının, niteliksel gelişimi ve stratejik öncelikleri gözetirken aynı zamanda disiplinler arası dengeyi güçlendiren ve sıralama göstergelerine aşırı bağımlılığı sınırlayan bir çerçevede ele alınması önem taşımaktadır. Fon desteklerinin daha geniş disiplinleri kapsayacak şekilde yapılandırılması, sıralama ve indeks odaklı kriterlerin akademik davranışlar üzerindeki etkilerinin dikkatle analiz edilmesi, uluslararası standartlara uyumun eleştirel bir süzgeçten geçirilmesi ve akademik başarıyı teşvik eden mekanizmalarla dengeli entegre edilmesi, Türkiye’nin bilimsel araştırma ekosistemini daha sürdürülebilir güçlü bir

yapıya kavuşturacaktır. Araştırma çıktılarının sadece niceliksel olarak değil, hangi ölçütlerle, hangi amaçlar doğrultusunda ve kimleri dışarıda bırakarak değerlendirildiğinin de sorgulanması, fonların etkin kullanımını artırarak Türkiye'nin akademik alandaki küresel rekabet gücünü önemli ölçüde yükseltecektir.

2.7.1. Öneriler

TÜBİTAK fon politikalarının bilimsel yayınların hem niceliksel hem de niteliksel olarak gelişimini teşvik edecek şekilde güncellenmesi önerilmektedir. Bu kapsamda, fon desteklerinin yalnızca toplam çıktı artışını hedefleyen bir yaklaşımdan ziyade, desteklenen araştırmaların etki düzeyini, sürdürülebilirliğini ve disiplinler arası dengeleri gözetten bir politika çerçevesi içinde ele alınması gerekmektedir. Öncelikle, fon desteklerinin daha fazla disipline yayılması ve sosyal bilimlerle beşeri bilimlere gibi görece az desteklenen alanlara yönelik bu disiplinlerin araştırma pratiklerine uygun, uzun soluklu ve esnek destek mekanizmalarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Proje temelli fonlama modellerinin yanı sıra, bireysel araştırmacı odaklı fonlar, uzun dönemli araştırma programları ve çıktı türüne göre farklılaştırılmış değerlendirme ölçütleri, disiplinler arası dengesizliklerin azaltılmasına katkı sağlayabilir.

Açık erişimli yayınların teşvik edilmesi amacıyla, fon programlarında açık erişim gerekliliğinin güçlendirilmesi ve açık bilim uygulamalarının daha etkin biçimde desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle açık erişim zorunluluğunun bağlayıcı politika araçlarıyla desteklenmesi ve yayın bedellerine yönelik özel bütçe kalemlerinin oluşturulması, TÜBİTAK destekli yayınların erişilebilirliğini ve uluslararası görünürlüğünü artıracaktır.

Son olarak, TÜBİTAK destekli projelerin uluslararası iş birlikleriyle daha güçlü biçimde entegre edilmesi, araştırmacıların küresel akademik ağlara katılımının artırılması ve uluslararası ortaklı projelere yönelik teşviklerin güçlendirilmesi önerilmektedir. Bu tür iş birlikleri, yalnızca yayın sayısını değil, yayınların atıf

etkisini ve uluslararası bilimsel dolaşımını da artırarak, Türkiye'nin bilimsel görünürlüğünü ve rekabet gücünü destekleyecektir.

2.7.2. Gelecek Çalışmalar

Bu çalışmada, TÜBİTAK fon programlarının başvuru kriterleri ve bibliyometrik çıktıları esas alınarak analiz gerçekleştirilmiştir. Gelecek çalışmalarda, TÜBİTAK'ın stratejik planları, faaliyet raporları ve performans göstergelerinin de analize dâhil edilmesiyle, fon politikalarında gerçekleşen değişimlerin kurumsal hedeflerle ne ölçüde uyumlu olduğu daha kapsamlı biçimde değerlendirilebilir.

Ayrıca, fon politikalarının uzun vadeli etkilerinin izlenebilmesi amacıyla, desteklenen projelerin yayın ve atıf çıktıları dışında, araştırma sürekliliği, yeni iş birlikleri üretme kapasitesi ve disiplin içi-dışı etkileşimleri de kapsayan daha geniş bir etki çerçevesi içinde incelenmesi yararlı olacaktır. Disiplinler arası fon dağılımlarının daha ayrıntılı biçimde analiz edilmesi, fonlama mekanizmalarının hangi alanlarda daha etkili veya sınırlı kaldığını ortaya koyabilir.

Bunun yanı sıra, TÜBİTAK dışındaki ulusal ve uluslararası fonlayıcıların Türkiye adresli araştırma çıktıları üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması, fon kaynağının niteliği ile akademik etki arasındaki ilişkinin daha net biçimde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu tür karşılaştırmalı çalışmalar, Türkiye'nin araştırma ekosisteminin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koyarak, gelecekte geliştirilecek fon politikalarına yönelik daha kanıta dayalı önerilerin üretilmesini mümkün kılacaktır.

3. BÖLÜM

DOÇENTLİK VE TEŞVİK SİSTEMLERİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİNİN ANALİZİ

3.1. GİRİŞ

Bu bölüm, Türkiye’de akademik değerlendirme sisteminin temel bileşenlerini oluşturan Doçentlik Yönetmeliği, Doçentlik Puan Kriterleri, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği ve Akademik Teşvik Faaliyet Puanlama Tablosunda zaman içinde gerçekleşen değişiklikleri karşılaştırmalı bir politika analizi çerçevesinde ele almaktadır. Uluslararası literatür, araştırma değerlendirme sistemlerinde yapılan düzenlemelerin akademik üretkenliği, yayın davranışlarını ve araştırmacıların stratejik tercihlerini doğrudan şekillendirdiğini göstermektedir. Özellikle performans temelli sistemlerde yapılan sık değişiklikler, değerlendirme hedeflerinin öngörülebilirliğini azaltmakta ve araştırmacıları kısa vadeli çıktı üretimine yönlendirmektedir. Türkiye’deki doçentlik ve akademik teşvik süreçlerinde son yıllarda gerçekleştirilen ardışık düzenlemeler de benzer bir dinamik yaratmakta, puan kriterlerinin yeniden tanımlanması, faaliyet türlerinin sınırlandırılması veya genişletilmesi, katsayı sistemlerindeki değişiklikler ve başvuru/itiraz süreçlerindeki dönüşümler akademik davranışı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, söz konusu politika metinlerinde yapılan değişikliklerin yalnızca maddesel düzeyde değil, aynı zamanda ölçme-değerlendirme mantığını nasıl dönüştürdüğü, akademik liyakat ve şeffaflık ilkelerini nasıl etkilediği ve genç araştırmacılar üzerinde nasıl bir baskı oluşturduğu bütüncül biçimde incelenmelidir. Bu bölümde, uluslararası literatürden elde edilen bulgular ışığında değerlendirme sistemlerinin dönüşüm dinamikleri tartışılmakta ve Türkiye bağlamında doçentlik ve teşvik düzenlemelerindeki değişikliklerin neden sistematik bir politika analizi gerektirdiği ortaya konulmaktadır.

3.2. KONUNUN ÖNEMİ

Araştırma değerlendirme sistemleri, yükseköğretim kurumlarında akademik üretkenliği yönlendiren en temel politika araçları arasında yer almaktadır. Uluslararası literatürde araştırma değerlendirme politikalarına ilişkin değişimlerin akademik üretkenlik, yayın davranışı, teşvik yapıları ve üniversite performansı üzerinde güçlü etkileri olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Hicks ve diğerleri, 2015; Moed, 2017; Sugimoto ve Larivière, 2018). Özellikle metrik ve performans odaklı değerlendirme sistemlerinin sık değişikliğe maruz kalması, değerlendirme hedeflerinin hareketli bir yapıya bürünmesine ve araştırmacıların belirsizlik altında sürekli uyum sağlama baskısı hissetmesine yol açmaktadır (Hicks ve diğerleri, 2015; Kwiek, 2018; Wilsdon ve diğerleri, 2015). OECD'nin performans temelli araştırma fonlama modellerini karşılaştırdığı çalışmalarda da benzer şekilde, politika araçlarındaki sürekli değişimlerin sistemin öngörülebilirliğini azalttığı, araştırmacıların uzun vadeli planlama yerine kısa vadeli çıktı üretimine yönelmesine neden olduğu belirtilmektedir (OECD, 2010).

Finlandiya, Norveç, İngiltere ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde yapılan çalışmalar ise yayın göstergelerinde ya da fonlama formüllerinde yapılan küçük değişikliklerin bile akademisyenlerin yayın stratejilerini yeniden şekillendirdiğini, belirli dergilere yönelme, puan maksimizasyonu gibi davranış biçimlerinin yaygınlaştığını ortaya koymaktadır (Aagaard ve diğerleri, 2015; Elhakim, 2024; Frølich ve diğerleri, 2010; Mathies ve diğerleri, 2020). Güney Kore'de yapılan başka bir çalışmada da yayın üretkenliğini artırmak için politika yapıcılarının stratejik bir yaklaşım uyguladığı vurgulanmaktadır (Shin ve Cummings, 2010).

Tayvan'da yapılan bir çalışmada kadro öncesi yayın üretkenliğinin istikrarlı bir şekilde artması sebebi ile öğretim üyesi kadrolarına yardımcı doçentlik kadrosu eklendiği ifade edilmiştir (Tien, 2007). Almanya'nın niceliği ödüllendirdiği fakat nitelik beklediği yükseköğretim politikalarının sonuçlarının İtalya ile karşılaştırıldığı bir çalışmada araştırmacıların etki yerine çıktı odaklı çalışma yaptığı tespit edilmiştir (Civera ve diğerleri, 2020).

Benzer bir tablo Türkiye yükseköğretim sisteminde de gözlemlenmektedir. Literatürde, performansa dayalı doçentlik süreçlerinde ve akademik teşvikte yapılan değişikliklerin araştırmacı davranışlarını önemli ölçüde etkilediği, yayıncılıkta niceliğin nitelik üzerinde baskın hale gelebildiği ve teşvik yapılarının akademik üretimin doğal akışını zaman zaman bozabildiği ifade edilmektedir (Demir ve diğerleri, 2017; Okumuş ve Yurdakal, 2024; Öztürk ve Taşkın, 2024; Ültay ve Ültay, 2018). Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemlerini etkileyecek yönetmeliklerde birçok revizyon gerçekleştirilmiş; yayın türlerinin yeniden tanımlanması, puanlama katsayılarının güncellenmesi, faaliyet kabul koşullarına yeni kriterlerin eklenmesi gibi uygulamalarla sistemin yapısı sık aralıklarla dönüştürülmüştür (Çalikoğlu, 2023).

Bu sık değişimlerin, özellikle genç araştırmacıların üzerinde daha yoğun bir baskı oluşturduğu, stratejik planlama kapasitesini zayıflattığı ve motivasyon kaybına neden olduğu yönündeki bulgular literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Frølich ve diğerleri, 2010; Hicks ve diğerleri, 2015). Türkiye bağlamında yapılan bazı çalışmalarda, yükseköğretim kurumlarının araştırma ve eğitim beklentilerini karşılamakta zorlandığı, değişimlere hızlı şekilde adapte olamadığı ve bilimsel üretkenliğin izlenmesinde önemli sorunlar yaşandığı açık biçimde belirtilmektedir (Damar ve diğerleri, 2021). Farklı ülkelerde de benzer örnekler bulunmakta, örneğin Romanya’da sık değişen ve tutarsız araştırma politikalarının, yayın taleplerinin artmasına rağmen araştırma fonlarının azalmasıyla birlikte, akademik üretkenlik üzerinde olumsuz etkiler yarattığı gözlemlenmiştir (Cernat, 2024). Bu uluslararası eğilimlerle benzer şekilde, Türkiye’de de son yıllarda araştırma üretkenliğini artırmayı hedefleyen ancak uygulama tutarlılığı açısından çeşitli sorunlar barındıran politika değişiklikleri söz konusudur (Çalikoğlu, 2023; Karabacak ve diğerleri, 2020). Türkiye’de akademisyenler yayın çıktılarını akademik yükselme kaygısı ile yaptıklarını belirtmektedir (Karataş ve diğerleri, 2017). Bu bağlamda, Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde son yıllarda art arda gerçekleştirilen değişikliklerin yalnızca bir yönetmelik revizyonu olarak değil, tüm akademik ekosistemi etkileyen bir politika meselesi olarak ele alınması gerekmektedir. Politika araçlarının sık değiştirilmesi, performans

ölçütlerinin netliğini azaltmakta; araştırmacıların uzun vadeli planlama kapasitesini düşürmekte ve belirsizlik hissini artırmaktadır.

Bu çalışma Türkiye'deki doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişikliklerini sistematik biçimde analiz etmeyi; bu değişikliklerin yönünü, etkilerini ve araştırmacı davranışları üzerindeki yansımalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece, Türkiye yükseköğretim sistemine özgü dönüşüm dinamikleri görünür kılınarak, daha öngörülebilir, sürdürülebilir ve adil bir akademik değerlendirme çerçevesinin geliştirilmesine katkı sunulması hedeflenmektedir.

3.2.1. Türkiye'de Doçentlik ve Teşvik Sistemi

Türkiye'de akademik ilerleme, hem kariyer unvanlarına hem de bilimsel performansa dayalı değerlendirme sistemleriyle yapılandırılmıştır. Bu çerçevede iki temel mekanizma öne çıkmaktadır: biri, akademik yeterliliği belgeleyen ve yükselme sürecinde belirleyici olan Doçentlik Sistemi; diğeri ise öğretim elemanlarının yıl içerisindeki bilimsel faaliyetlerini ekonomik olarak destekleyen Akademik Teşvik Ödeneği uygulamasıdır. Her iki yapı da, YÖK ve Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) tarafından hazırlanmış yönetmeliklere dayanmakta ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. Bu sistemler, bir yandan akademisyenlerin uzun vadeli akademik birikimlerini ve uzmanlıklarını (statü), diğeri yandan güncel yayın, proje, patent ve benzeri üretkenliklerini (performans) ölçerek yükseköğretim kurumlarında kalite güvencesi ve bilimsel verimliliğin artırılmasını hedeflemektedir.

3.2.1.1. Doçentlik Sistemi

Türkiye'de doçentlik sistemi akademik yükseltme sürecinin en kritik aşamalarından biri olarak büyük öneme sahiptir. Türkiye'de doçentlik sistemi,

YÖK ve ÜAK tarafından belirlenen esaslar doğrultusunda yürütülmekte olup, zaman içinde önemli yapısal dönüşümler geçirmiştir. Doçentlik, öğretim üyeliği kariyerinde uzmanlaşma ve yükselme anlamında kritik bir aşamayı temsil eder. Bu süreç, 1980 sonrası yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasıyla birlikte merkezi bir yapıya kavuşmuş ve ÜAK tarafından koordine edilmeye başlanmıştır (Yükseköğretim Kanunu, 1981). ÜAK, başvuru alanlarına özgü ölçütler ve puanlama kriterleri yayımlayarak değerlendirme sürecini yürütür (ÜAK, 2025a). Adayların bilimsel yayınları, kitap çalışmaları, atıf sayıları, projeleri ve diğer akademik etkinlikleri üzerinden yapılan değerlendirme sonucunda, yeterli bulunanlara “doçent” unvanı verilmektedir. Ancak bu unvan, doğrudan bir kadro garantisi sunmamakta; atamalar, üniversitelerin ilan ettiği açık kadrolar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Türkiye’deki sistem, akademik unvan ile istihdam arasındaki farkı koruyan bir yapıya sahiptir.

Literatür, bu tarz değişikliklerin akademik yayın davranışlarını yeniden şekillendirdiğini, yayın türleri ile puan katsayıları arasındaki ilişkinin akademik stratejileri doğrudan etkilediğini göstermektedir (Tür ve Aksay, 2012; Gökgöz ve diğerleri, 2020; Öztürk ve Taşkın, 2024). Bu bağlamda, doçentlik sisteminin yıllar içinde geçirdiği dönüşüm, performans odaklı araştırma kültürünün Türkiye’deki yansımalarını anlamak açısından kritik bir örnek oluşturmaktadır.

3.2.1.2. Teşvik Sistemi

2015 yılında yürürlüğe giren Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği, öğretim elemanlarının araştırma faaliyetlerini teşvik etmeyi amaçlayan puan tabanlı bir değerlendirme mekanizmasıdır. Sistem, yayın, proje, tasarım, sergi, patent, atıf, tebliğ, ödül gibi pek çok faaliyet türünü kapsamakta; her bir faaliyet türüne belirli puan katsayıları uygulanmaktadır. 2016, 2018, 2020 yıllarında yönetmelikte yapılan düzenlemeler faaliyet tanımlarını genişletmiş veya daraltmış, puanlama sisteminde önemli değişiklikler yapılmış, k-r-p katsayılarının uygulanışı yeniden tanımlanmış, başvuru ve itiraz süreçleri değiştirilmiş ve komisyonların yetki-sorumluluk alanları yeniden düzenlenmiştir.

Uluslararası literatürde performans temelli teşvik sistemlerinin sık değişikliğe maruz kalmasının araştırmacı davranışlarında uyum karmaşası yarattığı, kısa vadeli hedeflere yönelimi artırdığı ve uzun soluklu nitelikli araştırmaların sekteye uğramasına yol açabildiği belirtilmektedir (Hicks ve diğerleri, 2015; Wilsdon, 2025). Türkiye’deki teşvik sistemi de bu açıdan önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

3.3. YÖNTEM

3.3.1. Temel Araştırma Soruları

Türkiye’de akademik yükselme mekanizmaları, yükseköğretim politikasındaki dönüşümlere duyarlı bir yapı sergiler. Bu bağlamda Doçentlik Yönetmeliği, hem adayların izlemesi gereken başvuru süreçlerini hem de bilimsel etkinliklerin nasıl puanlandığını belirleyen temel düzenleyici çerçevedir. Yönetmelikte 1948’den günümüze kadar yapılan yapısal ve içeriksel değişiklikler, yalnızca puanlama sistemini değil, akademik yükselme süreçlerinin işleyişini ve adaylardan beklenen sorumlulukları da yeniden şekillendirmiştir. Bu tarihsel süreçte gerçekleşen düzenlemelerin hangi yıllarda nasıl bir dönüşüm yarattığını incelemek, güncel akademik değerlendirme anlayışının nasıl oluştuğunu anlamaya katkı sağlar. Bu doğrultuda tez, yönetmelik ve puanlama sistemindeki değişimlerin kapsamını, yönünü ve etkilerini araştırmayı amaçlayan sorulara odaklanmaktadır. Belirlenen araştırma soruları şunlardır:

- 1948-2025 döneminde Doçentlik Yönetmeliğinde yapılan düzenlemeler hangi yıllarda hangi yapısal ve içeriksel değişiklikleri getirmiştir ve bu değişiklikler yönetmeliğin genel çerçevesini nasıl dönüştürmüştür?
- Doçentlik başvuru puanlama sisteminde gerçekleştirilen düzenlemeler, akademik yükselme kriterlerini hangi açılardan yeniden tanımlamış ve puanlamada hangi faaliyet türlerine öncelik vermiştir?

- Doçentlik Yönetmeliği ve puanlama sisteminde zaman içinde gerçekleşen yapısal ve içeriğe yönelik politika değişiklikleri, akademik yükselme süreçlerinin işleyişini, değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesini ve adaylardan beklenen yükümlülükleri nasıl etkilemiştir?

Türkiye’de akademik faaliyetlerin teşvik edilmesine yönelik en önemli politika araçlarından biri Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğidir. Yönetmelikte 2015 sonrasında yapılan düzenlemeler, akademik performansın nasıl tanımlandığını, faaliyet türlerinin hangi katsayılarla değerlendirildiğini ve teşvik puanlamasının hangi ilkelere dayandığını yeniden şekillendirmiştir. Bu değişiklikler, akademisyenlerin araştırma, yayın ve diğer akademik faaliyetlere yönelimlerini doğrudan etkileyen bir yapı ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle yönetmelikteki yapısal dönüşümlerin hangi yıllarda gerçekleştiğini ve faaliyet puanı sisteminde nasıl bir yeniden tanımlama süreci yaşandığını analiz etmek önem taşır. Tezde bu politika değişikliklerinin kapsamını, yönünü ve akademik performans değerlendirmesine etkilerini irdeleyen sorular ele alınacaktır. Bu sorular:

- 2015-2020 döneminde Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğinde yapılan düzenlemeler hangi yıllarda hangi yapısal değişiklikleri içermiştir ve bu değişiklikler yönetmeliğin genel işleyişini nasıl dönüştürmüştür?
- Aynı dönemde temel faaliyet puanları, alt faaliyet oranları ve katsayı düzenlemelerinde gerçekleşen değişiklikler nasıl bir seyir izlemiş ve değerlendirme sisteminin önceliklerini hangi açılardan yeniden tanımlamıştır?
- Yönetmelik ve puanlama tablolarında zaman içinde yapılan politika değişiklikleri, Türkiye’de akademik performansın tanımlanma ve değerlendirilme biçimini nasıl etkilemiş ve akademisyenlerin faaliyet tercihlerine ne tür yönelimler kazandırmıştır?

3.3.2. Politika Belgelerinin Toplanması

Bu çalışmada incelenen politika metinleri, Türkiye’de akademik değerlendirme sisteminin zaman içindeki dönüşümünü bütüncül olarak analiz edebilmek amacıyla sistematik bir süreçle seçilmiştir. Öncelikle, doçentlik sisteminin tarihsel gelişimini incelemek amacıyla 1948-2025 döneminde yürürlükte olan tüm Doçentlik Yönetmelikleri değerlendirilmiştir. Ardından adayların akademik performansını ölçmek için kullanılan puanlama yaklaşımındaki dönüşümü ortaya koymak üzere, 2009-2025 yılları arasında ÜAK tarafından yayımlanan Doçentlik Puan Kriterleri derlenmiş ve değerlendirme sisteminin ölçütleri ayrıntılı biçimde çözümlenmiştir. Buna paralel olarak, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği kapsamında 2015, 2016, 2018 ve 2020 yıllarında yayımlanan yönetmelikler ile bu yönetmeliklere ekli faaliyet puanlama tabloları temin edilerek teşvik sisteminin hukuki çerçevesi ve uygulama esaslarındaki değişiklikler ortaya konulmuştur. Bu veri seti, çalışmanın politika analizi çerçevesine dahil edilen düzenlemelerin hem hukuki-metinsel boyutunu hem de değerlendirme sisteminin ölçme-değerlendirme mantığını bütüncül biçimde incelemeyi mümkün kılmıştır.

Bu çalışmada analiz edilen politika setleri şu şekildedir:

- 1948-1981 yılları arasındaki YÖK öncesi Doçentlik Yönetmelikleri
- 1982-2025 yılları arasındaki YÖK sonrası Doçentlik Yönetmelikleri
- 2009-2025 yılları arası ÜAK Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı doçentlik puan tablosu kriterleri.
- 2015, 2016, 2018, 2020 Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmelikleri ve Faaliyet Puanlama tabloları.

Bu kapsamlı veri seti, hem doçentlik hem de akademik teşvik sistemlerinde zaman içerisinde gerçekleşen düzenlemelerin bütüncül olarak incelenmesine olanak tanımış ve politika değişikliklerinin yapısal yönelimlerini değerlendirmek için sağlam bir analitik temel oluşturmuştur. Derlenen tüm yönetmelik, ölçüt ve puanlama tabloları, yalnızca tarihsel süreci sunmakla kalmamış; aynı zamanda değerlendirme kriterlerindeki dönüşümün somut biçimde karşılaştırılmasını mümkün kılmıştır. Bu çerçevede, bir sonraki aşamada bu politika metinlerinde

ortaya çıkan değişiklikler, sistematik, çok katmanlı ve karşılaştırmalı bir analiz süreciyle ayrıntılı olarak çözümlenmiştir.

3.3.3. Politika Değişikliklerinin Analizi ve Raporlanması

Bu çalışmada doçentlik ve akademik teşvik düzenlemelerinde zaman içinde gerçekleşen politika değişiklikleri, yapılandırılmış ve karşılaştırmalı bir analiz çerçevesi kullanılarak değerlendirilmiştir. Analiz süreci, yönetmeliklerde yapılan değişikliklerin hem metinsel yapısını hem de değerlendirme sistemine yansıyan idari ve içeriğe yönelik etkilerini ortaya koymak amacıyla üç aşamada yürütülmüştür.

3.3.3.1. Metin Çözümlemesi

İlk aşamada, incelenen tüm yönetmelikler madde, fıkra ve bent düzeyinde ayrıntılı biçimde karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda, her bir düzenlemede gerçekleştirilen ekleme, çıkarma, kapsam değiştirme, ifade güncellemesi, yetki düzenlemesi, puanlama ölçütü değişikliği veya yeni alt faaliyet tanımı gibi tüm değişiklikler tek tek tespit edilmiştir. Bu süreç, düzenlemelerin yıllar içindeki yapısal akışını anlamak ve metinsel dönüşümün kapsamını ayrıntılı biçimde ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür.

3.3.3.2. Sınıflandırma

Tüm değişiklikler aşağıdaki belirlenen tematik başlıklara göre sınıflandırılmıştır.

- Doçentlik Yönetmelik değişiklikleri Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri, Akademik Yükselme Süreçleri, Alan ve Uzmanlık Tanımları, Akademik Üretim ve Yayın Koşulları, Etik ve Akademik Değerlendirme, Kurumsal Yetki ve Süreçler olmak üzere belirlenen altı tematik sınıflandırma başlığına göre sınıflandırılmıştır.
- Akademik Teşvik Ödeneği yönetmelik değişiklikleri Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri, Faaliyet Puanlama ve Değerlendirme, Faaliyet

Tanımlama ile Kurumsal Yetki ve Süreçler olmak üzere belirlenen dört tematik sınıflandırma başlığına göre sınıflandırılmıştır.

Bu sınıflandırma yaklaşımı, değişikliklerin yalnızca maddesel düzeyde değil, anlamlı kategoriler altında toplanmasını sağlayarak metinlerde örtük olan eğilimlerin açığa çıkarılmasına imkân tanımıştır (Braun ve Clarke, 2006; Wach ve Ward, 2013).

3.3.3.3. Doküman Analizi

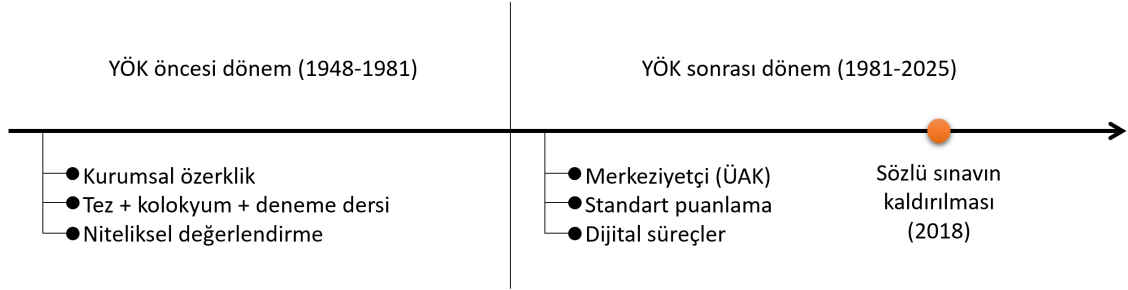
Üçüncü aşamada, karşılaştırmalı metin çözümlemesi ve tematik sınıflandırma yoluyla elde edilen bulgular, doküman analizi yöntemi kullanılarak bütüncül biçimde değerlendirilmiştir. Doküman analizi, politika metinlerinin sistematik, içeriksel ve yapısal özelliklerini birlikte incelemeye olanak tanıyan bir yöntemdir ve metinleri yalnızca biçimsel unsurlarıyla değil, bağlamsal işlevleri ve politika amaçlarıyla birlikte ele almayı mümkün kılar (Bowen, 2009; Dalglish ve diğerleri, 2020). Bu kapsamda, politika belgelerinde zaman içinde yapılan değişiklikler öncelikle yönlerine göre (genişletme, daraltma, yeniden tanımlama ve yürürlükten kaldırma) ayrıştırılmıştır. Ardından bu değişiklikler, belirlenen tematik başlıklar altında sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Sınıflama işlemleri için Atlas.ti nitel araştırma yazılımı kullanılmıştır. Bu yaklaşım sayesinde, düzenlemelerin yalnızca metinsel değişimleri değil, içeriğe yönelik dönüşümleri ve politika önceliklerindeki yönelimler de ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, düzenlemelerin arkasındaki politika mantığını, hedeflenen düzenleyici yönelimleri ve uygulamaya yansması muhtemel etkileri analitik bir çerçevede tartışmaya imkân sağlamıştır.

3.4. BULGULAR

3.4.1. Doçentlik Yönetmeliğindeki Değişiklikler

Bu bölüm, Türkiye’de doçentlik unvanına başvuru ve değerlendirme süreçlerinin 1948’den günümüze uzanan seyrini; YÖK öncesi kurumsallaşma adımlarından,

YÖK sonrası standardizasyon ve dijitalleşmeye kadar uzanan düzenlemeleri bir bütün olarak ele almaktadır. Bu bütünün ana özeti Şekil 9'da gösterildiği gibidir.

Şekil 9. Doçentlik sistemindeki değişikliklerin özeti

3.4.1.1. YÖK Öncesi Dönem

YÖK'ün kurulmasından önceki dönemde doçentlik sınavına yönelik erişilen ilk yönetmelik 1948 yılında yürürlüğe giren düzenlemedir. Bu yönetmelikte sınav üç aşamadan (tez, kolokyum ve deneme dersi) oluşmakta; yabancı dil sınavı İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde yapılmakta ve sözlük kullanımına izin verilmektedir. 1950'li yıllarda yönetmelikler belirli fakültelere özgü hükümlerle zenginleştirilmiş; örneğin 1953'te Orman Fakültesi için bilimsel bildiri sunumu ve uygulamalı çalışma zorunluluğu getirilmiştir.

1960'lı yıllarda yönetmelikler daha ayrıntılı hale gelmiş, başvuru belgeleri, jüri yapısı, harç miktarı, itiraz hakkı ve yabancı dil esneklikleri açıkça tanımlanmıştır. 1961 ve 1962 düzenlemeleriyle adaylara yabancı dil sınav sonuçlarına itiraz hakkı tanınmış, bu itirazların değerlendirilmesi için komisyon yapısı oluşturulmuştur. 1970'li yıllarda ise sınav dönemleri, bilgisayarlı kura sistemi, tez dili esnekliği ve yeniden sınava girme hakları gibi uygulamalarla süreçler kurumsallaştırılmıştır. 1971 yılında özgeçmiş sunma zorunluluğu getirilmiş, jüri ve sınav organizasyonu ayrıntılı şekilde yeniden düzenlenmiş, deneme dersine ilişkin adayın beş farklı konu hazırlaması koşulu eklenmiştir. 1973 yılında kura sistemiyle jüri belirlenmesi ve sınav kâğıtlarının adaylara gösterilmesi gibi şeffaflık artırıcı hükümler yürürlüğe girmiştir. 1974 düzenlemelerinde jüri dağılımı, şehir dışı görevlendirme, alt komisyon oluşturma ve itiraz süreçleri ayrıntılandırılmıştır.

1979 yönetmeliği ile doçentlik sistemi ilk kez akademilere özgü kapsamlı bir yapıya kavuşmuş; yılda iki sınav dönemi (Mart ve Eylül) uygulanmaya başlanmış, deneme dersinin süresi (45-50 dakika) standartlaştırılmıştır. Bu dönemde bilgisayarlı kura çekimi, tez arşiv merkezlerinin kurulması, yeniden sınava girme hakkı (3 yıl içinde 2 kez) ve başarılı adaylara doçentlik başarı belgesi verilmesi gibi yenilikler getirilmiştir. 1980 yılında güzel sanatlara özgü ayrı bir yönetmelik hazırlanmış, bilimsel tez yerine sanat eserleri, projeler, sergiler ve performansların değerlendirilmesine imkân tanınmıştır. 1981'de ise jüri yapısı yeniden düzenlenmiş, yedek üye sayısı azaltılarak jüri seçiminde şehir içi önceliği getirilmiştir.

3.4.1.2. YÖK Sonrası Dönem

YÖK'ün kuruluşunu takip eden dönemde doçentlik yönetmeliği, akademik değerlendirme süreçlerinin standardizasyonuna yönelik dinamik bir gelişim sürecine girmiştir. Bu süreçte 1981-2025 yılları arasında birçok kez mevzuat değişikliği gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu değişiklikler Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri, Akademik Yükselme Süreçleri, Alan ve Uzmanlık Tanımları, Akademik Üretim ve Yayın Koşulları, Etik ve Akademik Değerlendirme, Kurumsal Yetki ve Süreçler olmak üzere belirlenen altı tematik sınıflandırma başlığına göre gruplandırılmıştır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Doçentlik sistemindeki değişikliklerin tematik sınıflandırması

Sınıflandırma başlığı	İçerik/kapsam	Değişiklik sayısı
Kurumsal yetki ve süreçler	ÜAK, komisyonlar, başvuru takvimi, başvuru sistemi vb.	90
Akademik yükselme süreçleri	Doçentlik başvurusu, jüri, başvuru şartları vb.	51
Yönetmelik ve mevzuat düzenlemeleri	Madde, fıkra, eklenmesi, yürürlükten kaldırılması vb.	41
Alan ve uzmanlık tanımları	Temel alanlar, bilim alanları, kodlamalar, alan dışı değerlendirme vb.	18
Etik ve akademik değerlendirme	Etik ihlal, intihal, özgünlük denetimi vb.	14
Akademik üretim ve yayın koşulları	Makale, kitap, atıf, yayın kriterleri, indeksler vb.	2

Kurumsal Yetki ve Süreçler: En fazla değişikliğin ‘Kurumsal Yetki ve Süreçler’ başlığı altında yapıldığı görülmektedir. Bu başlık altında yapılan değişiklikler incelendiğinde düzenlemelerin ÜAK, Doçentlik Komisyonu ve jürilerin yetki, görev ve işleyişi başta olmak üzere, idari prosedürler ve organizasyonel yapısı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamdaki en belirgin revizyonlar, Doçentlik Komisyonunun yapısı ve işleyişi ile ilgilidir. Komisyonun üye sayısı yıllar içinde kademeli olarak artırılmış (örneğin 2019’da 15’ten 19’a, 2021’de 19’dan 21’e ve 2023’te 21’den 23’e çıkarılmıştır), üyelerin görev süreleri kısaltılmış ve toplantılara katılım gibi konularda yeni kurallar getirilmiştir. Başvuru dönemlerinin sayısı ve tarihleri de sıkça değişikliğe uğramış; yılda iki kez olan başvuru sayısı üçe çıkarılmış, daha sonra tekrar ikiye düşürülmüştür. Jüri oluşturma ve görevlendirme süreçleri de önemli ölçüde revize edilmiştir. Jüri belirleme yöntemleri daha objektif hale getirilmeye çalışılmış, üye yaş sınırı yükseltilmiş ve jüri üyelerine tebligat yapma usulleri fiziki ortamdan elektronik ortama taşınmıştır. Ayrıca, jüri üyelerinin rapor hazırlama süreleri, mazeret bildirme süreçleri ve görevlerini zamanında yerine getirmemeleri durumunda uygulanacak idari ve cezai sorumluluklar netleştirilmiştir. Sürecin dijitalleşmesiyle birlikte, belgelerin fiziki gönderim zorunluluğu kaldırılmış ve sonuçların adaylara elektronik ortamda tebliğ edilmesi gibi modernizasyon adımları atılmıştır. Tebligat usulleri de önemli bir değişim alanı olmuş; fiziki bildirimler (posta/rektörlük aracılığı ile) zamanla yerini doğrudan elektronik tebligata bırakmış ve tebliğ edilmiş sayılma süreleri (örneğin, erişime açıldıktan sonra beşinci gün) netleştirilmiştir.

2025 yılı değişiklikleri, kurumsal yetki ve süreçlerin dijitalleşme ve denetlenebilirlik boyutunu derinleştirmiştir. Komisyon üyelerinin görev süresi üç yıldan iki yıla indirilmiş, ‘Üniversitelerarası Kurul’ ibaresi ‘Yönetim Kurulu’ olarak güncellenmiştir. Görev süresi biten üyenin yeniden seçilebileceği, üç toplantıya katılmayanın üyeliğinin düşeceği gibi hükümler eklenmiştir. Adaylara jüri üyelerinin bilgilerinin artık başvuru aşamasında değil, başvuru sonucu ile birlikte açıklanacağı ve adayların jüri raporlarına erişiminin yalnızca belirli durumlarla sınırlandırılacağı belirtilmiştir (örneğin etik ihlal tespit raporlarına veya asgari koşul eksikliğine dair raporlara erişim). Ayrıca, başvurusu iptal edilen adayın eksiklikleri gidermeden yeniden başvurması durumunda başvurunun doğrudan

reddedileceği hükme bağlanmıştır. 2025'te itiraz süreçleri de genişletilerek, komisyonun resen tespit edilecek hususları da inceleyebileceği açıkça belirtilmiştir.

Akademik Yükselme Süreçleri: Adayların doçentlik sürecine doğrudan katılımını ve bu süreçteki hak ve yükümlülüklerini düzenleyen 'Akademik Yükselme Süreçleri' en sık değişikliğe uğrayan ikinci alandır. Bu kategorideki en temel değişikliklerden biri, 2018 yılında sözlü sınav zorunluluğunun kaldırılmasıdır. Başvuru şartları, belgelerin teslimi ve eksikliklerin sonuçları gibi konular defalarca revize edilmiştir. Örneğin, asgari başvuru şartlarını sağlamayan adayların başvurusunun iptal edileceği ve en erken iki veya üç dönem sonra yeniden başvurabileceği gibi kurallar getirilmiştir. Başarısızlık durumunda yeniden başvuru süreleri de sıkça değişmiş; eser aşamasında başarısız olan adayın en erken üçüncü dönemde başvurabileceği kuralı gibi düzenlemeler yapılmıştır. Geçmişte 'sınav hakkını kullanmış sayılma' veya 'toplam 3 kez başarısız olan aday tekrar başvuramaz' gibi sınırlamalar varken, bu kısıtlamalar zamanla kaldırılmış veya esnetilmiştir. Ayrıca, yeniden başvuran adayların önceki başarısız başvurularına ait raporların yeni jüriye (isimler gizlenerek) sunulması gibi şeffaflığı artırmaya yönelik düzenlemeler de bu başlık altında dikkat çekmektedir.

2025 yılı düzenlemeleri adayların sorumluluklarını daha da netleştirmiştir. Başvuru belgeleri kapsamına 'gerekli diğer belgeler' ifadesi eklenmiş, 'başvuru iptal edilir' ibaresi 'reddedilir' olarak değiştirilmiştir. Adayların daha önce kullandıkları eserleri yeniden başvuruda sunmaları, artık yalnızca puanlama dışı değil, tam ret nedeni sayılmıştır. Ayrıca adayların özgeçmişlerinde ve eser listelerinde tüm akademik çalışmalarını eksiksiz şekilde belirtmeleri zorunlu hale getirilmiştir. Önceden yürürlükte olan 'başarısız aday en erken üçüncü dönemde yeniden başvurabilir' hükmü kaldırılmıştır.

Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri: Yönetmeliğin yapısal bütünlüğünü, dilini ve diğer mevzuatlarla uyumunu ilgilendiren 'Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri' de sıkça değişikliğe konu olmuştur. Bu kategorideki en temel eylemler belirli madde, fıkra veya ibarelerin yürürlükten kaldırılması, değiştirilmesi

veya yeni hükümler eklenmesidir. 1983 yılında ‘deneme dersi’ uygulamasına ilişkin hükümler yürürlükten kaldırılmış, 1985-1988 arasında ise özellikle müzik, sahne ve plastik sanatlar gibi alanlarda sınav uygulamalarına yönelik ayrıntılı hükümler eklenmiştir. 1988 değişikliklerinde sanat dallarına özgü sınav şekilleri madde bazında yeniden düzenlenmiş, madde fıkraları taşınarak iç bütünlük sağlanmıştır. 1996 değişiklikleriyle bazı fıkralar kaldırılmış ve birleştirilmiş, ‘merkezi yabancı dil sınavı’ ibaresi ilk kez mevzuata girmiştir. 2000 tarihli düzenleme ile yönetmelik biçimde yenilenmiş; önceki hükümler yürürlükten kaldırılmış, başarısız adayların tekrar başvuru koşulları ve geçici maddeler yeniden tanımlanmıştır. 2000, 2009, 2015 ve 2018 yıllarında yayımlanan yeni yönetmeliklerle önceki yönetmelikler tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

Yönetmeliğin amaç ve kapsamı yeniden tanımlanmış; ‘intihal’ gibi ifadeler çıkarılarak yerine daha kapsayıcı olan ‘Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği’ ifadesi getirilmiştir. Terminolojik değişiklikler de bu başlık altında öne çıkmaktadır; ‘başarısız sayılır’ ifadesi ‘başvurusu iptal edilir’ olarak, ‘elektronik imza’ ifadesi ise ‘elektronik ortam’ olarak güncellenmiştir. Ayrıca, yönetmeliklerin geçiş hükümlerini düzenleyen geçici maddeler eklenerek, belirli bir tarihten önce başvuru yapmış adayların hangi yönetmelik hükümlerine tabi olacağı netleştirilmiştir.

2025 yılında, yönetmelik dili yeniden sadeleştirilmiş ve metinsel düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca bazı maddelerde fıkra sıralamaları yeniden düzenlenmiş, etik süreçlerle ilgili 3. fıkranın 4. fıkraya taşınması ve ‘Doçentlik Komisyonunca etik ihlalde bulunduğu tespit edilen adayların dosyalarının ilgili Etik Komisyona gönderileceği’ hükmü eklenmiştir. Ek olarak, başarısız adayların üçüncü dönemde yeniden başvurabileceği, etik ihlale konu olan yayınları yeni beyannamelerinde kullanamayacakları ve kullanmaları hâlinde başvurularının reddedileceği hükme bağlanmıştır.

Etik ve Akademik Değerlendirme: Doçentlik sürecinin temelini oluşturan bilimsel dürüstlük ve özgünlükle ilgili kuralları kapsayan ‘Etik ve Akademik Değerlendirme’ konularında da önemli düzenlemeler yapılmıştır. Etik ve Akademik Değerlendirme süreçleri, özellikle 2016 ve 2020 yıllarındaki

yönetmeliklerle giderek daha merkezi bir rol üstlenmiştir. Geçmişte ‘eserlerde sahtecilik’ gibi dar kapsamlı ifadeler kullanılırken, zamanla bu kavram ‘etik ihlal’ ve ‘bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırılık’ olarak genişletilmiştir. Etik inceleme süreçleri kurumsallaştırılmış; ihbar ve şikayetlerin de değerlendirmeye alınacağı, incelemelerin Üniversitelerarası Kurul bünyesinde oluşturulan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonları tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştır. Etik ihlal iddialarının incelenmesi, süreçlerin nasıl işleyeceği ve sonuçları detaylandırılmıştır. İddianın asılsız çıkması durumunda sürecin kaldığı yerden devam edeceği ve iddiayı ileri süren jüri üyesinin görevinin sonlandırılacağı gibi güvenceler getirilmiştir. Etik ihlal tespit edildiğinde adayın başvurusunun iptal edileceği, en erken üçüncü dönemde yeniden başvurabileceği ve ihlale konu olan yayınlarını beyanında kullanamayacağı gibi yaptırımlar açıkça tanımlanmıştır. 2025 yılı düzenlemesi ile lisansüstü tezlerde intihal veya sahtecilik tespiti durumunda adayların başvurularının reddedileceği ve bu tezlerin tekrar kullanılamayacağı hükme bağlanmıştır. Adayın etik ihlal tespitine rağmen tekrar başvurması hâlinde dosyasının Üniversitelerarası Kurul Etik Komisyonuna gönderileceği ve adayların etik durumlarının artık YÖK veritabanı yerine ÜAK’nin kendi veri tabanı üzerinden denetlenebileceği belirtilmiştir. Etik değerlendirme kriterleri genişletilerek, eserlerin özgünlüğü, bilimsel katkısı ve alana etkisinin bir bütün olarak değerlendirileceği, asgari şartları sağlamanın tek başına ‘başarılı’ anlamına gelmeyeceği hükme bağlanmıştır.

Alan ve Uzmanlık Tanımlamaları: Akademik disiplinlerin sınırlarını ve doçentlik başvurusu yapılacak alanları tanımlayan bu başlık altında da önemli değişiklikler yapılmıştır. 1980’li yıllardan itibaren ‘bilim alanı’ kavramı esas alınmış; 1990’lı yıllarda ise bu kavramın alt kategorileri detaylandırılarak bilim dalları, uzmanlık alanları ve temel alan sistematigi oluşturulmuştur. Özellikle 2000’li yıllardan sonra ÜAK bünyesinde oluşturulan Temel Alanlar yapısı, değerlendirme sürecinde standartlaşmayı hedeflemiş; 2008 yılında yayımlanan esaslarla birlikte tüm doçentlik başvuruları belirli alan kodlarına göre sınıflandırılmıştır. Dikkat çekici bir düzenleme de ‘bilim alanı’ ifadesinin yanına ‘sanat alanı’nın eklenerek güzel sanatlar, müzik ve sahne sanatları gibi dalların doçentlik sürecine tam entegrasyonunun sağlanmasıdır. Bu değişiklikle birlikte, sanat dallarına özgü

başvuru koşulları, değerlendirme kriterleri (örneğin, orijinal sanat eserleri, konserler, sergiler) ve sınav usulleri yönetmeliğe dahil edilmiştir. Ayrıca, daha önce bir alandan doçentlik unvanı almış adayların başka bir alandan tekrar başvurmaları durumunda, önceki unvana esas olan akademik çalışmalarını yeni başvurularında kullanamayacaklarına dair hüküm eklenmiştir. 2025 yılında yönetmeliğe adayın çalışmalarının alana katkısının diğer asgari şartlar ile birlikte bütüncül değerlendirileceği hükmü eklenmiştir.

Akademik Üretim ve Yayın Koşulları: Adayların bilimsel ve sanatsal üretkenliğini değerlendirmeye yönelik kriterleri içeren bu başlık, diğerlerine göre daha az sıklıkta değişikliğe uğramıştır. 1985 yılında yapılan bir düzenlemeyle, doçentlik başvurusunda sunulan yayınların orijinal ve bilimsel nitelikte olmak kaydıyla doktora öncesi, sırası veya sonrasında yapılabileceği belirtilmiştir. Aynı yıl yapılan başka bir değişiklikle jürinin, adayın çalışmalarını 'orijinal bilimsel araştırma ve yayın' olarak değerlendireceği hükmü getirilmiştir. 2025 yılı değişikliklerine göre adaylar özgeçmişlerinde ve eser listelerinde tüm akademik üretimlerini beyan etmekle yükümlü kılınmıştır.

Yukarıda özetlenen yönetmelik değişiklikleri, doçentlik sürecinin kurumsal mimarisinden etik denetimine ve alan tanımlarına kadar birçok değişim geçirdiğini göstermektedir. Bu değişimlerin adaylar açısından en doğrudan hissedilen boyutu, akademik üretimin puanlama ve katsayılar üzerinden standartlaştırılmış bir değerlendirme sistemine tabi tutulmasıdır. Başka bir ifadeyle; başvuru takvimleri, jüri işleyişi, etik hükümler ve alan sınıflandırmalarında yapılan revizyonlar, ölçme-değerlendirme sistemindeki katsayılar, alt başlıklar ve üst/alt puan sınırları üzerinden adayın puan tablosuna yansımaktadır. Aşağıdaki bölümde, bu kurumsal ve içeriğe yönelik değişimlerin puanlama sistemine nasıl kodlandığını; hangi yayın türlerinin, hangi indekslerin, hangi faaliyetlerin ve hangi sınırlılıkların yıllar içinde nasıl farklılaştığı başlıklar bazında kronolojik bir akışla ele alınmaktadır.

3.4.1.2.1. Doçentlik Puanlama Sistemindeki Değişiklikler

Bu bölüm, 2009 yılından itibaren doçentlik başvurularında kullanılan puanlama sisteminin geçirdiği yapısal ve sayısal değişiklikleri ele almaktadır. Puanlama sistemi adayların akademik üretimlerini, araştırma faaliyetlerini, eğitim-öğretim katkılarını ve bilimsel performanslarını sayısal göstergelerle ölçmeyi amaçlayan temel değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, yıllar içinde yapılan değişiklikler yalnızca puan değerleriyle değil; puan türlerinin kapsamı, alt başlıkların çeşitlenmesi, yayın indekslerine göre farklılaşma ve azami-asgari puan sınırlarının yeniden tanımlanması gibi alanlarda gerçekleşmiştir. 2009-2025 döneminde ulusal ve uluslararası makalelerden kitaplara, projelerden ödüllere, editörlükten patent ve faydalı modele kadar genişleyen ölçütler, akademik üretkenliğin niteliğinin dahi nicel göstergelerle ölçülmesine dayalı bir politika anlayışının benimsendiğini göstermektedir. Puanlama sistemindeki değişikliklerin derinlemesine incelenmesi için Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı seçilmiştir. Bu alan, yayın ve atıf pratikleri bakımından fen ve mühendislik alanlarından belirgin biçimde farklılaşması, kitap ve kitap bölümü gibi makale dışı çıktı türlerinin daha yaygın olması ve performans odaklı metriklere daha duyarlı bir yapı sergilemesi nedeniyle politika değişikliklerinin etkilerini görünür kılmak açısından kritik bir örneklem sunmaktadır. Tezin bu bölümünde ilgili temel alanda yıllar içinde gerçekleşen değişiklikler başlıklar bazında ve kronolojik bir akış içinde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Uluslararası Makaleler: ‘Uluslararası Makale’ başlığı 2009-2025 döneminde kapsam, alt başlık ve puanlama açısından birçok yapısal değişiklik geçirmiştir. 2009 yılında yalnızca SSCI, SCI-Expanded¹³ ve AHCI kapsamındaki dergilerde yayımlanan araştırma makalelerine 4 puan verilirken, 2016 Aralık yönetmeliğiyle bu tanım genişletilmiş ve puan 20’ye çıkarılmıştır. Aynı dönemde, alan indeksleri kapsamındaki dergiler için 15 puan verilirken 2018 itibari ile 10 puana düşürülmüştür. 2018’den itibaren editöre mektup, özet veya kitap kritiği türündeki metinlerin kapsam dışı bırakılacağı hükmü korunmuş, ayrıca uluslararası

¹³ SCIE, SCI-Exp veya SCI-Expanded politika metinlerinde nasıl kullanılıyorsa metin içinde o şekilde anılmıştır. Metin içi tutarsızlığın sebebi budur.

indekslerdeki kısa türler (özet, mektup vb.) ayrı bir alt madde olarak tanımlanmıştır. 2021’de puanlama sabit kalmış, SCIE, SSCI ve AHCI yayınları için 20 puan standardı sürdürülmüş, alan indeksleri ve diğer indekslerde yer alan makaleler sırasıyla 10 ve 5 puan olarak belirlenmiştir. 2024 Mart itibarıyla yapılan düzenlemeyle puanlama sistemi Q sınıflandırmasına dayandırılmış, SCIE veya SSCI dergiler Q1-Q4 aralıklarında sırasıyla 30, 20, 15 ve 10 puan olarak puanlanmıştır. Aynı dönemde AHCI kapsamındaki yayınlar için 20, ESCI ve Scopus indeksli dergiler için 10, diğer uluslararası indekslerdeki yayınlar için 5 puan verilmiştir. 2025’te bu puanlama korunmuş, kısa türdeki metinlerin (mektup, özet, kitap kritiği) kapsam dışı bırakılacağı yeniden vurgulanmıştır. Böylece, 2009-2025 arasında uluslararası makale başlığı altındaki alt maddeler hem indeks türüne göre çeşitlenmiş hem de puanlama aralıkları 3 ile 30 puan arasında farklılaşmıştır.

2009-2023 yılları arasında ‘Uluslararası Makaleler’ başlığı altında puanlanan yayınlar için, ‘başvurulan doçentlik bilim alanı ile ilgili olması ve adayın hazırladığı lisansüstü tezlerden üretilmemiş olması’ şartı sınırlayıcı bir hüküm olarak yer almıştır. Ancak 2024 yılında yapılan düzenleme ile bu hüküm değiştirilmiş; yerine, ‘doktora unvanının alınmasından sonra, a, b, c veya d bentlerinden en az 10 puan alınması zorunluluğu’ getirilmiştir.

Ulusal Makale: Ulusal Makale başlığı 2009 Ekim yönetmeliğiyle birlikte ‘ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış tam makale’ olarak tanımlanmış ve bu tür yayınlara 1 puan verilmiştir. 2016 Aralık düzenlemesinde ulusal makaleler, ULAKBİM tarafından taranan ve diğer ulusal hakemli dergiler olarak ikiye ayrılmış; ULAKBİM kapsamındaki dergiler 8 puan, diğerleri ise 4 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Bu puanlama 2023 yılına kadar korunmuştur. 2024 Mart düzenlemesiyle sınıflandırma genişletilmiş ve yeni alt başlıklar eklenmiştir: TR Dizin dergileri için puan 10, diğer hakemli dergiler için 4, hakemli dergilerde editöre mektup, araştırma notu veya kitap kritiği için ise 2 puan olarak belirlenmiştir. 2025 yılında aynı sistem ve puan dağılımı korunarak uygulanmaya devam etmiştir.

2009-2015 yılları arasında ‘Ulusal Makale’ başlığı ile ilgili sınırlılık bulunmazken, 2016 yılı değişikliği ile ‘Bu maddenin en az ikisi a bendi kapsamında olmak üzere en az dört yayın yapmak zorunludur ve ‘Yabancı uyruklu adaylar, ULAKBİM tarafından taranan ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış makale koşulunu sağlayamamaları durumunda, bunun yerine aynı sayıdaki yayını 1a veya 1b kapsamında sağlayacaklardır’ sınırlayıcı hükümler olarak eklenmiştir. 2018 değişikliği ile zorunlu yayın sayısı 4’ten 3’e düşürülmüş ve yabancı uyruklu adaylar için yer alan hükme ‘yurtdışı doçentlik denkliği başvurusu yapan adaylar’ metni eklenmiştir.

Lisansüstü Tezlerden Üretilmiş Yayın: Lisansüstü Tezlerden Üretilmiş Yayın başlığı, 2009-2015 yılları arasında puanlamada yer almamış, bu başlığa ilişkin değerlendirmeler ilk kez 2016 yılı düzenlemesiyle sisteme dahil edilmiştir. 2016’da uluslararası yayınevleri tarafından yayımlanan kitaplar 10 puan ile kriterlere eklenmiş, 2024 değişikliğiyle bu başlık ‘BKCI kapsamındaki kitap’ olarak güncellenmiş ve puanı 20’ye yükseltilmiştir. Aynı şekilde, 2016’da uluslararası yayınevleri tarafından yayımlanan kitap bölümleri 8 puan ile değerlendirilmiş, 2024’te ‘BKCI kapsamındaki kitap bölümü’ olarak değiştirilmiş ve puanı 10’a çıkarılmıştır. 2016 yılı düzenlemesiyle ayrıca ulusal yayınevleri tarafından yayımlanan kitaplara 5 puan, kitap bölümlerine ise 4 puan verilerek bu tür yayınlar ilk kez puanlanmıştır. 2024 yılı değişikliğinde bu başlık ‘Diğer uluslararası/ulusal kitap-kitap bölümü’ olarak yeniden adlandırılmış, kitap puanı 3’e, kitap bölümü puanı ise 2’ye düşürülmüştür. 2016 yılında SSCI, SCI, SCI-Expanded ve AHCI kapsamındaki dergilerde yayımlanmış makaleler ilk kez 8 puan ile değerlendirilmiş, 2024 yılı düzenlemesiyle bu puan 20’ye yükseltilmiştir.

‘Uluslararası alan endekslerinde taranan dergilerde yayımlanmış makale’ başlığı da 2016’da ilk kez 6 puan olarak değerlendirilmiş, 2024 değişikliğiyle iki ayrı kategoriye ayrılarak ‘ESCI veya Scopus kapsamındaki dergilerde yayımlanmış makale’ için 10 puan, ‘Diğer uluslararası indekslerde taranan dergilerde yayımlanmış makale’ için ise 5 puan puanlama getirilmiştir. ‘ULAKBİM tarafından taranan dergilerde yayımlanmış makale’ başlığı da 2016’da ilk kez 4 puan ile puanlanmış, 2024 düzenlemesiyle bu başlık ‘TR Dizin kapsamındaki dergide

yayımlanmış makale' olarak güncellenmiş ve puanı 8'e yükseltilmiştir. Son olarak, 2024 değişikliğiyle 'Uluslararası bilimsel toplantıda sunulan tam metni/özetı CPCI'da basılı/elektronik olarak yayımlanmış çalışma' 3 puan, 'Diğer uluslararası/ulusal bilimsel toplantıda sunulan tam metni/özetı, basılı/elektronik olarak yayımlanmış çalışma' ise 2 puan ile ilk kez puanlamaya dahil edilmiştir.

2009-2015 yılları arasında 'Lisansüstü Tezlerden Üretilmiş Makale' başlığı altında herhangi bir sınırlayıcı hüküm bulunmamaktadır. Ancak 2016 yılında yapılan düzenleme ile adayın hazırladığı lisansüstü tezleriyle ilgili olmak kaydıyla, bu madde kapsamında en az bir yayın yapma zorunluluğu getirilmiş ve bu maddeden en fazla 10 puan alınabileceği belirtilmiştir. 2023 yılında yapılan değişiklikle, kapsam genişletilerek 'bu maddenin a-h bentleri kapsamında en az bir yayın zorunludur' hükmü getirilmiş, ancak puan üst sınırı yine 10 olarak korunmuştur. 2024 yılı değişikliğiyle ise hem puanlama hem de alt bent düzenlemesinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, en az bir yayın yapma zorunluluğu korunmuş, ancak bu maddeden alınabilecek azami puan 20'ye yükseltilmiştir. Bununla birlikte, g veya h bentleri kapsamında alınabilecek toplam puan 5 ile sınırlandırılmış ve h bendi kapsamında yalnızca YÖKSİS veri tabanına kayıtlı öğretim üyelerinin editör olduğu kitapların kabul edileceği hükümleri eklenmiştir.

Kitap: Kitap başlığı altında yapılan düzenlemeler yıllar içerisinde önemli farklılıklar göstermiştir. 2009 Ekim - 2016 Ekim aralığında ilgili alanda önde gelen uluslararası yayınevleri tarafından yayımlanan kitaplara 5 puan, kitap editörlüklerine 4 puan, kitap bölümlerine 3 puan verilmiştir. Aynı dönemde ulusal kitaplara 3 puan, kitap bölümü ve kitap editörlüğüne 1'er puan verilmiştir. 2016 değişikliği ile uluslararası kitap için puan 15'e yükseltilmiş, 2018'de ise 20 puana çıkarılarak bu değer 2023'e kadar korunmuştur. 2024 Mart itibarıyla uluslararası kitap başlığı BKCI kapsamındaki kitaplar olarak değiştirilmiştir ve puanı 20'ye yükseltilmiştir. Uluslararası kitap editörlüğü puanı 2016 Aralık'ta 10 puan yükseltilmiş, 2018 yılında puan sabit tutulurken başlık kitap editörlüğü veya bölüm yazarlığı olarak kapsamı genişletilmiştir. 2024 değişikliği ile puanlamadan çıkarılmıştır.

Uluslararası yayınevleri tarafından yayımlanan kitapta bölüm puanı 2026 değişikliği ile 10 puana yükseltilmiştir. 2018-2023 yılları arasında kitap editörlüğü/kitap bölümü ortak başlık altında 10 puan olarak puanlanmıştır. 2024 yılı düzenlemesi ile BKCI kapsamındaki kitapta bölüm başlık adı değiştirilmiş ve puanlama sabit tutulmuştur. Ulusal kitap puanı 2016'da 10 puana, 2018'de 15 puana yükseltilmiştir. 2024 yılı değişikliği ile başlık diğer uluslararası/ulusal kitap olarak düzenlenmiş, puanı 5'e düşürülmüştür. Ulusal kitap bölümü ve editörlüğü başlıkları 2016 yılı düzenlemesinde çıkarılmış, 2018 düzenlemesi ile ulusal kitap bölümü/editörlüğü tek bir başlıkta birleştirilerek 8 puana yükseltilmiştir. 2024 döneminde başlıktan editörlük çıkarılarak 'diğer uluslararası/ulusal kitapta bölüm' ifadesiyle başlık değiştirilmiş ve puanı 3'e düşürülmüştür. 2025 yılında kitap ve kitap bölümü puanlamaları 2024 düzenlemesiyle aynı şekilde sürdürülmüştür.

2009-2015 yılları arasında 'Kitap' başlığı altında herhangi bir sınırlayıcı hüküm bulunmazken, 2016 yılında yapılan değişiklikle, adayın hazırladığı lisansüstü tezlerinden üretilmemiş ve başvuru alanı ile ilgili olmak koşulu getirilmiş; ayrıca a, c veya d bentlerinden en az bir yayın yapma zorunluluğu belirlenmiştir. Aynı dönemde yalnızca ders kitabı niteliği taşımayan özgün bilimsel kitapların puanlanabileceği, aynı kitaptaki bölümlerden en fazla ikisinin dikkate alınacağı ve alana özgü ansiklopedi maddelerinin üç veya daha fazla maddesinin bir kitap bölümü olarak kabul edileceği hükme bağlanmıştır. 2018 yılında yapılan değişiklikle bu hükümler büyük ölçüde korunmuş, yalnızca bentlerde değişikliğe gidilerek a, b veya c bentlerinden en az bir yayın yapılması zorunlu hale getirilmiştir. 2019 yılında yapılan değişiklik ile bir yayın zorunluluğu en az bir kitap veya iki kitap bölümü yayımlama zorunluluğu olarak düzenlenmiştir. Bu dönemde, aynı kitaptaki bölümlerden yalnızca biri dikkate alınmış ve ansiklopedi maddelerine ilişkin önceki hüküm aynen korunmuştur. 2024 yılı düzenlemesi ile önceki sınırlılıklara ek olarak bu maddenin azami puanı 20 olarak belirlenmiş ve c veya d bentlerinden toplamda en fazla 5 puan alınabileceği hükmü eklenmiştir. Ayrıca d bendi kapsamında yalnızca YÖKSİS veri tabanına kayıtlı öğretim üyelerinin editör olduğu kitapların kabul edileceği belirtilmiştir.

Atıf: Atıf başlığı, 2009-2025 döneminde kapsamı ve alt madde sayısı artarak gelişmiştir. 2009 Ekim yönetmeliğinde, diğer araştırmacılar tarafından yapılan her bir atıf için 0,5 puan verilmesi yönünde tek bir madde yer alırken, 2016 Aralık düzenlemesiyle sistem detaylandırılmıştır. Bu değişiklikle SCI, SSCI ve AHCI dizinlerindeki dergilere yapılan her bir atıf için 3 puan, SCI dışı indekslerde yer alan dergilere yapılan atıflar için 2 puan ve ulusal hakemli dergilere yapılan atıflar için 1 puanlık ayrı kategoriler oluşturulmuştur. 2023 yılına kadar bu puanlama korunmuş, 2024 Mart düzenlemesiyle birlikte atıf türleri yeniden sınıflandırılmıştır. Buna göre SCIE, SSCI, AHCI, ESCI veya Scopus kapsamındaki dergilere yapılan atıflar için 3 puan, BKCI kapsamındaki kitap atıfları için 2 puan, TR Dizin kapsamındaki dergi atıfları için 2 puan ve ulusal hakemli dergilere yapılan atıflar için 1 puan belirlenmiştir. 2025 yılında ise bu yapı ve puanlamalar aynı şekilde devam etmiştir.

'Atıf' başlığında 2009-2015 yılları arasında sınırlılıklara yer verilmemiştir. 2016 yılı değişikliğiyle bu maddeye ilişkin ilk kez bir alt sınır belirlenmiş ve en az 6 puan alınması zorunlu hale getirilmiştir. 2018 yılında yapılan düzenleme ile bu zorunluluk 4 puana düşürülmüş, ayrıca azami puan 20 olarak sınırlandırılmıştır. 2024 yılı değişikliğiyle doktora sonrası yayınlardan en az alınması gereken puan 5'e yükseltilmiş ve azami puan 10'a düşürülmüştür. Ayrıca atıf değerlendirmelerinde adayın kendi eserlerine yaptığı atıfların dikkate alınmayacağı ve aynı yayında bir esere yapılan birden fazla atfın tek atıf olarak sayılacağı açıkça hükme bağlanmıştır.

Lisansüstü Tez Danışmanlığı: Lisansüstü Tez Danışmanlığı başlığı 2009-2025 yılları arasında iki alt madde halinde yer almış ve puanlama bu dönemde kademeli olarak değişmiştir. 2009-2023 döneminde doktora tezi danışmanlığı 4 puan, yüksek lisans tezi danışmanlığı ise 2 puan olarak değerlendirilmiştir. 2024 Mart döneminde yapılan güncelleme ile her iki kategori için puan artışı yapılmış; doktora tezi danışmanlığı 5 puana, yüksek lisans tezi danışmanlığı ise 3 puana yükseltilmiştir. 2025 yılında bu değerler korunmuş, içerik veya tanımda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Böylece, 2024 itibarıyla lisansüstü tez danışmanlığına verilen puanlar önceki yıllara göre artırılmıştır.

Lisansüstü Tez Danışmanlığı başlığında sınırlandırmalar ilk kez 2016 yılı düzenlemesinde tanımlanmıştır. Bu değişikliklerle, madde kapsamında en fazla 10 puan alınabileceği belirlenmiş ve danışmanlık türlerine göre puanlama farkı getirilmiştir. Buna göre, ikinci veya eş danışman olunması durumunda; asıl danışman a ve b bentleri için öngörülen puanların tamamını, ikinci danışmanın ise bu puanların yarısını alabileceği belirtilmiştir. 2016 yılında getirilen bu sınırlılıklar, 2025 yılına kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan aynı şekilde uygulanmaya devam etmiştir.

Bilimsel Araştırma Projesi: Bilimsel Araştırma Projesi başlığı, 2009-2025 yılları arasında önemli yapısal değişiklikler geçirmiştir. 2009'da yalnızca arkeoloji, sanat tarihi ve antropoloji alanlarında bilimsel kurum tarafından desteklenen arazi projelerine yönelik 1 puanlık sınırlı bir madde bulunurken, 2016 Aralık yönetmeliğiyle proje türleri ve görev tanımları detaylandırılmıştır. Bu tarihten itibaren AB Çerçeve Programı ve TÜBİTAK destekli bilimsel araştırma projeleri için farklı roller tanımlanmış; baş araştırmacı veya koordinatör olanlara 15, ortak araştırmacı olanlara 10 ve AB veya TÜBİTAK dışındaki uluslararası projelerde görev alanlara 8 puan ve üniversite dışı kurumlarla yürütülen projelerde görev alanlara 6 puan verilmiştir. 2018 yılında AB veya TÜBİTAK dışındaki uluslararası projelerde görev alanlara verilen 8 puan 6 puana, üniversite dışı kurumlarla yürütülen projelerde görev alanlara verilen 6 puan 4 puana düşürülmüştür. 2024 yılı itibari ile AB Çerçeve Programı ve TÜBİTAK destekli bilimsel araştırma projeleri için tanımlanan roller artırılmış; koordinatör/yürütücü olanlara 15 puan, araştırmacı olanlara 10 puan, danışman olanlara 5 puan verilecek şekilde düzenlenmiştir. Devam eden veya başarı ile tamamlanmış AB Çerçeve projelerin de ortak araştırmacı başlığında 'AB çerçeve projesi' kapsamı çıkarılmış, ortak araştırmacı olanlara verilen puanlama kapsamı yürütücü/araştırmacı/danışman olarak genişletilerek 10 puan ile sabit tutulmuştur. Üniversite dışı kurumlarla yürütülen projelerdeki görevli tanımı yürütücü/araştırmacı/danışman olarak genişletilmiş ve 2018 yılında 4 puana düşürülen başlık puanı 2024 yılında 5 puana yükseltilmiştir. 2024 yılı itibariyle başarı ile tamamlanmış üniversitedeki BAP projesinde (tez ve uzmanlık projeleri hariç) yürütücü olmak başlığı 3 puan ile dahil edilmiştir.

'Bilimsel Araştırma Projesi' başlığında ilk kez 2016 yılı düzenlemesinde sınırlılıklar uygulanmıştır ve bu madde kapsamında en fazla 20 puan alınabileceği belirtilmiştir. 2016 yılında yapılan bu değişiklikten sonra, 2025 yılına kadar herhangi bir ek düzenleme veya sınırlama yapılmamış, madde aynı hükümlerle uygulanmaya devam etmiştir.

Bilimsel Toplantı: Bilimsel Toplantı başlığı, 2009 Ekim yönetmeliğiyle birlikte 'uluslararası nitelikli bildiriler' ve 'ulusal tebliğler' üzerinden puanlandırılmaya başlanmıştır. Bu dönemde ulusal tebliğler için 0,25 puan belirlenmiş; 2016 Aralık düzenlemesiyle ulusal bildiriler için ayrı bir madde oluşturulmuştur. 2018 Nisan'da yapılan değişiklikle ulusal ve uluslararası bildirilerin basılı veya elektronik olarak yayımlanmış metinleri 2 puanla değerlendirilmiştir. 2016 Aralık-2017 Aralık arasında uluslararası toplantılarda sözlü sunum yapan bildirilere 3 puan verilmiş ve 2018'de başlığa poster hariç, özel matbu, elektronik bildiri ibareleri eklenerek bu puanlama 2023'e kadar korunmuştur. 2024 Mart düzenlemesinde ise uluslararası bilimsel toplantılarda yayımlanan tam metin bildirilerin puanı 3'ten 5'e çıkarılmış, elektronik veya basılı yayımlanmış bildirilerle kapsam genişletilmiştir. Ayrıca aynı yıl, ulusal ve uluslararası diğer bilimsel toplantılarda yayımlanan bildiriler için 3 puanlık yeni bir alt madde eklenmiştir. 2025 yılında bu düzenlemeler korunarak uygulanmaya devam etmiştir.

Bilimsel Toplantı başlığında ilk sınırlılık, 2009 yılında yürürlükte olan ve bu başlık altında alınabilecek puan toplamının 1'i geçemeyeceği hükmüdür. 2016 yılı değişikliğiyle madde kapsamında en az 5 puan almak zorunlu olmak üzere en fazla 10 puan alınabilir hükmü getirilmiş; ayrıca aynı bilimsel toplantıda sunulan en fazla bir bildirinin puanlanabileceği belirtilmiştir. 2018 yılında yapılan değişiklikle bu maddeye adayın hazırladığı lisansüstü tezlerden üretilmemiş olma şartı eklenmiştir. 2024 yılı düzenlemesiyle bu koşul korunmuş, değerlendirme kapsamı doktora unvanının alınmasından sonra yapılan çalışmalar ile sınırlandırılmıştır. Puanlama sınırları (en az 5, en fazla 10 puan) ve aynı toplantıdan yalnızca bir bildirinin puanlanabileceğine dair sınırlılık, 2016 yılından 2025 yılına kadar herhangi bir değişikliğe uğramadan aynı şekilde uygulanmaya devam etmiştir.

Eğitim-Öğretim: Eğitim-Öğretim başlığı ilk kez 2016 Aralık yönetmeliğinde puanlandırılmış ve bu dönemde bir dönem yüksek lisans veya doktora dersi vermiş olmak 3 puan, bir dönem ön lisans veya lisans dersi vermiş olmak ise 1 puan olarak belirlenmiştir. 2018’de ön lisans ve lisans derslerinin puanı 2’ye yükseltilmiş, 2023’e kadar bu yapı korunmuştur. 2024 Mart düzenlemesiyle başlık yeniden tanımlanmış; dönemlik programlarda dört farklı yarıyılda ön lisans, lisans veya lisansüstü ders vermek 3 puandan 2 puana düşürülmüş, ayrıca yıllık programlarda iki farklı yılda ders vermek yeni bir madde olarak eklenmiş ve 2 puanla değerlendirilmiştir. 2025 yılında bu yapı ve puanlama aynen sürdürülmüştür.

Eğitim-Öğretim başlığında ilk sınırlılık 2016 yılı düzenlemesinde tanımlanmıştır. Bu değişiklikte, bu madde kapsamında en az 2 puan almak veya yurt içi ya da tanınan yurt dışı yükseköğretim kurumlarında en az 2 yıl öğretim elemanı olarak çalışmış olmak zorunluluğu getirilmiş; ayrıca bu maddeden en fazla 4 puan alınabileceği belirtilmiştir. 2018 yılı değişikliğinde, benzer hükümler korunmuş ancak ifade biçiminde değişiklikler olmuştur. Tanınmış yurt dışı yükseköğretim kurumu ifadesi YÖK tarafından tanınan yurt dışı yükseköğretim kurumu olarak değiştirilmiş ve yurt içi veya YÖK tarafından tanınan yurt dışı yükseköğretim kurumlarında en az 2 yıl eğitim ve öğretim faaliyetinde bulunanların 2 puan almış sayılacağı hükme bağlanmıştır. 2024 yılı düzenlemesiyle en az 2 puan alma zorunluluğu korunurken, azami puan 6’ya çıkarılmıştır. Yurt içi veya YÖK tarafından tanınan yurt dışı yükseköğretim kurumlarında en az 2 yıl eğitim ve öğretim faaliyetinde bulunanların 2 puan almış sayılacağı sınırlılığına ‘doktora unvanının alınmasından sonra ve kadrolu öğretim elemanı olma hükümleri eklenmiştir.

Patent/Faydalı Model: Patent/Faydalı Model başlığı, 2024 Mart dönemiyle birlikte ilk kez puanlandırılmış ve dört alt madde halinde yapılandırılmıştır. Bu düzenlemeyle tescilli uluslararası patent 20 puan, tescilli ulusal patent 10 puan, tescilli faydalı model 5 puan ve kişisel patent başvurusunda bulunmak ise 2 puan olarak belirlenmiştir. 2009-2023 döneminde bu başlık altında herhangi bir puanlama veya alt madde bulunmazken, 2024 itibarıyla yapılan ekleme ile patent

ve faydalı model faaliyetleri doçentlik başvuru kriterleri içine dâhil edilmiştir. 2025 yılında da aynı puanlama korunmuş, herhangi bir içerik veya puan değişikliği yapılmamıştır.

2023 yılı ve öncesinde Patent/Faydalı Model başlığı altında herhangi bir sınırlılığa yer verilmemiştir. 2024 yılı değişikliğiyle birlikte bu maddeye ilişkin ilk sınırlama getirilmiş ve patentlerde puan kişi sayısına bölünür sınırlaması eklenmiştir. Bu düzenlemeden sonra günümüze kadar herhangi bir değişiklik yapılmamış, 2025 yılı itibari ile aynı sınırlılık uygulanmaya devam etmiştir.

Ödül: Ödül başlığı, 2024 Mart dönemiyle birlikte doçentlik başvuru kriterlerine eklenmiş ve altı alt maddeyle tanımlanmıştır. Bu kapsamda, ulusal düzeyde tanınan akademik başarı ödülleri sistematik biçimde puanlandırılmıştır. YÖK Yılın Doktora Tezi Ödülü, YÖK Üstün Başarı Ödülü, TÜBİTAK Bilim Ödülü, TÜBİTAK Teşvik Ödülü (UBYT hariç), TÜBA GEBİP Ödülü ve TÜBA TESEP Ödülü başlıkları eklenmiş; her biri için 25 puan verilmiştir. 2009-2023 döneminde bu tür ulusal akademik ödüller doçentlik kriterleri arasında yer almazken, 2024 itibarıyla yürürlüğe giren bu düzenleme ile ödül kategorisi ilk kez puan sistemine dâhil edilmiştir. 2025 yılında aynı alt başlıklar ve puan dağılımı korunmuştur.

Ödül başlığında ilk sınırlılık 2024 yılı değişikliği ile bu maddeden en fazla 25 puan alınabilir sınırlamasının getirilmesidir. Bu düzenlemeden sonra, 2025 yılına kadar herhangi bir değişiklik yapılmamış ve aynı hüküm uygulanmaya devam etmiştir.

Editörlük: Editörlük başlığı 2024 Mart dönemiyle birlikte ilk kez doçentlik başvuru puan sistemine dâhil edilmiştir. Bu kapsamda üç alt madde tanımlanmıştır: SCIE, SSCI, AHCI, ESCI veya Scopus kapsamındaki dergilerde editörlük yapanlara 2 puan, BKCI veya Scopus kapsamındaki kitaplarda editörlük yapanlara 1 puan, TR Dizin kapsamındaki dergilerde editörlük yapanlara ise 1 puan verilmiştir. 2009-2023 döneminde editörlük faaliyetleri herhangi bir şekilde puanlanmamışken, 2024 itibarıyla yürürlüğe giren bu düzenleme ile yayıncılık alanındaki akademik görevler değerlendirme kapsamına alınmıştır. 2025 yılında aynı alt başlıklar ve puan değerleri korunmuştur.

'Editörlük' başlığına ilişkin ilk düzenleme 2024 yılında yapılmış ve bu madde kapsamında en fazla 4 puan alınabileceğine ilişkin bir sınırlandırma getirilmiştir. Bu düzenlemeden sonra, 2025 yılına kadar herhangi bir değişiklik yapılmamış ve aynı hüküm uygulanmaya devam etmiştir.

Diğer: Diğer başlığı, 2024 Mart dönemiyle birlikte doçentlik başvuru kriterleri arasına eklenmiş ve beş alt maddeyle tanımlanmıştır. Bu düzenleme kapsamında; WoS'a göre h-indeksi en az 5 olanlara, YÖK tarafından kabul edilen sıralama kuruluşlarına göre ilk 300 üniversite içinde kesintisiz en az altı ay süreyle araştırma veya öğretim faaliyeti yürütenlere, ulusal ya da uluslararası film festivallerinde jüri üyeliği, yürütücülük, koordinatörlük veya danışmanlık yapanlara, kısa veya uzun metraj filmde yönetmenlik, yönetmen yardımcılığı ya da danışmanlık yapanlara ve ulusal televizyon, sinema veya dijital platformlarda yayımlanmış film, dizi, belgesel, müzik klipi veya reklam filmi gibi yapımlarda bilim alanıyla ilgili görev alanlara 5'er puan verilmiştir. 2009-2023 arasında bu başlık altında herhangi bir madde yer almazken, 2024 itibarıyla yürürlüğe giren bu düzenleme ile akademik ve sanatsal etkinliklere ilişkin yeni bir değerlendirme alanı oluşturulmuştur. 2025 döneminde içerik ve puan dağılımında değişiklik yapılmamıştır.

Diğer başlığına ilişkin ilk sınırlılık düzenlemesi 2024 yılında yapılmıştır. Bu değişiklikte, bu madde kapsamında en fazla 20 puan alınabileceği sınırlaması getirilmiş; ayrıca Görsel İletişim Tasarımı, İletişim Çalışmaları, Reklamcılık, Sinema ve Halkla İlişkiler bilim alanlarından doçentlik başvurusunda bulunan adayların, bu maddenin c, d veya e bentleri kapsamında en az 10 puan almaları zorunlu kılınmıştır. Bu düzenlemeden sonra, 2025 yılına kadar herhangi bir değişiklik yapılmamış ve aynı hükümler geçerli olmaya devam etmiştir.

3.4.2. Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğinde Yapılan Değişiklikler

Bu bölüm, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğinde 2015 yılından itibaren gerçekleştirilen düzenlemeleri; madde, fıkra ve yürürlük hükümlerindeki

değişiklikler, komisyon yapısının yeniden tanımlanması, başvuru-itiraz süreçlerinin kurgulanışı ve birim yetkilendirmelerine ilişkin hükümler üzerinden ele alarak sistemin idari ve kurumsal boyutunu ortaya koymaktadır. Bu düzenlemeler, teşvik mekanizmasının yalnızca hukuki dayanaklarını ve işleyiş süreçlerini değil, aynı zamanda teşvik sürecinin nasıl işletileceğine ilişkin kurumsal sorumluluk alanlarını da yeniden biçimlendirmiştir. Buna paralel olarak, yayın, proje, araştırma, tasarım, sergi, patent, atıf, tebliğ ve ödül gibi faaliyet türlerinin tanımları; bu faaliyetlerin hangi belge ve nitelik koşullarıyla teşvik kapsamına alınacağı; puan oranlarında yapılan güncellemeler ve k-r-p katsayılarının uygulanmaya başlaması, teşvik puanının hesaplanma yöntemini ve akademik performansın ölçülme biçimini doğrudan etkilemiştir. Bu nedenle, izleyen alt bölümlerde yönetmeliğin normatif ve kurumsal yapısındaki değişikliklerle faaliyet tanımları ve puanlama esaslarında gerçekleşen güncellemeler birlikte incelenerek, akademik teşvik sisteminin 2015-2020 dönemindeki değişiklikleri bütüncül bir perspektifle değerlendirilecektir.

3.4.2.1. Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği Değişikliklerinin Analizi

Akademik teşvik sistemi, 14 Kasım 2014 tarihli 6564 sayılı Kanun ile yükseköğretim mevzuatına dâhil edilmiş, Ek Madde 4 aracılığıyla teşvik puanının hesaplanacağı faaliyet türleri, puanlama esasları ve komisyon yapısı tanımlanmıştır. Kanunda yer alan Geçici Madde 10 ile ilk hesaplamanın 2015 yılında yapılan faaliyetlere göre 2016 yılı için yapılacağı hükme bağlanmış; böylece akademik teşvikin hukuki temeli oluşturulmuştur. Bu yasal çerçeve doğrultusunda çıkarılan Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği, teşvikin hesaplanmasına ilişkin usul ve esasları, faaliyet türlerini ve komisyonların görev tanımlarını ayrıntılı biçimde düzenleyerek sistemin idari temelini oluşturmuştur. Yönetmelik ile teşvik puanının hesaplanmasına ilişkin faaliyet türlerini (yayın, araştırma, proje, tasarım, sergi, patent, atıf, ödül, bilimsel toplantı gibi), bu faaliyetlerin alt kategorilerini, her bir faaliyet türü için uygulanacak puan karşılıklarını, faaliyet başına uygulanabilecek üst sınırları, puanlama için gerekli belge ve doğrulama koşullarını ve teşvik başvuru-değerlendirme süreçlerinde

görev yapan komisyon yapısını ayrıntılı biçimde tanımlamıştır. Devam eden yıllarda 2016, 2018 ve 2020’de yapılan yönetmelik değişiklikleriyle teşvik sisteminin kapsamı, uygulama esasları ve değerlendirme süreçleri yeniden tanımlanmıştır.

Gerçekleşen bu değişiklikler Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri, Faaliyet Puanlama ve Değerlendirme, Faaliyet Tanımlama ile Kurumsal Yetki ve Süreçler olmak üzere belirlenen dört tematik sınıflandırma başlığına göre gruplandırılmıştır (bkz. Tablo 5).

Tablo 4. Akademik teşvik ödeneği yönetmeliğindeki değişikliklerin tematik sınıflaması

Sınıflandırma Başlığı	İçerik/Kapsam	Değişiklik Sayısı
Yönetmelik ve mevzuat düzenlemeleri	Madde/fıkra/bent ekleme, kaldırma, değişiklikler; Yürürlük maddeleri düzenlemeleri; Yasal dayanak değişiklikleri	42
Faaliyet puanlama ve değerlendirme	Puanlama yöntemi değişiklikleri; Katsayı (k, r, p...) düzenlemeleri; İsim sırası/kişi sayısı değişiklikleri; Yayın, atıf, proje değerlendirme kuralları; Faaliyetin kabul koşulları	40
Faaliyet tanımlama	Yayın, proje, tasarım, sergi, patent vb. faaliyet türlerinin tanımlanması; Faaliyetlerin kapsamının genişletilmesi/daraltılması; Faaliyet türü eklenmesi/çıkarılması	31
Kurumsal yetki ve süreçler	Komisyonların görev, yetki, çalışma esasları; Birim yetkilendirmesi; Başvuru süreçleri	23

Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri: Akademik teşvik sisteminde ilk yönetmeliğin yayımlandığı 2015 sonrasında yapılan değişikliklerin büyük bölümü, idari işleyişi ve süreç yönetimini düzenleyen “Yönetmelik ve Mevzuat Düzenlemeleri” başlığı altında yoğunlaşmaktadır. 2016 yılında 2015 yönetmeliğinin büyük bölümünü oluşturan maddeler yeniden yapılandırılmış; çok sayıda madde ve fıkra başka maddelere taşınmış, bazı hükümler yürürlükten kaldırılmış ve yeni bentler eklenmiştir. 2018 yılında ise 2016’ya kıyasla daha sınırlı olmakla birlikte, mevcut maddeler değişmiş ve bazı fıkralar ile bentler çıkarılmıştır. Yürürlük maddelerinin içeriğinde kısmi değişiklik yapılmış ve belirli hükümler iptal edilmiştir. 2020 yılı değişikliğinde ise kapsamlı bir içerik değişikliği

yapılmamakla birlikte yönetmeliğin yürütücü makamına ilişkin hüküm güncellenmiş ve yetki devrine yönelik idari ifade değiştirilmiştir.

Faaliyet Puanlama ve Değerlendirme: Akademik teşvik sisteminde 2015 sonrasında yapılan değişikliklerin önemli bir bölümü, faaliyetlerin değerlendirilme biçimini, puanlama ölçütlerini ve kabul edilebilirlik koşullarını düzenleyen “Faaliyet Puanlama ve Değerlendirme” başlığı altında toplanmıştır. 2016 yılında puanlama yöntemine ilişkin maddeler kapsamlı biçimde yeniden düzenlenmiş; faaliyet türlerine göre uygulanan puan sınırları, katsayılar ve dağılım ölçütleri değiştirilmiş; yazar sırası ve çok yazarlı çalışmalar için kişi sayısının puanlamaya etkisini belirleyen hükümler güncellenmiştir. Aynı yıl, tekrar basım kitaplar ile tekrar eden sergi ve konser gibi faaliyetlerin puanlamaya dahil edilemeyeceğine ilişkin hükümler eklenmiş; uluslararası hakemlik, danışmanlık ve proje değerlendirme faaliyetlerinin puan karşılıkları yeniden tanımlanmış; gerçekleşmemiş veya belgelendirilemeyen faaliyetlerin değerlendirmeye alınmayacağına dair ifadeler madde metnine işlenmiştir. 2018 yılında belirli faaliyet türlerinde kullanılan puanlama ölçütleri sadeleştirilmiş; kongre, sempozyum ve benzeri etkinliklerde yapılan sunumların puan karşılıkları değiştirilmiş; proje ve araştırma faaliyetlerinde panel, jüri veya hakem değerlendirmesinin puanlamaya etkisini belirleyen hükümler netleştirilmiştir. Ayrıca bazı faaliyetlerin kabul edilme koşulları daraltılarak yalnızca belirli nitelik veya belge şartlarını taşıyan faaliyetlerin değerlendirmeye alınacağı hükme bağlanmıştır. 2020 yılında ise puanlama tablolarında sınırlı ifade düzeltmeleri yapılmış; belirli faaliyet türlerinde teknik uyum sağlanmış ve değerlendirme ifadeleri sadeleştirilmiştir.

Faaliyet Tanımlama: Akademik teşvik sisteminde 2015 sonrasında yapılan değişikliklerde yayın, proje, tasarım, sergi, patent ve benzeri faaliyet türlerinin tanımlanması ile teşvik kapsamına alınacak faaliyetlerin sınırlarının belirlenmesi “Faaliyet Tanımlama” başlığı altında toplanmıştır. 2016 yılında, faaliyet tanımlarında kapsamlı düzenlemeler yapılmış; tasarım faaliyetlerinin değerlendirilmesinin yalnızca belirli teknik ve sanat niteliği taşıyan eserlere uygulanacağı hükme bağlanmış; kongre bildirilerinin değerlendirilmesinde

ISBN/ISSN, editörlük ve hakemlik gibi kriterlerin aranacağı düzenlenmiş; devlet üniversitelerinde yürütülen projelerde elde edilen yayınların teşvik kapsamında değerlendirilebilmesi belirli koşullara bağlanmıştır. Aynı yıl, bazı faaliyetlerin teşvik kapsamında sayılabilmesi için süre, belge ve örgün etkinlik şartları tanımlanmış; tekrar basılan eserlerin, daha önce yayımlanmış bildirilerin ve tekrarlanan akademik faaliyetlerin kapsam dışı bırakılmasına yönelik hükümler eklenmiştir. 2018 yılında, faaliyet türlerine ilişkin tanımlar yeniden düzenlenmiş; ödül, patent, proje ve sergi faaliyetlerinde tarih, sonuçlanma durumu, tescil ve yayın yeri gibi unsurların faaliyet tanımına dahil edildiği ifade edilmiştir. Bu dönemde uluslararası hakemlik, danışmanlık ve değerlendirme görevlerinin kapsamı genişletilmiş; bazı yayın türleri için ise kapsam daraltmaları yapılmış; devlet kurumlarınca yürütülen projelerde elde edilen yayınların hangi koşullarda teşvik kapsamına alınacağı yeni hükümlerle belirlenmiştir. 2020 yılı değişikliklerinde ise bildiri sunulan uluslararası etkinliklerde tebliğin adının ve sunum belgesinin zorunlu olduğu hükmü getirilmiş; uluslararası dergilerde yayımlanan eserler için editör ve hakemlik süreçlerine ilişkin ek kriterler faaliyet tanımına dahil edilmiştir.

Kurumsal Yetki ve Süreçler: Akademik teşvik sisteminde 2015 sonrasında yapılan değişiklikler komisyonların görev, yetki ve çalışma esaslarının yanı sıra başvuru, inceleme ve değerlendirme süreçlerine dair “Kurumsal Yetki ve Süreçler” başlığı altında yer alan düzenlemeler içermektedir. 2016 yılında, Akademik Teşvik Komisyonunun adı “Akademik Teşvik Düzenleme, Denetleme ve İtiraz Komisyonu” olarak değiştirilmiş; komisyon başkanının rektör tarafından görevlendirileceği ve yardımcılarının rektör yardımcısı ile uygun görülen öğretim elemanlarından oluşacağı hükme bağlanmıştır. Aynı yıl, komisyonun en az dört üyeden oluşacağı ve görev süresinin iki yıl olacağı düzenlenmiş; komisyon kararlarına karşı yapılacak itirazların süresi ve sonuçlandırılmasına ilişkin hükümler eklenmiş; birimlerde Birim Akademik Teşvik Başvuru ve İnceleme Komisyonu kurulacağı ve bu komisyonların başvuru inceleme süreçlerinde bağlı bulundukları bölüm başkanı veya dekan tarafından yetkilendirileceği hükme eklenmiştir. Ayrıca, başvuruların kurum yönetim kurulu izniyle yapılacağı, başvuruların komisyon tarafından inceleneceği, gerekli görülmesi halinde

başvurunun ilgili komisyona gönderileceği ve değerlendirme sürecinin belirtilen tarihler arasında tamamlanacağı yönünde yeni hükümler getirilmiştir. 2018 yılında, komisyonun adı korunmakla birlikte bazı ifadeler sadeleştirilmiş; birim teşvik başvuru komisyonlarının adlarında düzenleme yapılmış; komisyonun görev ve yetkilerine ilişkin bazı hükümlerde ifade düzeltmeleri gerçekleştirilmiş; ayrıca başvuru takvimi ile ilgili daha önceki hükümlerin yerine yeni ifadeler eklenmiştir. 2020 yılında ise komisyon üyelerinin düzenleme komisyonlarında görev alamayacağı hükmü getirilmiş ve komisyon başvurularının belirli durumlarda kurum dışındaki birimler tarafından da incelenebileceğine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği, akademik teşvik sisteminin hukuki ve idari çerçevesini oluşturarak teşvikin kapsamını, başvuru süreçlerini, komisyonların görev ve yetkilerini, değerlendirme takvimini ve usul esaslara ilişkin genel hükümleri ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. Yönetmelik, teşvik puanının hangi faaliyet türlerine dayanarak hesaplanacağını belirlemekle kalmayıp, bu faaliyetlerin belge koşullarından doğrulama süreçlerine, başvuruların incelenme yöntemlerinden komisyonlar arası yetki dağılımına kadar sistemin işleyişine yön veren normatif yapıyı tanımlamaktadır. Bununla birlikte, yönetmeliğin uygulamada en belirleyici boyutunu, teşvik kapsamında değerlendirilecek faaliyetlerin nasıl sınıflandırılacağı, hangi ölçütlerle puanlanacağı ve bu puanlamada hangi oranların ve katsayıların kullanılacağına ilişkin hükümler oluşturmaktadır. Bu nedenle, yönetmelikte zaman içinde yapılan revizyonların tam olarak anlaşılabilmesi için, faaliyet tanımları ile puanlama esaslarında meydana gelen değişikliklerin ayrı bir başlık altında ele alınması gerekmektedir. Devam eden bölümde, 2015-2020 döneminde faaliyet türleri, puan oranları ve katsayı uygulamalarında gerçekleştirilen düzenlemeler incelenerek teşvik sisteminin uygulamaya yansıyan yönü bütüncül biçimde değerlendirilecektir.

3.4.2.2. Teşvik Sistemi Puanlama Değişiklikleri

2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Proje, Araştırma, Yayın, Tasarım, Sergi, Patent, Atıf, Tebliğ ve Ödül olmak üzere dokuz temel faaliyet türü tanımlanmış ve her bir alt faaliyet içinde yer alan başlıklar için puanlama oranları belirlenmiştir. 2016 yılı düzenlemesinde temel faaliyet türleri, puanları, alt faaliyet başlıkları ve bu başlıklara ilişkin oranlarda herhangi bir değişiklik yapılmamış, uygulama aynı şekilde sürdürülmüştür. 2018 yılıyla birlikte ise temel faaliyet türleri değiştirilmemiş fakat puanları ve alt faaliyet sınıflandırması değiştirilmiş, ayrıca projelerin değerlendirilmesinde yeni bir katsayı sistemi getirilmiştir. Bu kapsamda, başvuru sahibinin projedeki rolüne göre r katsayısı, çok yazarlı çalışmalarda kişi sayısına göre k katsayısı ve makalenin yayımlandığı derginin ULAKBİM puanına göre p katsayısı kullanılmaya başlanmıştır. Aynı yıl, teşvik değerlendirmelerinde alan sınıflamaları da tanımlanmış; A1 alanları Eğitim Bilimleri, Fen Bilimleri ve Matematik, Mühendislik, Sağlık Bilimleri, Ziraat, Orman ve Su Ürünleri; A2 alanları Filoloji, Hukuk, İlahiyat, Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler, Spor Bilimleri; A3 alanı Mimarlık, Planlama ve Tasarım; A4 alanı ise Güzel Sanatlar olarak belirlenmiştir. 2020 yılında yapılan değişiklikte de temel faaliyet başlıkları, alan sınıflandırması ve katsayı uygulaması aynı şekilde sürdürülmüştür.

Proje: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Proje temel faaliyeti 30 puan ile uluslararası ve ulusal destekli sonuçlandırılmış projeler olarak iki ana alt başlık altında tanımlanmıştır. Uluslararası destekli sonuçlandırılmış projeler alt başlığı kapsamında, Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi tarafından desteklenen Ar-Ge nitelikli projelere %100 oranında, diğer uluslararası resmi veya özel kurum ve kuruluşlarca desteklenen Ar-Ge projelerine ise %80 oranında puan verilmiştir. Ulusal destekli sonuçlandırılmış projeler alt başlığı altında ise TÜBA ve TÜBİTAK destekli projeler %75, Kalkınma Bakanlığı destekli Ar-Ge projeleri %75, Sanayi Tezleri Programı (SAN-TEZ) projeleri %75 oranında değerlendirilmiştir. Ayrıca, diğer kamu kurum ve kuruluşları (yükseköğretim kurumları hariç) tarafından desteklenen Ar-Ge projelerine %35, yükseköğretim kurumları tarafından desteklenen bilimsel araştırma projelerine %35, özel kuruluşlarca (Ar-Ge, yenilik veya özgün tasarım niteliğindeki projeler)

desteklenen çalışmalara ise %20 oranında puan verilmiştir. 2016 yılında yapılan değişiklikte Proje temel faaliyet alanı puanında, alt başlıklar ve detay tanımları aynı şekilde kalmıştır.

2018 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde proje faaliyetlerine ilişkin puanlama sistemi 2016 yılına kıyasla kapsamlı biçimde yeniden düzenlenmiştir. Önceki dönemde Proje (30 Puan) başlığı altında uluslararası ve ulusal destekli sonuçlandırılmış projeler olarak iki alt faaliyet, bu faaliyetlerin altında sekiz başlık ile yer alırken, 2018 yılında temel faaliyet puanı 30'dan 20'ye düşürölmüş ve alt faaliyet sınıflandırması değiştirilmiştir. Tüm alanlarda (A1, A2, A3, A4), katsayı ve yüzdelik oranlar TÜBİTAK 1001, 1003, 3501, 1505, COST ve Uluslararası İkili İşbirliği Programları için $r \times 80$, TÜBİTAK 1005 ve 3001 projeleri için $r \times 70$, TÜBİTAK 1002 projeleri için $r \times 50$, H2020 projeleri için $r \times 100$, diğer uluslararası özel veya resmî kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen ve destek süresi dokuz aydan az olmayan Ar-Ge nitelikli projeler için $r \times 40$, diğer ulusal kamu veya özel kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen ve destek süresi dokuz aydan az olmayan Ar-Ge Projelerinde ise oran $r \times 20$ olarak belirlenmiştir.

2020 yılı değişikliğinde proje temel faaliyeti 2018 yılına göre aynı şekilde 20 puan üzerinden değerlendirilmiş, ancak alt faaliyetler ve proje türleri açısından bazı değişiklikler yapılmıştır. 2018 yılında yer alan TÜBİTAK 1001, 1003, 3501, 1505, COST ve Uluslararası İkili İşbirliği Programları 2020 yılında genişletilerek TÜBİTAK 1004, 1007, 2244 proje türleri ve SAYEM programı yeni puanlamaya eklenmiştir. Ayrıca 2018 yılında yer alan TÜBİTAK 1002 projeleri alt faaliyeti 2020 yılında listeden çıkarılmış, yalnızca TÜBİTAK 1005 ve 3001 projeleri alt başlığı korunmuştur. Diğer alt faaliyet başlıklarında mevcut alan, katsayı ve oranlarında bir değişiklik olmamıştır. Uluslararası özel veya resmî kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri ile ulusal kamu veya özel kurum ve kuruluşlarca desteklenen projeler ise 2018 yılındaki oranlarını korumuş, sırasıyla $r \times 40$ ve $r \times 20$ olarak uygulanmaya devam etmiştir. 2020 düzenlemesinde H2020 projeleri yine $r \times 100$ oranında değerlendirilmiş, tüm oranlar alan sınıflamaları (A1, A2, A3, A4) için eşit biçimde sürdürölmüşür. Diğer uluslararası özel veya resmî kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri, ulusal kamu veya

özel kurum ve kuruluşlarca desteklenen projeler ile H2020 projeleri alt başlıkları 2018 yılındaki katsayı ve oranlarını tüm alan sınıflarında korumuştur.

Araştırma: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Araştırma (30 Puan) temel faaliyeti, yurtdışı %40 ve yurtiçi %30 oranları olmak üzere iki alt başlık altında tanımlanmıştır. 2016 yılı değişikliğinde ise Araştırma temel faaliyet başlığı ile altında alt faaliyet yapısı korunmuş, ancak yurtdışı oranı %30'a ve yurtiçi oranı %20'ye düşülerek puanlamada değişiklik yapılmıştır.

2018 yılı değişikliğinde Araştırma temel faaliyetinin puanı 30'dan 15 puana düşürülmüştür. 2016 yılında yer alan yurtdışı ve yurtiçi araştırma alt başlıkları korunmuş, ancak puanlama yöntemi değiştirilmiştir. 2016'da sabit oranlarla değerlendirilen bu faaliyetler, 2018 düzenlemesiyle birlikte araştırma süresine bağlı olarak hesaplanmaya başlanmıştır. Buna göre, tüm alan sınıflamalarında (A1, A2, A3, A4) yurtdışı araştırmalar için 15 x ay (araştırma süresi), yurtiçi araştırmalar için ise oran 10 x ay (araştırma süresi) formülü uygulanmıştır. 2020 yılı yönetmelik değişikliğinde Araştırma temel faaliyet ve puanı ile alt başlıklar ve oranları aynı kalmıştır.

Yayın: 2015 yılında Yayın (30 Puan) faaliyeti; Araştırma (tez hariç) kitabı, Ders kitabı, Kitapta editörlük, Kitap bölümü, Kitap tercümesi, Kitap tercümesinde editörlük, Ansiklopedi konu/madde yazarı, Dergi editörlüğü, Özgün makale, Diğer (teknik not, yorum, vaka takdimi vb.), Uluslararası yayımlanmış ses/görüntü kaydı, Ulusal yayımlanmış ses/görüntü kaydı olmak üzere 12 alt faaliyet başlığı ile tanımlanmıştır. Araştırma kitabı uluslararası %100 / ulusal %50; ders kitabı uluslararası %80 / ulusal %40; kitapta editörlük uluslararası %60 / ulusal %30; kitap bölümü uluslararası %50 / ulusal %25; kitap tercümesi %30; kitap tercümesinde editörlük %15; ansiklopedi konu/madde yazarlığı uluslararası %20, ulusal %10; dergi editörlüğü SSCI-SCI-Exp-AHCI %30, alan indeksleri %15, diğer uluslararası/ulusal dergiler %5; özgün makale SSCI-SCI-Exp-AHCI %40, alan indeksleri %20, diğer uluslararası dergiler %16; diğer (teknik not, yorum vb.) SSCI-SCI-Exp-AHCI %8, alan indeksleri %5, diğer uluslararası/ulusal dergiler %4; uluslararası ses/görüntü kaydı özgün %40 / karma %20 ve ulusal ses/görüntü kaydı özgün %20 / karma %5 oranında değerlendirilmiştir.

2016 yılında Yayın (30 Puan) faaliyeti; Bilimsel (tez hariç) kitap, Ders kitabı, Kitapta editörlük, Kitap bölümü, Kitap tercümesi, Ansiklopedi konu/madde yazarı, Dergi editörlüğü, Özgün/derleme makale, Diğer (teknik not, kısa makale, editöre mektup vb.), Performansa dayalı yayın (uluslararası) ve Hakemlik alt faaliyet başlıkları altında yeniden yapılandırılmıştır. Araştırma kitabı başlığı bu dönemde Bilimsel (tez hariç) kitap olarak ifade edilmiş ve uluslararası %100 / ulusal %60; ders kitabı uluslararası %70 / ulusal %40; kitapta editörlük uluslararası %60 / ulusal %30; kitap bölümü uluslararası %40 / ulusal %25; kitap tercümesi %30; ansiklopedi konu/madde yazarı uluslararası %10 / ulusal %6 olarak uygulanmıştır. 2016 yılında dergi editörlüğünde ilk kez ESCI kapsamındaki dergilerde editörlük alt-faaliyeti eklenmiş ve %15 olarak tanımlanmıştır. Ayrıca özgün makale başlığı bu dönemde özgün/derleme makale olarak düzenlenmiş ve ESCI kapsamındaki dergiler için %35, alan indeksleri için %30 ve diğer uluslararası dergiler için %20 oranları tanımlanmıştır. 2016 yılında yayına ayrıca yeni bir alt faaliyet olarak performansa dayalı yayın (Uluslararası) eklenmiş ve özgün kişisel kayıt %40, karma kayıt %20 olarak belirlenmiştir. Bunun yanında yine ilk kez hakemlik alt faaliyeti eklenmiş ve SSCI-SCI-Exp-AHCI kapsamındaki dergiler %5, ESCI kapsamındaki dergiler %3, diğer uluslararası/ulusal dergiler %2 olarak tanımlanmıştır; bu alt başlıklar 2015 yılında bulunmamaktadır.

2018 yılında Yayın (30 Puan) başlığı 2016 yılına göre alt faaliyet bazında yeniden yapılandırılmış ve bazı alt faaliyetlerin oran dağılımları alanlara göre farklılaştırılmıştır. 2016 yılında yer alan Bilimsel (Tez hariç) kitap / Araştırma kitabı alt faaliyetleri 2018'de tek bir üst kategori altında toplanmış ve araştırma makalesi nitelikli yayınlar SSCI, SCI-Exp., SSCI ve AHCI kapsamındaki dergilerde yayımlananlar için ayrılmıştır; bu grupta oranlar tüm alanlar için 2016'daki sabit oran sisteminden farklı olarak A1 ve A3 alanlarında $k \times p \times 60$, A2 alanlarında $k \times p \times 80$, A4 alanlarında ise $k \times p \times 80$ olarak uygulanmıştır. 2016'da ders kitabı, kitap editörlüğü, kitap bölümü, kitap tercümesi, ansiklopedi konu/madde yazarlığı alt faaliyetleri 2018'de de korunmuştur; ancak 2016'da tek oran olarak verilen bu alt faaliyetlerin oran dağılımları 2018'de alan bazlı farklılaştırılmış; örneğin kitap editörlüğü 2018'de A1 alanlarında $k \times p \times 30$, A2 alanlarında $k \times p \times 40$, A3 alanlarında $k \times p \times 30$, A4 alanlarında $k \times p \times 40$ olarak tanımlanmıştır. 2016'da

makale türleri Özgün makale / Derleme makale / Diğer (kısa makale, teknik not vb.) biçiminde gruplanmışken 2018'de makale türleri indeks kapsamına göre daha detaylı alt faaliyetlere ayrılmış; örneğin SSCI, SCI-Exp., SSCI ve AHCI kapsamındaki dergilerde yayımlanmış araştırma makalesi alt faaliyeti 2018'de A1/A3 alanlarında $k \times p \times 60$, A2/A4 alanlarında $k \times p \times 80$ şeklinde oranlandırılmıştır. 2016'da Performansa dayalı yayın (Uluslararası / Ulusal) iki alt başlık iken 2018'de performansa dayalı yayın dört alt faaliyet hâline ayrılmış ve yalnızca A4 alanlarında oran uygulanmıştır; uluslararası performansa dayalı yayınlarda A4 alanlarında %20, uluslararası karma kayıtlarda %10, ulusal kişisel kayıta %10 oran belirlenmiş; diğer alanlarda (A1, A2, A3) bu alt faaliyetlere oran uygulanmamıştır. 2016'da bulunan hakemlik alt faaliyeti 2018'de aynı şekilde yer almış ancak oran dağılımı alanlara göre ayrıştırılmış ve SSCI, SCI-Exp, AHCI kapsamında dergi hakemliği A1 alanlarında $k \times p \times 5$, A2 alanlarında $k \times p \times 3$, A3 alanlarında $k \times p \times 5$, A4 alanlarında $k \times p \times 3$ olacak şekilde tanımlanmıştır.

2020 yılında Yayın (30 Puan) temel faaliyeti başlığı, 2018 yılına göre alt faaliyet başlıkları ve alanlara göre (A1, A2, A3, A4) aynı oran değerleri ile aynen devam ettirilmiştir. Ancak iki alt faaliyet grubunda metinsel tanımlama düzeltmeleri yapılmış ve mevzuat kaynaklı ibare ilavesi yapılmıştır. *Tanınmış uluslararası yayınevleri tarafından yayımlanmış özgün bilimsel kitap bölümü yazarlığı ve aynı kitapta en çok iki bölüm değerlendirmeye alınır* şeklindeki alt faaliyetler 2024 yılında Danıştay Sekizinci Dairesinin 3/4/2024 tarihli ve E.:2021/6094; K.:2024/2115 sayılı kararı ile iptal ibaresi ve Danıştay İDDK'nın 8/9/2025 tarihli E.:2024/2221, K.:2025/1570 sayılı Onama kararı ile kesinleştiğine ilişkin hüküm cümlesi eklenmek suretiyle yeniden ifade edilmiştir. Bu iki alt faaliyet dışında 2018'de yer alan diğer tüm alt faaliyet başlıkları ve oranları 2020 yılında aynı şekilde korunmuştur.

Tasarım: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Tasarım (30 Puan) temel faaliyeti üç alt başlık altında düzenlenmiştir. Bu alt başlıklar sanatsal tasarım, bilimsel tasarım ve faydalı obje olarak belirlenmiştir. Sanatsal tasarım alt başlığı kapsamında kamu kurumları veya özel hukuk tüzel kişileri bünyesinde uygulamaya konmuş çalışmalar için %30, bilimsel yayınla tescillenmiş olanlar için

%15 ve diğerleri için %10 oranı uygulanmıştır. Bilimsel tasarım alt faaliyeti ise bilimsel yayınlara tescillenmiş çalışmalar için %20, kamu kurumları veya özel hukuk tüzel kişileri bünyesinde uygulamaya konmuş olanlar için %15 ve diğerleri için %10 oranı belirlenmiştir. Faydalı obje alt başlığında ise TSE/TPE tarafından tescillenmiş çalışmalar için %30 oranı esas alınmıştır.

2016 yılı yönetmelik değişikliğinde Tasarım temel faaliyetinin genel yapısı korunmuş, sanatsal tasarım ve bilimsel tasarım alt faaliyetleri altından diğer (%10) başlıkları çıkarılmıştır.

2018 yılı yönetmelik değişikliğinde Tasarım temel faaliyetinin puanı 15'e düşürülmüştür. Ayrıca alt faaliyet yapısı sadeleştirilmiş; 2018'de yer alan sanatsal tasarım, bilimsel tasarım ve faydalı obje alt başlıkları kaldırılarak tek bir genel başlık altında toplanmıştır. Yeni düzenlemede tasarım faaliyetleri, endüstriyel, çevresel (bina, peyzaj ve iç mekân) veya grafiksel tasarım; sahne, moda (kumaş, aksesuar veya giysi tasarımı) veya çalgı tasarımı şeklinde tanımlanmıştır. Tüm alanlar arası herhangi bir farklılık bulunmamış, tüm alanlarda oranlar %15 olarak belirlenmiştir.

2020 yılı yönetmelik değişikliğinde Tasarım temel faaliyet ve puanı ile alt başlıklar ve oranları aynı kalmıştır.

Sergi: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Sergi (30 Puan) temel faaliyeti, özgün kişisel etkinlik ve karma etkinlikler olmak üzere iki alt başlık altında düzenlenmiştir. Özgün kişisel etkinliklerde uluslararası etkinlikler için %60, ulusal etkinlikler için %30 oranı belirlenmiştir. Karma etkinliklerde ise davetli veya yarışmalı uluslararası etkinlikler için %15, davetli veya yarışmalı ulusal etkinlikler için %10 oranı uygulanmıştır. 2016 yılı yönetmeliğinde Sergi temel faaliyetinin puanı, alt başlıkları ve oranlarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

2018 yılı yönetmeliğinde Sergi temel faaliyeti puanı 30'dan 15'e düşürülmüş, alt faaliyet başlıkları ise genişletilerek daha ayrıntılı hale getirilmiştir. 2016 yılında yer alan özgün kişisel etkinlik ve karma etkinlikler başlıkları korunmuş, ancak adlandırmaları ve kapsamaları değiştirilmiştir. Bu kapsamda, alt başlıklar özgün

yurtdışı bireysel etkinlik, özgün yurtiçi bireysel etkinlik, özgün yurtdışı grup/karma/toplu etkinlik ve özgün yurt içi grup/karma/toplu etkinlik olarak yeniden tanımlanmıştır. Ayrıca sergi türlerine ilişkin örnekler (sergi, bienal, trienal, gösteri, dinleti, festival ve gösterim) açıklama kısmına eklenmiştir. Bunun dışında oran yapısında değişiklik yapılmış; Güzel Sanatlar (A4 alanı) için yurtdışı bireysel etkinlikler %30, yurt içi bireysel etkinlikler %15, yurt dışı grup etkinlikleri %15, yurtiçi grup etkinlikleri ise %8 olarak belirlenmiştir.

2020 yılında yapılan yönetmelik değişikliğinde Sergi temel faaliyet kapsamında değişiklik olmamış, 2018 yılı tanımlamaları sürdürülmüştür.

Patent: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Patent (30 Puan) temel faaliyeti, alanında ulusal veya uluslararası tescillenmiş patent başlığı altında tek bir alt faaliyet olarak düzenlenmiş ve bu kapsamda %100 oranı uygulanmıştır. 2016 yılı yönetmeliğinde ise Patent temel faaliyetinin puanı aynı kalmakla birlikte, ulusal ve uluslararası patentler birbirinden ayrılarak iki alt başlık oluşturulmuştur. Alanında uluslararası tescillenmiş patent için %100, alanında ulusal tescillenmiş patent için ise %60 oranı belirlenmiştir.

2018 yılı yönetmeliğinde ise Patent temel faaliyetinin puanı ve alt faaliyet başlıkları değişmemiştir. 2018’de yapılan tek yenilik, hesaplamalarda katsayısının (faaliyetteki kişi sayısını esas alan katsayı) uygulanmaya başlanması olmuştur. Puanlama oranı değişmese de tüm alan sınıflamaları (A1, A2, A3, A4) için uluslararası patent $k \times 100$ ve ulusal patent $k \times 60$ olarak tanımlanmıştır.

2020 yılı yönetmeliğinde Patent temel faaliyeti yapısı, 2018 yılı düzenlemesiyle aynı şekilde sürdürülmüştür. Alt faaliyet yapısında veya katsayı sisteminde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Atıf: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Atıf (30 Puan) başlığı altında yer alan alt faaliyetler, öğretim üyesi veya elemanının yazar olarak yer almadığı uluslararası ve ulusal kitaplara, SSCI, SCI-Exp, AHCI indekslerindeki dergilere, bu indeksler dışındaki alan indekslerine ve diğer hakemli dergilere yapılan

atıflardan oluşmuştur. Uluslararası kitaplara yapılan her bir atıf %10, ulusal kitaplara %2, SSCI, SCI-Exp, AHCI indekslerindeki dergilere %5, bu indeksler dışındaki dergilere %3, diğer hakemli ulusal ve uluslararası dergilere yapılan atıflar ise %1 oranında değerlendirilmiştir.

2016 yılı yönetmeliğinde *kaynakçadaki farklı eserlere yapılan her bir atıf* ifadesi eklenmiş, atıf değerlendirmesi bu koşula bağlanmıştır. ESCI indeksindeki dergiler ilk kez teşvik kapsamına alınmıştır. Uluslararası kitaplara yapılan atıf oranı %10'dan %8'e, SSCI, SCI-Exp ve AHCI indekslerindeki dergilere yapılan atıf oranı %5'ten %4'e düşürülmüştür. Ulusal kitaplara yapılan atıflar %2 oranıyla korunmuştur. Yeni alt başlık olarak ESCI kapsamındaki dergilerde yapılan atıflar (%2), hakemli ulusal dergilerde yapılan atıflar (%2) ve bestecinin kendisinin yer almadığı uluslararası konserde eserinin seslendirilmesi (%10) eklenmiştir. 2015 yılında yer alan *diğer hakemli ulusal ve uluslararası dergiler* başlığı kaldırılmıştır.

2018 yılı yönetmeliğinde Atıf (30 Puan) temel faaliyetinde 2016 yılına göre alan sınıflamalarına göre oranlar değişmiş ve yeni başlıklar eklenmiştir. SCI, SCI-Exp, SSCI ve AHCI kapsamındaki dergilere yapılan atıflar 2016 yılındaki oran yapısını korumakla birlikte, alanlara göre farklı oranlarda uygulanmış; A1 ve A3 alanlarında %4, A2 ve A4 alanlarında ise %6 olarak belirlenmiştir. Alan endeksleri (varsa) kapsamındaki dergilerde yapılan atıflar 2018 yılında ilk kez eklenmiş ve A1 ile A3 alanlarında %1,5, A2 ve A4 alanlarında %3 oranında değerlendirilmiştir. Diğer uluslararası hakemli dergilerde yapılan atıflar 2016 yılı oranlarını koruyarak A1 ve A3 alanlarında %1, A2 ve A4 alanlarında %2; ULAKBİM tarafından taranan ulusal hakemli dergilerde yapılan atıflar ise yine A1 ve A3 alanlarında %1, A2 ve A4 alanlarında %2 oranında uygulanmıştır. Tanınmış uluslararası yayınevlerince yayımlanan özgün bilimsel kitaplara yapılan atıflar 2018 yılında A1 ve A3 alanlarında %4, A2 ve A4 alanlarında %8 olarak düzenlenirken; tanınmış ulusal yayınevlerince yayımlanan özgün bilimsel kitaplara yapılan atıflar A1 ve A3 alanlarında %2, A2 ve A4 alanlarında %4 oranında değerlendirilmiştir. 2018 yılıyla birlikte ayrıca güzel sanatlar alanına özgü iki yeni alt başlık eklenmiş; güzel sanat eserlerinin uluslararası kaynak veya yayın organlarında yer alması ya da dinletime girmesi yalnızca A4 alanı için %8, güzel sanat eserlerinin ulusal kaynak

veya yayın organlarında yer alması ya da dinletime girmesi ise A4 alanı için %4 oranında değerlendirmeye alınmıştır.

2020 yılı yönetmeliğinde 2018 yılına göre Atıf (30 Puan) temel faaliyeti genel alt faaliyet başlıkları ile alanlara göre oranlar korunmuştur.

Tebliğ: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Tebliğ (30 Puan) temel faaliyeti üç alt faaliyet başlığında tanımlanmıştır. Uluslararası kongre, sempozyum, panel, çalıştay gibi bilimsel ve sanatsal toplantılarda sözlü olarak sunulan ve tam metin olarak yayımlanan tebliğler %20 oranında; sözlü olarak sunulan ve özet metin olarak yayımlanan tebliğler %10 oranında; sözlü olarak sunulan ve poster olarak sergilenen tebliğler ise %5 oranında değerlendirilmiştir.

2016 yılında yapılan düzenleme ile Tebliğ temel faaliyeti altındaki alt faaliyetler ve oranlar yeniden düzenlenmiştir. Uluslararası kongre ve sempozyumlarda davetli olarak sunulan tebliğler yeni bir alt faaliyet olarak eklenmiş ve %25 oranında değerlendirilmiştir. Tam metin olarak yayımlanan tebliğlerin oranı %20'den %10'a düşürülmüştür. Özet metin olarak yayımlanan tebliğlerin oranı %10 olarak korunmuş, ifadesi *uluslararası kongre ve sempozyumlarda sözlü olarak sunulan ve özet metin olarak yayımlanan tebliğ* şeklinde düzenlenmiştir. Poster olarak sunulan tebliğlerin oranı %5 olarak korunmuş, tanımı *uluslararası kongre ve sempozyumlarda poster olarak sunulan ve yayımlanan tebliğ* biçiminde ifade edilmiştir.

2018 yılı yönetmeliğinde yapılan değişiklikle Tebliğ temel faaliyet başlığının kapsamı sadeleştirilmiş ve toplam puan değeri 30'dan 20'ye düşürülmüştür. Alt başlıklar kaldırılarak tek bir tanım altında toplanmıştır. Buna göre, hakemli uluslararası bilimsel konferansta, sempozyumda veya kongrede sözlü olarak sunulan ve bunların kitabında yayımlanan tam bildiriler faaliyet olarak tanımlanmış ve bu faaliyet tüm alan sınıfları (A1, A2, A3, A4) için %15 oranında eşit şekilde uygulanmıştır.

2020 yılı yönetmeliğinde, 2018 yılına ait alt faaliyet başlığı ve alanların oranlarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Ödül: 2015 yılı Akademik Teşvik Yönetmeliğinde Ödül (30 Puan) temel faaliyeti altında altı alt faaliyet tanımlanmıştır. TÜBA ve TÜBİTAK'tan alınan ödüller %100 oranında, alanında yurtdışı kurum veya kuruluşlardan alınan ödüller %80 oranında, alanında yurtiçi kamu kurum ve kuruluşlarından alınan ödüller %40 oranında, uluslararası BSE¹⁴ ödülleri %30 oranında, ulusal BSE ödülleri %15 oranında ve alanında özel kurum ve kuruluşlardan alınan ödüller %10 oranında değerlendirilmiştir.

2016 yılında yapılan yönetmelik değişikliğiyle başlıkların tanımı genişletilmiş ve bazı alt faaliyetlerin açıklamaları detaylandırılmıştır. TÜBA ve TÜBİTAK'tan alınan ödül ifadesi TÜBA veya TÜBİTAK'tan alınan bilim ödülü şeklinde düzenlenmiştir. *Alanında yurtdışı kurum veya kuruluşlardan alınan ödül* başlığı *Alanında yurtdışı kurum veya kuruluşlardan alınan bilim ödülü* olarak güncellenmiş, aynı şekilde *Alanında yurtiçi kamu kurum ve kuruluşlarından alınan ödül* ifadesi de *bilim ödülü* olarak değiştirilmiştir. 2015 yılında Uluslararası BSE olarak kısaltılmış başlık, Uluslararası kongre, kurultay, sempozyum, konferans ve festival gibi etkinliklerin bilim ve/veya sanat kurulu tarafından verilen ödül biçiminde tanımlanmış, aynı şekilde Ulusal BSE başlığı Ulusal kongre, kurultay, sempozyum, konferans ve festival gibi etkinliklerin bilim ve/veya sanat kurulu tarafından verilen ödül olarak değiştirilmiştir. Ayrıca bu iki başlık için *adına belge düzenlenen öğretim elemanı başvurabilir* açıklaması eklenmiştir. Alanında özel kurum ve kuruluşlardan alınan ödül başlığı korunmuş, oranlar ise tüm alt faaliyetlerde aynı şekilde sürdürülmüştür.

2018 yılı yönetmeliğinde Ödül temel faaliyet puanı 30'dan 20'ye düşürülmüştür. Alt faaliyetler detaylandırılarak oranlar yeniden tanımlanmıştır. Yılın Doktora Tezi Ödülü tüm alanlarda %100, TÜBİTAK Bilim Ödülü tüm alanlarda %100, TÜBA Akademi Ödülü tüm alanlarda %100, TÜBİTAK TWAS veya Teşvik Ödülü tüm alanlarda %50 ve TÜBİTAK Ufuk 2020 Programı Eşik Üstü Ödülü tüm alanlarda %50 olmak üzere beş ayrı ödül tanımlanmıştır. Yurtdışı kurum veya kuruluşlardan alınan bilim ödülleri alt faaliyeti tüm alanlarda %40 oranında, Yurtiçi kurum veya

¹⁴ BSE, ilgili politika belgesinde bu kısaltma ile kullanılmıştır. BSE: Bilim ve sanat kurulu olan kongre, kurultay, sempozyum, konferans ve festival gibi etkinlikler.

kuruluşlardan alınan bilim ödülleri tüm alanlarda %20 oranında değerlendirilmiştir. Ayrıca, uluslararası jüri sürekli düzenlenen güzel sanat etkinlikleri veya yarışmalarda verilen ödüller tüm alanlarda %40, ulusal jüri sürekli düzenlenen güzel sanat etkinlikleri veya yarışmalarda verilen ödüller tüm alanlarda %20 oranında puanlanmıştır. Mevzuat çerçevesinde bakanlıklar, yerel yönetimler, meslek odaları ve uluslararası kuruluşlar tarafından düzenlenen planlama, mimarlık, kentsel tasarım ve endüstri ürünleri tasarımı gibi yarışmalarda alınan derece ödülleri de tüm alanlarda %20 oranında puanlanmıştır.

3.5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma kapsamında, Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemi için yıllar içerisinde gerçekleştirilen politika değişiklikleri ayrıntılı bir doküman analizi ile incelenmiş, değişikliklerin yapısal yönleri ve değerlendirme ölçütlerine yansımaları bütüncül bir çerçevede değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, söz konusu düzenlemelerin zaman içinde giderek daha fazla yoğunlaştığını, performans ölçütlerinin ayrıntılandığını ve değerlendirme sisteminin hem kurumsal hem de içeriğe yönelik daha karmaşık bir yapıya dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yapılan sık revizyonlar, yalnızca teknik düzenlemeler olmanın ötesine geçerek akademik üretimin doğasını ve araştırmacı davranışlarını dönüştüren bir yapı arz etmektedir. Bu düzenlemeler çoğu zaman “kaliteyi artırma”, “uluslararası rekabet gücünü yükseltme” ve “küresel üniversite sıralamalarında daha üst konumlara ulaşma” gibi söylemlerle gerekçelendirilmekte; ancak pratikte performansın nicel göstergeler üzerinden tanımlandığı daha yoğun bir değerlendirme rejimine doğru bir kaymaya işaret etmektedir. Nitekim literatürde, performans ve yükseltme kriterlerinde yapılan yoğun düzenlemelerin araştırmacıların yayın tercihlerini, üretim stratejilerini ve kariyer yönelimlerini belirgin biçimde etkilediği vurgulanmaktadır (Abramo ve diğerleri, 2023; Hudson, 2024).

Doküman analizlerinden elde edilen ilk temel sonuç, Türkiye yükseköğretim sisteminde akademik performansın değerlendirilmesine yönelik politika araçlarının, son yıllarda sistematik olarak fazla değişkenlik sergilediğini ortaya koymaktadır. Çalışma bulguları, doçentlik ile akademik teşvik sistemlerinde yönetmelik ve mevzuat başlığında çok fazla değişiklik yapıldığını göstermektedir. Bu durum, uluslararası literatürde Hicks ve diğerleri (2015) ile Kwiek (2018) tarafından vurgulanan, performans temelli sistemlerin sık değişmesinin araştırmacılar üzerinde yarattığı belirsizlik baskısı ve kısa vadeli çıktı üretme stratejisi argümanlarını Türkiye örneğinde doğrulamaktadır. Türkiye’de başvuru takviminden puanlama kriterlerine kadar uzanan bu sık değişim döngüsü, akademik liyakat sisteminin öngörülebilirliğini zayıflatmıştır. Literatürde belirtildiği üzere, performans temelli sistemlerdeki bu tür sık değişiklikler, araştırmacıların uzun vadeli bilimsel hedefler yerine kısa vadeli puan hedeflerine yönelmesine ve sistemin öngörülebilirliğinin azalmasına neden olmaktadır (Demirbilek ve Çetin, 2022; Tutuncu ve Nasir, 2025).

3.5.1. Doçentlik Sistemi Üzerine Değerlendirme

YÖK öncesi doçentlik yönetmelikleri, 1948-1981 döneminde giderek artan bir kurumsallaşma, şeffaflık ve standartlaşma eğilimine işaret etmektedir. 1960’lardan itibaren jüri, başvuru ve itiraz süreçlerinin ayrıntılandırılması; 1970’lerde bilgisayarlı kura ve sınav şeffaflığı gibi uygulamaların eklenmesi, değerlendirme sürecinin nesnellik ve hesap verebilirlik yönünde güçlendiğini göstermektedir. Bu dönüşüm, araştırma değerlendirme sistemlerinin zaman içinde daha ölçülebilir, izlenebilir ve prosedür temelli yapılara evrildiğini ortaya koyan uluslararası literatürle uyumludur (Broucker ve De Wit, 2015; Langfeldt, 2006).

YÖK öncesi dönemde süreç daha çok sınav odaklı, nispeten esnek ve fakülte temelli iken; 1981 sonrasında tasarlanan merkezi ve hiyerarşik yükseköğretim mimarisine paralel olarak doçentlik süreci ÜAK merkezli, giderek ayrıntılandırılmış ve dijitalleştirilmiş bir yapıya dönüşmüştür. Bu merkezileşme, süreçlerin standartlaştırılması ve idari denetimin güçlendirilmesi yoluyla kontrol ve eşgüdümü artırmayı amaçlamıştır. Kurumsal yetkinin tek elde toplanması ve

dijital başvuru/izleme mekanizmalarının yaygınlaşması, değerlendirme süreçlerinin daha izlenebilir ve kayıt altına alınabilir hâle gelmesini sağlamakla birlikte, uluslararası literatürde de tartışıldığı üzere araştırma yönetiminde artan bürokratikleşme ve performans izleme eğilimlerinin bir parçası olarak değerlendirilebilir (Rijcke ve diğerleri, 2016). Bununla birlikte, bu tür merkezî ve metrik temelli denetim mekanizmalarının her zaman beklenen ölçüde şeffaflık ve kalite artışı üretmediği (Butler, 2003a); etik ihlaller, yağmacı yayıncılık ve biçimsel uyum davranışları gibi istenmeyen sonuçlara da zemin hazırlayabildiği çeşitli çalışmalarda vurgulanmaktadır (Anderson ve diğerleri, 2007; Sugimoto ve Larivière, 2018).

Akademik yükselme süreçlerinde başvuru koşullarının, yeniden başvuru haklarının ve değerlendirme aşamalarının sık sık güncellenmesi, araştırmacıların üretim stratejilerini etkileyerek değerlendirme sistemlerinin bilimsel davranışı şekillendirdiğine dair çalışmaları desteklemektedir (Hammarfelt ve Rushforth, 2017; Hicks, 2012). Etik kuralların kapsamının genişletilmesi ve yaptırımların ağırlaştırılması, artan yayın baskısının yaratabileceği etik risklere karşı koruyucu bir politika bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır; nitekim hem ulusal hem uluslararası çalışmalar yükseltme mekanizmalarının etik dışı davranışları tetikleyebildiğini vurgulamaktadır (Fanelli, 2009). Türkiye’de etik hükümlerin ve denetim mekanizmalarının sıkılaştırılmasının, yayın üretimini besleyen performans ve puanlama odaklı teşvik yapılarıyla kurduğu yapısal gerilim nedeniyle, etik ihlallerini ve sahte/yağmacı yayın pratiklerini bastırmaktan ziyade, akademisyenleri nicelik odaklı ve riskli yayın stratejilerine yönelterek bu sorunların dolaylı biçimde artışını tetikleyebildiği anlaşılmaktadır (Demir, 2018; Öztürk & Taşkın, 2024).

Alan ve uzmanlık tanımlarının yeniden yapılandırılması alan tanımlarını netleştirerek ve temel alanlar yapısını güçlendirerek daha düzenli, kapsayıcı ve alana katkıyı önceleyen bir değerlendirme yapısına dönüştüğünü göstermektedir (Özdemir ve Aypay, 2022). Bu bağlamda, Doçentlik Yönetmeliğindeki dönüşümün bir yandan etik ve kurumsal çerçeveyi güçlendirdiği, diğer yandan ise sık aralıklarla yapılan düzenlemeler nedeniyle akademik kariyer planlamasını

zorlaştıran ve statüye erişimi belirsizleştiren bir etki yarattığı değerlendirilmektedir. Bu sonuç, akademik değerlendirme sistemlerinde artan düzenleme yoğunluğunun araştırmacı davranışları ve kariyer öngörülebilirliği üzerindeki etkilerine dikkat çeken uluslararası çalışmalarla da uyumludur (Abramo ve diğerleri, 2011; Kallio ve diğerleri, 2025).

2009-2025 döneminde Doçentlik Puan Kriterleri incelendiğinde, sistemin basit puan tablolarından; indeks türü, dergi sınıflaması, indeks kapsamı, tez kökenli yayınlar, patent, ödül, editörlük ve diğer faaliyetleri içeren çok boyutlu bir matris yapısına dönüştüğü görülmektedir. Doçentlik puanlama sisteminin zamanla genişleyen kapsamı, hem ulusal akademik üretimi standartlaştırmakta hem de araştırmacıları belirli yayın ve etkinlik türlerine yönlendiren güçlü bir politika aracı olarak işlev görmektedir. Bu tespit araştırma değerlendirme sistemlerinin ölçütler ve göstergeler yoluyla akademik davranışları yönlendirdiğini vurgulayan uluslararası literatürle uyumludur (Jonkers ve Zacharewicz, 2016). Benzer biçimde akademik çıktıları, giderek daha ayrıntılı, kategorize ve metrik temelli bir çerçevede düzenleyerek sistemin bütününde belirgin bir performans odaklı ölçme anlayışının benimsendiğini göstermektedir. Literatürde de araştırma performansının ayrıntılı sınıflandırmalar ve ölçülebilir göstergeler aracılığıyla yönetilmesinin performans temelli yönetim anlayışının temel bileşenlerinden biri olduğu vurgulanmaktadır (Söderlind ve diğerleri, 2019). Uluslararası makale puanlarının indeks ve Q sınıflandırması temelinde farklılaştırılması, kitap ve tez kaynaklı yayınlara yönelik puanların yeniden tanımlanması ve atıf, proje, danışmanlık, eğitim-öğretim gibi başlıkların alt sınır-üst sınır kurallarıyla yapılandırılması, değerlendirme sistemini daha ölçülebilir fakat daha karmaşık ve stratejik hale getirmiştir. Bu dönüşüm, performans temelli sistemlerin yayın türlerini ayrıntılı puan kategorileriyle sınıflandırarak akademik davranışları yönlendirdiğini gösteren araştırmalarla uyumludur (Bloch ve Schneider, 2016; Checchi ve diğerleri, 2019). Benzer dinamikler Almanya-İtalya karşılaştırmasında da gözlemlenmiş; çıktı odaklı göstergelerin baskın olduğu sistemlerde araştırmacıların nitelik yerine niceliği maksimize eden stratejilere yöneldiği tespit edilmiştir (Civera ve diğerleri, 2020).

Bu çerçevede Doçentlik Puan Kriterleri, Türkiye’de akademik üretimi hem uluslararası indeksli yayınlar lehine konumlandıran, hem de yayın türleri, atıf, proje ve ödül gibi göstergeleri birbirine bağlayan merkezi bir *metrik mimari*’ye dönüşmüştür. Gingras (2016)’ın kavramsallaştırdığı metrik mimari, performans göstergelerinin tekil ölçüm araçları olmaktan çıkıp araştırma davranışlarını yönlendiren bir yapıyı ifade etmektedir.

Gerçekleşen kapsamlı ve sürekli değişiklikler, yalnızca puanlama tablolarının güncellenmesi değil; aynı zamanda Türkiye’de akademik değerlendirme sisteminin temel kavramları için istikrarlı ve teorik bir kavramsal çerçevenin oluşturulamadığını göstermektedir. Uluslararası ve ulusal yayın, kitap, hakemlik ve editoryal faaliyet gibi temel akademik çıktılara ilişkin tanımların zaman içinde sürekli değiştirilmesi, daraltılması veya genişletilmesi; sistemin kalıcı tutarlı ilkelerden ziyade geçici ve dönemsel ölçütler etrafında yeniden kurgulandığını göstermektedir. Bu durum özellikle yayın türlerine ilişkin tanımlarda belirginleşmektedir. Uluslararası makale tanımı, bir dönem SSCI/SCI-Expanded kapsamıyla sınırlandırılırken, sonraki düzenlemelerde alan indeksleri, ESCI ve farklı indeks kategorilerini kapsayacak biçimde genişletilmiş; ulusal makale tanımı ise ULAKBİM’den TR Dizin’e, ardından diğer hakemli dergiler gibi muğlak sınıflamalara bölünmüştür. Benzer bir belirsizlik kitap değerlendirmelerinde de görülmektedir. Örneğin, kitapların uluslararası değerlendirilmesi için belirli bir kitabı koleksiyonunda bulunduran kütüphanelerin sayısını ifade eden LIBCitation¹⁵ bir dönem zorunlu tutulup kaldırılarak BKCI tek belirleyici ölçüt haline gelmiştir. Ancak bu geçişler sırasında söz konusu ölçütlerin neyi ölçtüğü, hangi bilimsel gerekçelere dayandığı ve hangi tür yayınları dışladığına ilişkin açık ve tutarlı bir açıklama sunulmamıştır.

Kavramsal belirsizlik yalnızca yayın türleriyle sınırlı kalmamış; hakemlik süreci, editörlük, kitap bölümü yazarlığı, bildiri, atıf, proje ve ödül gibi akademik faaliyetlerin değerlendirme içindeki konumu da yıllar itibarıyla sürekli değiştirilmiştir. Bazı dönemlerde merkezi bir kriter olarak öne çıkan hakemlik

¹⁵ Libcitation sayısı, belirli bir kitabı koleksiyonunda bulunduran ulusal veya uluslararası kütüphanelerin sayısıdır. Kütüphanecilerin atıf dizinini olarak değerlendirilmektedir.

faaliyeti, sonraki düzenlemelerde tamamen değerlendirme dışı bırakılmış; benzer şekilde editoryal görevler ve kitap içi bölümler farklı başlıklar altında yeniden sınıflandırılmıştır. Bu parçalı yapı, değerlendirme sisteminin bütüncül bir akademik faaliyet anlayışına değil, değişken ve bağlamsız ölçüt setlerine dayandığını göstermektedir. Ölçütlerin sık aralıklarla değiştirilmesi ve farklı çıktı türlerinin birbirinden kopuk biçimde puanlanması, araştırmacıların uzun vadeli ve nitelikli araştırma planları geliştirmesini zorlaştırmakta; bunun yerine kısa vadede puan getirisi yüksek faaliyetlere yönelen stratejik uyum davranışlarını teşvik etmektedir. Bu durum, disiplinler arası farklılıkları derinleştirirken, ölçülebilir çıktıları önceleyen ve akademik değerin nicel göstergeler üzerinden tanımlandığı bir performans rejiminin kurumsallaşmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla sistem, akademik faaliyeti bütünsel bir entelektüel süreç olarak değerlendirmekten ziyade, parçalı ve metrik temelli bir uyum mantığı çerçevesinde şekillendirmektedir.

Doçentlik puan kriterlerindeki değişimler bu sorunu daha da görünür kılmaktadır. 2009-2015 yılları arasında “tanınmış ulusal/uluslararası yayınevi” veya “tanınmış bilimsel toplantı” gibi ölçütler tanımlanmamışken, 2016-2023 döneminde bu kavramlar tanımlanarak dahil edilmiş ve 2024 yılı itibarıyla ise yeniden çıkarılmıştır. Benzer şekilde, 2009-2023 yılları arasında SCI-Expanded olarak adlandırılan indeks ölçütü, 2024 düzenlemesinde SCIE biçiminde yeniden tanımlanmıştır. Bu tür adlandırma ve kapsam değişiklikleri, ölçütlerin bilimsel içeriğinden ziyade biçimsel düzeyde ele alındığını, kavramların süreklilik içinde inşa edilmediğini göstermektedir. Bunlar akademik değerlendirme sisteminde yalnızca uygulama düzeyinde değil, kavramsal düzeyde de ciddi bir tutarsızlık bulunduğu işaret etmektedir. Ulusal ve uluslararası yayın nedir, alan indeksi neyi ifade eder, tanınmış yayınevi hangi ölçütlere göre belirlenir gibi temel soruların hiçbirine sistematik ve bağlayıcı yanıtlar verilmemektedir. Bu belirsizlik ortamında akademisyenler, resmi ölçütlerden ziyade dolaylı sinyaller üzerinden kendi stratejilerini geliştirmeye çalışmakta ve bu durum hem değerlendirme sisteminin öngörülebilirliğini zayıflatmakta hem de akademik davranışları yönlendiren metriklerin keyfi biçimde yorumlanmasına yol açmaktadır.

Eğitim-Öğretim başlığı altında 2016 sonrası getirilen ders verme zorunluluğu, doçentlik sistemindeki tartışmalı politika bileşenlerinden biri hâline gelmiştir. Bu tartışma, yalnızca uygulamaya ilişkin teknik güçlüklerden değil, doçentlik unvanının hangi akademik rolü temsil etmesi gerektiğine dair daha temel bir sorudan kaynaklanmaktadır. Doçentliğin ağırlıklı olarak araştırma performansına dayalı bir akademik yeterlilik göstergesi mi, yoksa eğitim, araştırma ve toplumsal katkıdan oluşan üçlü misyonun tümünü eş zamanlı karşılaması beklenen bütüncül bir rol mü olduğu konusunda literatürde ve uygulamada farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (Macfarlane, 2011; Varela & Premeaux, 2023). Ders verme zorunluluğu, bu ikinci anlayışı kurumsallaştırma çabasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir; ancak bu durum, literatürde de belirtildiği üzere (Coate ve diğerleri, 2001), özellikle araştırma yoğun pozisyonlarda çalışan akademisyenler için rol çatışmaları ve performans beklentileri arasında ciddi gerilimler yaratabilmektedir (Fairweather, 2002).

Öte yandan özellikle yükseköğretim kurumlarında kadrolu görevi olmayan, araştırma görevlileri gibi ders yükü verilmeyen öğretim elemanlarının bu koşulu yapısal olarak karşılaması mümkün değildir. Bu durum, adaylar arasında fiilî bir eşitsizlik yaratmakta ve bazı akademisyenleri özel üniversitelerde ücretli-ücretsiz saatlik ders verme gibi süresiz ve güvencesiz çalışma biçimlerine yönlendirebilir. Bulgular, 2016 değişikliğinin ve 2023 sonrası revizyonların eğitsel niteliği artırmaktan çok, değerlendirme sürecine idari bir eşik eklediğini göstermektedir. Nitekim ders verme koşulunun yıllar içinde defalarca yeniden tanımlanması, zorunluluğun kapsamı ve puanlama sınırlarının istikrarlı bir kavramsal temele oturmadığını; bunun da sistemin adalet, erişilebilirlik ve ölçme güvenilirliği açısından zafiyet yarattığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde lisansüstü tezlerden üretilen yayınlara ilişkin puanlama başlığının giderek genişlemesi, tanımların sık sık değişmesi ve kriterlerin net bir çerçeveye oturmaması, sistemde tez temelli bir yayın baskısının oluşabileceğine işaret etmektedir. Nitekim Çin’de lisansüstü öğrencilerinin mezuniyet için tezden üretilmiş yayın sunma zorunluluğu, literatürde kapsamlı biçimde incelenmiş olup (Bao ve diğerleri, 2018; Guan ve diğerleri, 2023; Quan ve diğerleri, 2023), bu uygulamanın araştırmacıları nitelikten çok niceliğe yönelttiği, stratejik ve kısa vadeli yayın davranışlarını teşvik

ettiği ve etik riskleri belirgin biçimde artırdığı gösterilmiştir. Benzer şekilde Ukrayna bağlamında yürütülen çalışmalar da, lisansüstü düzeyde yayın temelli mezuniyet ve değerlendirme koşullarının akademik üretimi hızlandırmakla birlikte, yayın kalitesi, araştırma çeşitliliği ve etik standartlar üzerinde baskı oluşturabildiğini ortaya koymaktadır (Hladchenko, 2022, 2023). Türkiye’de benzer bir kavramsal netlik eksikliği devam ettiği sürece, bu tür istenmeyen sonuçların ortaya çıkma olasılığının göz ardı edilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak sorun yalnızca değerlendirme ölçütlerinin sık değiştirilmesi değil, bu ölçütleri anlamlandıracak kavramsal bir sözlüğün ve metrik okuryazarlığını destekleyen açıklayıcı bir çerçevenin eksikliğidir. Akademik değerlendirme sisteminin sürdürülebilir ve adil bir yapıya kavuşabilmesi için, kullanılan tüm kavramların açık biçimde tanımlandığı, bilim alanları arasındaki farklılıkları gözeten ve akademisyenlerin değerlendirme mantığını şeffaf biçimde kavrayabildiği kuramsal bir zemin oluşturulması kaçınılmaz görünmektedir.

3.5.2. Teşvik Sistemi Üzerine Genel Değerlendirme

Çalışmanın bulguları, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliğinde yapılan düzenlemeler, araştırma çıktılarının sınıflandırılması, puanlanması ve belgelendirilmesine ilişkin ölçütleri giderek daha ayrıntılı hâle getirerek, Türkiye’de akademik performans değerlendirmesinin standartlaştırılmasına katkı sağlamıştır. Temel faaliyet türlerinin (yayın, proje, patent, sergi, ödül, atıf vb.) ayrıntılı biçimde tanımlanması, her birine özgü puan ve üst sınırların getirilmesi ve belge/doğrulama koşullarının sıkılaştırılması, performansın niceliksel göstergeler üzerinden izlenmesini mümkün kılarken, akademisyenleri de yüksek puan getiren etkinliklere doğru rasyonel seçimler yapmaya zorlamaktadır. Bu durum araştırmacıların stratejik üretim tercihlerini etkileyerek değerlendirme sistemlerinin belirli çıktı türleri etrafında nasıl şekillendiğini ortaya konan bulgularla uyumludur (Aksnes ve diğerleri, 2019b; Butler, 2003; Matveeva, 2025; Oancea, 2014). Akademik teşvik puan tablosunda kriterde 2015-2017 yıllarında SCI-Exp olarak yer alırken 2020 yılı sonrasında SCI-Expanded olarak ifade

edilmiştir. Benzer şekilde uluslararası ses ve görüntü kaydı, özgün yurtiçi/yurtdışı sergi/etkinlik ölçütlerinin kapsam ve sınırlılıkları tanımlanmamış ve muallakta bırakılmıştır. Bu tür eksik tanımlamalar ile terminolojik farklılıklar, içerik bakımından aynı kapsama işaret etse dahi, başvuru sahipleri açısından belirsizlik yaratabilmekte ve süreçlerin öngörülebilirliğini zayıflatabilmektedir. Öte yandan, politika araçlarının sık değiştirilmesi, başvuru-itiraz süreçlerinin ayrıntılandırılması ve komisyon kararlarının merkezileştirilmesi kurumsal denetlenebilirliği güçlendirirken sık mevzuat değişiklikleri ve takvim revizyonları, akademik planlamayı zorlaştıran bir belirsizlik alanı üretmektedir. Literatürde de vurgulandığı üzere sistemin öngörülebilirliğini azaltarak akademisyenleri kısa vadeli, düşük riskli ve puan getirisi yüksek faaliyetlere yöneltmektedir (Hicks ve diğerleri, 2015; Morgan-Thomas ve diğerleri, 2024; OECD, 2010; Wilsdon ve diğerleri, 2015).

Sonuç olarak, Akademik Teşvik Sistemi, Türkiye’de hem kurum içi değerlendirme pratiklerini hem de bireysel stratejileri etkileyen, performans-temelli bir fonlama mantığını yerleştirerek ulusal akademik alanı belirli çıktı türleri ve göstergeler etrafında yeniden yapılandıran merkezi bir politika aracına dönüşmektedir. Bu yönüyle Avrupa’daki araştırma değerlendirme reformu tartışmalarında vurgulanan metrik-temelli standartlaşma ve yeniden tasarım eğilimleriyle de örtüşmektedir (European Commission, 2021).

Türkiye’de faaliyet tanımlarının netleştirilmesi, belge koşullarının sıkılaştırılması ve puanlama mekanizmalarının ayrıntılı biçimde düzenlenmesi, hesap verebilirliği ve kurumsal izlenebilirliği güçlendirirken; sistemin giderek karmaşıklaşması, akademisyenlerin teşvik puanı odaklı stratejiler geliştirmesine yol açmıştır (Al ve Tonta, 2022; Yokuş ve diğerleri, 2018). Uluslararası değerlendirmeler de benzer biçimde, performans göstergelerinin metrik temelli olmasının akademik davranışları şekillendirdiğini ve çıktı türleri arasında örtülü bir hiyerarşi oluşturduğunu göstermektedir (Kim ve Bak, 2016; Moher ve diğerleri, 2018). Bu bağlamda, 2015-2025 döneminde teşvik sisteminin geçirdiği dönüşüm, Türkiye’de akademik alanın metrik temelli bir yönetim mantığı doğrultusunda yeniden yapılandığını ortaya koymaktadır. Uluslararası literatürle (Ding ve

diğerleri, 2023; Fire ve Guestrin, 2019) uyumlu biçimde, performansa dayalı sistemlerin hem kurumsal hem bireysel araştırma davranışları üzerinde güçlü biçimde yönlendirici bir politika aracı hâline geldiği doğrulanmaktadır.

3.5.3. Genel Değerlendirme

Bu tez kapsamında incelenen Doçentlik Yönetmeliği, Doçentlik Puan Kriterleri, Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği ve Akademik Teşvik Faaliyet Puanlama Tablosu, farklı hedef ve süreçlere sahip olmakla birlikte, birlikte ele alındığında Türkiye’de akademik değerlendirme sisteminin metrik temelli ve performans odaklı bir yönetim mantığı etrafında kurulduğunu göstermektedir. Bu bulgu, araştırma değerlendirme sistemlerinin metrik ve performans göstergeleri üzerinden standartlaşma eğilimine işaret eden uluslararası literatürle uyumludur (Azman ve diğerleri, 2016; Hicks ve diğerleri., 2015). Bu bütüncül dönüşüm, analiz bulguları temelinde beş ana vurgu altında özetlenebilir:

Politika uyumu ve metrik mimarinin kurumsallaşması: Dört düzenleme birlikte, akademik çıktıları (yayın türleri, indeksler/Q sınıfları, atıf, proje, ödül vb.) puanlanabilir ve karşılaştırılabilir kategorilere dönüştüren bir metrik mimari üretmekte; değerlendirmeyi ölçülebilir göstergeler üzerinden yönetilen bir karar altyapısına bağlamaktadır. Böylece değerlendirme sistemi, yalnızca ölçen değil, aynı zamanda hangi çıktıların değerli sayılacağını tanımlayan ve akademik üretimi bu hiyerarşi etrafında yeniden düzenleyen bir politika aracına dönüşmektedir.

Sık revizyon döngüsü ve öngörülebilirlik kaybı: Bulgular, ölçütlerin ve süreçlerin idari tercihler doğrultusunda sık güncellenmesinin, sistemin öngörülebilirliğini zayıflattığını ve ölçme güvenilirliği açısından yapısal bir kırılganlık ürettiğini göstermektedir. Ölçüt setlerinin kısa aralıklarla değişmesi, akademisyenlerin uzun vadeli araştırma gündemleri yerine kısa vadeli kriter uyumuna yönelme riskini artırmakta; değerlendirme sistemini stratejik “uyum” davranışlarını teşvik eden bir çerçeveye dönüştürebilmektedir

Kavramsal tutarsızlık ve uygulama belirsizliği: Düzenlemelerin metrikleşme düzeyinin artmasına karşın, temel kavramların (ulusal/uluslararası yayın, alan indeksi, tanınmış yayınevi, kitap değerlendirme ölçütleri vb.) zaman içinde daraltılıp genişletilmesi ya da tanımlanmaması, kavramsal sürekliliğin tam olarak kurulamamasına yol açmaktadır. Bu durum, sistemin şeffaflığını sınırlandırarak uygulamada farklı yorumlara açık bir alan üretmekte; dolaylı sinyaller üzerinden strateji geliştirme eğilimini güçlendirebilmektedir.

Fırsat alanı: dijitalleşme, izlenebilirlik ve hesap verebilirlik: Süreçlerin dijitalleştirilmesi, başvuru/itiraz mekanizmalarının belirginleşmesi ve etik çerçevenin genişlemesi, değerlendirme sisteminin kurumsal kapasitesini, izlenebilirliğini ve hesap verebilirliğini güçlendiren olumlu bir yönelimdir. Bu, performans temelli yönetim sistemlerinin kurumsal denetlenebilirliği artıran yönleriyle uyumlu bir modernleşme dinamiğine işaret etmektedir.

Risk alanı: stratejik üretim, eşitsizlik ve yenilikçiliğin zayıflaması: Bulgular, ölçütlerin giderek daha ayrıntılı ve puan odaklı hale gelmesinin; akademik davranışı yüksek puan getiren, düşük riskli faaliyetlere yönlendirme potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Bu eğilim, özellikle erken kariyer aşamasındaki araştırmacılar açısından, uzun vadeli ve yenilikçi araştırma gündemlerinin sürdürülebilirliğini zayıflatabilecek bir risk alanı üretmektedir. Nitekim bu bulgu, performans ve metrik temelli değerlendirme sistemlerinin araştırmacıları kısa vadeli, riskten kaçınan ve stratejik üretim davranışlarına yönelttiğini gösteren uluslararası literatür tarafından da doğrulanmaktadır (De Frutos Belizon ve diğerleri., 2025; Tian ve Lu, 2017).

Bu çerçevede çalışmanın temel katkısı, Türkiye’de değerlendirme sisteminde ne değiştiğini betimlemekle sınırlı kalmayıp, söz konusu değişikliklerin hangi değerlendirme mantığını ürettiğini görünür kılmasıdır: Sistem, akademik faaliyeti ölçülebilir kategorilere dönüştürerek yönetilebilir kılmakta; ancak bunu yaparken revizyon sıklığı ve kavramsal tutarsızlık nedeniyle öngörülebilirlik, adalet ve disiplinler arası denge açısından yeni gerilimler üretmektedir.

Son olarak, bu bölümde ortaya konan politika yönelimleri, 4. bölümdeki nicel analizler için doğrudan bir açıklayıcı çerçeve sunmaktadır. Özellikle, revizyon yoğunluğu ve metrik mimarisinin genişlemesi, indeks/Q temelli hiyerarşinin güçlenmesi ve kavramsal belirsizlik alanlarının artması; 4. bölümde test edilecek yayın/atıf örüntülerinde yapısal kırılmaların ve alanlar arası farklılaşmanın olası mekanizmalarını gerekçelendirmekte ve nicel bulguların yorumlanmasına analitik bir zemin oluşturmaktadır.

3.5.4. Öneriler

Bu bölümde, tez kapsamında elde edilen bulgulara dayalı olarak Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemlerine ilişkin politika önerileri sunulmaktadır. Öneriler, akademik değerlendirme süreçlerinde tespit edilen yapısal sorunları, özellikle sık ve parçalı politika değişiklikleri nedeniyle ortaya çıkan öngörülemezlik, ölçütlerin bağlamsız ve tutarsız uygulanması, metriklere aşırı bağımlılığın yol açtığı nicelik odaklı davranışlar ve disiplinler arası eşitsizlikler gibi problemlerin giderilmesini; ölçme ve değerlendirme mekanizmalarının daha öngörülebilir, dengeli ve şeffaf bir yapıya kavuşturulmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede geliştirilen politika önerileri doçentlik yönetmeliği, doçentlik puan kriterleri, akademik teşvik yönetmeliği ve akademik teşvik yönetmeliği faaliyet puanlama tablosuna göre yapılandırılmıştır.

Doçentlik yönetmeliğinde yapılan düzenlemelerinin zaman içinde sık ve kapsamlı biçimde değiştirilmesinin, akademik değerlendirme süreçlerinde öngörülebilirliği ve akademik kariyer planlamasını zayıflattığı görülmektedir. Ayrıca etik süreçlerde kapsam genişlemesine rağmen şeffaflığın sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır. Yapılacak değişikliklerin daha istikrarlı, kademeli ve önceden ilan edilen bir politika takvimi çerçevesinde gerçekleştirilmesi; yönetmelik revizyonlarının belirli aralıklarla ve sistematik etki analizlerine dayalı olarak yapılması önerilmektedir. Buna ek olarak, etik inceleme süreçlerinde karar gerekçelerinin açıklığı ve hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, akademik değerlendirme sistemine duyulan güveni

artıracak, adayların uzun vadeli akademik planlama yapabilmesini kolaylaştıracak, kısa vadeli stratejik uyum baskısını azaltacak ve etik süreçlerde kurumsal meşruiyeti güçlendirecektir.

Doçentlik Puan Kriterleri açısından, özellikle uluslararası makalelere verilen yüksek puanlar ile kitap ve ulusal yayınlara verilen düşük puanlar arasındaki farkın giderek açılması, yayın kültürünü ve disiplinler arası eşitsizlikleri etkilemektedir. Bu nedenle puan tablolarının sadeleştirilmesi, nitelik odaklı değerlendirme ölçütlerinin güçlendirilmesi ve alanların yayın kültürlerini dikkate alan disipline duyarlı değerlendirme modellerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu düzenleme, disiplinler arası eşitsizlikleri azaltarak farklı akademik üretim biçimlerinin değerlendirme sisteminde daha adil biçimde temsil edilmesini sağlayacaktır.

Akademik Teşvik Yönetmeliğinin geçirdiği kapsamlı ve sık düzenlemeler, teşvik sisteminin karmaşıklaşmasına ve üniversitelerin yayın stratejilerinin yapay biçimde yönlendirilmesine yol açmaktadır. Uluslararası örneklerde fonlama formüllerinin sık değişmesi, üniversitelerin yayın stratejilerini yapay biçimde yönlendirmekte ve akademik üretimi kısa vadeli çıktılara odaklamaktadır (Frølich ve diğerleri, 2010). Akademik Teşvik Yönetmeliğinin daha istikrarlı bir mevzuat çerçevesine kavuşturulması ve teşvik mekanizmasının üniversitelerin kurumsal misyonlarıyla uyumlu hâle getirilmesi önerilmektedir. Bu düzenleme, teşvik sisteminin kısa vadeli çıktı artışlarını değil, kurumsal araştırma kapasitesini ve sürdürülebilir akademik üretimi destekleyen bir araç olarak işlemesine katkı sağlayacaktır.

Akademik Teşvik Faaliyet Puanlama Tablosunda yer alan karmaşık katsayı sistemi (k-r-p), erken kariyer aşamasındaki akademisyenler açısından sistemin anlaşılabilirliğini zorlaştırmaktadır. Yapılan çalışmalar bibliyometrik göstergelerin akademik yükseltme, atama ve fonlama gibi kararlarda yaygın ve çoğu zaman hatalı biçimde kullanılmasının metrik okuryazarlığı eksikliğinden kaynaklanan sistematik riskleri artırdığını göstermektedir (Maggio ve diğerleri, 2022). Buna ek olarak Q1 yayın, tescilli patent ve prestijli ödül gibi faaliyetlerin aşırı yüksek puanlanmasına karşılık; eğitim, toplumsal katkı ve sanat üretiminin düşük

puanlanması, akademik faaliyetin geniş yelpazesini daraltan bir etki yaratmaktadır (Biagioli ve Lippman, 2020). Bu durum, tekil metriklere dayalı değerlendirme anlayışının risklerini artırmaktadır. Bu eleştirilerle uyumlu biçimde, Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA), araştırma değerlendirme sistemlerinde tekil metriklere dayalı yaklaşımlardan kaçınılması, faaliyet çeşitliliğini gözeten ve alanlar arası dengeyi koruyan çok boyutlu değerlendirme çerçevelerinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (CoARA, 2022). Bu bağlamda, puanlama sisteminin dengeli puan dağılımlarıyla sadeleştirilmesi, akademik faaliyetin geniş yelpazesini koruyan, alana özgü örneklendirilmiş uygulama rehberlerinin hazırlanması ve puanlama simülasyon araçlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Bu önlemler değerlendirme sisteminin daha anlaşılır hâle gelmesine katkı sağlayarak hatalı metrik kullanımını azaltacak ve özellikle genç akademisyenlerin sisteme uyumunu kolaylaştıracaktır.

Son olarak, bu bölümde incelenen politika belgelerinin benzer metrik mantıklarla çalışmasına rağmen büyük ölçüde birbirinden bağımsız biçimde işletildiği dikkate alındığında, doçentlik ve akademik teşvik sistemleri arasında politika uyumunun artırılması, açık bilim uygulamalarını destekleyen teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi ve tüm sistemin periyodik etki analizlerine tabi tutulması gerekmektedir. Bu öneriler, ulusal ve uluslararası literatürde vurgulanan araştırma değerlendirme ilkeleriyle uyumlu olup, Türkiye’de akademik değerlendirme ekosisteminin hem nitelik hem de şeffaflık bakımından güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

3.5.5. Gelecek Çalışmalar

Bu tez kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinin yapısal dönüşümünü ve akademik davranışlar üzerindeki etkilerini politika belgeleri ve mevzuat değişiklikleri üzerinden incelemiştir. Bununla birlikte, çalışmanın kapsamı ve yöntemi doğrultusunda ortaya çıkan sınırlılıklar, ileride yürütülebilecek araştırmalar için çeşitli yeni araştırma alanlarına işaret etmektedir.

Öncelikle, bu çalışma ağırlıklı olarak doküman analizi ve politika metnlerinin karşılaştırmalı incelenmesine dayanmaktadır. Gelecek çalışmalarda, doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yapılan düzenlemelerin akademisyenlerin fiilî yayın davranışları, işbirliği ağları ve araştırma yönelimleri üzerindeki etkileri, mikro düzey veriler kullanılarak daha ayrıntılı biçimde analiz edilebilir. Özellikle bireysel akademisyen düzeyinde uzunlamasına veri setleriyle yürütülecek nicel analizler, politika değişiklikleri ile akademik üretim örüntüleri arasındaki nedensel ilişkilerin daha güçlü biçimde test edilmesine imkân sağlayacaktır.

İkinci olarak, bu tezde politika değişikliklerinin etkileri büyük ölçüde ulusal düzeyde ele alınmıştır. Gelecek araştırmalar, Türkiye'deki doçentlik ve akademik teşvik sistemlerini farklı ülke örnekleriyle karşılaştırmalı bir çerçevede inceleyerek, performans temelli değerlendirme sistemlerinin farklı kurumsal bağlamlarda nasıl işlediğini ortaya koyabilir. Özellikle benzer metrik araçları kullanan ancak farklı yönetim modellerine sahip ülkelerle yapılacak karşılaştırmalar, Türkiye'deki sistemin ayırt edici yönlerini ve yapısal sorunlarını daha görünür kılacaktır.

Üçüncü olarak, bu çalışmada akademik değerlendirme sistemlerinin kavramsal ve metrik boyutlarına odaklanılmış; ancak akademisyenlerin bu sistemleri nasıl algıladıkları, ölçütleri nasıl yorumladıkları ve kariyer stratejilerini nasıl şekillendirdikleri doğrudan incelenmemiştir. Gelecek çalışmalarda nitel yöntemlere dayalı derinlemesine görüşmeler, odak grup çalışmaları ve anket uygulamaları yoluyla akademisyenlerin değerlendirme sistemlerine ilişkin algıları, belirsizlik deneyimleri ve stratejik uyum pratikleri analiz edilebilir. Bu tür çalışmalar, politika belgelerinde yer almayan ancak uygulama düzeyinde belirleyici olan örtük sistemlerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Dördüncü olarak, akademik değerlendirme sistemlerinin disiplinler arası etkileri bu tezde sınırlı ölçüde ele alınabilmiştir. Gelecek araştırmalar, farklı bilim alanlarında (örneğin sosyal bilimler, mühendislik, sağlık bilimleri ve sanat alanları) doçentlik ve teşvik ölçütlerinin etkilerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek, alan duyarlılığı eksikliğinin akademik üretim üzerindeki sonuçlarını daha ayrıntılı biçimde ortaya koyabilir. Bu bağlamda, alanlara özgü yayın

kültürleri ile metrik temelli değerlendirme araçları arasındaki uyum veya gerilim, önemli bir araştırma gündemi oluşturmaktadır.

Son olarak, bu tezde vurgulanan kavramsal belirsizlik ve metrik okuryazarlık sorunları, başlı başına yeni araştırma alanları sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda, akademik değerlendirme sistemlerinde kullanılan kavramların nasıl üretildiği, zaman içinde nasıl dönüştüğü ve bu kavramların akademisyenler tarafından nasıl anlamlandırıldığına odaklanan kavramsal ve eleştirel çalışmalar yürütülebilir. Ayrıca metrik okuryazarlığı artırmaya yönelik politika araçlarının ve rehberlerin etkililiğini değerlendiren uygulamalı araştırmalar, değerlendirme sistemlerinin daha adil ve sürdürülebilir biçimde yeniden tasarlanmasına katkı sağlayacaktır.

Bu doğrultuda, gelecek çalışmaların hem nicel hem nitel yöntemleri bir arada kullanan, karşılaştırmalı ve disiplinler arası bir yaklaşımla tasarlanması; Türkiye’de akademik değerlendirme sistemlerinin uzun vadeli etkilerinin daha bütüncül biçimde anlaşılmasına önemli katkılar sunacaktır. Özellikle performans ve metrik temelli düzenlemeler ile etik ihlaller, yağmacı yayıncılık pratikleri ve araştırma bütünlüğüne ilişkin sorunlar arasındaki ilişkinin incelenmesi, bu politikaların beklenmeyen yan etkilerini ortaya koymak açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Bu bölümde doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişiklikleri, yönetmelik metinleri ve düzenleyici belgeler üzerinden tarihsel ve tematik olarak analiz edilmiştir. Bulgular, değerlendirme ölçütlerinin zaman içinde daha ayrıntılı, metrik temelli ve merkezi bir yapıya evrildiğini; bu dönüşümün akademik faaliyetlerin tanımlanışını ve performansın nasıl ölçüldüğünü doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bununla birlikte, söz konusu değişimlerin akademik üretim üzerindeki somut etkileri yalnızca politika belgeleri üzerinden değerlendirilememektedir. Bu nedenle, izleyen bölümde bu düzenlemelerin yayın, atıf ve farklı çıktı türleri üzerindeki yansımaları uzun dönemli bibliyometrik veriler kullanılarak nicel olarak test edilmekte ve politika değişikliklerinin fiilî sonuçları ampirik bulgularla incelenmektedir.

4. BÖLÜM

DOÇENTLİK VE TEŞVİK SİSTEMİNDE YAPILAN POLİTİKA DEĞİŞİKLİKLERİNİN SOMUT ETKİLERİ

4.1. GİRİŞ

Bu bölüm, Türkiye’de akademik değerlendirme sisteminin temel bileşenlerini oluşturan doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde zaman içinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin akademik üretim ve etki göstergeleri üzerindeki yansımalarını incelemektedir. Performans temelli değerlendirme düzenlemelerinin akademik çıktılarda yarattığı niceliksel ve yapısal değişimler, uzun dönemli zaman serilerine dayalı nicel veriler aracılığıyla betimlenmekte; bu değişimlerin süreklilik gösterip göstermediği yapısal kırılma analiziyle değerlendirilmektedir. Bu kapsamda WoS verileri ile YÖK Akademik Profilleri kullanılarak makale, kitap, kitap içi bölüm ve atıf göstergeleri karşılaştırmalı olarak ele alınmakta; farklı çıktı türlerinin ve bilim alanlarının politika değişikliklerine verdikleri tepkiler zamanlama ve ölçek açısından analiz edilmektedir. Böylece bölüm, akademik değerlendirme sistemlerinde yapılan düzenlemelerin akademik üretim dinamiklerini hangi boyutlarda ve nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

4.1.1. Performans Odaklı Sistemlerin Etkileri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Performans odaklı araştırma değerlendirme sistemleri, yükseköğretimde akademik davranışları doğrudan şekillendiren güçlü politika araçları olarak görülmektedir. Literatürde, bu sistemlerin özellikle metrik temelli çıktı baskısı yaratarak araştırmacıları kısa vadeli, stratejik ve çoğu zaman niceliği önceleyen yayın pratiklerine yönlendirdiği kapsamlı biçimde gösterilmiştir. Örneğin Wilsdon ve diğerlerinin (2015) bulguları, performans göstergelerinin yoğun kullanıldığı araştırma ortamlarında akademisyenlerin yayın stratejilerini puan getiren

dergilere kaydırarak uzun vadeli araştırma çeşitliliğinin daralmasına yol açtığını göstermektedir. Aynı çalışma, metrik-temelli değerlendirme pratiklerinin kurumlarda *metric power* (metrik temelli güç) olarak adlandırılan yeni bir yönetim ilişkisi ürettiğini; bu durumun yönetsel kararları giderek daha fazla nicel göstergelere bağımlı hale getirdiğini ve akademik çalışma kültüründe ölçülebilir çıktılara yönelen davranışsal kaymalara neden olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Hicks ve diğerleri (2015), sık güncellenen performans metriklerinin belirsizlik yarattığını, bunun da araştırmacılar üzerinde sürekli uyum baskısı doğurduğunu ve değerlendirme süreçlerinin öngörülebilirliğini azalttığını vurgulamaktadır. Benzer biçimde Moed (2017) ise performans metriklerinin yanlış tasarlandığı veya bağlamdan bağımsız uygulandığı durumlarda metrik yanılığının ortaya çıktığını, bunun araştırma kalitesini bütüncül olarak değerlendirme kapasitesini sınırladığını ve özellikle sosyal bilimlerde metodolojik çeşitliliği zayıflattığını göstermektedir.

Aagaard (2015) ise Norveç'te uygulanan metrik temelli araştırma değerlendirme sisteminin, özellikle fakülte ve bölüm düzeyinde yayın puanlarına odaklanan hedefler ve izleme mekanizmaları yaratarak araştırmacılar üzerinde yayın performansını artırmaya dönük baskıları güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Oancea (2019), performans temelli değerlendirme sistemlerinin araştırma ortamında hesap verebilirlik odaklı bir yönetim kültürü üreterek akademik çalışma pratiklerini yeniden şekillendirdiğini ve çeşitli kurumsal gerilimlere yol açarak araştırmacıları ölçülebilir metriklere uyum göstermeye zorlayan baskıları güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Dahası, bibliyometrik göstergelere aşırı bağımlılık, araştırma alanları arasında asimetrik etkiler yaratmakta; STEM¹⁶ alanlarında metrik uyum kolaylaşırken sosyal bilimler ve beşerî bilimlerde kalite ölçümünün daha karmaşık hale geldiği görülmektedir (Sugimoto ve Larivière, 2018). Son dönemde yapılan çalışmalar, performans odaklı değerlendirme sistemlerinin etik sonuçlarına da dikkat çekmektedir. Fanelli (2018), aşırı rekabetçi sistemlerde yayın baskısının artmasının araştırmacıları yeniden

¹⁶ Science (Fen), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik) ve Mathematics (Matematik)

yayınlama, dilimleme ve gereksiz ortak yazarlık gibi etik dışı pratiklere yönlendirebildiğini göstermiştir.

Yapılan çalışmalar performans temelli sistemlerin akademik üretkenliği nicel göstergeler etrafında standartlaştırırken; nitelik, bilimsel çeşitlilik ve araştırma özerkliği üzerinde baskı ve sınırlayıcı etkiler yarattığını ve buna bağlı olarak etik davranışları da olumsuz yönde etkileyebildiğini göstermektedir.

4.2. YÖNTEM

4.2.1. Temel Araştırma Soruları

Çalışmanın bu bölümünde temel araştırma sorusu “Türkiye’de uygulanan performans odaklı araştırma değerlendirme ve teşvik sistemleri, akademisyenlerin yayın üretim örüntülerini ve atıf performanslarını zaman içinde nasıl şekillendirmiştir?” olarak belirlenmiştir. Doçentlik ve Akademik Teşvik sistemlerine yönelik alt araştırma soruları şunlardır:

- WoS’ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın ve atıf sayılarında istatistiksel olarak anlamlı yapısal kırılmalar meydana gelmiş midir?
- WoS’ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın ve atıf sayılarında OECD temel alanlarına göre nasıl bir dağılım ve değişim sergilenmektedir?
- Araştırmacıların yıllara göre makale, kitap, kitap içi bölüm üretimlerinde anlamlı yapısal kırılmalar meydana gelmiş midir?
- Araştırmacıların yıllara ve disiplinlere göre makale, kitap, kitap içi bölüm üretimleri nasıl bir dağılım ve değişim sergilemektedir?
- Tespit edilen yapısal kırılmalar, akademik üretim düzeyi ve zaman içindeki değişimi, doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişiklikleriyle ilişkili midir ve zamansal olarak örtüşmekte midir?

Araştırma sorularına bağlı olarak ana hipotez “Türkiye’de uygulanan performans odaklı araştırma değerlendirme ve teşvik sistemleri akademisyenlerin yayın üretim örüntülerini ve atıf performanslarını zaman içerisinde anlamlı biçimde etkilemiştir.” olarak belirlenmiştir. Ana hipoteze bağlı olarak geliştirilen alt hipotezler şunlardır:

- WoS’ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın ve atıf sayılarında zaman içerisinde istatistiksel olarak anlamlı yapısal kırılmalar vardır.
- WoS’ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın ve atıf sayılarında OECD temel alanlarına farklılıklar vardır.
- Araştırmacıların yıllara göre makale, kitap, kitap içi bölüm üretimlerinde anlamlı yapısal kırılmalar vardır.
- Yayın ve atıf göstergelerinde tespit edilen yapısal kırılmalar, akademik üretim düzeyi ve zaman içindeki değişimle birlikte doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişiklikleriyle ilişkilidir.

4.2.2. Verilerin Toplanması ve Örneklem Seçimi

Çalışmada kullanılan veriler, Türkiye yükseköğretim sisteminde görev yapan akademisyenlerin akademik çıktılarına ilişkin uzun dönemli nicel göstergelerden oluşmaktadır. Veri seti, politika değişikliklerinin akademik üretimde yarattığı eğilim değişimlerini ve olası yapısal kırılmaları tespit etmeye imkân verecek şekilde yapılandırılmıştır. Araştırmada iki temel veri kaynağından yararlanılmıştır.

İlk olarak, WoS atıf dizinleri kullanılarak Türkiye adresli bilimsel yayınlara ilişkin yayın sayısı ve atıf sayısı verileri elde edilmiştir. WoS verilerinin tercih edilmesinin temel nedeni, Türkiye’de akademik değerlendirme ve performans sistemlerinin uzun yıllardır yayın türlerinden bağımsız olarak WoS dizinli çıktılara belirleyici bir ağırlık vererek, merkezi bir referans kaynağı olarak kullanılmasıdır. Bu kapsamda

WoS yayınları esas alınmış; yayın ve atıf verileri yıllık bazda derlenerek zaman serileri hâline getirilmiştir.

- İlk veri seti için ilk aşamada bibliyometrik veriler elde edilmiştir. Bu veriler Aralık 2025 tarihinde WoS ve InCites veri tabanları aracılığıyla 1980-2025 yılları arasındaki Türkiye adresli tüm bilimsel yayınların sayısı ve bu yayınların aldığı toplam atıf sayıları; toplam ve OECD alanları ayırımına göre indirilmiştir.
- İlk veri setinin oluşturulması sürecinin ikinci aşamasında normalizasyon işlemi için YÖK istatistik¹⁷ web sayfasından Türkiye'deki 1980-2023 yılları arasında akademisyen sayıları indirilmiş, buna ek olarak 2024-2025 akademisyen sayıları yine YÖK istatistik¹⁸ web sayfasından indirilerek 1980-2025 yılları arasını kapayacak şekilde tek bir zaman serisi haline getirilmiştir. Bu sayılar dikkate alınarak yayın ile atıf sayıları verileri normalize edilmiştir.
- Üçüncü aşamada WoS kapsamında dizinlenen Türkiye adresli yayınların akademisyen başına düşen yayın sayıları ve atıf sayılarının kırılımları Bai-Perron testi ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan ikinci temel veri seti, Türkiye yükseköğretim sisteminde görev yapan araştırmacıların yayın üretimlerine ilişkin uzun dönemli eğilimleri ortaya koymak ve politika değişikliklerinin akademik çıktılar üzerindeki somut etkilerini değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu veri setinin hareket noktasını, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerde görev yapan ve YÖK Akademik platformunda kayıtlı toplam 102.634 araştırmacıdan oluşan geniş evren yapısı oluşturmaktadır. Evrenin tamamı yarı-otomatik yöntemle elde edilmiştir. Ancak bu aşamada yalnızca araştırmacı sayısı değil, sistemin disiplinler ve kurumsal çeşitliliğini yansıtan yapı da dikkate alınmış; bu nedenle araştırmacılar temel alan, alt alan, akademik unvan, görev yapılan üniversite, üniversite türü ve kuruluş yılı gibi değişkenler üzerinden tabakalandırılmıştır. Böylece Türkiye akademisindeki disiplinler dağılımının yanı

¹⁷ <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: Şubat 2025

¹⁸ <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: Aralık 2025

sıra kurumsal ve tarihsel farklılıkları da içeren çok katmanlı bir evren tanımlanmıştır.

Evrenin genişliği ve karmaşık yapısı göz önünde bulundurularak, temsil gücü yüksek ve istatistiksel olarak güvenilir bir örnekleme yaklaşımı benimsenmiştir. Bu doğrultuda, %99 güven düzeyi ve %4 hata payı esas alınarak 1/100 örnekleme oranına dayalı tabakalı sistematik örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Örneklem aralığı 100, seçim kuralı ise mod 100 = 89 olarak belirlenmiş ve her tabakanın evrendeki ağırlığı korunarak toplam 1.030 araştırmacıdan oluşan temsili bir örneklem yapısı elde edilmiştir. Bu yaklaşım yalnızca alanlar arasındaki farklılıkları değil, alanların kendi içindeki uzmanlık çeşitliliğini de yansıtmayı mümkün kılmıştır. Tabakalar arasında oranların evrenle yüksek düzeyde örtüşmesi örneklemin temsiliyetini doğrulamakta; böylece bu örneklem üzerinden elde edilen bulguların evren geneline %99 güven düzeyiyle genellenebilirliği sağlanmaktadır.

Bu örneklem üzerinden araştırmacıların kariyer ilerlemelerine, yayın üretimlerine ve zaman içerisindeki performans değişimlerine ilişkin veriler, 223K471 kodlu proje kapsamında YÖK Akademik veri tabanından derlenmiş ve bu doğrultuda politika değişikliklerinin akademik çıktılar üzerindeki etkilerinin somut biçimde test edilmesine imkân veren ikinci temel veri seti oluşturulmuştur. Çeşitli ulusal ve uluslararası akademik veri tabanları yerine YÖK Akademik sisteminin tercih edilmesinin temel nedeni, Türkiye’de görev yapan akademisyenlerin doçentlik ve akademik teşvik süreçlerinde ilgili bilgi ve belgeleri YÖKSİS üzerinden beyan etme yükümlülüğüne sahip olmalarıdır. Her ne kadar verilerin araştırmacılar tarafından giriliyor olması belirli ölçüde eksiklik ve tutarsızlık riski barındırsa da, kapsam, güncellik ve idari süreçlerle doğrudan bağlantısı açısından Türkiye bağlamında en güvenilir ve sistematik veri kaynağını sunduğu için YÖK Akademik veri tabanının bu araştırma için en uygun kaynak olduğuna karar verilmiştir. Zaman boyutu açısından her iki veri seti, doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yapılan düzenlemelerin etkilerinin kısa vadeli dalgalanmalardan ziyade uzun dönemli eğilimler üzerinden incelenebilmesine olanak tanıyacak şekilde yıllık seriler hâlinde oluşturulmuştur. Bu yapı, politika değişikliklerinin

akademik üretim ve etki göstergelerinde istatistiksel olarak anlamlı kırılmalar üretim üretmediğinin test edilmesine uygun bir analitik zemin sunmaktadır.

Sonuç olarak bu bölümde kullanılan veri seti ve örneklem yapısı, doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin akademik üretim üzerindeki etkilerinin nesnel, karşılaştırılabilir ve uzun dönemli biçimde analiz edilmesini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bir sonraki aşamada bu veriler, yapısal kırılma analizleri aracılığıyla değerlendirilmiştir.

4.2.3. Verilerin Analizi

4.2.3.1. Yapısal Kırılma Analizi (Bai-Perron Testi)

Zaman içinde farklı akademik çıktı göstergelerinde meydana gelen yapısal değişimleri incelemek amacıyla Bai-Perron yapısal kırılma testi kullanılmıştır. Bu yöntem, zaman serilerinde kırılma tarihleri önceden tanımlanmaksızın, eğilimlerde ve düzeylerde ortaya çıkan rejim değişimlerini veri temelli olarak tespit etmeye olanak tanımaktadır (Bai ve Perron, 1998). Bu yönüyle yöntem, politika değişikliklerinin etkilerinin gecikmeli ya da kademeli olarak ortaya çıkabildiği akademik sistem analizleri için özellikle uygundur. Akademik üretkenlik ve etki göstergeleri, politika değişimleri ve değerlendirme sistemleriyle yakından ilişkili olduğu için, bu tür serilerde yapısal süreklilik varsayımının test edilmesi önem taşımaktadır. Aksi hâlde, tüm dönem için tek bir eğilim varsayımına dayalı modeller, politika müdahalelerinin etkisini maskeleyebilmektedir.

Analizler, bağımlı değişken olarak ilgili akademik çıktı göstergeleri ve bağımsız değişken olarak zaman (yıl) değişkeni kullanılarak yürütülmüştür. Böylece, göstergelerin yalnızca mutlak düzeylerinde değil, zaman içindeki artış ya da azalış hızlarında meydana gelen değişimler de dikkate alınmıştır. Bai-Perron yaklaşımı, seriyi farklı dönemlere ayırarak her dönem için ayrı regresyon katsayıları tahmin edilmesini mümkün kılmakta ve bu yönüyle uzun dönemli eğilimlerin homojen olduğu varsayımını sınamaktadır (Bai ve Perron, 2003). Bu

özellik, akademik değerlendirme sistemlerinde yaşanan ani veya kademeli politika dönüşümlerinin istatistiksel olarak ayrıştırılmasını sağlamaktadır.

Tüm yapısal kırılma analizleri R yazılım ortamında gerçekleştirilmiştir. Kırılma noktalarının tahmininde Bai-Perron yöntemini uygulayan strucchange (Zeileis ve diğerleri, 2002) paketi kullanılmış, veri düzenleme ve analiz öncesi işlemler dplyr paketi aracılığıyla yürütülmüştür (Wickham ve diğerleri, 2023). Kırılma sayısının belirlenmesinde, model uyumunu artıran ancak gereksiz parçalanmayı sınırlayan Bayesyen Bilgi Kriteri (BIC) esas alınmıştır (Perron, 2005; Schwarz, 1978). Bayesyen Bilgi Kriteri'nin kullanımı aşırı uyum riskini azaltarak kırılma noktalarının istatistiksel olarak tutarlı biçimde belirlenmesine ve yorumlanmasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, farklı akademik çıktı türleri için uygulanan tüm yapısal kırılma analizlerinde ortak bir yöntemsel çerçeve sağlamaktadır.

4.3. BULGULAR

4.3.1. Türkiye'nin Atıf Dizinlerindeki Performansının Yıllar İçindeki Değişimi

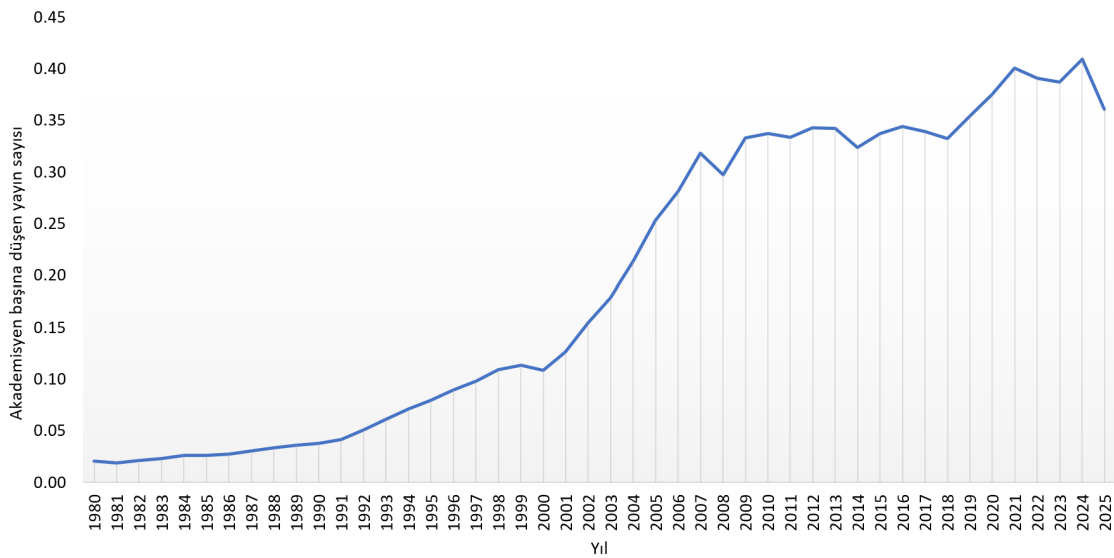
4.3.1.1. Yayın Performansı

Bu bölümde, WoS kapsamında dizinlenen Türkiye adresli akademik yayınların zaman içindeki gelişimi yayın performansı göstergeleri üzerinden ele alınmaktadır. Akademisyen başına düşen yayın sayısındaki değişimler kullanılarak yayın üretiminin uzun dönemli eğilimleri betimlenmekte; bu eğilimlerin süreklilik gösterip göstermediği yapısal kırılma analizi ile değerlendirilmektedir. Ayrıca yayın üretiminin bilim alanları arasındaki dağılımı incelenerek, akademik yayın performansında gözlenen niceliksel artışın disiplinler arası boyutu ortaya konulmaktadır. Yayın performansındaki niceliksel artışın, bireysel akademik davranışlardan ziyade, değerlendirme sistemlerinde zaman içinde kurumsallaşan ölçülebilirlik ve karşılaştırılabilirlik baskılarıyla birlikte ele alınması gerektiği görülmektedir. Bu çerçevede bölüm, yayın

performansındaki değişimleri hem zamansal hem de alan temelli bir bakış açısıyla bütüncül olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

4.3.1.1.1. Tüm yayınların değerlendirilmesi

Şekil 10 WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli akademisyen başına normalleştirilmiş yayın sayısının 1980-2025 dönemi boyunca yıllara göre değişimini göstermektedir.

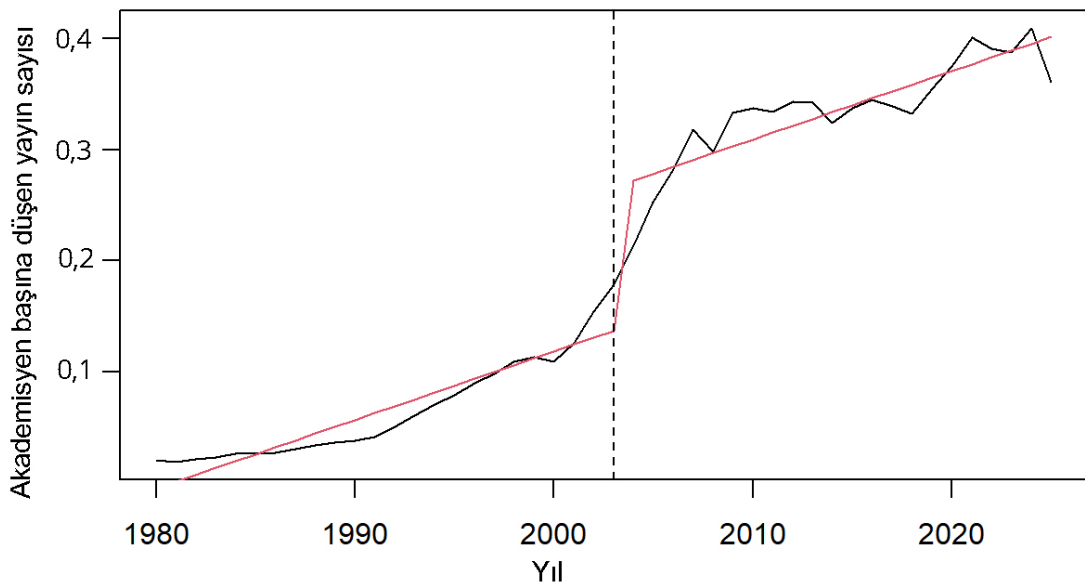

Şekil 10. Akademisyen başına düşen WoS'ta dizinlenmiş Türkiye adresli yayın sayısının yıllara göre dağılımı

1980'li yıllar boyunca akademisyen başına düşen yayın sayısının oldukça düşük seviyelerde seyrettiği ve artışın sınırlı bir hızla gerçekleştiği izlenmektedir. 1990'lı yıllarda bu artışın kademeli biçimde hızlandığı görülmektedir. 2000'li yılların başından itibaren akademisyen başına düşen yayın sayısında hızlı ve kesintisiz bir artış süreci başlamış; 2003-2006 aralığında gösterge kısa süre içerisinde önceki dönemlere kıyasla belirgin biçimde daha yüksek değerlere ulaşmıştır. Bu dönemi izleyen yıllarda yayın sayısının yüksek bir bantta seyrettiği, ancak yıllar arasında sınırlı dalgalanmaların olduğu dikkat çekmektedir. 2018 sonrasında yeniden yukarı yönlü bir hareketlenme gözlenmekte; akademisyen başına düşen yayın sayısı 2020'li yılların başında tarihsel olarak en yüksek seviyelerine

yaklaşmaktadır. Grafiğin son yıllarında görülen sınırlı düşüşe rağmen, serinin bütününe bakıldığında akademisyen başına düşen yayın sayısının uzun vadede belirgin biçimde arttığı ve Türkiye’de akademik yayın üretiminin niceliksel olarak önemli bir dönüşüm geçirdiği anlaşılmaktadır.

Akademisyen başına düşen yayın sayısında gözlenen bu değişimin süreklilik gösterip göstermediğini incelemek amacıyla uygulanan Bai-Perron yapısal kırılma testi sonuçları seride en önemli ve tek kırılma noktasının 2003 yılında ortaya çıktığını göstermektedir (bkz. Şekil 11).

Şekil 11. WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli yayınların kırılma noktalarını belirlemek için yapılan Bai-Perron testi sonuçları

Akademisyen başına düşen yayın sayısı kırılma öncesi dönemde düşük düzeylerde ve sınırlı, kademeli bir artış eğilimi sergilerken, kırılma sonrasında seride belirgin bir değişim yaşanmış ve kısa sürede önceki döneme kıyasla daha yüksek bir banda sıçradığı görülmüştür. Kırılma sonrası dönemde artış eğiliminin daha güçlü ve süreklilik arz eden bir yapı kazandığı, buna karşın yıllar arasında sınırlı dalgalanmaların devam ettiği anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, bu yapısal kırılmanın tekil bir politika değişikliğinin doğrudan sonucu olarak yorumlanması uygun değildir. Nitekim 2000'li yılların ortasından itibaren Türkiye’de üniversite ve akademisyen sayısında belirgin bir artış

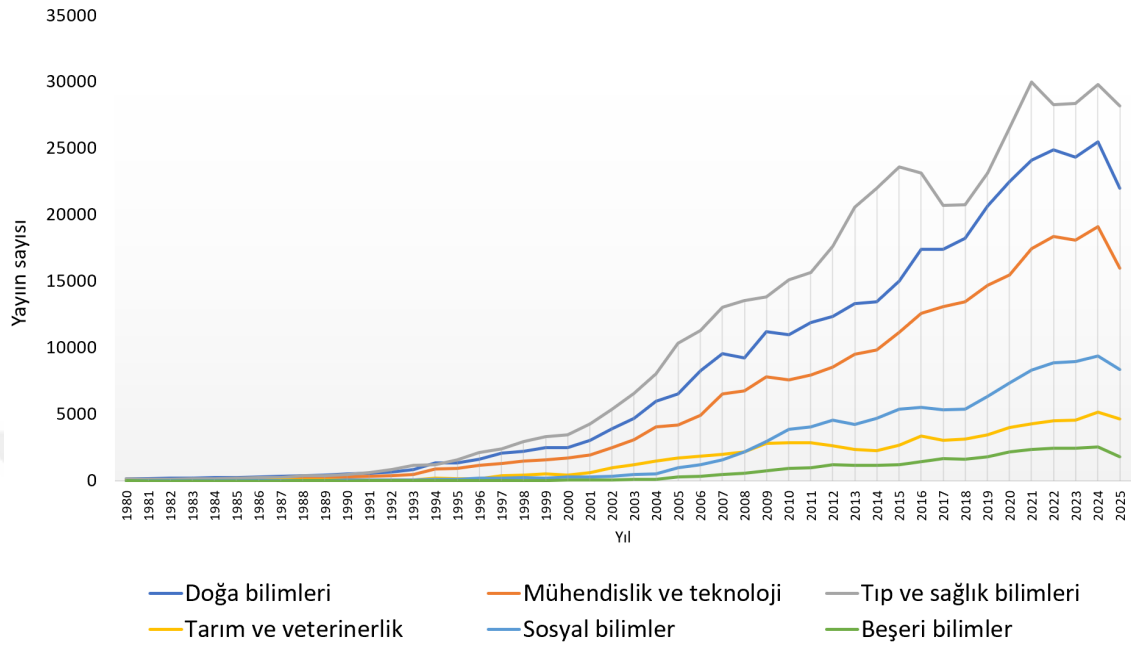
görülmektedir (Acer ve Güçlü, 2017; Günay ve Günay, 2011). Yükseköğretim sistemindeki bu niceliksel genişleme, WoS'ta dizinlenen yayın sayısında gözlenen kırılmanın oluşumunda etkili olan temel yapısal dinamiklerden biri olarak değerlendirilebilir. Maral (2024) da çalışmasında benzer şekilde Türkiye yükseköğretim sisteminin niceliksel genişlemesinin WoS temelli yayın performansındaki artış ile paralel bir seyir izlediğini göstermektedir. Bu süreçte WoS'un bölgesel içerik genişleme stratejileri belirleyici bir bağlam sunmaktadır. WoS'un kapsama alanını genişletmeye yönelik bu yaklaşımı kurumsal bir politika olarak 2006 yılında sistematik biçimde uygulanmaya başlamış olsa da, WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli dergi sayısının 2000'li yılların başından itibaren hızla arttığı ve bu artışın söz konusu tarihten önce başladığı görülmektedir (Al ve Soydal, 2011; Liu ve diğerleri, 2024; Testa, 2009). Nitekim WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli dergi sayısındaki bu erken dönem artış, 2003 yılında tespit edilen kırılmanın, resmî genişleme kararından ziyade öncül ve hazırlayıcı süreçlerin bir yansıması olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Öte yandan, bu dönemde Türkiye'de akademik kamuoyunda yoğunlaşan WoS merkezli yayın üretimi, eleştirel tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Metin Balcı (2010), özellikle 2003 sonrasında bazı dergiler üzerinden Türkiye adresli yayın sayılarındaki hızlı artışın her zaman niteliksel bir iyileşmeye karşılık gelmediğini; WoS odaklı performans baskısının akademik yayıncılık pratiklerini niceliksel hedefler doğrultusunda yönlendirdiğini ifade etmektedir.

Bu yapısal kırılma, akademik üretimdeki artışın yanı sıra yükseköğretim ile WoS'un niceliksel genişlemesi ve performans değerlendirme de yaşanan dönüşümü yansıtmaktadır. Bu durum tekil bir politika etkisinden ziyade çok boyutlu bir yapısal değişime işaret etmektedir.

4.3.1.1.2. Bilimsel alanların değerlendirilmesi

Bu bölümde sunulan bulgular, alanlar arasında yayın üretim düzeyleri ve zaman içindeki farklılaşmaları genel bir çerçevede değerlendirmek amacıyla ele alınmakta; bu kapsamda herhangi bir yapısal kırılma analizi uygulanmamaktadır.

WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli yayınların OECD bilim alanları bazında 1980-2025 döneminde yıllara göre dağılımı Şekil 12'de gösterilmektedir.

Şekil 12. WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli yayınların OECD alanlarına ve yıllara göre dağılımı

Şekil incelendiğinde, tüm bilim alanlarında 1980'li ve 1990'lı yıllar boyunca yayın sayılarının görece düşük seviyelerde seyrettiği, 2000'li yılların başından itibaren ise alanlar arasında farklı hız ve ölçeklerde olmak üzere belirgin bir artış eğiliminin ortaya çıktığı görülmektedir. Tıp ve sağlık bilimleri, incelenen tüm dönem boyunca en yüksek yayın hacmine sahip alan olarak öne çıkmakta; özellikle 2000 sonrası dönemde bu alandaki yayın üretiminin diğer alanlardan belirgin biçimde ayrıştığı dikkat çekmektedir. Doğa bilimleri ile mühendislik ve teknoloji alanlarında da 2000'li yıllarla birlikte güçlü bir yükseliş gözlenmekte; bu alanlar toplam yayın sayısı bakımından tıp ve sağlık bilimlerini izlemektedir. Buna karşılık, sosyal bilimler, tarım ve veterinerlik ile beşeri bilimler alanlarında yayın sayılarının görece daha düşük düzeylerde seyrettiği, ancak özellikle 2005 sonrası dönemde bu alanlarda da kademeli bir artış eğiliminin olduğu görülmektedir. Alanlar arasındaki bu farklılaşma, Türkiye'de akademik yayın üretiminin zaman içinde niceliksel olarak büyürken, büyümenin alanlar arasında homojen dağılmadığını ve belirli bilim alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Genel

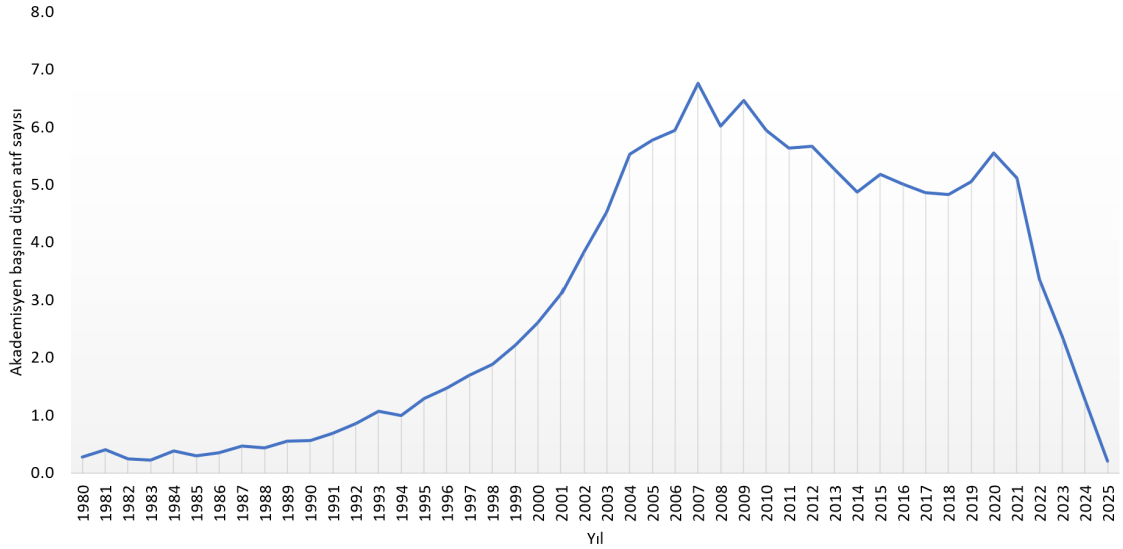
olarak Türkiye adresli WoS yayınlarının disiplinler arası dağılımında belirgin ölçek farklarının bulunduğunu ve bilim alanlarının yayın üretim dinamiklerinin zaman içinde farklı yönlerde geliştiğini ortaya koymaktadır.

4.3.1.2. Atıf Performansı

Bu alt bölümde, Türkiye adresli akademik yayınların atıf performansının yıllar içindeki değişimi incelenmektedir. Atıf göstergeleri, akademik üretimin yalnızca niceliğini değil, aynı zamanda bilimsel görünürlük ile etki düzeyini yansıtan temel ölçütler arasında yer almakta ve akademik etkinin zamana yayılmış doğası nedeniyle politika değişikliklerine gecikmeli tepkiler verebilmektedir (Abramo ve diğerleri, 2012; Wang, 2013). Bu durum, atıf serilerinde uzun dönemli eğilimlerin tekdüze ve sabit trend bir yapı sergilemeyebileceğini göstermektedir. Bu çerçevede sunulan analizler, belirli dönemlerde hızlanan ya da yavaşlayan atıf sayılarının akademik değerlendirme ve performans sistemlerinde yaşanan değişimler ile ilişkisini betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda atıf performansı Bai-Perron çoklu yapısal kırılma testi kullanılarak analiz edilmekte ve atıf serilerinde belirli dönemlerde ortaya çıkan değişimler veri temelli olarak tespit edilmektedir.

4.3.1.2.1. Tüm atıfların değerlendirilmesi

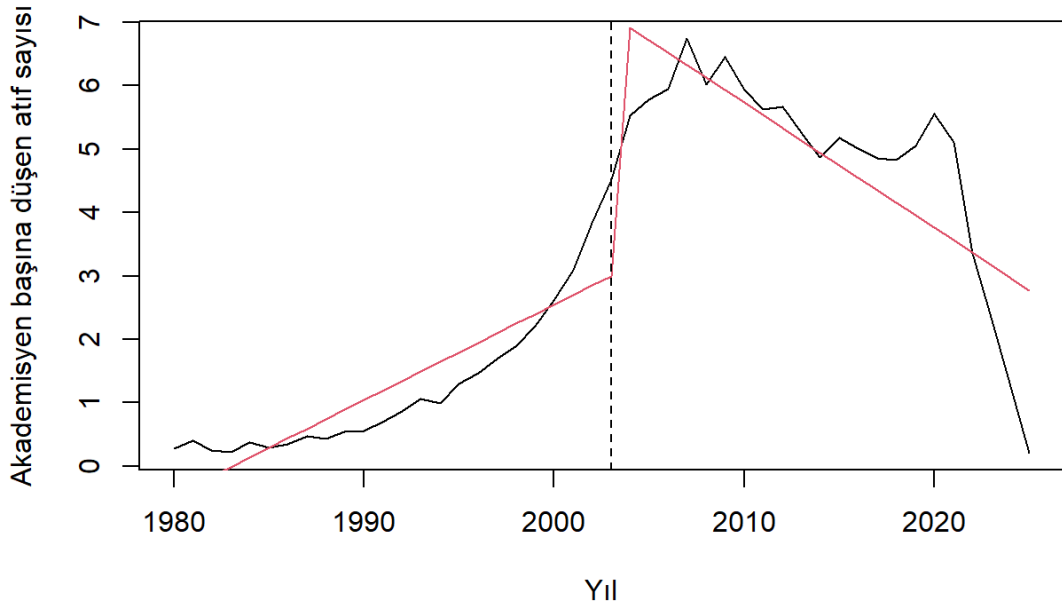
Akademisyen başına düşen atıf sayısının 1980-2025 dönemi boyunca yıllara göre dağılımı Şekil 13'te gösterilmektedir.

Şekil 13. Akademisyen başına düşen atıf sayısının yıllara göre dağılımı

1980'li ve 1990'lı yıllarda akademisyen başına düşen atıf sayısı düşük seviyelerde seyrederken, 2000'li yılların başından itibaren ise belirgin bir artış eğiliminin ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle 2003 sonrası dönemde atıf yoğunluğunun hızla yükseldiği, 2007-2009 yılları arasında akademisyen başına düşen atıf sayısının en yüksek düzeylerine ulaştığı görülmektedir. Bu zirve sonrasında atıf sayılarında görece bir gerileme ve dalgalı bir seyir dikkat çekmekte, 2010'lu yıllar boyunca akademisyen başına düşen atıf sayısının yüksek ancak istikrarlı olmayan bir düzeyde devam ettiği anlaşılmaktadır. Grafiğin son yıllarında gözlenen belirgin düşüş eğilimi ise, doğrudan bir performans gerilemesi olarak yorumlanmaktan ziyade, atıfların zamana yayılmış doğası dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Nitekim yakın yıllarda yayımlanan çalışmaların henüz yeterli atıf birikimine ulaşmamış olması, akademisyen başına düşen atıf sayısının geçici olarak düşük görünmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle, özellikle son yıllara ilişkin değerlerin yorumlanmasında atıf gecikmesi etkisinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

WoS kapsamında dizinlenen Türkiye adresli yayınların akademisyen başına düşen atıf sayılarının kırılımları için yapılan Bai-Perron testi sonuçları Şekil 14'te gösterilmektedir.

Şekil 14. Akademisyen başına düşen atıf sayısı kırılımları için Bai-Perron testi sonuçları

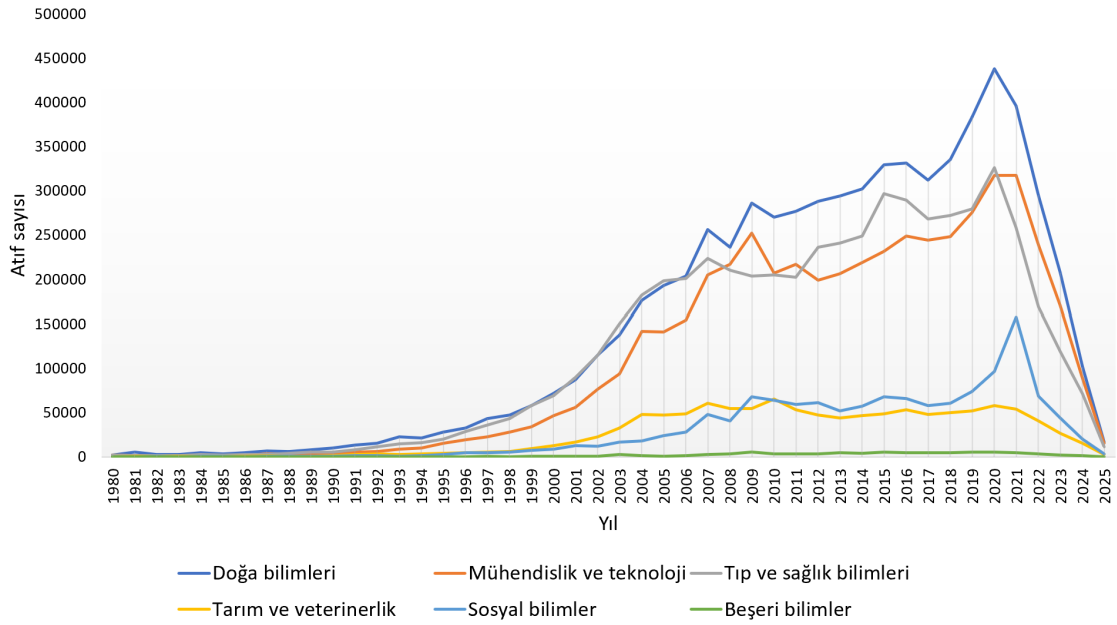
Analiz sonuçları, yayın sayısında olduğu gibi atıf sayısında da 2003 yılında istatistiksel olarak anlamlı bir yapısal kırılmanın bulunduğunu ortaya koymaktadır. Kırılma öncesi dönemde (1980-2002), akademisyen başına düşen atıf sayısının düşük bir başlangıç düzeyinden itibaren istikrarlı ve hızlanan bir artış eğilimi sergilediği görülmektedir. Bu dönemde atıf göstergesinin hem düzeyinde hem de artış hızında kademeli bir yükseliş dikkat çekmektedir.

Kırılma sonrasında serinin eğiminde belirgin bir yön değişimi meydana geldiği; akademisyen başına düşen atıf sayısının kısa süre içerisinde hızla yüksek bir düzeye ulaştığı, ancak izleyen yıllarda dalgalı bir seyir izlemekle birlikte genel olarak azalan bir eğilim sergilediği gözlenmektedir. Özellikle 2003 yılı sonrasında gözlenen bu hızlı artış, Türkiye’de akademik yayın üretiminin niceliksel olarak genişlemesiyle eş zamanlı gerçekleşmiştir. Bu dönemde atıf göstergesinin önceki yıllara kıyasla daha yüksek bir bantta dalgalandığı ve özellikle 2005-2010 aralığında tarihsel zirvelerine ulaştığı dikkat çekmektedir. Buna karşılık, 2010’lu yılların ortalarından itibaren akademisyen başına düşen atıf sayısında aşağı yönlü bir eğilimin belirginleştiği ve serinin kırılma sonrası dönemde ikinci bir yavaşlama evresine girdiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca 2000'li yılların ortasından itibaren atıf dizinlerinin Türkiye bağlamında bölgesel genişleme stratejileri doğrultusunda yerel ve bölgesel dergileri daha yoğun biçimde kapsama dâhil etmesi, atıf örüntülerinin yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Literatürde, özellikle bu dönemde bazı dergilerde olağan dışı atıf artışlarının dergi kendine atfı ve benzeri manipülatif uygulamalarla ilişkilendirilebildiği ve bu durumun atıf göstergelerinin güvenilirliğini sınırladığı vurgulanmaktadır (Al ve Soydal, 2012). Bu bağlamda, akademisyen başına düşen atıf sayısındaki yükselişin yalnızca bilimsel görünürlüğün artışıyla değil, aynı zamanda sistemsal genişleme ve değerlendirme mekanizmalarıyla da ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 2010'lu yılların ortalarından itibaren akademisyen başına düşen atıf sayısında aşağı yönlü bir eğilimin belirginleşmesi, serinin kırılma sonrası dönemde ikinci bir yavaşlama evresine girdiğine işaret etmektedir. Bu bulgu, nicelik temelli büyümenin belirli bir doygunluk noktasına ulaştığını ve atıf göstergelerinin politika değişiklikleri, dizinleme pratikleri ve akademik değerlendirme sistemleriyle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

4.3.1.2.2. Bilimsel alanların değerlendirilmesi

WoS kapsamında dizinlenen Türkiye adresli yayınların atıf sayılarının 1980-2025 döneminde alanlara göre dağılımı Şekil 15'te gösterilmektedir.

Şekil 15. Alanlara ve yıllara göre atıf sayılarının dağılımı

Tüm alanlarda 1990'lı yılların ortalarına kadar atıf sayılarının düşük düzeylerde seyretmekte, 2000'li yılların başından itibaren ise bir artış eğilimi göstermektedir. Özellikle doğa bilimleri, mühendislik ve teknoloji ile tıp ve sağlık bilimleri alanlarında belirginleşen ve 2003 sonrasında hız kazanan eşzamanlı bir artış eğiliminin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu alanlar toplam atıf hacmi bakımından diğer alanlardan belirgin biçimde ayrılmaktadır (Moed, 2005; Waltman, 2016). Doğa bilimleri 2010'lu yıllar boyunca en yüksek atıf seviyelerine ulaşırken, tıp ve sağlık bilimleri ile mühendislik ve teknoloji alanının bu artışı daha dalgalı ancak süreklilik gösteren bir biçimde izlediği görülmektedir. Tarım ve veterinerlik ile sosyal bilimler alanlarında atıf sayıları görece daha düşük seviyelerde kalmakla birlikte, 2000'li yıllar sonrasında bu alanlarda da düzenli bir artış eğilimi dikkat çekmektedir. Beşeri bilimler alanında ise atıf sayılarının tüm yıllarda sınırlı düzeylerde seyrettiği, artışın diğer alanlara kıyasla daha zayıf olduğu anlaşılmaktadır. 2020 sonrasında tüm alanlarda atıf sayılarında eşzamanlı bir düşüş eğilimi görülmesinin, atıf için yeterli sürenin oluşmamasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Genel olarak şekil, Türkiye adresli yayınların atıf etkisinin zaman içinde alanlar arasında farklılaşarak arttığını ve bilim alanları arasında belirgin bir atıf yoğunluğu ayrışması bulunduğunu ortaya koymaktadır.

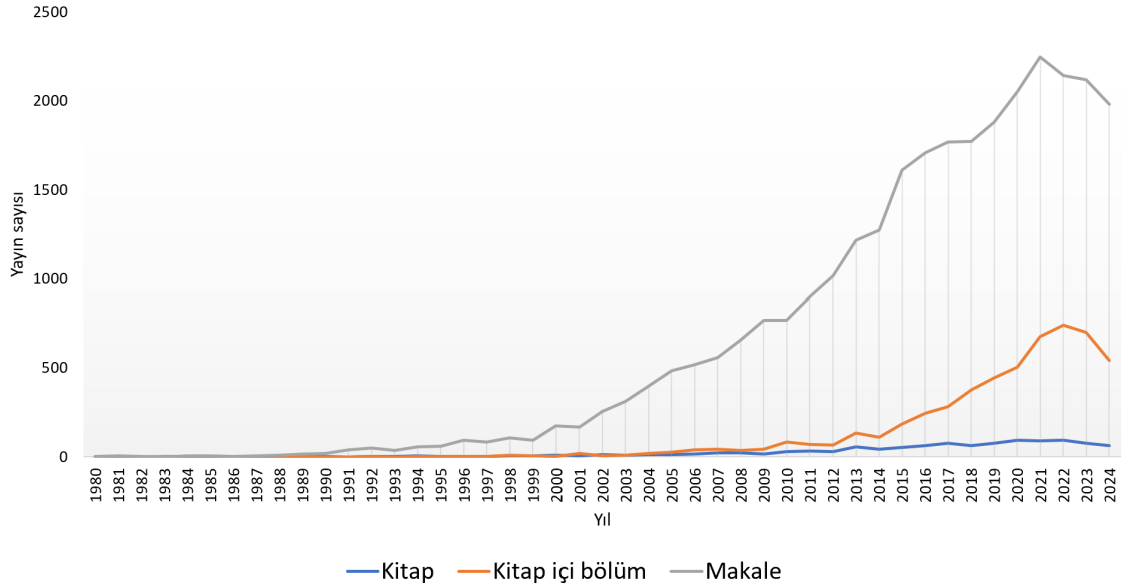
4.3.2. Makale, Kitap ve Kitap İçi Bölüm Üretimlerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Türkiye’de görev yapan akademisyenlerin YÖK Akademik Profilleri üzerinden elde edilen veriler kullanılarak makale, kitap ve kitap içi bölüm üretimleri incelenmektedir. WoS verilerine dayalı önceki analizlerden farklı olarak bu alt bölüm, uluslararası dizinlere girip girmediğine bakılmaksızın akademik üretimin ulusal düzeydeki görünümünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece, performans temelli değerlendirme ve teşvik sistemlerinin akademik çıktı türleri üzerindeki etkileri, daha geniş bir üretim evreni içinde ve çıktı türleri arasındaki dağılım dikkate alınarak değerlendirilmektedir

Bu değerlendirmede mutlak üretim sayılarına ek olarak akademisyen başına düşen üretim düzeyleri de esas alınmıştır. Türkiye’de yükseköğretim sisteminin özellikle 1990’lı yılların sonlarından itibaren hızlı biçimde genişlemesi; üniversite ve akademisyen sayısında yaşanan belirgin artış, zaman içinde ve disiplinler arasında yapılan doğrudan karşılaştırmaları metodolojik açıdan sorunlu hâle getirmektedir. Ayrıca temel alanlar arasında akademisyen sayıları bakımından yapısal büyüklük farklarının bulunması, mutlak üretim göstergelerinin yanıltıcı sonuçlar üretmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle makale, kitap ve özellikle kitap içi bölüm üretimleri, her yıl ve her temel alan için ilgili alandaki örnekleme yer alan akademisyen sayısına bölünerek normalize edilmiştir. Bu yaklaşım sayesinde akademisyen sayısındaki artıştan ve alanlar arası ölçek farklılıklarından kaynaklanan etkiler kontrol altına alınarak, akademisyen başına düşen üretim düzeyindeki değişimlerin zaman içindeki seyri daha sağlıklı ve karşılaştırılabilir biçimde izlenebilmiştir.

4.3.2.1. Makale, Kitap ve Kitap İçi Bölüm Artışının Genel Değerlendirmesi

YÖK profillerine göre örnekleme yer alan akademisyenlerin yıllara göre kitap, kitap içi bölüm ve makale sayılarının dağılımı Şekil 16’da gösterilmektedir.

Şekil 16. YÖK profillerine göre örnekleme yer alan akademisyenlerin yıllara göre kitap, kitap içi bölüm ve makale sayılarının dağılımı

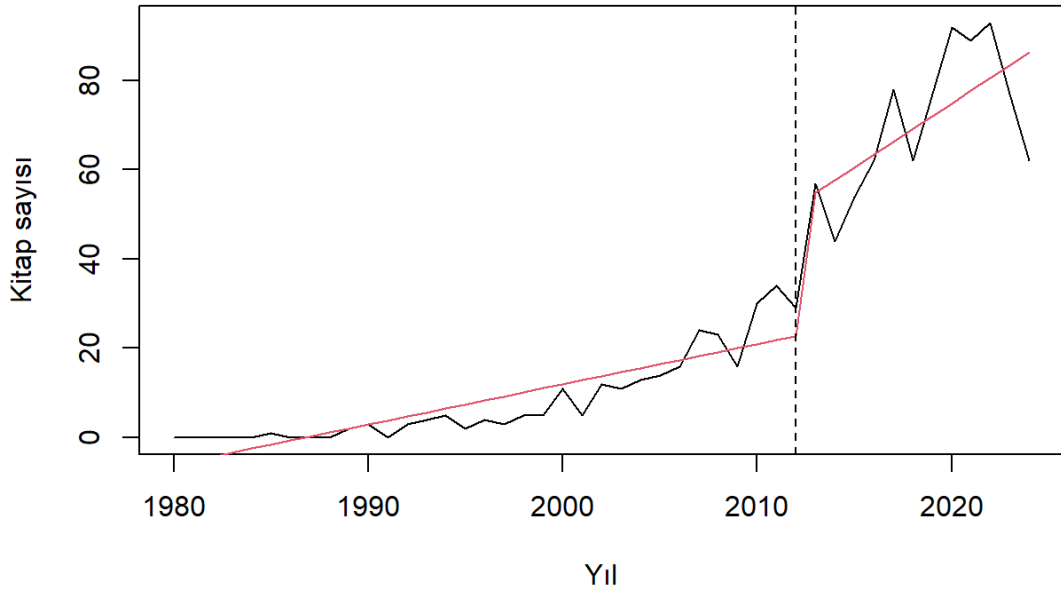
Tüm yayın türlerinde 2000’li yıllara kadar üretimin düşük düzeylerde seyrettiği görülmektedir. Yayın türleri arasında en yüksek üretim hacminin makalelerde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Makale sayıları, özellikle 2000’li yıllar boyunca istikrarlı biçimde artmış ve 2010’lu yılların ortalarından itibaren daha yüksek bir bantta seyretmiştir. Son yıllarda makale üretiminde sınırlı bir gerileme gözlenmekle birlikte, bu düşüş uzun dönemli artış eğilimini ortadan kaldıracak nitelikte değildir.

Kitap içi bölüm üretimi, 2010 yılına kadar sınırlı bir düzeyde kalmış ama özellikle 2010 sonrası dönemde belirgin bir ivme kazanmıştır. Bu artış, kitap içi bölümlerin akademik değerlendirme ve performans sistemleri içerisinde giderek daha görünür bir yayın türü hâline geldiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda kitap içi bölüm üretiminde de bir yavaşlama ve düşüş eğilimi dikkati çekmektedir.

Kitap üretimi ise diğer iki yayın türüne kıyasla daha düşük düzeylerde seyretmekle birlikte, uzun vadede istikrarlı ve sınırlı bir artış eğilimi sergilemektedir. Bu durum, kitap üretiminin akademik yayın ekosistemi içerisinde daha az tercih edildiğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, akademik üretim zaman içinde özellikle makale ve kitap içi bölüm türlerinde yoğun, kitap üretiminde ise daha düşük düzeyde artış göstermektedir. Son yıllarda ise tüm yayın türlerinde belirgin bir düşüş göstermektedir. Bu farklılaşma, yayın türlerinin akademik yükselme ve teşvik süreçleri içerisindeki ağırlık sınırlaması ile uyumlu bir görünüm sergilemektedir.

Yayın türlerine göre gözlenen bu uzun dönemli artış eğilimleri, üretim düzeylerinde yalnızca kademeli artışları değil, aynı zamanda belirli dönemlerde hızlanan ya da yavaşlayan eğilim değişimlerini de işaret etmektedir. Bu nedenle, kitap, kitap içi bölüm ve makale üretiminde zaman içinde ortaya çıkan olası yapısal kırılmaların istatistiksel olarak tespiti önem taşımaktadır. Bu bağlamda her bir yayın türü için Bai-Perron çoklu yapısal kırılma testi uygulanmıştır. İlk olarak kitaplar için yapılan Bai-Perron testi sonuçları Şekil 17’de sunulmaktadır.

Şekil 17. Kitaplar için Bai-Perron testi sonuçları

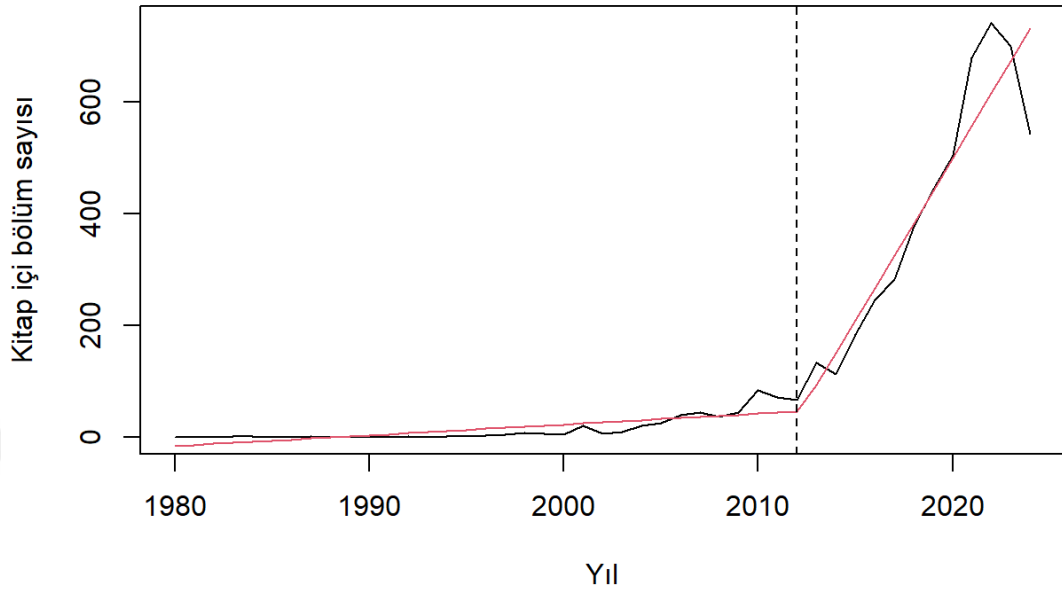
Kitap için Bai-Perron testi sonuçları, 2012 yılı itibarıyla kitap üretiminde istatistiksel olarak anlamlı bir yapısal kırılma bulunduğunu göstermektedir. Kırılma öncesi dönemde kitap sayısının görece düşük düzeylerde seyrettiği ve artış eğiliminin sınırlı olduğu; buna karşılık 2012 sonrasında kitap üretiminin hem düzey hem de artış hızı bakımından belirgin biçimde yükseldiği görülmektedir.

Kırılma sonrasında serinin eğiminde keskin bir yukarı yönlü değişim meydana geldiği; kitap üretiminin kısa süre içerisinde önceki dönemlere kıyasla daha yüksek bir bantta seyrettiği ve yıllar arasında dalgalanmakla birlikte genel artış eğilimini koruduğu gözlenmektedir. Özellikle 2012 sonrası dönemde kitap sayısındaki hızlı yükseliş, kitap türü akademik çıktının değerlendirme ve teşvik mekanizmaları içinde daha görünür ve işlevsel bir konuma yerleştiğine işaret etmektedir. Bu artışın yalnızca kitap üretimine yönelik doğrudan bir teşvik etkisiyle açıklanması yeterli değildir. Tezin üçüncü bölümünde ortaya konulduğu üzere, 2016 yılı itibari ile tezlerden üretilen yayınların doçentlik puanlamasına dahil edilmesi bu ivmelenmenin bir nedeni olabilir. Bununla birlikte 2015 sonrasında doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde yayın ve atıf temelli performans ölçütlerinin güçlenmesi, özellikle makale üretimi üzerinde artan bir rekabet ve yoğunlaşma baskısı yaratmıştır. Bu bağlamda, kitap üretimindeki artışın bir bölümünün, belirli akademik alanlarda makale üretiminin zorlaşması ya da doygunluğa ulaşması karşısında kitap gibi alternatif çıktı türlerine yönelimin artmasıyla ilişkili olduğu değerlendirilebilir.

Öte yandan, 2010'lu yılların başından itibaren uluslararası literatürde (Beall, 2012) ve akademik kamuoyunda, düşük editoryal standartlara sahip yayınevleri ve yağmacı olarak tanımlanan kitap yayıncılığı pratiklerine yönelik eleştirilerin belirgin biçimde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu tartışmaların, kitap üretiminde 2012 sonrası dönemde gözlenen yapısal kırılma ile zamanlama açısından örtüşmesi dikkat çekicidir. Nitekim bu dönem, kitap üretiminde niceliksel artışın hızlandığı bir evre olmasının yanı sıra, kitap temelli akademik üretiminde şaibeli yayıncılık pratiklerine ilişkin eleştirel sorgulamaların da ilk kez yoğun biçimde gündeme geldiği bir zaman dilimini ifade etmektedir.

Serinin son yıllarında gözlenen sınırlı düşümlere rağmen, genel eğilim kitap üretiminin 2012 sonrasında yapısal olarak farklı bir rejime geçtiğini göstermektedir. Bu tarih, kitap üretimi açısından niceliksel genişlemenin hızlandığı kritik bir eşik olarak öne çıkarken, kitap türü akademik çıktının akademik performans ve değerlendirme sistemleri içindeki konumunun da daha belirgin ve stratejik bir nitelik kazandığına işaret etmektedir. Şekil 18 ise kitap içi

bölümler için gerçekleştirilen Bai-Perron testi sonuçlarını göstermektedir. Kitaplarda olduğu gibi kitap içi bölümlerde de aynı yılda kırılma tespit edilmiştir.

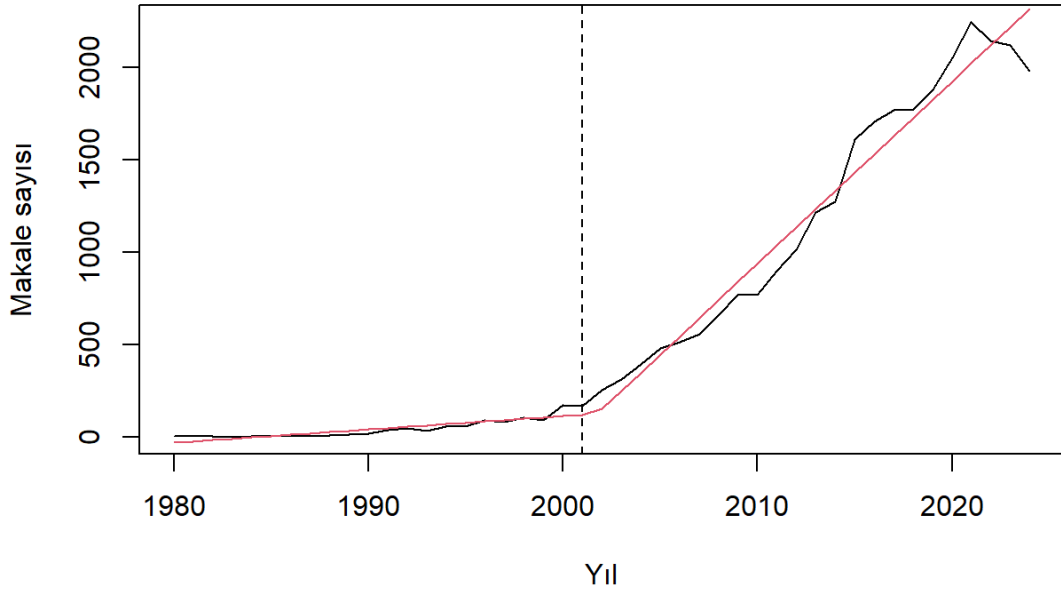

Şekil 18. Kitap içi bölümler için Bai-Perron testi sonuçları

Kitap içi bölüm üretiminde zaman içinde meydana gelen yapısal değişimleri belirlemek amacıyla uygulanan Bai-Perron testi sonuçları, seride istatistiksel olarak anlamlı tek kırılma noktasının 2012 yılında ortaya çıktığını göstermektedir. Kırılma öncesi dönemde (1980-2011), kitap içi bölüm üretiminin düşük düzeylerde ve sınırlı bir artış eğilimiyle seyrettiği; yıllar itibarıyla artışın görece yavaş ve istikrarlı olduğu görülmektedir. Buna karşılık, 2012 sonrasında serinin hem düzeyinde hem de eğiminde belirgin bir değişim meydana gelmiş; kitap içi bölüm sayısının kısa süre içerisinde hızlı bir artış eğilimine girdiği görülmüştür. Kırılma sonrasındaki dönemde, kitap içi bölüm üretiminin önceki yıllara kıyasla çok daha yüksek bir bantta seyrettiği ve artış hızının belirgin biçimde ivmelendiği anlaşılmaktadır. Bu durum, kitap içi bölümlerin akademik performans değerlendirme sistemleri içerisinde daha görünür ve stratejik bir çıktı türü haline geldiğine işaret etmektedir. Nitekim 2012 sonrası dönemde, kitap içi bölüm üretimindeki niceliksel genişlemenin süreklilik kazanması, bu yayın türünün akademik teşvik ve yükselme süreçlerinde artan ağırlığıyla uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Bununla birlikte, son yıllarda kitap içi bölüm üretiminde sınırlı düşüş eğilimi gözlenmektedir. Her ne kadar bu düşüş Bai-Perron testi

kapsamında ayrı bir yapısal kırılma olarak istatistiksel anlamlılık düzeyine ulaşmamış olsa da, eğilim düzeyindeki bu değişim dikkate değerdir. Bu durum, doçentlik kriterlerinde kitap-ıç i bölümlere ilişkin yapılan değişiklikler ve getirilen sınırlamalarla ilişkili olabilecek bir doygunluk ya da uyum sürecine işaret etmektedir.

Kitap iç i bölümlerde gözlenen bu yapısal değişimlerin ardından, akademik üretimin bir diğer temel çıktısı olan makalelere ilişkin eğilimler de Bai-Perron testi ile ayrıca incelenmiştir. Bu kapsamda makaleler için gerçekleştirilen Bai-Perron testi sonuçları Şekil 19’da sunulmaktadır.

Şekil 19. Makaleler için Bai-Perron testi sonuçları

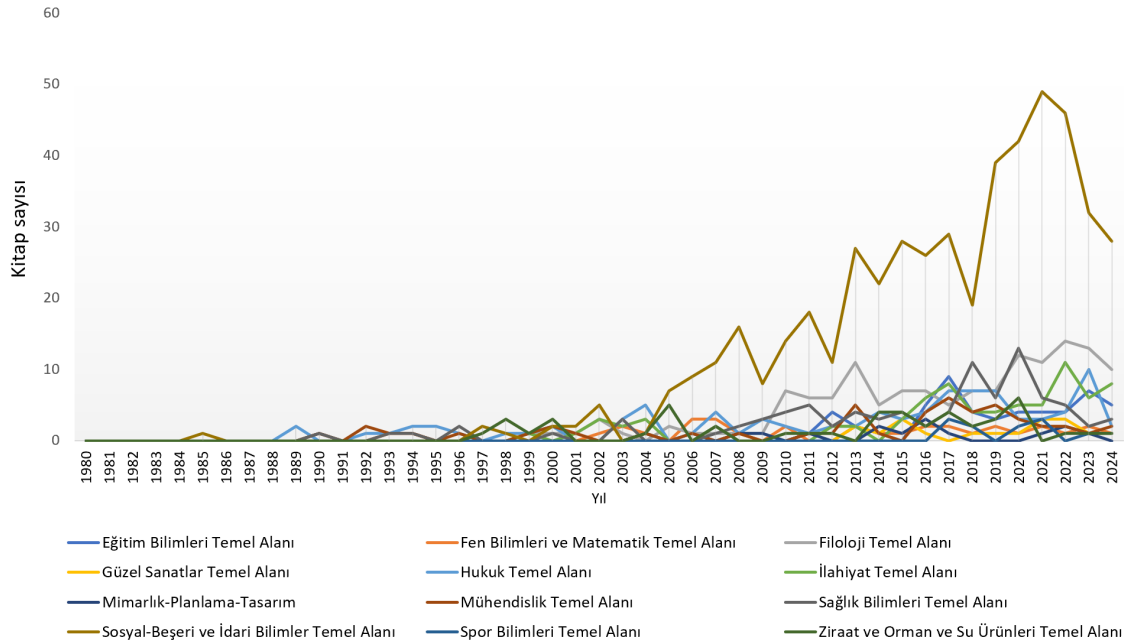
Makaleler için gerçekleştirilen Bai-Perron yapısal kırılma analizi, 2001 yılı itibarıyla makale üretiminde istatistiksel olarak anlamlı bir kırılıma işaret etmektedir. Sonuçlar makale sayısının yalnızca düzeyinde değil, artış hızında da belirgin bir yükselişin başladığını; başka bir ifadeyle, makale üretiminin düşük ve yavaş artış gösteren bir yapıdan, sürekli ve hızlanan bir büyüme eğilimine geçtiğini göstermektedir. 2001 öncesi dönemde makale sayılarının sınırlı ve durağan bir seyir izlediği, 2001 sonrasında ise üretimin daha yüksek bir bantta ve istikrarlı bir artış eğilimiyle devam ettiği gözlenmektedir.

Bu dönüşümün, tekil bir politika müdahalesiyle açıklanması yerine, yükseköğretim sisteminde eş zamanlı olarak yaşanan kurumsal ve yapısal değişimlerle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle 2000'li yılların başından itibaren Türkiye'de üniversite ve akademisyen sayısındaki hızlı artış, WoS kapsamının genişlemesi ve uluslararası yayıncılığa yönelimin güçlenmesi, makale üretimindeki bu sıçramayı besleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, performans değerlendirme sistemlerinde metrik temelli ölçüm anlayışının benimsenmesi; uluslararası yayın yapma yöneliminin güçlenmesine ve WoS odaklı bir performans baskısının oluşmasına yol açmış, bu durum ise değerlendirme sistemlerine daha hızlı yanıt verebilen bir çıktı türü olarak makale üretimini belirgin biçimde etkilemiştir. Bu çerçevede 2001 yılı, makale üretiminin sistematik ve ölçeklenebilir bir akademik faaliyet hâline gelmeye başladığı kritik bir eşik olarak değerlendirilebilir.

Analizler, WoS kaynaklı akademik üretimde gözlenen artışın bütüncül düzeyde belirgin bir yapısal dönüşüme işaret ettiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu dönüşümün tüm bilim alanlarında homojen biçimde gerçekleştiğini varsaymak mümkün değildir. Akademik üretimin disiplinlere özgü yayın kültürleri, değerlendirme ölçütleri ve üretim döngüleri dikkate alındığında, makale, kitap ve kitap içi bölüm türlerindeki artışların alanlara göre farklılaşması beklenmektedir. Bu nedenle bir sonraki aşamada, akademisyenlerin farklı çıktı türlerindeki üretimleri YÖK temel alanları çerçevesinde ele alınarak, niceliksel artışların alanlar arasında nasıl dağıldığı ve zaman içerisinde nasıl bir değişim sergilediği ayrıntılı biçimde incelenmektedir.

4.3.2.2. Alan Bazlı Değerlendirmeler

Bu alt bölümde, YÖK Akademik Profilleri verileri kullanılarak akademisyenlerin kitap, kitap içi bölüm ve makale üretimleri bilim alanları temelinde incelenmektedir. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde kitap üretimi Şekil 20'de gösterilmektedir.

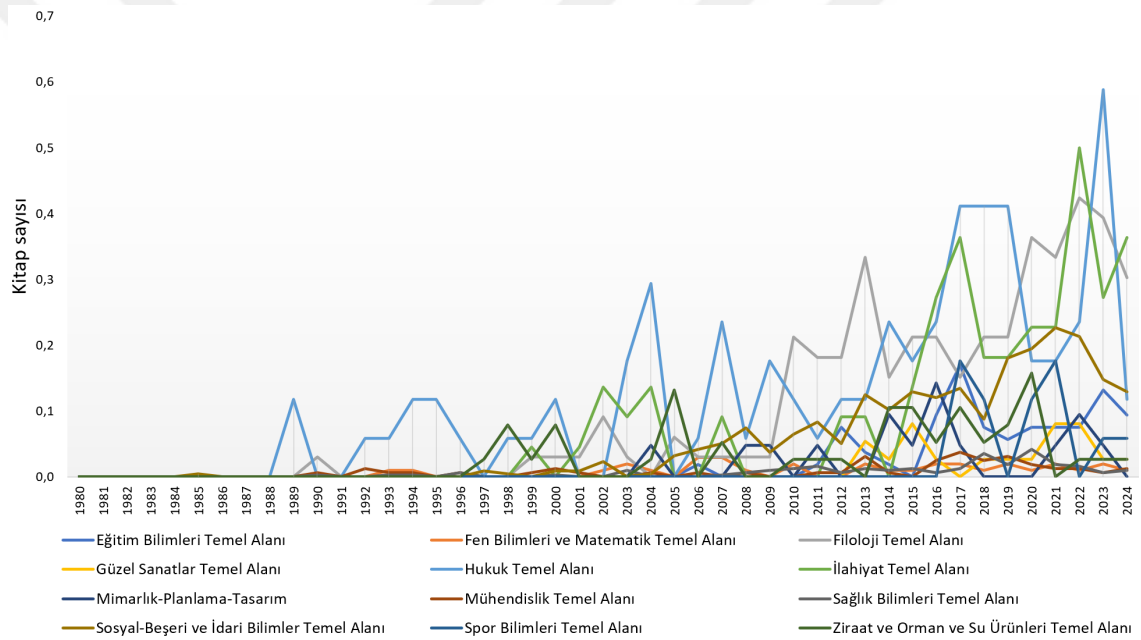

Şekil 20. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde kitap üretimi

Bulgular, 1980'li ve 1990'lı yıllarda tüm alanlarda kitap sayılarının oldukça sınırlı düzeylerde seyrettiğini, 2000'li yılların ortalarından itibaren ise alanlar arasında farklılaşan bir artış eğiliminin ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle Sosyal-Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı, diğer alanlardan belirgin biçimde ayrılarak kitap üretiminin en yoğun olduğu alan olarak öne çıkmakta; 2010 sonrasında bu alanda kitap sayılarında hızlı ve dalgalı bir artış gözlenmektedir. Sağlık Bilimleri, Filoloji, İlahiyat ve Hukuk temel alanlarında kitap üretimi daha sınırlı olmakla birlikte, 2010'lu yıllar boyunca kademeli bir yükseliş eğilimi dikkat çekmektedir. Buna karşılık Fen Bilimleri ve Matematik, Mühendislik, Spor Bilimleri, Güzel Sanatlar ile Mimarlık-Planlama-Tasarım alanlarında kitap sayılarının tüm dönem boyunca görece düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir. Genel olarak grafik, kitap üretiminin bilim alanları arasında homojen dağılmadığını, özellikle sosyal ve beşeri alanlarda yoğunlaştığını ve alanlara özgü yayın pratiklerinin kitap üretiminde belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Toplam kitap sayıları üzerinden yapılan bu değerlendirme, bilim alanları arasındaki genel üretim eğilimlerini ve kitap temelli akademik üretimin hangi

alanlarda yoğunlaştığını ortaya koymakla birlikte, alanlar arasındaki akademisyen sayısı farklılıklarını dikkate almamaktadır. Bu nedenle, kitap üretimindeki artışların yalnızca mutlak değerler üzerinden yorumlanması, özellikle akademik kadro büyüklükleri farklı olan alanlar arasında karşılaştırmalı değerlendirmeleri sınırlı kılabilir. Bu noktada, kitap üretiminin akademisyen sayısına göre normalize edilmesi, alanlar arası karşılaştırmaları daha sağlıklı bir zemine oturtmakta ve üretim yoğunluğunu bireysel düzeyde görünür hâle getirmektedir. Bu kapsamda YÖK temel alanları itibarıyla akademisyen sayısına göre normalize edilmiş kitap üretiminin 1980-2024 döneminde yıllara göre dağılımı Şekil 21’de gösterilmektedir.

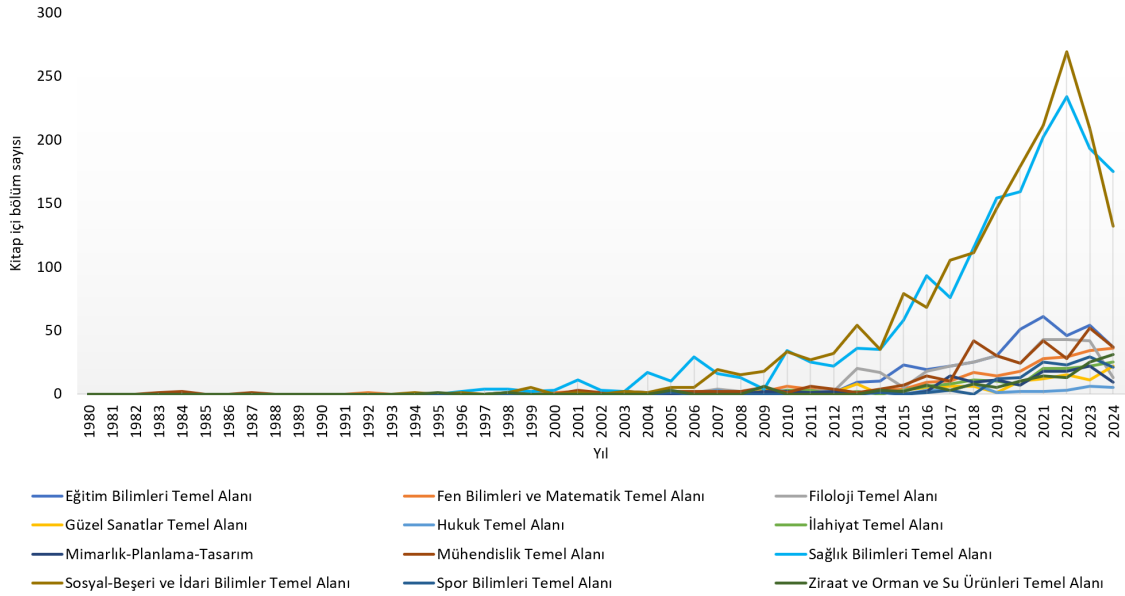

Şekil 21. Yıllar içinde akademisyen başına düşen kitap üretimi

YÖK temel alanları itibarıyla akademisyen sayısına göre normalize edilmiş kitap üretiminin yıllar içindeki dağılımı, disiplinler arasında belirgin farklılıklar olduğunu göstermektedir. 2000’li yılların ortalarına kadar akademisyen başına düşen kitap sayısı oldukça düşük seviyelerde seyretmiş ve üretim sınırlı kalmış; bu tarihten itibaren ise alanlar arasında farklılaşan bir artış eğilimi ortaya çıkmıştır. 2010 sonrası dönemde bazı alanlarda belirgin dalgalanmalar ve kısa süreli sıçramalar gözlenmekle birlikte, genel eğilim akademisyen başına kitap üretiminin özellikle sosyal ve beşeri alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Kitap temelli akademik

Üretim zellikle Hukuk, İlahiyat, Filoloji ile Sosyal ve Beşeri Bilimler alanlarında yoğunlaşmış, buna karşılık Fen Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji ile Sağlık Bilimleri alanlarında akademisyen başına düşen kitap üretimi görece düşük düzeylerde seyretmiştir. Bu durum, disiplinlerin akademik üretim pratiklerindeki yapısal farklılıklarla yakından ilişkilidir. Nitekim Türkiye adresli WoS yayınları üzerinden yapılan bibliyometrik analizler, sosyal ve beşeri bilimlerde kitap, kitap bölümü ve kitap incelemesi gibi yayın türlerinin akademik üretimde önemli bir yer tuttuğunu; buna karşılık fen ve mühendislik bilimlerinde dergi makalesinin baskın çıktı türü olduğunu göstermektedir (Taşkın ve Doğan, 2013). Öte yandan, uluslararası atıf dizinlerine dayalı değerlendirme sistemlerinin büyük ölçüde makale merkezli bir yapıya sahip olması, kitap temelli üretimin görünürlüğünü sınırlamakta ve özellikle beşeri bilimlerdeki akademik üretim desenlerinin nicel performans göstergeleriyle tam olarak temsil edilememesine yol açmaktadır. Bu durum, beşeri bilimlerin araştırma değerlendirme sistemlerinde diğer alanlara kıyasla yapısal olarak dezavantajlı bir konumda yer aldığını ortaya koyan çalışmalarla da örtüşmektedir (Doğan ve Taşkın, 2020). Bu bulgular, kitap temelli akademik üretimin alanlara özgü yayın pratikleriyle yakından ilişkili olduğunu ve akademisyen sayısına göre normalize edildiğinde dahi disiplinler arası belirgin farklılıkların sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Kitap retiminde gözlenen alanlara özgü farklılaşma, kitap üretimiyle doğrudan ilişkili olan kitap içi bölüm üretiminin de benzer örüntüler açısından incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, kitap içi bölüm üretiminin yıllar içindeki seyri ayrıca ele alınmaktadır. Kitap içi bölüm sayılarının 1980-2024 döneminde yıllara göre dağılımı şekil 22’de gösterilmektedir.

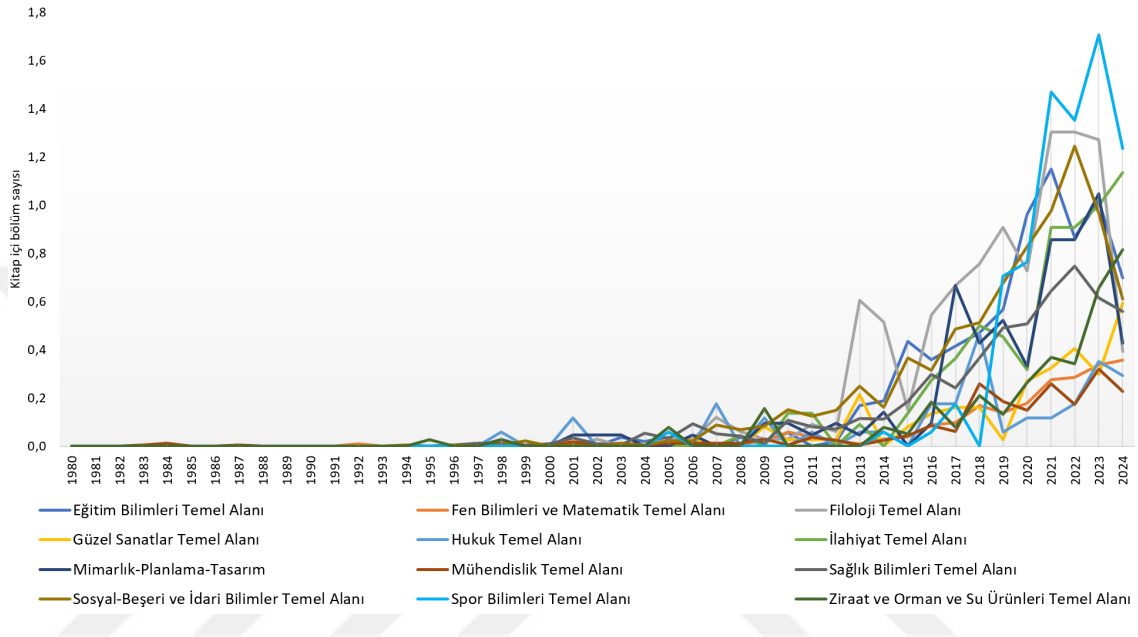

Şekil 22. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde kitap içi bölüm üretimi

Kitap içi bölüm üretiminin 2000’li yıllar öncesi tüm temel alanlarda sınırlı düzeylerde kaldığı, 2000’li yılların ortalarından itibaren ise bazı alanlarda üretim düzeylerinin belirgin biçimde yükselmeye başladığı görülmektedir. Sosyal-Bişeri ve İdari Bilimler temel alanının, kitap içi bölüm üretimi açısından diğer alanlardan açık biçimde ayrıştığı, 2015 yılı sonrasında bu alanda üretimin hem hızlandığı hem de toplam hacim içinde ağırlık kazandığı görülmektedir. Benzer bir eğilim Sağlık Bilimleri temel alanında da izlenmekte ve bu iki alanın kitap içi bölüm üretiminde öne çıkan alanlar olduğu görülmektedir. Eğitim Bilimleri, Mühendislik, Filoloji, Fen Bilimleri ve Matematik ile İlahiyat temel alanlarında kitap içi bölüm sayıları daha sınırlı olmakla birlikte, özellikle 2015 sonrası dönemde kademeli bir artış eğilimi göstermektedir. Buna karşılık İlahiyat, Güzel Sanatlar, Spor Bilimleri ile Ziraat, Orman ve Su Ürünleri temel alanlarında kitap içi bölüm üretimi diğer alanlara göre düşük düzeylerde kalmış, en düşük üretim düzeyi ise Hukuk temel alanında görülmektedir. Genel olarak kitap içi bölüm üretiminin bilim alanları arasında homojen dağılmadığı, özellikle Sosyal, Bişeri ve Sağlık alanlarında yoğunlaştığı ve alanlara özgü yayın pratiklerinin bu üretim biçiminde belirleyici rol oynadığı görülmektedir.

Bu betimleyici bulgular, kitap içi bölüm üretiminin mutlak düzeylerde alanlar arasında belirgin farklılıklar sergilediğini ortaya koymakla birlikte, söz konusu

farklılıkların ne ölçüde akademisyen sayısındaki artıştan ya da alanların yapısal büyüklüklerinden kaynaklandığını ayırt etmeyi güçleştirmektedir. Bu nedenle örneklemdaki akademisyen sayısına göre normalize edilmiş YÖK temel alanları bazında kitap içi bölüm üretiminin 1980-2024 döneminde yıllara göre dağılımı Şekil 23'te gösterilmektedir.

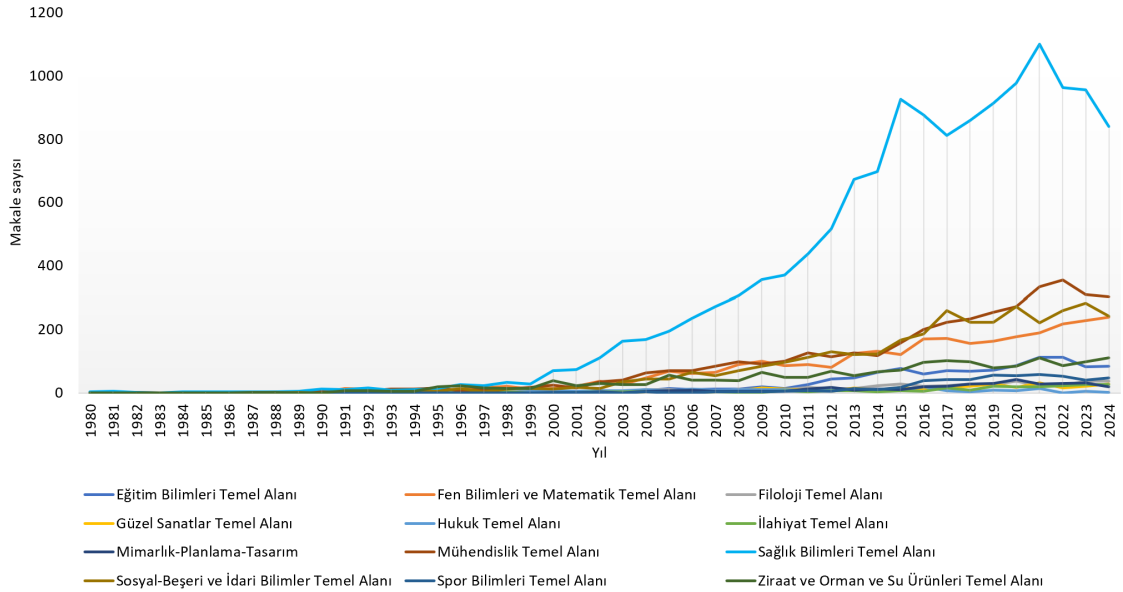
Şekil 23. Yıllar içinde akademisyen başına düşen kitap içi bölüm üretimi

Akademisyen sayısına göre normalize edilmiş kitap içi bölüm üretiminin uzun dönemli seyri, alanlar arasında belirgin bir ayrışma olduğunu göstermektedir. 1980'li ve 1990'lı yıllarda tüm temel alanlarda akademisyen başına düşen üretimin oldukça düşük ve yatay bir seyir izlediği, bu dönemde kitap içi bölüm üretiminin akademik performans açısından ikincil bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

2000'li yılların ortalarından itibaren ise bazı alanlarda üretimin yalnızca artmakla kalmadığı, aynı zamanda dalgalı ve ivmelenen bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Sosyal-Beşeri ve İdari Bilimler, Filoloji, Eğitim Bilimleri ve İlahiyat temel alanlarında akademisyen başına düşen kitap içi bölüm üretiminin diğer alanlara kıyasla daha yüksek değerlere ulaştığı, bu artışın özellikle 2015 sonrası dönemde hızlandığı görülmektedir. Bu durum, kitap içi bölüm üretiminin söz konusu alanlarda daha yerleşik ve işlevsel bir akademik çıktı biçimi olarak

konumlandığını düşündürmektedir. Buna karşılık Fen Bilimleri ve Matematik, Mühendislik, Güzel Sanatlar, Hukuk ile Ziraat, Orman ve Su Ürünleri temel alanlarında kitap içi bölüm üretiminin akademisyen başına düşen düzeyinin görece sınırlı bir artış sergilediği görülmektedir. Spor Bilimleri temel alanında 2019 yılı itibariyle dikkat çekici sıçrama yaşandığı ve 2021 sonrasında diğer alanlara kıyasla en yüksek değerlere ulaşıldığı; ancak bu artışın istikrarlı bir eğilimden ziyade dönemsel bir yoğunlaşmaya işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 2024 yılında tüm temel alanlarda gözlenen düşüş, kitap içi bölüm üretiminin genel olarak dalgalı ve kırılgan bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Genel olarak Şekil 21, kitap içi bölüm üretiminin akademisyen sayısına göre normalize edildiğinde dahi bilim alanları arasında belirgin farklılıklar bulunduğunu ve özellikle filoloji ile sosyal ve beşeri alanlarda daha yoğun artışların gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Kitap içi bölüm üretiminin akademisyen sayısına göre normalize edilmiş görünümü, akademik çıktı türlerinin disiplinlere göre farklılaşan rollerini ve üretim pratiklerindeki yapısal ayrışmaları ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, akademik değerlendirme sistemlerinde merkezi bir konuma sahip olan makale üretiminin zaman içindeki seyrinin ayrıca ele alınması, alanlar arası üretim yoğunluklarının ve çıktı türleri arasındaki dengenin daha bütüncül biçimde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu çerçevede, YÖK temel alanlarına göre Türkiye’de üretilen makale sayısının 1980-2024 döneminde yıllar içindeki değişimi Şekil 24’te gösterilmektedir.

Şekil 24. YÖK temel alanlarına göre yıllar içinde makale üretimi

Tüm temel alanlarda makale üretiminin özellikle 2000'li yılların başından itibaren belirgin biçimde arttığı, artışın 2010 sonrası dönemde hızlandığı görülmektedir. Sağlık Bilimleri temel alanı, incelenen dönem boyunca açık ara en yüksek makale üretimine sahip alan olarak öne çıkmakta; bu alandaki üretimin 2000'li yılların ortasından itibaren ivmelenerek 2020'li yılların başında tarihsel zirve düzeylerine ulaştığı gözlenmektedir. Mühendislik ile Fen Bilimleri ve Matematik temel alanları, Sağlık Bilimlerini izleyen ikinci grup alanlar olarak, özellikle 2015 sonrası dönemde istikrarlı bir artış eğilimi sergilemektedir. Sosyal-Beşeri ve İdari Bilimler alanında makale üretiminin 2000 sonrası dönemde düzenli biçimde yükseldiği, ancak Fen ve Sağlık Bilimlerine kıyasla daha sınırlı düzeylerde kaldığı anlaşılmaktadır. Eğitim Bilimleri, Hukuk, Mimarlık ve Spor Bilimleri temel alanlarında ise makale üretiminin görece düşük hacimlerde seyrettiği, buna karşın 2010 sonrasında bu alanlarda da artış eğiliminin belirginleştiği görülmektedir. 2021 yılından sonra alanlarda gözlenen kısmi düşüşe rağmen, Ziraat ve Fen Bilimleri gibi alanların dirençli bir duruş sergilediği ve artışı sürdürdüğü görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, makale üretiminin alanlar arasında belirgin bir yoğunlaşma gösterdiği ve özellikle Sağlık, Mühendislik ve Fen Bilimleri ekseninde şekillendiği açık biçimde izlenmektedir (bkz. Şekil 24).

gösterdiği, ancak bu artışın hızının ve düzeyinin temel alanlar arasında belirgin biçimde farklılaştığı anlaşılmaktadır.

4.4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin akademik üretim üzerindeki somut etkileri, uzun dönemli bibliyometrik veriler ve yapısal kırılma analizleri aracılığıyla değerlendirilmiştir. Dördüncü bölüm, önceki bölümlerde ortaya konulan politika dönüşümlerini ve ölçme değerlendirme mantığını, bu dönüşümlerin somut akademik üretime nasıl yansıdığı sorusu etrafında sınamaktadır. Bu yönüyle bölüm, üçüncü bölümde politika belgeleri üzerinden tespit edilen ölçme değerlendirme mantığındaki dönüşümlerin, akademik üretim davranışlarında karşılık bulup bulmadığını test eden tamamlayıcı bir analiz niteliği taşımaktadır.

Elde edilen bulgular, WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın üretimi ve atıf performansının zaman içerisinde belirli dönemlerde istatistiksel olarak anlamlı yapısal kırılmalar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 2000'li yılların başı ve 2010'lu yılların ortalarına denk gelen kırılma noktaları, akademik üretimin hem düzeyinde hem de artış hızında belirgin değişimlere işaret etmektedir. Bu dönemler, üçüncü bölümde gösterilen doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde performans ölçütlerinin yoğunlaştırıldığı, puanlama yapılarının ayrıntılandırıldığı ve metrik temelli değerlendirme yaklaşımının belirgin biçimde güçlendiği düzenlemelerle kısmen örtüşmektedir. Bu bulgu, *WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın ve atıf sayılarında zaman içerisinde istatistiksel olarak anlamlı yapısal kırılmalar vardır* şeklinde formüle edilen birinci alt hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Ancak tespit edilen bu yapısal kırılmaların, tekil bir doçentlik ya da akademik teşvik düzenlemesinin doğrudan ve tek başına sonucu olarak yorumlanması mümkün değildir. Bulgular, akademik üretimde gözlenen dönüşümlerin; üniversite ve akademisyen sayısındaki artış, araştırma fon politikaları,

performans temelli değerlendirme araçları ve uluslararası yayıncılık dinamikleri gibi çok etkenli bir yapı içerisinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, üçüncü bölümde vurgulanan politika değişikliklerinin sık, parçalı ve bütüncül bir etki analizi yapılmaksızın hayata geçirilmiş olmasıyla uyumlu bir görünüm sergilemektedir. Bu bağlamda, yayın ve atıf göstergelerinde tespit edilen yapısal kırılmaların doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişiklikleriyle ilişkili olduğu yönündeki dördüncü alt hipotez bulgularla desteklenmektedir. Bununla birlikte, gözlenen değişimler tek bir politika müdahalesine indirgenemeyecek ölçüde çok etkenli bir dinamik sergilemektedir.

Makale, kitap ve kitap içi bölüm üretimlerinin birlikte değerlendirilmesi, politika değişikliklerinin çıktı türlerine göre farklılaşan etkiler ürettiğini göstermektedir. Makale üretiminin özellikle performans ve metrik odaklı düzenlemelere daha hızlı ve belirgin bir tepki verdiği; buna karşılık kitap ve kitap içi bölüm üretiminin daha yavaş, dalgalı ve alan bağımlı bir seyir izlediği görülmektedir. Bu bulgu, üçüncü bölümde doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde makale temelli yayınların merkezî bir değerlendirme ölçütü hâline geldiği, kitap ve kitap içi bölüm gibi çıktı türlerinin ise ikincil konuma itildiği yönündeki politika tespitleriyle doğrudan örtüşmektedir. Bu sonuç, *örneklem grubunun yıllara göre makale, kitap ve kitap içi bölüm üretimlerinde anlamlı yapısal kırılmalar vardır* şeklinde ifade edilen üçüncü alt hipotezin doğrulandığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda performans ölçme değerlendirme sistemlerinde makale temelli göstergelerin baskınlaşmasının akademik üretimin yönünü belirlediğini göstermektedir.

Alan bazlı analizler, politika değişikliklerinin bilim alanları üzerinde homojen bir etki üretmediğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Doğa bilimleri, mühendislik ve tıp-sağlık bilimlerinde yayın ve atıf göstergeleri daha erken ve daha güçlü kırılmalar sergilerken; sosyal bilimler ve beşeri bilimler gibi alanlarda bu etkilerin daha sınırlı ve gecikmeli olduğu görülmektedir. Bu durum, üçüncü bölümde politika belgeleri üzerinden tespit edilen tek tip performans ölçütlerinin disiplinler arası farklılıkları yeterince gözetmediği ve alanlara özgü yayın pratikleriyle uyumsuzluklar yarattığı yönündeki değerlendirmeleri nicel olarak desteklemektedir. Bu bulgu, *WoS'ta dizinlenen Türkiye adresli bilimsel yayın ve*

atıf sayılarında OECD temel alanlarına göre farklılıklar vardır şeklinde tanımlanan ikinci alt hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Akademisyen başına düşen yayın ve atıf göstergeleri üzerinden yapılan normalizasyon analizleri, akademik üretimdeki artışların önemli bir bölümünün sistemin niceliksel genişlemesiyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Toplam yayın sayılarındaki artışa karşın, kişi başına düşen üretimin bazı dönemlerde yataylaştığı ya da sınırlı artış gösterdiği gözlenmiştir. Bu durum, performans odaklı değerlendirme ve teşvik sistemlerinin akademik üretim ve atıf performansı üzerinde anlamlı etkiler yarattığını, ancak bu etkilerin sürdürülebilir ve dengeli bir nitelik artışı üretmediğini göstermektedir.

Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, *Türkiye’de uygulanan performans odaklı araştırma değerlendirme ve teşvik sistemlerinin akademisyenlerin yayın üretim örüntülerini ve atıf performanslarını zaman içerisinde anlamlı biçimde etkilediği* şeklinde formüle edilen ana hipotezin doğrulandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu etkinin çıktısı türlerine, bilim alanlarına ve dönemlere göre farklılaşan bir yapı sergilediği; tek boyutlu ve doğrusal bir etki mekanizması üretmediği görülmektedir. Aynı zamanda bu etki, üçüncü bölümde ortaya konulduğu üzere, politika tasarımındaki metrik yoğunlaşma, sık revizyonlar ve alan farklılıklarını gözlemleyen yapı nedeniyle, bütüncül ve sürdürülebilir bir nitelik artışı sağlamadığı tespiti ile uyumludur.

Sonuç olarak bu bölüm, Türkiye yükseköğretim sisteminde doçentlik ve akademik teşvik odaklı politika değişikliklerinin akademik üretimde ölçülebilir dönüşümler yarattığını; ancak bu dönüşümlerin çok etkenli, alan bağımlı ve sınırlı sürdürülebilirlik özellikleri taşıdığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, ikinci ve üçüncü bölümlerde geliştirilen değerlendirmeleri nicel olarak desteklemekte ve araştırma soruları ile hipotezler arasında yüksek düzeyde tutarlı bir sonuç çerçevesi sunmaktadır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇ

Bu tez, yükseköğretimde araştırma değerlendirme politikalarının akademik üretim üzerindeki etkilerini bütüncül ve ampirik biçimde ele alarak, literatürde çoğu zaman birbirinden bağımsız incelenen fonlama, yükseltme ve teşvik mekanizmalarını tek bir analitik çerçevede bir araya getirmesi bakımından özgün bir katkı sunmaktadır. Politika belgelerinin nitel çözümlemesini uzun dönemli bibliyometrik veriler ve yapısal kırılma analizleriyle birleştiren karma yöntem yaklaşımı sayesinde, araştırma değerlendirme sistemlerinin yalnızca tasarımı değil, fiilî sonuçlarını da eş zamanlı olarak inceleyen nadir çalışmalardan biri olma niteliği taşımaktadır.

Bu bağlamda tez, Türkiye’de yükseköğretim ve araştırma ekosistemini şekillendiren üç temel politika alanında araştırma fon programları, doçentlik sistemi ve akademik teşvik sisteminde zaman içerisinde gerçekleştirilen düzenlemelerin akademik üretim, etki ve araştırmacı davranışları üzerindeki yansımalarını çok katmanlı bir analitik çerçeve içinde incelemiştir. Çalışma, politika değişikliklerini yalnızca normatif ve mevzuata dayalı dönüşümler olarak değil; akademik üretimin yapısını, yönünü ve ritmini dönüştüren kurumsal müdahaleler olarak ele alması bakımından bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Elde edilen temel bulgular, Türkiye’deki akademik performans değerlendirme sisteminin giderek daha fazla metrik odaklı ve performans temelli bir yapıya evrildiğini, ancak bu dönüşümün her zaman niteliksel bir iyileşmeyle eş zamanlı ilerlemediğini göstermektedir.

İkinci bölümde, TÜBİTAK tarafından sağlanan araştırma fonlarının Türkiye’de akademik yayın üretimini artırıcı bir etki yarattığını, ancak bu etkinin sınırlı, dönemsel ve disiplinler arasında dengesiz bir yapı sergilediğini göstermektedir. Özellikle 2005-2015 döneminde fon destekli yayınlarda belirgin bir artış gözlenmiş; 2015 sonrasında ise fon politikalarının öncelikli ve seçici alanlara

yönelmesiyle birlikte bu artış hız kesmiştir. TÜBİTAK destekli yayınların toplam yayınlar ve atıf performansı içerisindeki payının düşük kalması, fon mekanizmalarının akademik üretkenliği sistem geneline yayacak ölçüde etkili olmadığını göstermektedir. Bu durum, fon politikalarındaki değişimlerin yayın sayıları üzerinde ivmelenme yaratsa da, bu etkinin sürdürülebilir bir yapı sunmadığını kanıtlamaktadır. Atıf göstergeleri, fon desteklerinin kısa vadede niceliksel üretimi teşvik edebildiğini; ancak uzun vadeli akademik etki ve uluslararası görünürlük üzerinde sınırlı bir karşılık ürettiğini göstermektedir. Disiplinler arası dağılım açısından elde edilen bulgular ise, TÜBİTAK fon politikalarının alanlar arasında belirgin bir dengesizlik ürettiğini göstermektedir. Fen, mühendislik ve sağlık bilimlerinin yayın üretimini daha güçlü biçimde desteklediği; sosyal ve beşerî bilimlerde ise fon erişiminin sınırlılığı nedeniyle daha zayıf bir etki yarattığı anlaşılmaktadır. Bu durum, fon politikalarının mevcut haliyle belirli disiplinlerde yayın üretimini güçlendirirken, diğer alanlarda yapısal bir dezavantaj yarattığını göstermektedir. Bu dengesizlik, sosyal ve beşeri bilimlerin araştırma pratiklerinin proje temelli fonlama mantığıyla tam olarak örtüşmemesinden kaynaklanan yapısal bir soruna işaret etmektedir. Açık erişim açısından bakıldığında, 2013 yılına kadar TÜBİTAK destekli yayınların açık erişim oranı Türkiye genelindeki yayınlarla benzer düzeydeyken, bu tarihten sonra genel açık erişim oranlarının gerisinde kalmıştır. Bu durum, fonlayıcı kuruluşların açık erişim konusundaki zorunlu ve yaptırımlı politika eksikliğinin, desteklenen yayınların erişilebilirliğini sınırladığını göstermektedir. TÜBİTAK'ın açık bilimi destekleme yönündeki politika belgelerine rağmen, proje desteklerinde açık erişimi zorunlu kılan ve yayın maliyetlerini karşılamaya yönelik özel mekanizmaların bulunmaması, bu alandaki ilerlemeyi sınırlayan temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Açık erişim oranlarında 2013 sonrası gözlenen bu ayrışma, fonlama sisteminin ulusal düzeydeki açık bilim dönüşümüne ayak uydurmakta sınırlı kaldığının somut bir göstergesidir. Bu bulgular, Türkiye'de araştırma fon politikalarının yalnızca çıktı sayısını artırmaya değil, nitelik, etki, açık erişim ve disiplinler arası dengeyi birlikte gözetken daha stratejik ve bütüncül bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması gereğine açık biçimde dikkat çekmektedir. Bu bölümün genel sonucu, fon politikasının

varlığından çok, fonun hangi amaçlarla, hangi izleme/geri-bildirim araçlarıyla ve hangi disiplin-özgül üretim pratiklerine göre kurgulandığının çıktıları üzerinde belirleyici olduğudur.

Üçüncü bölümde gerçekleştirilen doküman analizi ve sınıflandırma çalışmaları, Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde zaman içinde giderek daha metrik temelli, performans odaklı ve ayrıntılı bir değerlendirme mimarisinin inşa edildiğini ortaya koymaktadır. YÖK doçentlik düzenlemeleri, ÜAK doçentlik kriterleri ve akademik teşvik yönetmeliklerinin karşılaştırmalı metin çözümlemesi; doçentlik sisteminde faaliyet türlerinin yeniden tanımlanması, asgari puan eşiklerinin yükseltilmesi ve belirli çıktı türlerine öncelik verilmesiyle, akademik teşvik sisteminde ise faaliyet tanımlarının ayrıntılandırılması, katsayı sistemlerinin sık aralıklarla değiştirilmesi ve belge temelli uygunluk koşullarının sıklaştırılmasıyla birlikte, akademik performansın ölçülme biçiminin biçimde dönüştürüldüğünü göstermektedir. Bu dönüşüm, akademik çıktıları daha ölçülebilir ve karşılaştırılabilir hâle getirmiş; ancak aynı zamanda puan optimizasyonuna açık, davranışları yönlendiren güçlü bir değerlendirme çerçevesi üretmiştir. Değerlendirme sisteminin basit puan tablolarından; indeks türü, dergi sınıflaması ve Q kategorileri gibi karmaşık bir *metrik mimar*’ye evrildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum akademik ekosistemde ölçülenin değerli kabul edilmesi riskini de büyötmektedir.

Bununla birlikte bulgular, söz konusu dönüşümün istikrarlı ve öngörülebilir bir politika çizgisi izlemediğini ortaya koymaktadır. Yönetmelik ve puanlama tablolarında yapılan sık ve parçalı revizyonlar, değerlendirme sisteminin kavramsal ve metodolojik istikrarını zayıflatmış; akademisyenler açısından belirsizlik, stratejik uyum baskısı ve kısa vadeli çıktı üretimine yönelim gibi etkiler yaratmıştır. Özellikle doçentlik puanlama sisteminin zamanla basit puan tablolarından çok boyutlu, indeks ve faaliyet temelli bir metrik matrisine dönüşmesi, göstergelerin ayrıntılı alt kategorilerle yapılandırılması yoluyla sistemi daha teknik ve hesaplanabilir kılarken; araştırmacıları belirli yayın türlerine ve metrik olarak avantajlı faaliyetlere yönlendiren güçlü bir davranışsal çerçeve oluşturmuştur. Benzer biçimde, Akademik Teşvik Sistemi de faaliyetlerin

puanlanması ve belgelendirilmesi yoluyla akademik performansı standartlaştırmış; ancak bu standartlaşma süreci, akademisyenleri yüksek puan getirisi olan, düşük riskli ve kısa vadeli faaliyetlere yönelten bir stratejik uyum baskısı üretmiştir. Bu durum, performans temelli değerlendirme sistemlerinin akademik üretimi yönlendirme gücüne sahip olduğunu, ancak bu gücün tutarlılık ve uzun vadeli perspektif eksikliği halinde sistemsel kırılmalara üretebildiğini göstermektedir. Dolayısıyla üçüncü bölüm, daha çok değişikliğin her zaman daha iyi yönetim anlamına gelmediğini; politika tasarımı istikrar, öngörülebilirlik ve etki analizi bileşenleri zayıf kaldığında metriklere yoğunlaşmanın davranışsal yan etkilerinin güçlenebildiğini ortaya koymaktadır.

Etik hükümlerin kapsamının genişletilmesi ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, artan yayın baskısının doğurabileceği etik risklere karşı koruyucu bir politika bileşeni olarak kurgulanmış olsa da; performans ve puanlama odaklı teşvik yapılarıyla kurduğu yapısal gerilim nedeniyle, bu düzenlemelerin etik ihlalleri bastırmaktan ziyade, akademisyenleri nicelik odaklı ve potansiyel olarak riskli yayın stratejilerine yönlendirebildiği görülmektedir. Kitap, tez ve ders verme gibi faaliyet başlıklarında tanımların sık sık değiştirilmesi, kapsamın genişletilmesi ve ölçütlerin tutarlı bir kavramsal çerçeveye oturtulamaması, sistemin ölçme güvenilirliği ve adalet algısı açısından yapısal zafiyetler üretmektedir. Bu bağlamda, doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde gözlenen dönüşüm, bir yandan şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik denetim kapasitesini artırırken; diğer yandan akademik kariyer planlamasını zorlaştırmakta, uzun vadeli ve yenilikçi araştırmaları görece dezavantajlı hâle getirmektedir. Çalışmanın bulguları, kavramsal tutarlılık ve metodolojik istikrar sağlanmadığı sürece, performans temelli değerlendirme modellerinin akademik üretimi nitelik ve etki açısından yönlendirmekte sınırlı kaldığını; buna karşılık kısa vadeli, metrik uyumlu üretimi güçlü biçimde teşvik ettiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu gerilim, etik düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığını; teşvik ve yükseltme mimarisiyle aynı hedef setine bağlanmadığında etik risklerin yapısal olarak yeniden üretilebildiğini göstermektedir.

Dördüncü bölümde, Türkiye’de doçentlik ve akademik teşvik sistemlerinde zaman içinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin akademik üretim ve etki göstergeleri üzerindeki yansımaları, WoS ve YÖK Akademik Profilleri verilerine dayalı uzun dönemli zaman serileri kullanılarak ampirik biçimde incelenmiştir. Bai-Perron çoklu yapısal kırılma analizleri, akademik üretim ve atıf göstergelerinin zaman içinde homojen bir gelişim izlemediğini; aksine belirli dönemlerde istatistiksel olarak anlamlı rejimsel dönüşümler yaşandığını ortaya koymaktadır. Özellikle akademisyen başına düşen yayın ve atıf göstergelerinde 2003 yılında tespit edilen yapısal kırılma, Türkiye’nin uluslararası akademik yayın sistemine entegrasyonunda yeni bir evreye geçildiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu dönüşümün yalnızca ulusal değerlendirme ve teşvik politikalarıyla açıklanamayacağı; uluslararası dizinlerin kapsama alanlarının genişlemesi, akademik yayıncılık pratiklerindeki küresel dönüşümler ve yükseköğretim sisteminin yapısal genişlemesi gibi etmenlerle birlikte ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu yönüyle bulgular, akademik üretimde gözlenen yapısal değişimlerin tekil politika müdahalelerinden ziyade, ulusal değerlendirme düzenlemeleri ile küresel akademik yayıncılık ekosisteminde eşzamanlı olarak yaşanan dönüşümlerin çakışması sonucunda ortaya çıktığını göstermektedir. Metodolojik açıdan bu sonuç, yapısal kırılma tarihlerinin doğrudan bir politika düzenlemesinin sonucu olarak yorumlanamayacağını; bu kırılmaların, aynı dönemde gerçekleşen kurumsal gelişmeler, ekonomik koşullar ve ölçüm rejimindeki değişimlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Atıf performansına ilişkin bulgular, akademik etkinin zamana yayılmış ve gecikmeli doğasını açık biçimde ortaya koymaktadır. Yayın üretimindeki niceliksel artışların atıf göstergelerine birebir ve eşzamanlı olarak yansımadağı; atıf düzeylerinin 2003 sonrası dönemde dalgalı ve görece durağan bir seyir izlediğı görülmektedir. Bu durum, performans göstergelerinde kısa vadede gözlenen artışların, akademik etkinin uzun vadeli ve birikimli doğasıyla her zaman örtüşmeyebileceğini ve atıf göstergelerinin değerlendirilmesinde zaman gecikmesi etkisinin metodolojik olarak dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle kısa dönemli atıfa dayalı değerlendirmelerin politika

etkisini eksik yansıtabileceği, daha uzun dönemli ve alan-normalize göstergelerle desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

YÖK Akademik Profilleri verileri üzerinden yürütülen analizler, farklı akademik çıktı türlerinin politika değişikliklerine farklı zamanlama ve ölçeklerde tepki verdiğini ortaya koymaktadır. Makale üretiminde 2001 yılı civarında tespit edilen yapısal kırılma, bu çıktı türünün değerlendirme ve teşvik sistemlerindeki politika sinyallerine daha hızlı yanıt verdiğini düşündürürken; kitap ve kitap içi bölüm üretiminde 2012 yılı itibarıyla ortaya çıkan yapısal kırılmalar, bu çıktı türlerinin akademik değerlendirme sistemleri içerisindeki ağırlığının daha geç bir dönemde arttığını göstermektedir. Özellikle 2012 sonrası dönemde kitap ve kitap içi bölüm üretiminde gözlenen hızlı niceliksel artış, bu yayın türlerinin performans ve teşvik mekanizmaları içinde daha görünür ve işlevsel bir konuma yerleştiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, aynı dönemde uluslararası literatürde ve akademik kamuoyunda yoğun biçimde tartışılmaya başlanan düşük editoryal standartlara sahip yayınevleri ve yağmacı yayıncılık pratikleri, bu niceliksel artışın değerlendirme ve performans sistemi metrikleri çerçevesinde şekillenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Alan bazlı değerlendirmeler, akademik üretim ve etki göstergelerinin bilim alanları arasında homojen dağılmadığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Makale ve atıf üretiminin ağırlıklı olarak sağlık bilimleri, mühendislik ve doğa bilimlerinde yoğunlaşmasına karşılık; kitap ve kitap içi bölüm üretiminin sosyal, beşerî ve idari bilimlerde daha baskın olduğu görülmektedir. Bu farklılaşma, disiplinlerin yalnızca yerleşik yayın pratiklerinden değil, performans temelli değerlendirme sistemlerinin belirli çıktı türlerini daha görünür ve ödüllendirilebilir kılma biçimlerinden de etkilendiğini göstermektedir. Bu durum, ağırlıklı olarak metrik ve eşik temelli kurgulanan değerlendirme yaklaşımlarının alanlar arasında yapısal yanlılıklar üretebildiğini ve alan-özgül değerlendirme mimarisinin kurumsal adalet açısından kritik bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

Genel olarak çalışma, Türkiye’de araştırma fon programları, doçentlik değerlendirme ve teşvik sistemlerinde gerçekleştirilen politika değişikliklerinin akademik üretimi niceliksel olarak artırabildiğini; ancak bu artışın zamanlaması,

biçimi ve disiplinler arası dağılımının karmaşık ve çok katmanlı bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Bulgular, performans odaklı sistemlerin akademik davranışları güçlü biçimde yönlendirebildiğini; ancak bu yönlendirmenin nicelik, nitelik, çeşitlilik ve uzun vadeli etki açısından dikkatle tasarlanmadığı durumlarda sınırlayıcı sonuçlar üretebildiğini göstermektedir. Bu çerçevede çalışma, akademik değerlendirme sistemlerinin yalnızca çıktı miktarını değil, akademik üretimin yapısal, zamansal ve disipliner özelliklerini birlikte gözeten daha dengeli ve bağlama duyarlı bir yaklaşımla ele alınmasının önemine işaret etmektedir. Bu sonuçlar, politika araçlarının tekil ve kısa vadeli performans hedefleri doğrultusunda değil; akademik üretimin sürdürülebilirliği, disiplinler arası adalet ve uzun dönemli bilimsel etkiyi birlikte gözeten bütüncül bir değerlendirme mimarisi içinde tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

5.2. ÖNERİLER: ÇOK KATMANLI POLİTİKA ÇERÇEVESİ

Bu tez kapsamında elde edilen bulgular, Türkiye yükseköğretim sisteminde araştırma fonları, doçentlik sistemi ve akademik teşvik mekanizmaları üzerinden yürütülen politika müdahalelerinin akademik üretim ve etki göstergeleri üzerinde anlamlı ancak bağlama ve zamana duyarlı etkiler ürettiğini göstermektedir. Bulgular, akademik performansın tekil politika araçlarıyla değil; ölçme rejimleri, kurumsal yönetim yapıları ve araştırmacı davranışlarının etkileşimiyle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle öneriler, yalnızca belirli düzenlemelerin iyileştirilmesine değil, araştırma değerlendirme sisteminin bütüncül biçimde yeniden tasarlanmasına odaklanan makro (sistem), mezo (kurum) ve mikro (birey/uygulama) düzeylerde çok katmanlı bir politika çerçevesi içinde sunulmaktadır (bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Tez kapsamında önerilen çok katmanlı politika çerçevesi

Düzye	Aktörler	Temel Amaç	Önerilen Politika Araçları
Makro (Sistem)	YÖK, TÜBİTAK, ulusal politika yapıcılar	Politika uyumu, istikrar ve bütüncül değerlendirme mimarisi	Fon/yükseltme/teşvik sistemlerinin eşgüdümü, uzun vadeli strateji belgesi, öngörülebilir mevzuat takvimi, çok boyutlu ölçme sistemleri, düzenli etki analizi
Mezo (Kurumsal)	Üniversiteler, ÜAK, komisyonlar	Alan duyarlı ve dengeli değerlendirme uygulamaları	Disipline özgü kriterler, nitel göstergeler, çok boyutlu performans ölçümü, etik ve kalite standartları, uzun vadeli araştırmayı koruyan mekanizmalar
Mikro (Davranışsal)	Araştırmacılar, proje ekipleri	Nitelikli ve etik araştırma davranışlarını teşvik	Nicelik baskısının azaltılması, kalite ve etki odaklı teşvikler, etik farkındalık, yenilikçi ve riskli araştırmaların desteklenmesi

Makro düzeyde, YÖK ve TÜBİTAK başta olmak üzere ulusal politika yapıcılarının araştırma fonları, doçentlik kriterleri ve akademik teşvik mekanizmalarını birbirinden bağımsız ve kısa vadeli müdahaleler olarak değil, ortak hedefler doğrultusunda bütünleşik bir değerlendirme mimarisi içinde tasarlamaları gerekmektedir. Bu amaçla söz konusu araçların tek bir stratejik politika belgesi altında eşgüdümlü biçimde yapılandırılması, sık ve parçalı mevzuat değişiklikleri yerine öngörülebilir bir güncelleme takviminin benimsenmesi ve kısa vadeli çıktı göstergeleri yerine orta ve uzun vadeli araştırma etkisini dikkate alan ölçme

yaklaşımlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca uluslararası veri tabanlarına dayalı göstergelerin bağlamsal sınırlılıklarının açık biçimde tanınması ve her yeni düzenlemenin düzenli etki analizleriyle izlenmesi, politika kararlarının daha kanıta dayalı biçimde alınmasına katkı sağlayacaktır.

Mezo düzeyde üniversiteler ve değerlendirme komisyonlarının, ulusal çerçeveyi alanın özgünlüklerine uyarlayan esnek ve bağlamsal uygulamalar geliştirmesi gerekmektedir. Disiplinler arası farklılıkları gözeten değerlendirme sistemleri kurulmadığında, tek tip metrikler bazı alanları sistematik olarak dezavantajlı hâle getirebilmektedir. Bu nedenle yayın ve atıf sayılarının ötesine geçen, araştırmacının özgünlüğünü, sürekliliğini ve toplumsal katkısını dikkate alan çok boyutlu ölçütlerin kullanılması; fonlanan projelerin yükseltme ve teşvik süreçleriyle tutarlı biçimde ilişkilendirilmesi; akademik etik ve yayın kalitesine ilişkin açık kurumsal standartların güçlendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra uzun soluklu ve yenilikçi araştırmaları koruyacak değerlendirme yaklaşımlarının benimsenmesi, kısa vadeli çıktı baskısının azaltılmasına katkıda bulunacaktır.

Mikro düzeyde ise değerlendirme ve teşvik yapılarının araştırmacı davranışlarını nasıl şekillendirdiği dikkate alınmalıdır. Aşırı nicelik odaklı sistemler, akademisyenleri kısa vadede puan getiren ancak bilimsel değeri sınırlı olabilecek üretim stratejilerine yöneltebilmektedir. Bu nedenle teşvik mekanizmalarının yalnızca çıktı sayısını değil, araştırmacının niteliğini ve etkisini ödüllendirecek biçimde tasarlanması, etik ihlalleri ve düşük kaliteli yayıncılık pratiklerini caydırıcı düzenlemelerin güçlendirilmesi ve araştırma bütünlüğü konusunda farkındalık programlarının yaygınlaştırılması önem taşımaktadır. Uzun vadeli, disiplinler arası ve yüksek riskli araştırmaları destekleyen teşvikler ise akademik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlayacaktır.

Genel olarak bu çok katmanlı yaklaşım, Türkiye yükseköğretim sisteminde araştırma değerlendirme politikalarının daha dengeli, şeffaf ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasını hedeflemektedir. Tezin bulguları, akademik kaliteyi artırmada tekil politika araçlarından ziyade uyumlu ve bağlama duyarlı bir değerlendirme mimarisinin daha etkili olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aagaard, K., Bloch, C., & Schneider, J. W. (2015). Impacts of performance-based research funding systems: The case of the Norwegian Publication Indicator. *Research Evaluation*, 24(2), 106-117. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvv003>
- Abramo, G., D'Angelo, C. A., & Cicero, T. (2012). What is the appropriate length of the publication period over which to assess research performance? *Scientometrics*, 93(3), 1005-1017. <https://doi.org/10.1007/s11192-012-0714-9>
- Abramo, G., D'Angelo, C. A., & Di Costa, F. (2011). National research assessment exercises: The effects of changing the rules of the game during the game. *Scientometrics*, 88(1), 229-238. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0373-2>
- Abramo, G., D'Angelo, C. A., & Hladchenko, M. (2023). Assessing the effects of publication requirements for professorship on research performance and publishing behaviour of Ukrainian academics. *Scientometrics*, 128(8), 4589-4609. <https://doi.org/10.1007/s11192-023-04753-y>
- Acer, E. K., & Güçlü, N. (2017). Türkiye'de Yükseköğretimin Genişlemesi: Gerekçeler ve Ortaya Çıkan Sorunlar. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(1), 28-38.
- Agamirova, E. V., Валерьевна, А. Е., Zharova, E. N., Николаевна, Ж. Е., Malakhov, V. A., & Александрович, М. В. (2023). Problems and prospects of the development of social and human sciences in the system of

scientific knowledge. *Obščestvennye nauki i sovremennost'*, (4), Article 4.

<https://doi.org/10.31857/S086904992304010X>

Aguiar-Hernandez, C., & Breetz, H. L. (2024). The adverse effects of political instability on innovation systems: The case of Mexico's wind and solar sector. *Technovation*, 136, 103083.

<https://doi.org/10.1016/j.technovation.2024.103083>

Akçığit, U., & Özcan-Tok, E. (2020). *Türkiye Bilim Raporu*. TÜBA.

<https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/raporlar/turkiye-bilim-raporu-1>

Aksnes, D. W., Langfeldt, L., & Wouters, P. (2019). Citations, Citation Indicators, and Research Quality: An Overview of Basic Concepts and Theories.

Sage Open, 9(1), 2158244019829575.

<https://doi.org/10.1177/2158244019829575>

Aksnes, D. W., & Sivertsen, G. (2009). *A Macro-Study of Scientific Productivity and Publication Patterns Across All Scientific and Scholarly Disciplines*.

394-398. https://www.issi-society.org/proceedings/issi_2009/ISSI2009-proc-vol1_Aug2009_batch2-paper-21.pdf

Al, U., & Soydal, İ. (2011). Atıf Dizinlerindeki Türkiye Adresli Dergiler Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 13-29.

<https://doi.org/10.15612/BD.2011.219>

Al, U., & Soydal, İ. (2012). Dergi Kendine Atfının Etkisi: Energy Education Science and Technology Örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 699-714.

Al, U., & Tonta, Y. (2022). Araştırma değerlendirme ve teşvik sistemlerinin akademisyenlerin rant kollama davranışları üzerindeki etkileri: Bir keşfedici örnek olay araştırması. *Bilgi Dünyası*, 23(1), 23-47. <https://doi.org/10.15612/BD.2022.670>

Anderson, M. S., Ronning, E. A., De Vries, R., & Martinson, B. C. (2007). The Perverse Effects of Competition on Scientists' Work and Relationships. *Science and Engineering Ethics*, 13(4), 437-461. <https://doi.org/10.1007/s11948-007-9042-5>

Araştırma Destek Programları Başkanlığı Tarafından Yürütülen Programlara İlişkin Yönetmelik, Legislation No. 27208 (2009). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/04/20090422-12.htm>

Araştırma ve Geliştirme Projelerini Teşvik ve Destekleme Esaslarına İlişkin Yönetmelik, 20827 4 (1991). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20968.pdf>

Azman, N., Che Omar, I., Md Yunus, A. S., & Zain, A. N. M. (2016). Academic promotion in Malaysian public universities: A critical look at issues and challenges. *Oxford Review of Education*, 42(1), 71-88. <https://doi.org/10.1080/03054985.2015.1135114>

Bai, J., & Perron, P. (1998). Estimating and Testing Linear Models with Multiple Structural Changes. *Econometrica*, 66(1), 47-78. <https://doi.org/10.2307/2998540>

- Bai, J., & Perron, P. (2003). Computation and analysis of multiple structural change models. *Journal of Applied Econometrics*, 18(1), 1-22. <https://doi.org/10.1002/jae.659>
- Bao, Y., Kehm, B. M., & Ma, Y. (2018). From Product to Process. The Reform of Doctoral Education in Europe and China. *Studies in Higher Education*, 43(3), 524-541. <https://doi.org/10.1080/03075079.2016.1182481>
- Beall, J. (2012). Predatory publishers are corrupting open access. *Nature*, 489(7415), 179-179. <https://doi.org/10.1038/489179a>
- Beres, G. (2025, Haziran 12). *Largest study of its kind shows that the 'Matthew effect' in science funding holds true*. Research on Research. Erişim Adresi: <https://researchonresearch.org/largest-study-of-its-kind-shows-that-the-matthew-effect-in-science-funding-holds-true/>
- Biagioli, M., & Lippman, A. (2020). *Gaming the metrics: Misconduct and manipulation in academic research*. The MIT Press. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>
- Bloch, C., & Schneider, J. W. (2016). Performance-based funding models and researcher behavior: An analysis of the influence of the Norwegian Publication Indicator at the individual level. *Research Evaluation*, 25(4), 371-382. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvv047>
- Bloom, D. E., & Rosovsky, H. (2007). Higher education in developing countries. İçinde J. J. F. Forest & P. G. Altbach (Ed.), *International Handbook of Higher Education* (ss. 443-459). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4012-2_22

- Bol, T., de Vaan, M., & van de Rijt, A. (2018). The Matthew effect in science funding. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(19), 4887-4890. <https://doi.org/10.1073/pnas.1719557115>
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Broucker, B., & De Wit, K. (2015). New Public Management in Higher Education. İçinde J. Huisman, H. de Boer, D. D. Dill, & M. Souto-Otero (Ed.), *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance* (ss. 57-75). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-137-45617-5_4
- Butler, L. (2003a). Explaining Australia's increased share of ISI publications—The effects of a funding formula based on publication counts. *Research Policy*, 32(1), 143-155. [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(02\)00007-0](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(02)00007-0)
- Butler, L. (2003b). Modifying publication practices in response to funding formulas. *Research Evaluation*, 12(1), 39-46. <https://doi.org/10.3152/147154403781776780>
- Cai, X., Lyu, X., & Zhou, P. (2023). The relationship between interdisciplinarity and citation impact—A novel perspective on citation accumulation.

Humanities and Social Sciences Communications, 10(1), 1-12.

<https://doi.org/10.1057/s41599-023-02475-3>

Cernat, V. (2024). The unprincipled principal: How Romania's inconsistent research reform impacted scientific output. *Scientometrics*, 129(9), 5557-5575. <https://doi.org/10.1007/s11192-024-05118-9>

Chang, D., Wu, C., Ching, G. S., & Tang, C. (2009). An evaluation of the dynamics of the plan to develop first-class universities and top-level research centers in Taiwan. *Asia Pacific Education Review*, 10(1), 47-57. <https://doi.org/10.1007/s12564-009-9010-7>

Checchi, D., Malgarini, M., & Sarlo, S. (2019). Do performance-based research funding systems affect research production and impact? *Higher Education Quarterly*, 73(1), 45-69. <https://doi.org/10.1111/hequ.12185>

Civera, A., Lehmann, E. E., Paleari, S., & Stockinger, S. A. E. (2020). Higher education policy: Why hope for quality when rewarding quantity? *Research Policy*, 49(8), 104083. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.104083>

Coalition-s. (2025). *Principles and Implementation | Plan S*. <https://www.coalition-s.org/addendum-to-the-coalition-s-guidance-on-the-implementation-of-plan-s/principles-and-implementation/>

CoARA. (2022). *Agreement*. Erişim adresi: <https://www.coara.org/agreement/>

Coate, K., Barnett, R., & Williams, G. (2001). Relationships Between Teaching and Research in Higher Education in England. *Higher Education Quarterly*, 55(2), 158-174. <https://doi.org/10.1111/1468-2273.00180>

- Çalıkoğlu, A. (2023). Araştırma üretkenliği yüksek akademisyenler: Kimler, nasıl çalışıyorlar, etkili faktörler neler? *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 13(2), 205-218. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1223362>
- DalGLISH, S. L., Khalid, H., & McMahon, S. A. (2020). Document analysis in health policy research: The READ approach. *Health Policy and Planning*, 35(10), 1424-1431. <https://doi.org/10.1093/heapol/czaa064>
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2021). Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarının Bilimsel Üretkenliğinin İzlenmesi: Mevcut Durum Analizi ve Öneriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), 35-48.
- de Castro, P., Herb, U., Rothfritz, L., Schmal, W. B., & Schöpfel, J. (2024). *Galvanising the Open Access Community: A Study on the Impact of Plan S*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13738479>
- De Frutos Belizon, J., Alba, F. G., & Gardey, G. S. (2025). Exploring the Academic Research Career: A Bibliometric and Content Analysis of the Academic Life Cycle. *Innovative Higher Education*, 50(5), 1833-1862. <https://doi.org/10.1007/s10755-025-09782-4>
- Demir, E., Demir, C. G., & Özdemir, M. Ç. (2017). Akademik yükseltme ve atama sürecine yönelik öğretim üyesi görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 12-23.
- Demir, S. B. (2018). Predatory journals: Who publishes in them and why? *Journal of Informetrics*, 12(4), 1296-1311. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2018.10.008>

- Demirbilek, M., & Çetin, M. (2022). Cumhuriyetten Günümüze Yükseköğretimde Akademik Yükselme ve Atama Süreci. *Yükseköğretim Dergisi*, 12(2), 197-216. <https://doi.org/10.2399/yod.21.810002>
- Ding, T., Zhang, Y., Zhang, D., & Li, F. (2023). Performance evaluation of Chinese research universities: A parallel interactive network DEA approach with shared and fixed sum inputs. *Socio-Economic Planning Sciences*, 87, 101582. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2023.101582>
- Doğan, D. (2013). Yeni Kurulan Üniversitelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 108-116.
- Doğan, G., & Taşkın, Z. (2020). Humanities: The outlier of research assessments. *Information*, 11(11). <https://doi.org/10.3390/info11110540>
- Elhakim, A. (2024). The intersection of promotion policies, research habitus, and capital distribution: A qualitative case study of two higher education contexts in the United Arab Emirates. *Frontiers in Education*, 9. <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1237459>
- El-Ouahi, J. (2024). Research funding in the Middle East and North Africa: Analyses of acknowledgments in scientific publications indexed in the Web of Science (2008–2021). *Scientometrics*, 129(6), 2933-2968. <https://doi.org/10.1007/s11192-024-04983-8>
- Engels, T. C. E., Starčić, A. I., Kulczycki, E., Pölönen, J., & Sivertsen, G. (2018). Are book publications disappearing from scholarly communication in the social sciences and humanities? *Aslib Journal of Information*

Management, 70(6), 592-607. (world). <https://doi.org/10.1108/AJIM-05-2018-0127>

Erturan, M. B., & MerdiVenci, F. (2022). Zaman serileri analizi için optimize ARIMA-YSA melez modeli. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 37(2), 1019-1032. <https://doi.org/10.17341/gazimmfd.889513>

European Commission. (2021). *Towards a reform of the research assessment system: Scoping report*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/707440>

Fairweather, J. S. (2002). The Mythologies of Faculty Productivity: Implications for Institutional Policy and Decision Making. *The Journal of Higher Education*, 73(1), 26-48.

Fanelli, D. (2009). How Many Scientists Fabricate and Falsify Research? A Systematic Review and Meta-Analysis of Survey Data. *PLOS ONE*, 4(5), e5738. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0005738>

Fanelli, D. (2018). Is science really facing a reproducibility crisis, and do we need it to? *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(11), 2628-2631. <https://doi.org/10.1073/pnas.1708272114>

Fire, M., & Guestrin, C. (2019). Over-optimization of academic publishing metrics: Observing Goodhart's Law in action. *GigaScience*, 8(6). <https://doi.org/10.1093/gigascience/giz053>

- Foster, J., Barkus, E., & Yavorsky, C. (2006). Time Series Analysis. İçinde *Understanding and Using Advanced Statistics* (ss. 115-129). SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9780857020154>
- Frølich, N., Kalpazidou Schmidt, E., & Rosa, M. J. (2010). Funding systems for higher education and their impacts on institutional strategies and academia: A comparative perspective. *International Journal of Educational Management*, 24(1), 7-21. <https://doi.org/10.1108/09513541011013015>
- Gingras, Y. (2016). *Bibliometrics and research evaluation: Uses and abuses (history and foundations of information science)*. The MIT Press.
- Gökgöz, M. C., Taşlı, H., & Karakoç, Ö. (2020). *Otolaringoloji Alanında Science Citation Index Dergilerdeki Türkiye'den Yapılan Yayınların 6 Yıllık Analizi: Değişen Doçentlik Kriterlerinin Öncesi ve Sonrası*. 28(1), 9-15.
- Guan, M., Fan, X., & Li, J. (2023). Pedagogical Doctoral Students in China Under Pressure: An Empirical Analysis of Cssci Journals. *Problems of Education in the 21st Century*, 81(4), Continuous. <https://doi.org/10.33225/pec/23.81.449>
- Günay, D., & Günay, A. (2011). 1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 1-22.
- Hammarfelt, B., & Rushforth, A. D. (2017). Indicators as judgment devices: An empirical study of citizen bibliometrics in research evaluation. *Research Evaluation*, 26(3), 169-180. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvx018>
- Han, X. (2021). An Automated Time Series Modeling and Forecasting Approach based on SPSS Statistics. *Proceedings of the 2021 5th International*

Conference on Compute and Data Analysis, ICCDA '21, 73-78.

<https://doi.org/10.1145/3456529.3456541>

Heyard, R., & Hottenrott, H. (2021). The value of research funding for knowledge creation and dissemination: A study of SNSF Research Grants. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8(1), 217. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00891-x>

Hicks, D. (2012). Performance-based university research funding systems. *Research Policy*, 41(2), 251-261. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2011.09.007>

Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520(7548), 429-431. <https://doi.org/10.1038/520429a>

Hladchenko, M. (2022). Implications of Publication Requirements for the Research Output of Ukrainian Academics in Scopus in 1999–2019. *Journal of Data and Information Science*, 7(3), 71-93. <https://doi.org/10.2478/jdis-2022-0016>

Hladchenko, M. (2023). Strategising PhD supervision in Ukrainian higher education. *Tertiary Education and Management*, 29(4), 491-505. <https://doi.org/10.1007/s11233-023-09117-y>

Hu, A. G. Z. (2020). Public funding and the ascent of Chinese science: Evidence from the National Natural Science Foundation of China. *Research Policy*, 49(5), 103983. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2020.103983>

- Hudson, R. (2024). Responding to incentives or gaming the system? How UK business academics respond to the Academic Journal Guide. *Research Policy*, 53(9), 105082. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.105082>
- IBM. (2021). *IBM SPSS Forecasting 29*. IBM Corporation. https://www.ibm.com/docs/en/SSLVMB_29.0.0/pdf/IBM_SPSS_Forecasting.pdf
- Jacob, B. A., & Lefgren, L. (2011). The Impact of Research Grant Funding on Scientific Productivity. *Journal of Public Economics*, 95(9-10), 1168. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2011.05.005>
- Johnson, J., Sharman, Z., Vissandjée, B., & Stewart, D. E. (2014). Does a Change in Health Research Funding Policy Related to the Integration of Sex and Gender Have an Impact? *PLOS ONE*, 9(6), e99900. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0099900>
- Jonkers, K., & Zacharewicz, T. (2016). *Research Performance Based Funding Systems: A Comparative Assessment*. Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101043>
- Jowkar, A., Didegah, F., & Gazni, A. (2011). The effect of funding on academic research impact: A case study of Iranian publications. *Aslib Proceedings*, 63(6), 593-602. <https://doi.org/10.1108/00012531111187243>
- Kaiser, K. E., Braswell, A. E., & Fork, M. L. (2022). NSF supported socio-environmental research: How do crosscutting programs affect research funding, publication, and citation patterns? *Ecology and Society*, 27(3). <https://doi.org/10.5751/ES-13281-270325>

- Kallio, T. J., Lehtivuori, A., Kallio, K.-M., Tienari, J., & Funck, E. (2025). Academic systems, career models, and experienced performance pressure a comparative study of Sweden and Finland. *Higher Education*. <https://doi.org/10.1007/s10734-025-01528-7>
- Kaplan, R. M., Johnson, S. B., & Kobor, P. C. (2017). NIH behavioral and social sciences research support: 1980–2016. *American Psychologist*, 72(8), 808-821. <https://doi.org/10.1037/amp0000222>
- Karabacak, N., Küçük, M., & Korkmaz, İ. (2020). Yükseköğretimde Performansa Dayalı Akademik Teşvik Uygulamasının İncelenmesi. *Journal of Qualitative Research in Education*, 8(3). <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.3s.4m>
- Karataş, T., Özen, Ş., & Gülnar, E. (2017). Akademisyenlerin kariyer basamakları ve yükseltme ölçütlerine ilişkin görüşleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 7(2), 82-93.
- Kim, D. H., & Bak, H.-J. (2016). How Do Scientists Respond to Performance-Based Incentives? Evidence From South Korea. *International Public Management Journal*, 19(1), 31-52. <https://doi.org/10.1080/10967494.2015.1032460>
- Kim, W., & Min, S. (2020). The effects of funding policy change on the scientific performance of government research institutes. *Asian Journal of Technology Innovation*, 28(2), 272-283. <https://doi.org/10.1080/19761597.2020.1734951>

- Kulczycki, E., Engels, T. C. E., Pölönen, J., Bruun, K., Dušková, M., Guns, R., Nowotniak, R., Petr, M., Sivertsen, G., Istenič Starčič, A., & Zuccala, A. (2018). Publication patterns in the social sciences and humanities: Evidence from eight European countries. *Scientometrics*, 116(1), 463-486. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2711-0>
- Kwiek, M. (2018). High research productivity in vertically undifferentiated higher education systems: Who are the top performers? *Scientometrics*, 115(1), 415-462. <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2644-7>
- Langfeldt, L. (2006). The policy challenges of peer review: Managing bias, conflict of interests and interdisciplinary assessments. *Research Evaluation*, 15(1), 31-41. <https://doi.org/10.3152/147154406781776039>
- Law, M. Y. (2022). A review of the current and emerging trends of higher education institutions in developing countries. *International Journal of Social Science Studies*, 10(1), 71-77. <https://doi.org/10.11114/ijsss.v10i1.5438>
- Leeuwis, C., Klerkx, L., & Schut, M. (2018). Reforming the research policy and impact culture in the CGIAR: Integrating science and systemic capacity development. *Global Food Security*, 16, 17-21. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2017.06.002>
- Liao, C. H. (2021). The Matthew effect and the halo effect in research funding. *Journal of Informetrics*, 15(1), 101108. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2020.101108>

- Liu, W., Ni, R., & Hu, G. (2024). Web of Science Core Collection's coverage expansion: The forgotten Arts & Humanities Citation Index? *Scientometrics*, 129(2), 933-955. <https://doi.org/10.1007/s11192-023-04917-w>
- Macfarlane, B. (2011). The Morphing of Academic Practice: Unbundling and the Rise of the Para-academic. *Higher Education Quarterly*, 65(1), 59-73. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2273.2010.00467.x>
- Maggio, L. A., Jeffrey, A., Haustein, S., & Samuel, A. (2022). Becoming metrics literate: An analysis of brief videos that teach about the h-index. *PLOS ONE*, 17(5), e0268110. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0268110>
- Maral, M. (2024). Research performance of higher education institutions in Türkiye: 1980–2022. *Scientometrics*, 129(8), 4771-4793. <https://doi.org/10.1007/s11192-024-05097-x>
- Massy, W. F., Sullivan, T. A., & Mackie, C. (2013). Improving Measurement of Productivity in Higher Education. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 45(1), 15-23. <https://doi.org/10.1080/00091383.2013.749140>
- Mathies, C., Kivistö, J., & Birnbaum, M. (2020). Following the money? Performance-based funding and the changing publication patterns of Finnish academics. *Higher Education*, 79(1), 21-37. <https://doi.org/10.1007/s10734-019-00394-4>
- Matveeva, A. (2025). Performance-based funding in higher education: A meta-narrative review and renewed research agenda proposal. *Tertiary*

Education and Management, 31(1), 21-44.

<https://doi.org/10.1007/s11233-025-09151-y>

Mazur, H., Bolhov, V., Akhnovska, I., Dluhopolskyi, O., & Kozlovskyi, S. (2025).

The impact of educational development on the countries' competitiveness in the knowledge economy. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, (1), 140-146. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2025-1/140>

Merton, R. K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, 159(3810), 56-63.

<https://doi.org/10.1126/science.159.3810.56>

Mitra, A. (2023). *The Horizon effect: A counterfactual analysis of EU research & innovation grants*. Publications Office of the European Union.

<https://data.europa.eu/doi/10.2777/584781>

Moed, H. f. (2005). *Citation analysis in research evaluation*. Springer.

<https://doi.org/10.1007/1-4020-3714-7>

Moed, H. f. (2017). *Applied evaluative informetrics*. SpringerLink.

<https://doi.org/10.1007/978-3-319-60522-7>

Moher, D., Naudet, F., Cristea, I. A., Miedema, F., Ioannidis, J. P. A., & Goodman, S. N. (2018). Assessing scientists for hiring, promotion, and tenure. *PLOS Biology*, 16(3), e2004089. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2004089>

Mongeon, P., Brodeur, C., Beaudry, C., & Larivière, V. (2016). Concentration of research funding leads to decreasing marginal returns. *Research Evaluation*, 25(4), 396-404. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvw007>

- Morgan-Thomas, A., Tsoukas, S., Dudau, A., & Gaška, P. (2024). Beyond declarations: Metrics, rankings and responsible assessment. *Research Policy*, 53(10), 105093. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.105093>
- Morillo, F. (2019). Collaboration and impact of research in different disciplines with international funding (from the EU and other foreign sources). *Scientometrics*, 120(2), 807-823. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03150-8>
- Muller, J. Z. (2019). *Sayıların Diktatörlüğü: Başarıyı Rakamlarla Ölçme Saplantısı ve Çözüm Yolları* (A. Kamacıoğlu, Çev.). The Kitap.
- Najman, J. M., & Hewitt, B. (2003). The validity of publication and citation counts for Sociology and other selected disciplines. *Journal of Sociology*, 39(1), 62-80. <https://doi.org/10.1177/144078330303900106>
- National Research Council. (2012). *National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine*. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/13417>
- Nazim, M., & Bhardwaj, R. K. (2023). Open access initiatives in European countries: Analysis of trends and policies. *Digital Library Perspectives*, 39(3), 371-392. (world). <https://doi.org/10.1108/DLP-06-2022-0051>
- Oancea, A. (2014). Research assessment as governance technology in the United Kingdom: Findings from a survey of RAE 2008 impacts. *Zeitschrift Für Erziehungswissenschaft*, 17(6), 83-110. <https://doi.org/10.1007/s11618-014-0575-5>

- Oancea, A. (2019). Research governance and the future(s) of research assessment. *Palgrave Communications*, 5(1), 27. <https://doi.org/10.1057/s41599-018-0213-6>
- OECD. (2010). *Performance-based funding for public research in tertiary education institutions: Workshop proceedings*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264094611-en>
- Okumuş, K., & Yurdakal, İ. H. (2024). Akademisyenlerin akademik teşviğe ilişkin görüş ve düşünceleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(58), 145-156. <https://doi.org/10.9761/JASSS7057>
- Onat, A. (2015). Turkey's recent collaborative and genuine contributors to medicine. *Anatolian Journal of Cardiology*, 15(2), 172-174. <https://doi.org/10.5152/akd.2015.5977>
- Ooi, Y. M., & Husted, K. (2025). Problem-solving and organisation of public-funded challenge-based research projects using a wicked problem lens. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(2), 1052-1071. <https://doi.org/10.1080/13511610.2022.2097054>
- Ossenblok, T. L. B., Verleysen, F. T., & Engels, T. C. E. (2014). Coauthorship of journal articles and book chapters in the social sciences and humanities (2000–2010). *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(5), 882-897. <https://doi.org/10.1002/asi.23015>
- Ou, G., Zhao, K., Zuo, R., & Wu, J. (2024). Effects of research funding on the academic impact and societal visibility of scientific research. *Journal of Informetrics*, 18(4), 101592. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2024.101592>

- Özdemir, M., & Aypay, A. (2022). The Academic Home of Turkish Higher Education Research: A Demographic, Thematic and Methodological Examination of Doctoral Dissertations. *Research in Educational Administration and Leadership*, 7(1), 81-130. <https://doi.org/10.30828/real.972966>
- Öztürk, O. (2023). *Yağmacı dergilerde yayını olan akademisyenlerin yayın tercihlerinde mevcut akademik performans değerlendirme sistemlerinin etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Öztürk, O., & Taşkın, Z. (2024). How metric-based performance evaluation systems fuel the growth of questionable publications? *Scientometrics*, 129(5), 2729-2748. <https://doi.org/10.1007/s11192-024-04991-8>
- Pao, M. L. (1991). On the relationship of funding and research publications. *Scientometrics*, 20(1), 257-281. <https://doi.org/10.1007/BF02018158>
- Pawlikowski, M., & Chorowska, A. (2020). Weighted ensemble of statistical models. *International Journal of Forecasting, M4 Competition*, 36(1), 93-97. <https://doi.org/10.1016/j.ijforecast.2019.03.019>
- Perron, P. (2005). Dealing with Structural Breaks. *Palgrave handbook of econometrics, volume 1: econometric theory*.
- Piro, F. N., Aksnes, D. W., & Rørstad, K. (2013). A macro analysis of productivity differences across fields: Challenges in the measurement of scientific publishing. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(2), 307-320. <https://doi.org/10.1002/asi.22746>

- Poutanen, M. (2023). Competitive knowledge-economies driving new logics in higher education – reflections from a Finnish university merger. *Critical Policy Studies*, 17(3), 390-408. <https://doi.org/10.1080/19460171.2022.2124429>
- Proje Teşvik ve Destekleme Esaslarına İlişkin Yönetmelik, 25750 (2005). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050309-14.htm>
- Quan, W., Shu, F., Yang, M., & Larivière, V. (2023). Publish and flourish: Investigating publication requirements for PhD students in China. *Scientometrics*, 128(12), 6675-6693. <https://doi.org/10.1007/s11192-023-04854-8>
- Rekabdarkolaee, H. M., Menendez, H. M., & Brennan, J. R. (2024). 2 Combining dynamic models with deep learning through time series analysis. *Journal of Animal Science*, 102(Supplement_3), 68. <https://doi.org/10.1093/jas/skae234.075>
- Rena, R. (2010). Emerging trends of higher education in developing countries. *Scientific Annals of the Alexandru Ioan Cuza University of Iasi : Economic Sciences Series*.
- Rijcke, S. de, Wouters, P. F., Rushforth, A. D., Franssen, T. P., & Hammarfelt, B. (2016). Evaluation practices and effects of indicator use a literature review. *Research Evaluation*, 25(2), 161-169. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvv038>
- Roshani, S., Bagherylooieh, M.-R., Mosleh, M., & Coccia, M. (2021). What is the relationship between research funding and citation-based performance? A

comparative analysis between critical disciplines. *Scientometrics*, 126(9), 7859-7874. <https://doi.org/10.1007/s11192-021-04077-9>

Salerno, C. S. (2003). *What we know about the efficiency of higher education institutions: The best evidence*. Center for Higher Education Policy Studies (CHEPS). <https://research.utwente.nl/en/publications/what-we-know-about-the-efficiency-of-higher-education-institution/>

Satoglu, E. B., Balkış, G., & Damar, H. (2021). TÜBİTAK araştırma geliştirme ve proje desteklerinin akademik araştırma faaliyetlerine olan etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(1), Article 1.

Scarlat, M. M., Mauffrey, C., & Mavrogenis, A. (2019). Equal access to orthopaedic research funding, databases and scientific publications. *International Orthopaedics*, 43(10), 2205-2207. <https://doi.org/10.1007/s00264-019-04413-y>

Schiltz, M. (2018). Science Without Publication Paywalls: cOAlition S for the Realisation of Full and Immediate Open Access. *PLoS Medicine*, 15(9), e1002663. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002663>

Schwarz, G. (1978). Estimating the Dimension of a Model. *The Annals of Statistics*, 6(2), 461-464. <https://doi.org/10.1214/aos/1176344136>

Shin, J. C., & Cummings, W. K. (2010). Multilevel analysis of academic publishing across disciplines: Research preference, collaboration, and time on research. *Scientometrics*, 85(2), 581-594. <https://doi.org/10.1007/s11192-010-0236-2>

- Smith, K. E., & Stewart, E. (2017). We Need to Talk about Impact: Why Social Policy Academics need to Engage with the UK's Research Impact Agenda. *Journal of Social Policy*, 46(1), 109-127. <https://doi.org/10.1017/S0047279416000283>
- Söderlind, J., Berg, L. N., Lind, J. K., & Pulkkinen, K. (2019). National Performance-Based Research Funding Systems: Constructing Local Perceptions of Research? İçinde R. Pinheiro, L. Geschwind, H. Foss Hansen, & K. Pulkkinen (Ed.), *Reforms, Organizational Change and Performance in Higher Education: A Comparative Account from the Nordic Countries* (ss. 111-144). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-11738-2_4
- Stephan, P. E. (1996). The Economics of Science. *Journal of Economic Literature*, 34(3), 1199-1235.
- Sugimoto, C. R., & Larivière, V. (2018). *Measuring research: What everyone needs to know*. Oxford University Press. <https://whateveryoneneedstoknow.com/display/10.1093/wentk/9780190640118.001.0001/isbn-9780190640118>
- Taşkın, Z., & Doğan, G. (2013). Evaluation of Scientific Disciplines in Turkey: A Citation Analysis Study. İçinde J. N. Gathegi, Y. Tonta, S. Kurbanoğlu, U. Al, & Z. Taşkın (Ed.), *Challenges of Information Management Beyond the Cloud* (ss. 148-155). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-662-44412-2_14

- Taşkın, Z., Pölönen, J., Kulczycki, E., & Laakso, M. (2025). Mapping the publisher types and collaborations behind Web of Science indexed journals. *Quantitative Science Studies*, 6, 940-966. <https://doi.org/10.1162/qss.a.14>
- Testa, J. (2009). Regional content expansion in Web of Science: Opening borders to exploration. *GlobalHigherEd*. <https://globalhighered.wordpress.com/2009/01/15/regional-content-expansion-in-web-of-science/>
- Thelwall, M., Kousha, K., Abdoli, M., Stuart, E., Makita, M., Font-Julián, C., Wilson, P., & Levitt, J. (2022). *Is Research Funding Always Beneficial? A Cross-Disciplinary Analysis of UK Research 2014-20*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2212.05418>
- Tian, M., & Lu, G. (2017). What price the building of world-class universities? Academic pressure faced by young lecturers at a research-centered University in China. *Teaching in Higher Education*, 22(8), 957-974. <https://doi.org/10.1080/13562517.2017.1319814>
- Tian, W., Cai, R., Fang, Z., Xie, Q., Hu, Z., & Wang, X. (2024). Research funding in different SCI disciplines: A comparison analysis based on Web of Science. *Quantitative Science Studies*, 5(3), 757-777. https://doi.org/10.1162/qss_a_00315
- Tien, F. F. (2007). Faculty research behaviour and career incentives: The case of Taiwan. *International Journal of Educational Development*, 27(1), 4-17. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2006.04.014>

- Tönismann, T. (2019). Paths of Baltic States public research funding 1989–2010: Between institutional heritage and internationalisation. *Science and Public Policy*, 46(3), 391-403. <https://doi.org/10.1093/scipol/scy066>
- Tonta, Y. (2014). *Akademik performans, öğretim üyeliğine yükseltme ve yayın destekleme ölçütleriyle ilgili bir değerlendirme*. <https://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-yukseltme-kriterleri-hakkinda-degerlendirme-11-Temmuz-2014.pdf>
- Tonta, Y. (2017). *TÜBİTAK Türkiye Adresli Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) Programının Değerlendirilmesi*. TÜBİTAK ULAKBİM. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-tubitak-ubyt-programinin-degerlendirilmesi.pdf>
- Tonta, Y., & Akbulut, M. (2020). TÜBİTAK Türkiye adresli Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik (UBYT) programının yeni destek algoritmasının değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 34(4), 606-637. <https://doi.org/10.24146/tk.799197>
- Tutuncu, L., & Nasir, H. (2025). Publishing Local Articles and Book Chapters: A Gamer's Shortcut to Promotion in a Metric-Based Academic System. *Higher Education Policy*. <https://doi.org/10.1057/s41307-025-00403-5>
- TÜBİTAK. (2003). *Araştırma ve yayın etiği kurulu çalışma esasları*. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nu (TÜBİTAK). https://tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/esaslar/esaslarVII_2.pdf

- TÜBİTAK. (2018a). *1004—Mükemmeliyet merkezi destek programı usul ve esasları*. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2024-05/1004_usul_ve_esaslari_62_yk_islenmis_hali.pdf
- TÜBİTAK. (2018b). *TÜBİTAK 2018-2022 Stratejik Planı* (s. 234) [Stratejik Plan]. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2023-09/tubitak_2019-2023_stratejik_plani.pdf
- TÜBİTAK. (2019a). *TÜBİTAK 2019-2023 Stratejik Planı* (s. 151) [Stratejik Plan]. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2023-09/tubitak_2019-2023_stratejik_plani.pdf
- TÜBİTAK. (2019b). *TÜBİTAK Açık Bilim Politikası*. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. Erişim Adresi: <https://acikveri.ulakbim.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/T%C3%9CB%C4%B0TAK-A%C3%A7%C4%B1k-Bilim-Politikas%C4%B1.pdf>
- TÜBİTAK. (2024a). *2024 Yılı faaliyet raporu* (s. 239). Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2025-03/TUBITAK_2024_Yili_Faaliyet_Raporu.pdf
- TÜBİTAK. (2024b). *TÜBİTAK 2024-2028 Stratejik Planı* (s. 202) [Stratejik Plan]. Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2024-10/tubitak_2024-2028_stratejik_plani_1.pdf#page=17.08

- Tür, F. Ç., & Aksay, E. (2012). Acil tıp uzmanlarının uluslararası yayın üretimi: Amaç sadece doçentlik mi? *Turkish Journal of Emergency Medicine*, 12(2), 077-081. <https://doi.org/10.5505/1304.7361.2012.98853>
- UBYT, U. B. Y. T. P. (2025, Aralık 24). *UBYT Uygulama Usul ve Esasları Arşivi*. Erişim Adresi: <https://cabim.ulakbim.gov.tr/ubyt/ubyt-uygulama-usul-ve-esaslari-arsivi/>
- ÜAK, Ü. K. B. (2025a, Kasım 30). *Kanun ve görevler*. Erişim Adresi: <https://www.uak.gov.tr/page/kanun-ve-gorevler-Ximwu>
- ÜAK, Ü. K. B. (2025b, Aralık 24). *Mevzuat Arşivi*. Erişim Adresi: <https://www.uak.gov.tr/page/mevzuat-arsivi-zQ4Ov>
- Ültay, E., & Ültay, N. (2018). Akademik teşvik ödeneğinin bilimsel faaliyetlere etkisi hakkındaki akademisyen görüşleri. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 162-171.
- Välikangas, A. (2024). The Limited Role of Social Sciences and Humanities in Interdisciplinary Funding: What are Its Effects? *Social Epistemology*, 38(2), 152-172. <https://doi.org/10.1080/02691728.2023.2245769>
- Varela, O., & Premeaux, S. (2023). Teaching, research, and service as drivers of academic career success. *Organization Management Journal*, 20(5), 186-196. <https://doi.org/10.1108/OMJ-04-2022-1528>
- Wach, E., & Ward, R. (2013). *Learning about Qualitative Document Analysis* [Report]. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. https://opendocs.ids.ac.uk/articles/report/Learning_about_Qualitative_Document_Analysis/26442637/1

- Walters, W. H. (2014). Do Article Influence scores overestimate the citation impact of social science journals in subfields that are related to higher-impact natural science disciplines? *Journal of Informetrics*, 8(2), 421-430. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2014.02.001>
- Waltman, L. (2016). A review of the literature on citation impact indicators. *Journal of Informetrics*, 10(2), 365-391. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2016.02.007>
- Wang, J. (2013). Citation time window choice for research impact evaluation. *Scientometrics*, 94(3), 851-872. <https://doi.org/10.1007/s11192-012-0775-9>
- Wickham, H., François, R., Henry, L., Müller, K., Vaughan, D., Software, P., & PBC. (2023). *dplyr: A Grammar of Data Manipulation* (Versiyon 1.1.4) [Software]. <https://cran.r-project.org/web/packages/dplyr/index.html>
- Wilsdon, J. (2025). *The Metric Tide: Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781473978782>
- Wilsdon, J., Allen, L., Belfiore, E., Campbell, P., Curry, S., Hill, S., Jones, R., Kain, R., Kerridge, S., Thelwell, M., Tinkler, J., Viney, I., Wouters, P., Hill, J., & Johnson, B. (2015). *The Metric Tide. Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management* [Research report (external)]. HEFCE. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.4929.1363>

- Xiang, J. (2024). Do scientific research funds support emerging topic research in Chinese humanities and social sciences? *Science and Public Policy*, 51(4), 563-579. <https://doi.org/10.1093/scipol/scae001>
- Xu, X., Tan, A. M., & Zhao, S. X. (2015). Funding ratios in social science: The perspective of countries/territories level and comparison with natural sciences. *Scientometrics*, 104(3), 673-684. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1633-3>
- Yokuş, G., Ayçiçek, B., & Kanadlı, S. (2018). Akademisyen görüşleri doğrultusunda yükseköğretimde performansa dayalı akademik teşvik sisteminin incelenmesi. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(2), 140-149.
- YÖK, Y. K. (2025). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. Erişim Adresi: <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Yükseköğretim Kanunu (1981). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2547&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Zeileis, A., Leisch, F., Hornik, K., & Kleiber, C. (2002). strucchange: An R Package for Testing for Structural Change in Linear Regression Models. *Journal of Statistical Software*, 7, 1-38. <https://doi.org/10.18637/jss.v007.i02>
- Zhao, D. (2010). Characteristics and impact of grant-funded research: A case study of the library and information science field. *Scientometrics*, 84(2), 293-306. <https://doi.org/10.1007/s11192-010-0191-y>

Zhuang, H., & Acuna, D. E. (2019). *The effect of novelty on the future impact of scientific grants* (arXiv:1911.02712). arXiv.
<https://doi.org/10.48550/arXiv.1911.02712>

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 09/02/2026

Tez Başlığı (Türkçe): Yükseköğretim Sisteminde Yapılan Araştırma Politikası Değişikliklerinin Etkileri

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*::.....

Yukarıda başlığı verilen tezin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 152 sayfalık kısmına ilişkin, 09/02/2026 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %5'tir.

Uygulanan filtrelemeler**:

- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- ☒ Kaynakça hariç
- ☒ Alıntılar hariç
- ☐ Alıntılar dâhil
- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Faruk Aydın

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Faruk Aydın	
	Öğrenci No	N20149602	
	Enstitü Anabilim Dalı	Bilgi ve Belge Yönetimi	
	Programı	Bilgi ve Belge Yönetimi	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Zehra Taşkın

*Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-21
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.01.2023
	FRM-DR-21 Doktora Tezi Orijinallik Raporu <i>PhD Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF INFORMATION MANAGEMENT

Date: 09/02/2026

Thesis Title (In English): The Effects of Research Policy Changes in the Higher Education System

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 09/02/2026 for the total of 152 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 5%.

Filtering options applied**:

- ☒ Approval and Declaration sections excluded
- ☒ References cited excluded
- ☒ Quotes excluded
- ☐ Quotes included
- ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Faruk Aydın

Student Information	Name-Surname	Faruk Aydın	
	Student Number	N20149602	
	Department	Information Management	
	Programme	Information Management	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Doç. Dr. Zehra Taşkın

**As mentioned in the second part [article (4)/3] of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding reference, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-12
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-DR-12 Doktora Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for PhD Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 09/02/2026

Tez Başlığı: Yükseköğretim Sisteminde Yapılan Araştırma Politikası Değişikliklerinin Etkileri

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Faruk Aydın

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	Faruk Aydın	
	Öğrenci No	N20149602	
	Enstitü Anabilim Dalı	Bilgi ve Belge Yönetimi	
	Programı	Bilgi ve Belge Yönetimi	
	Statüsü	Doktora ☒	Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç.Dr. Zehra Taşkın

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-DR-12
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-DR-12 Doktora Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for PhD Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev. Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF INFORMATION MANAGEMENT

Date: 09/02/2026

ThesisTitle (In English): The Effects of Research Policy Changes in the Higher Education System

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Faruk Aydın

Student Information	Name-Surname	Faruk Aydın	
	Student Number	N20149602	
	Department	Information Management	
	Programme	Information Management	
	Status	PhD ☒	Combined MA/MSc-PhD ☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Assoc. Prof. Zehra Taşkın